

**BATILILAŞMA DÖNEMİ OSMANLI SİVİL MİMARİSİNE BİR ÖRNEK:
GELENEKSEL AKŞEHİR EVLERİ**

Ayşegül DEMİRCİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2024

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ayşegül DEMİRCİ

05/02/2024

BATILILAŞMA DÖNEMİ OSMANLI SİVİL MİMARİSİNE BİR ÖRNEK:
GELENEKSEL AKŞEHİR EVLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşegül DEMİRCİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat 2024

ÖZET

Osmanlı'da 18.ve 19.yyda başlayan Batılılaşma hareketleri toplumun birçok alanında olduğu gibi mimaride de etkili olmuş, değişen toplum değerleri sonucu bu etki zamanla konut mimarisinde de görülmeye başlamıştır. Osmanlı Başkenti İstanbul'da başlayan değişim Anadolu kentlerine de zamanla yayılarak Konya Akşehir'de de kendine yer bulmuştur. Türklerin Anadolu'daki en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Akşehir, sivil mimari örnekleriyle birlikte bir Osmanlı yerleşimindeki tüm unsurları içinde barındıran nadide yerleşim yerlerimizden biridir. Şehrin tarihi zenginliği, her dönem işlek ticaret yolları üzerinde önemli bir kültür merkezi olması, Ermeni-Rum ve Müslüman-Türk gibi kozmopolit unsurları bir arada barındırmasıyla gelişen ortak kültür kendini en çok sivil mimaride göstermiştir. Günümüze kadar büyük ölçüde muhafaza edilerek gelen söz konusu mimari yapılar, Akşehir'i sivil mimari zenginliği bakımından ayrıcalıklı bir konuma getirmekle beraber Osmanlı Batılılaşma hareketleri sonrası ortaya çıkan konut tipolojisi bakımından zengin veriler sunmaktadır. Bu Tez kapsamında, Akşehir kentsel sit alanında konumlanan 19 yapı ele alınmış, söz konusu evlerin mimari özellikleri görsel ve vektörel yöntemlerle belgelenmiştir. Tez çalışmasında; Osmanlı Batılılaşma Dönemi ve geleneksel konut kavramı ile ilgili literatür araştırması akabinde, Akşehir'in fiziksel dokusu ve kent yerleşiminden bahsedilmiştir. Belirlenen 19 Akşehir evinin tespit, belgeleme ve analiz çalışmaları yürütülmüş, 19.yy. sonrası Osmanlı Batılılaşma hareketlerinin geleneksel Osmanlı konutu üzerindeki etkileri Akşehir evleri üzerinden ele alınarak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ışığında sokak ve cephe kurgusu, plan, mekan ve yapı malzemesi özellikleri bakımından tipolojiler oluşturularak sunulmuştur.

Bilim Kodu : 80109
Anahtar Kelimeler : Osmanlı Sivil Mimarisi, Geleneksel Konut, Akşehir, Batılılaşma Dönemi
Sayfa Adedi : 229
Danışman : Prof. Dr. Önder AYDIN

AN EXAMPLE OF THE WESTERNIZATION PERIOD OF OTTOMAN CIVIL
ARCHITECTURE: TRADITIONAL AKŞEHİR HOUSES

(M. Sc. Thesis)

Ayşegül DEMİRCİ

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

February 2024

ABSTRACT

Westernization movements that started in the 18th and 19th centuries in the Ottoman Empire were effective in architecture as well as in many areas of society, and as a result of changing social values, this effect began to be seen in residential architecture over time. The change that started in the Ottoman Capital Istanbul spread over time to Anatolian cities and found a place in Konya/Akşehir. Akşehir, one of the oldest settlements of Turks in Anatolia, is one of our rare settlements that contains all the elements of an Ottoman settlement, along with examples of civil architecture. The common culture of the city, which has developed due to its historical richness, being an important cultural center on busy trade routes in every period, and hosting cosmopolitan elements such as Armenian-Greek and Muslim-Turkish, has shown itself most in civil architecture. These architectural structures, which have been largely preserved until today, bring Akşehir to a privileged position in terms of its civil architectural richness and provide rich data regarding the housing typology that emerged after the Ottoman Westernization movements. Within the scope of this thesis, 19 buildings located in the Akşehir urban protected area were discussed, and the architectural features of these houses were documented with visual and vector methods. In the thesis study; following the literature research on the Ottoman Westernization Period, concept of traditional house, the physical texture and urban settlement of Akşehir were mentioned. Identification, documentation and analysis of the 19 Akşehir houses were carried out, and the effects of the post-19th century Ottoman Westernization movements on the traditional Ottoman House were evaluated through Akşehir houses. In the light of the data obtained, typologies were created and presented in terms of street and facade layout, plan, space and building material features.

Science Code : 80109

Key Words : Ottoman civil architecture, traditional house, Akşehir, westernization period

Page Number : 229

Supervisor : Prof. Dr. Önder AYDIN

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışma sürecimde ve yüksek lisans eğitimim boyuncaengin bilgileri doğrultusunda kıymetli görüş ve önerilerini esirgemeyerek daima yanımda olduğunu hissettiren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Önder AYDIN’A sonsuz teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Yüksek lisans eğitim dönemim boyunca bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım; naifliği ve hoşgörüsü ile hayranlık bırakarak çalışkanlığı ve sabrını örnek aldığım değerli hocam Prof. Dr. Cemile Nakış KARAMAĞARALI’ ya teşekkür ediyorum.

Akşehir’de gerçekleştirmiş olduğum alan çalışmalarım sırasında Akşehir Evleri hakkında bilgi ve çalışmalarını paylaşarak veri toplama sürecine büyük katkısı olan Gonca AYDIN ADALI’ ya şükranlarımı sunuyorum. Misafirperverliğiyle kucak açan Akşehir halkına, yapı sahipleriyle iletişim kurma noktasında destek olan Özlem AKGÖL’ e; alan çalışmalarım sırasında Akşehir’e gelerek destek olan Kübra SÖĞÜTLÜ ve yüksek lisans eğitim süreci boyunca yanımda olan arkadaşım Hamiye YILMAZ’ a çok teşekkür ederim.

Akademik kariyerimde ilerlemem konusunda bana küçüklüğümden beri örnek olarak motivasyonumu artıran babam Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ’ ye, maddi-manevi psikolojik anlamda daima yanımda olan annem Esmehan DEMİRCİ ve kardeşlerime teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xiv
RESİMLERİN LİSTESİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xxv
1. GİRİŞ.....	1
2. GELENEKSEL KONUT KAVRAMI	5
2.1. Geleneksel Konut Mimarisinin Tarihsel Süreçteki Gelişimi.....	7
2.2. Türk Evi Plan Tipleri.....	11
2.2.1. Sofasız plan tipi.....	13
2.2.2. Dış sofalı plan tipi	13
2.2.3. İç sofalı plan tipi.....	15
2.2.4. Orta sofalı plan tipi.....	16
3. BATILILAŞMA DÖNEMİ OSMANLI MİMARİSİ.....	19
3.1. Batılılaşma Kavramı ve Batılılaşma Sürecine Genel Bakış	19
3.2. Avrupa’da Sanat Ortamı ve Mimarlık Akımları.....	22
3.3. Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı Mimarisine Etkisi	26
3.4. Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı Konut Mimarisine Etkisi.....	36
4. AKŞEHİR EVLERİ’NİN GELİŞİMİNE ETKİ EDEN UNSURLAR ...	41
4.1. Akşehir’in Coğrafyası ve Yerleşim özellikleri	41
4.2. Akşehir’in İklim ve Bitki Örtüsü.....	41

	Sayfa
4.3. Akşehir'in Tarihsel Gelişimi ve Sosyo-Kültürel Yapısı	42
5. KATALOG: GELENEKSEL AKŞEHİR EVLERİ	49
5.1. Musa Akgöl Evi.....	52
5.2. Mustafa Demiray Evi	61
5.3. Recep Kazar Evi	69
5.4. İsmail Şahbaz Evi	75
5.5. Hüseyin Şahbaz Evi.....	86
5.6. Menekşe Teker Evi.....	95
5.7. Nimet Özdemir Evi	101
5.8. Ahmet Gök Evi.....	107
5.9. Mustafa Akgül Evi	111
5.10. Derviş Anıl Evi.....	120
5.11. Tuncer Öz Evi (Papazın Evi).....	123
5.12. İhsan Küçükafacan Evi	130
5.13. Hacı Hamza Sokak. No:46.....	136
5.14. Hacı Hamza Sokak. No:44.....	141
5.15. Güldane Sandıklı Evi	144
5.16. Halise Balkış Evi	153
5.17. Halil Yılmaz Evi.....	159
5.18. Hacı Hamza Sokak No:30.....	162
5.19. Takkasızlar Konağı	165
6. DEĞERLENDİRME	177
6.1. Yerleşim ve Sokak Dokusu	177
6.2. Plan Özellikleri	180

	Sayfa
6.3. Cephe Özellikleri.....	191
6.4. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri.....	207
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	215
KAYNAKLAR	221
ÖZGEÇMİŞ	229

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 6.1. Akşehir Evleri zemin kat sofa konumuna göre değerlendirilmesi.....	183
Çizelge 6.2. Akşehir Evleri ana yaşam katı sofa konumuna göre değerlendirilmesi	185
Çizelge 6.3. Akşehir Evleri plan özellikleri tablosu.	189
Çizelge 6.4. Giriş sahanlığı bulunan evler	191
Çizelge 6.5. Sahanlıksız giriş nişi olan yapılar	192
Çizelge 6.6. Cumbasız Yapılar	196
Çizelge 6.7. Akşehir Evleri çıkma sınıflandırılması	197
Çizelge 6.8. Akşehir Evleri üçgen alınlıklı beşik çatılar.....	203

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1. Çadır plan ve görünüşü	7
Resim 2.2. Topak ev ve odanın, genel düzen ve kullanma biçimleri açısından kıyaslanması	8
Resim 2.3. Türk evinde odaların ilişkilerinde gelişim düzeni	11
Resim 2.4. Sofasız plan tipi örneği	13
Resim 2.5. Dış sofalı plan tipleri şematik gösterimleri	14
Resim 2.6. Dış sofalı plan tipi; (a) sıralı odalı plan tipi, (b) dış ve köşe plan tipi	14
Resim 2.7. İç sofalı plan tipleri şematik gösterimleri	15
Resim 2.8. İç sofalı plan tipi örnekleri	15
Resim 2.9. Orta sofalı plan tipleri şematik gösterimleri	16
Resim 2.10. Orta sofalı plan tipi; (a) pahlı orta sofa plan tipi, (b) oval orta sofalı plan tipi	16
Resim 3.1. (a) 20. yüzyılın başlarında Sâdâbâd'ı gösteren bir kartpostal; (b) Preault'un Sultan II. Mahmud dönemindeki Sâdâbâd Sarayı'nı çizdiği gravür	26
Resim 3.2. Topkapı sarayı girişinde bulunan III. Ahmet Çeşmesi; Üsküdar'da bulunan III. Ahmet Çeşmesi	27
Resim 3.3. Nuruosmaniye Camii	29
Resim 3.4. Beylerbeyi Sarayı	32
Resim 3.5. Osmanlı Bankası giriş cephesi kaide ve orta kısım bölümleri	33
Resim 3.6. Ortaköy Camii; Küçüksu Kasrı	34
Resim 3.7. Topkapı Sarayı saltanat kapısı	35
Resim 3.8. Sadullah Paşa Yalısı ve Hasip Paşa Yalısı beyzi sofa örneği	38
Resim 3.9. Geleneksel Osmanlı konutunda önem kazanan merdiven sofa ilişkisi	38
Resim 3.10. Fener Yıldırım Caddesi sıra ev örneği	40
Resim 4.1. Akşehir'in ulaşım haritası	41
Resim 4.2. Eski Akşehir görünümü	43

Resim	Sayfa
Resim 4.3. Akşehir’ de yer alan önemli tarihi yapılar.....	44
Resim 4.4. Akşehir’de Müslüman ve Gayrimüslim nüfus yıllara göre dağılımı	47
Resim 4.5. Akşehir’deki Müslüman ve Ermeni nüfusun mahallelere göre dağılımı	48
Resim 5.1. Akşehir yerleşim haritası ve çalışma alanı	49
Resim 5.2. Çalışma kapsamında ele alınan 19 yapının Akşehir Kentsel Sit Alanı içindeki konumu	50
Resim 5.3. Değirmen Sokak plan, silüet ve katalog çalışmasında ele alınan yapılar	51
Resim 5.4. Hacı Hamza Sokak plan, silüet ve katalog çalışmasında ele alınan yapılar	51
Resim 5.5. Musa Akgöl evi vaziyet planı	52
Resim 5.6. Musa Akgöl evi kat planları	53
Resim 5.7 Musa Akgöl evi hayat.....	53
Resim 5.8. Musa Akgöl evi giriş kat korkuluğu	54
Resim 5.9. Birinci kat sofaya çıkan merdiven	55
Resim 5.10. Musa Akgöl evi başoda tavan detayı.....	55
Resim 5.11. Musa Akgöl evi ön cephesi ve ana giriş kapısı.....	57
Resim 5.12. Musa Akgöl evi alt zemin giriş kapısı	58
Resim 5.13. Musa Akgöl evi cepheler	58
Resim 5.14. (a) Musa Akgöl evi arka cephe; (b) Musa Akgöl evi yan cephe	59
Resim 5.15. Musa Akgöl evi hayat zemin döşemesi.....	59
Resim 5.16. Musa Akgöl evi hayat ahşap dikmeler	60
Resim 5.17. Musa Akgöl evi cumba tavan detayı.....	60
Resim 5.18. Mustafa Demiray evi vaziyet planı.....	61
Resim 5.19. Mustafa Demiray evi alt zemin ve zemin kat restitüsyon planı.....	62
Resim 5.20. Mustafa Demiray evi zemin kat oda örneği.....	63
Resim 5.21. Mustafa Demiray evi birinci kat planı	64
Resim 5.22. Mustafa Demiray evi gömme dolap detayı	65

Resim	Sayfa
Resim 5.23. Mustafa Demiray evi ön cephesi	66
Resim 5.24. (a) Mustafa Demiray evi ön cephe (b) Mustafa Demiray evi yan cephe	67
Resim 5.25. Mustafa Demiray evi cepheleri	68
Resim 5.26. (a) Pabuçluk karo mozaik detayı (b) Ahmet Demiray Evi 1.kat başoda ve yanındaki oda tavan detayı.....	69
Resim 5.27. Recep Kazar evi vaziyet planı.....	69
Resim 5.28. (a) Recep Kazar evi alt zemin kat planı (b) Recep Kazar evi girişi.....	70
Resim 5.29. (a) Zemin kat planı (b) Birinci kat planı	72
Resim 5.30. Recep Kazar evi zemin kat hizası	73
Resim 5.31. Recep Kazar evi ön cephesi	74
Resim 5.32. (a) Recep Kazar evi yan cephesi (b) Recep Kazar evi arka cephesi.....	75
Resim 5.33. İsmail Şahbaz evi vaziyet planı	76
Resim 5.34. İsmail Şahbaz evi alt zemin kat planı	77
Resim 5.35. Alt zemin kat depo giriş kapısı	77
Resim 5.36. (a) Alt zemin kat giriş kapısı; (b) Alt zemin kat hanay.....	78
Resim 5.37. İsmail Şahbaz evi zemin kat planı	78
Resim 5.38. (a) İsmail Şahbaz evi girişi; (b) İsmail Şahbaz evi zemin kat sofa.....	79
Resim 5.39. İsmail Şahbaz evi gömme dolap detayı.....	80
Resim 5.40. İsmail Şahbaz evi birinci kat planı.....	80
Resim 5.41. (a) Birinci kata çıkış merdiveni (b) Birinci kat sofası (c) Birinci kata çıkış kapısı.....	81
Resim 5.42. İsmail Şahbaz evi ön cephesi	78
Resim 5.43. İsmail Şahbaz evi ön cephe	82
Resim 5.44. İsmail Şahbaz evi giriş sahanlığı	83
Resim 5.45. (a) İsmail Şahbaz evi arka cephesi çizimi; (b) İsmail Şahbaz evi arka cephe	84
Resim 5.46. 1.kat oda tekne tavan detayı	85

Resim	Sayfa
Resim 5.47. Kim geldi pencere detayı.....	86
Resim 5.48. Hüseyin Şahbaz evi vaziyet planı	86
Resim 5.49. Hüseyin Şahbaz evi alt zemin kat planı	87
Resim 5.50. Hüseyin Şahbaz evi zemin kat planı.....	88
Resim 5.51. Hüseyin Şahbaz evi sofası.....	89
Resim 5.52. Hüseyin Şahbaz evi Değirmen Sokağa bakan odası.....	89
Resim 5.53. Hüseyin Şahbaz evi birinci kat planı	90
Resim 5.54. Hüseyin Şahbaz evi ön cephesi	91
Resim 5.55. (a) Hüseyin Şahbaz evi ön cephe; (b) Hüseyin Şahbaz evi giriş sahanlığı.	92
Resim 5.56. Hüseyin Şahbaz evi sol yan cephesi	93
Resim 5.57. (a) Hüseyin Şahbaz evi sol yan cephe; (b) Hüseyin Şahbaz evi arka cephesi.....	93
Resim 5.58. (a) alt zemin hanayı zemin karo mozaik; (b) alt zemin hanay girişi	94
Resim 5.59. (a) alt zemin hanay gömme dolap detayı; (b) Birinci kat tekne tavan detayı.....	95
Resim 5.60. Menekşe Teker evi vaziyet planı	96
Resim 5.61. Menekşe Teker kat planları.....	97
Resim 5.62. Menekşe Teker evi ön cephesi.....	99
Resim 5.63. Menekşe Teker evi yan cephesi	100
Resim 5.64. (a) Menekşe Teker evi (a) Giriş sahanlığı taş merdiven ve karo mozaik (b) Menekşe Teker evi kim geldi penceresi.....	100
Resim 5.65. Nimet Özdemir evi vaziyet planı	101
Resim 5.66. Nimet Özdemir evi alt zemin kat planı	102
Resim 5.67. Nimet Özdemir evi zemin kat planı izleri	103
Resim 5.68. Nimet Özdemir evi zemin kat sofası.....	104
Resim 5.69. Nimet Özdemir evi başoda	104
Resim 5.70. Nimet Özdemir evi ön cephe	105
Resim 5.71. Nimet Özdemir evi (a) yan cephe (b) arka cephe c)arka cephe bahçe	106

Resim	Sayfa
Resim 5.72. Nimet Özdemir evi giriş sahanlığı (a) kim geldi penceresi (b) taş basamak	107
Resim 5.73. Ahmet Gök evi vaziyet planı	108
Resim 5.74. Ahmet Gök evi ön cephe	109
Resim 5.75. Ahmet Gök evi (a) sağ yan cephe (b) sol yan cephe (c) arka cephe (d) yapı bahçesi	110
Resim 5.76. Mustafa Akgül evi vaziyet planı	111
Resim 5.77. Mustafa Akgül evi eski fotoğrafları	112
Resim 5.78. Mustafa Akgül evi zemin kat planı	113
Resim 5.79. Mustafa Akgül evi zemin kat sofası	113
Resim 5.80. (a) Sokağa açılan pencereler; (b) Giriş kapısı ve kim geldi penceresi; (c) Duvar boyu gömme dolap	114
Resim 5.81. (a) Sofa karşısı oda giriş kapısı (b) Arka bahçeye açılan pencereler	114
Resim 5.82. (a) Duvar boyu gömme dolap; (b) Giriş kapısı ve gömme dolap (c) Arka bahçeye açılan pencereler; (d) Denizlik lavabo detay	115
Resim 5.83. Sofanın solunda yer alan ek bölümler	115
Resim 5.84. Birinci kata çıkış merdiveni günümüzdeki kapatılmış hali	116
Resim 5.85. Mustafa Akgül evi birinci kat planı	116
Resim 5.86. Mustafa Akgül evi ön cephe restitüsyon çizimi	117
Resim 5.87. Mustafa Akgül evi ön cephesi	118
Resim 5.88. Mustafa Akgül evi cephe fotoğrafları	118
Resim 5.89. Mustafa Akgül evi (a) Giriş sahanlığı tavan kaplaması; (b) Giriş kapısı; (c) Kim geldi penceresi, kat silmeleri ve ahşap gömme dolap	119
Resim 5.90. Derviş Anıl evi vaziyet planı	120
Resim 5.91. Derviş Anıl evi ön cephesi	121
Resim 5.92. Derviş Anıl evi yan cephesi	122
Resim 5.93. Tuncer Öz evi vaziyet planı	123
Resim 5.94. Tuncer Öz evi zemin kat planı	124
Resim 5.95. (a) Tuncer Öz evi başoda kapısı (b) Tuncer Öz evi pencereleri	125

Resim	Sayfa
Resim 5.96. Sofanın yanındaki oda düzeni.....	125
Resim 5.97. Tuncer Öz evi bodrum kat planları	126
Resim 5.98. Tuncer Öz evi ön cephesi	127
Resim 5.99. (a) Tuncer Öz evi giriş kapısı (b) Tuncer Öz evi ön (kuzey) cephesi	127
Resim 5.100. Tuncer Öz evi arka (güney) cephesi	128
Resim 5.101. (a) Elips pencere detayı (b) Arka cephe.....	128
Resim 5.102. Tuncer Öz evi batı ve doğu cephe	129
Resim 5.103. Tuncer Öz evi batı cephesi fotoğrafları.....	129
Resim 5.104. (a) Tuncer Öz evi doğu cephesi (b) Tuncer Öz evi balkon.....	130
Resim 5.105. İhsan Küçükafacan evi vaziyet planı	131
Resim 5.106. İhsan Küçükafacan evi zemin kat planı	132
Resim 5.107. İhsan Küçükafacan evi sofa ve sonradan eklenen camekan	132
Resim 5.108. Girişin solunda yer alan oda ve kim geldi penceresi	133
Resim 5.109. (a) Yan sokağa açılan çıkma (b) Merdiven ve yan sokağa açılan çıkma (c)Yüklük detayı	133
Resim 5.110. (a) İhsan Küçükafacan evi ön cephe (b) İhsan Küçükafacan evi yan cephe	134
Resim 5.111. İhsan Küçükafacan evi cepheler	135
Resim 5.112. İhsan Küçükafacan evi arka cephesi.....	136
Resim 5.113. Hacı Hamza Sokak no:46 vaziyet planı	137
Resim 5.114. Hacı Hamza Sokak no:46 ön cephe ve yan cephe	138
Resim 5.115. Hacı Hamza Sokak 40 numaralı dairenin cephe çizimleri	139
Resim 5.116. Hacı Hamza Sokak no:46 arka cephesi	139
Resim 5.117. Hacı Hamza Sokak no:46 2009 senesi fotoğrafları	140
Resim 5.118. (a) alt zemin kat ahşap giriş kapısı; (b) alt zemin kat ahşap giyotin pencere; c) Giriş nişi eski fotoğrafı	140
Resim 5.119. Hacı Hamza Sokak no:44 vaziyet planı	141
Resim 5.120. Hacı Hamza Sokak 44 numaralı yapı ön cephesi	142

Resim	Sayfa
Resim 5.121. Hacı Hamza Sokak no:44 Şeker Sokağa bakan cephesi.....	143
Resim 5.122. Hacı Sokağa bakan cephesi.....	143
Resim 5.123. Hacı Hamza Sokak no:44 Hacı Sokağa bakan cephesi şematik çizim.....	144
Resim 5.124. Güldane Sandıklı evi vaziyet planı.....	145
Resim 5.125. Güldane Sandıklı evi zemin kat planı.....	145
Resim 5.126. Güldane Sandıklı evi alt zemin kat planı.....	146
Resim 5.127. Güldane Sandıklı evi zemin kat planı.....	146
Resim 5.128. (a)Sofadan mutfak ve odaya geçiş kapıları (b) Sofanın sağında yer alan oda ve merdiven.....	147
Resim 5.129. Güldane Sandıklı evi (a) Zemin kat sofası; (b) Birinci kat çıkış merdiveni.....	147
Resim 5.130. Güldane Sandıklı evi birinci kat planı.....	148
Resim 5.131. Güldane Sandıklı evi (a) Birinci kat sofası (b) Sofadan balkona açılan koridor.....	148
Resim 5.132. Güldane Sandıklı evi ve ikizi ön cephesi restorasyon aşaması.....	149
Resim 5.133. Güldane sandıklı evi güney cephesi restorasyon sırasında çekilen fotoğrafı.....	150
Resim 5.134. Güldane Sandıklı evi arka cephesi.....	151
Resim 5.135. (a) Güney cephe (b) Kuzey cephe.....	151
Resim 5.136. Güldane Sandıklı evi güney cephesi restorasyon sırasında çekilen fotoğrafı.....	152
Resim 5.137. (a) Ahşap yüklük detayı (b) Zemin kat sofa tavan detayı.....	152
Resim 5.138. (a) Restorasyon öncesi kapı detayı (b) Pencere detayı (c) Zemin kat sofa tavan ve merdiven detayı.....	153
Resim 5.139. Güldane Sandıklı evi vaziyet planı.....	154
Resim 5.140. Halise Balkış evi borum kat planı.....	154
Resim 5.141. Halise Balkış evi zemin kat planı.....	155
Resim 5.142. (a) alt zemin kata iniş merdiveni (b) Pabuçluk.....	155
Resim 5.143. (a) Zemin kat sokağa açılan oda (b) Zemin kat mutfak.).....	156

Resim	Sayfa
Resim 5.144. Halise Balkış evi birinci kat planı.....	156
Resim 5.145. Halise Balkış evi ön cephe çizimi.....	157
Resim 5.146. (a) Halise Balkış evi yan cephesi (b) Halise Balkış evi sağır cephe.....	158
Resim 5.147. Halil Yılmaz evi vaziyet planı	159
Resim 5.148. Halil Yılmaz evi zemin kat planı	160
Resim 5.149. Halil Yılmaz evi ön cephesi b) Halil Yılmaz evi yan cephesi	161
Resim 5.150. (a) Halil Yılmaz evi giriş sahanlığı ve kim geldi penceresi (b) pencere detayı; c) giriş kapısı detayı	162
Resim 5.151. Hacı Hamza Sokak no:30 vaziyet planı	163
Resim 5.152. Hacı Hamza Sokak no:30 ön cephe fotoğrafları	164
Resim 5.153. Hacı Hamza Sokak no:30 yan cephesi	164
Resim 5.154. (a) Giriş kapısı (b) Pencere detayı	165
Resim 5.155. Takkasızlar Konağı vaziyet planı	166
Resim 5.156. Takkasızlar Konağı alt zemin kat planı.....	166
Resim 5.157. Takkasızlar Konağı zemin kat planı	167
Resim 5.158. (a) Doğu girişi (b) Odadan sofaya açılan pencere	168
Resim 5.159. Takkasızlar Konağı (a) Kuzey cephe girişi (b) Ahşap gömme dolap detayı.....	169
Resim 5.160. Takkasızlar Konağı birinci kat planı	169
Resim 5.161. (a) Sofanın güney ucu (b) Sofanın kuzey ucu.....	170
Resim 5.162. Çatı arası planı	171
Resim 5.163. Takkasızlar Konağı kuzey ve doğu cephesi.....	171
Resim 5.164. Takkasızlar Konağı kuzey cephesi	172
Resim 5.165. Takkasızlar Konağı doğu cephesi.....	173
Resim 5.166. Takkasızlar Konağı batı cephesi	174
Resim 5.167. Takkasızlar Konağı batı ve güney cephesi	175
Resim 5.168. Ön cephe malzeme detayları	176

Resim	Sayfa
Resim 6.1. Çalışma kapsamındaki Değirmen Sokak dokusu üzerinden görüntüler	177
Resim 6.2. Değirmen Sokak silüeti ve çalışma kapsamındaki yapıların konumu	179
Resim 6.3. Hacı Hamza Sokak silüeti ve çalışma kapsamındaki yapıların konumu	180
Resim 6.4. (a) İsmail Şahbaz evi kim geldi penceresi (b) Menekşe Teker evi kim geldi penceresi c) Nimet Özdemir evi kim geldi penceresi	184
Resim 6.5. Dış sofalı plan tipi; (a) Dış sofalı sıralı odalı plan tipi, (b) Dış ve köşe plan tip.....	186
Resim 6.6. İç sofalı plan tipi	187
Resim 6.7. (a) Tuncer Öz evi girişi; (b) Musa Akgöl evi girişi; (c) Takkasızlar Konağı.....	193
Resim 6.8. Halil Yılmaz evi ve Recep Kazar evi örnekleri	193
Resim 6.9. (a) Güldane Sandıklı evi giriş merdiveni (b) Halise Balkış evi barok merdiveni c) Recep Kazar evi ve ikiz yapısı barok merdiven örnekler	194
Resim 6.10. (a) Nimet Özdemir evi giriş düzenlemesi; (b) Mustafa Akgöl evi giriş düzenlemesi; c) Ahmet Gök evi giriş düzenlemesi.....	195
Resim 6.11. (a) Mustafa Demiray evi giriş düzenlemesi; (b) Derviş Anıl evi giriş düzenlemesi; (c) Takkasızlar Konağı giriş düzenlemesi.....	195
Resim 6.12. Barok eliböğünde detayları.....	196
Resim 6.13. (a) Takkasızlar Konağı cumba altı konsol detayı; (b) İsmail Şahbaz evi cumba altı konsol detayı ; (c) İhsan Küçükafacan evi cumba detayı.....	198
Resim 6.14. (a) Güldane Sandıklı evi balkonu ; (b) İsmail Şahbaz evi arka cephe balkonu; (c) Mustafa Demiray evi balkonu	198
Resim 6.15. (a) Hacı Hamza Sk: 44 giriş kapısı; (b) Mustafa Akgöl evi giriş kapısı; (c) Tuncer Öz evi giriş kapısı	199
Resim 6.16. (a) Güldane Sandıklı evi pencere detayı (b) Recep Kazar evi pencere detayı c) Halil Yılmaz evi pencere detayı	200
Resim 6.17. Mustafa Demiray evi giriş kapısı ve barok penceresi; Musa Akgöl evi giriş düzenlemesi ve barok penceresi	201
Resim 6.18. Tuncer Öz evi arka cephesi eliptik pencere	202
Resim 6.19. (a) Recep Kazar evi köşe bitiş taşı detayı; (b) Tuncer Öz evi köşe bitiş taşı detayı ; c) Takkasızlar Konağı köşe bitiş taşı detayı.....	204

Resim	Sayfa
Resim 6.20. (a) Mustafa Demiray evi barok pencere detayı; (b) Hacı Hamza Sk:30 tepe penceresi süsleme detayı; c) Musa Akgöl evi barok pencere detayı	205
Resim 6.21. (a) Recep Kazar evi eliböğünde detayı; (b) Musa Akgöl evi balkon demir konsol detayı; (c) Güldane Sandıklı evi balkon detayı	205
Resim 6.22. (a) Takkasızlar Konağı saçak detayı; (b) İhsan Küçükafacan evi saçak detayı	206
Resim 6.23. Mustafa Demiray evi püskül detayı	206
Resim 6.24. (a) Taş Merdiven ve karo mozaik döşeme detayı; (b) Giriş sahanlığı tavan detayı; (c) Giriş sahanlığı ve demir korkuluk detayı	208
Resim 6.25. Demir kapı örnekleri (a) Musa Akgöl giriş kapısı; (b) Ahmet Gök evi giriş kapısı; (c) Hacı Hamza Sk no:44 giriş kapısı.....	208
Resim 6.26. (a) Mustafa Akgöl evi sofaya açılan kapı detayı; (b) Tuncer öz evi sofaya açılan kapı detayı.....	209
Resim 6.27. (a) Halise Balkış evi sofaya pencere detayı; (b) Musa Akgöl evi vitraylı pencere detayı	210
Resim 6.28. Musa Akgöl Evi zemin kat döşeme detayı	211
Resim 6.29. (a) Takkasızlar Konağı üst kat sofa tekne tavan detayı (b) Tuncer Öz evi başoda tekne tavan detayı	211
Resim 6.30. (a) Hüseyin Şahbaz evi aynalık bulunan dolap örneği; (b) Mustafa Akgöl evi yüklük örneği	212
Resim 6.31. (a) Musa Akgöl evi döner merdiven; (b) Hüseyin Şahbaz evi döner merdiven	213

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

cm

Santimetre

m

Metre

m²

Metrekare

sk.

Sokak

Kısaltmalar

Açıklamalar

KAİP

Koruma Amaçlı İmar Planı

M.Ö

Milattan Önce

yy.

Yüzyıl

1. GİRİŞ

Akşehir, tarih boyunca stratejik konumu ve Anadolu Selçuklularının başkenti Konya'ya olan yakınlığı sayesinde önemli bir yerleşim, ticaret ve kültür merkezi olarak öne çıkmıştır. Neolitik Çağ'dan itibaren çeşitli medeniyetleri bünyesinde barındırmış olan bu şehir, farklı kültürlerin izlerini taşıyan birçok esere ev sahipliği yaparak zengin bir tarih ve mimari dokuya sahip olmuştur (Konyalı, 1945:17). Karakteristik Osmanlı kenti olma özelliği gösteren Akşehir, Orta Anadolu Bölgesi'nde en iyi korunabilmiş sokak dokularına ve sivil mimarlık örneklerine ev sahipliği yapan ender yerleşim yerlerinden biridir. Sultan Dağlarının eteğine yerleşmiş olan geleneksel Akşehir evleri, Akşehir 'in kültürel zenginlikleri arasında önemli bir konumdadır (Akşehir Belediyesi,2012).

Osmanlı Devleti'nde Lale Devri ile başlayarak Tanzimat sonrası hız kazanan Batılılaşma hareketleriyle beraber yaşanan ve izlenen süreç, yeni bir ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıyı beraberinde getirerek yeni yaşayış biçimine uygun olarak fiziksel çevreyi de etkilemiştir. Bu süreç içinde Osmanlı kültür, sanat ve mimarisinin de Batılılaşma hareketlerinden payını almış olduğu görülmektedir. Değişimin çeşitli alanlarda görüldüğü 19.yy. Osmanlı Batılılaşma hareketleri zamanla konut mimarisinde de etkili olmuştur. İlk önceleri saray ve çevresinde baskın olarak hissedilen bu akım zamanla Başkent İstanbul'da yaşayan halka sirayet ederek İstanbul ile bağlantısı bulunan Anadolu kentlerine de yayılmıştır (Kuban, 2007:648). Önemli ticaret yolları aksında bulunan ve İstanbul-Bağdat demiryolu projesi güzergahında bulunarak etkileşim noktası haline gelen Konya-Akşehir'in de bu durumdan etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Osmanlı sivil mimarisi içerisinde Akşehir geleneksel konutlarında da Batılılaşma hareketleriyle yaşanan kültürel, ekonomik, teknolojik ve siyasi faktörlerin ortaya çıkardığı gelişim ve değişim süreçleri; insanları, yaşam çevrelerini, konutları plan tipolojisi ve süsleme öğeleri bakımından etkilediği gözlenmiştir.

Osmanlı döneminde Akşehir sancağında Müslüman halkla birlikte yaşayan Gayrimüslim halkın varlığı bilinmektedir. (Bayar, 2013). Özellikle 1893 yılında yapımına başlanan İstanbul-Bağdat demiryolu güzergahının Akşehir'e uğraması Akşehir'in gayrimüslim tüccarlar tarafından ticaret odağı haline gelmesine neden olmuş ve kültürel etkileşimi kuvvetlendirmiştir. Akşehir'e yerleşen gayrimüslim azınlıkların yerli halk ile kaynaşarak

Akşehir'in kültürel ve sosyal yaşantısını etkilediği, dönemin toplumsal kimliği ve sosyokültürel yaşantısını en iyi yansıtan sivil mimarlık örneği olan geleneksel Akşehir evleri üzerinden okunabilmektedir. Demiryolu inşaatında görev alan Alman mühendislerin de Akşehir sivil mimarisinde etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Gayrimüslim mimar ve ustaların yoğun inşa faaliyetleri ile bilinen 19.yy. Batılılaşma hareketleri Akşehir'de de etkisini göstermiş; gayrimüslim ustalar özellikle konut mimarisinde epey etkili olarak sanatlarını yapılarla yansıtmışlar ve kentin yerli ustalarını etkileyerek konut mimarisinde önemli izler bırakmışlardır (Kaçar,2015; Sarre,1998)

Akşehir Kentsel Sit Alanı içinde bulunan 220 tescilli yapıdan 152 tanesini oluşturan sivil mimarlık örnekleri, 19. yy. sonu ile 20 yy. başlarında yapılmış, Osmanlı Batılılaşma hareketlerinde görülen mimari değişimlerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu etkileşimin ürünü olarak ortaya çıkan Akşehir evlerinden 19 özgün yapı tez kapsamında ele alınmıştır.

Osmanlı devletindeki geleneksel konut mimarisi, birçok araştırmacı tarafından farklı perspektiflerle ele alınmış ve detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu araştırmalar neticesinde, geleneksel konut mimarisine yönelik çeşitli yaklaşımlar benimsenmiş, sınıflandırmalar yapılmış ve tanımlamalar geliştirilmiştir. Osmanlı Konut mimarlığını ve dönemsel evrim safhalarını detaylı bir şekilde inceleyen bu tez çalışmasında; konut terminolojisi, mimarlık tarihi yazımında konut mimarlığına ilişkin ortaya konulan tüm kavramlara saygı duyularak ele alınmıştır.

Araştırmanın amacı

Çalışmanın temel amacı, yerleşimi tarihi bir öneme sahip ve kentsel sit alanı olan Akşehir'in geleneksel mimari dokusu ve sivil mimarlık örneklerinin incelenmesi; 19. ve 20. Yüzyılda inşa edilen Akşehir evlerine Osmanlı Batılılaşma Hareketlerinin etkisi tespit edilerek özgün nitelikleri bozulmadan belgelenmesidir. Tez Çalışması Osmanlı Batılılaşması sonrasında ortaya çıkan mimari gelişmelerin, Akşehir Evleri üzerinden konut mimarlığına katkılarını sorgulamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın önemi

Araştırma kapsamında seçilen yapıların geleneksel konut yerine dönüşüm geçirmiş Geç Dönem Osmanlı konutu olması, mekân geleneğinin değişimini tartışmak açısından önem arz etmektedir. Konutta yaşam biçimi ve mekan organizasyonu karşılıklı etkileşim sonucunda ortaya çıkan bir üretim sürecinin temel unsurlarıdır. Asırlar boyunca devam eden bir kültürel sürekliliğin değişimi ve bu durumun mimari mekanda karşılıklarının bulunması önemlidir. Bu çalışmada, Geç Dönem Osmanlı sivil mimarlığında ortaya çıkan bu değişim geleneksel Akşehir evleri üzerinden tartışılmıştır. Konuyla ilgili yapılan kaynak taraması neticesinde;19.yy. Osmanlı Batılılaşması sonucu Osmanlı konutlarının dönüşümü Akşehir Evleri lokalinde mimarlık perspektifinden herhangi bir çalışmada ele alınmadığı tespit edilmiştir. Akşehir'in, Osmanlı Batılılaşmasının konut mimarisine etkilerini tartışmak açısından çeşitli sayıda sivil mimari örneği barındırması konu seçiminde büyük etken olmuştur.

Sınırlılıklar

Geleneksel Akşehir evlerinin bulunduğu (Anıt Mahallesi, Altunkalem Mahallesi, Ahi celal Mahallesi, Çay Mahallesi, Çimenli Mahallesi, Eski Kaya Mahallesi, Kileci Mahallesi, Kuşçu (Arasta)Mahallesi, Yıldırım Mahallesi) Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 29.04.2005 gün ve 302 sayılı kararı ile genişletilerek yeniden belirlenen “Akşehir Kentsel Sit Alanı” Bölgesi İçerisindedir. Bölgede 152 adet tescilli sivil mimarlık örneği bulunmaktadır. Çalışma kapsamında, Akşehir kentsel sit alanında konumlanan mahallelerden Anıt mahallesi Hacı Hamza Sokak, Devamında yer alan Yokuşbaşı Sokak ve Çimenli Mahallesi Değirmen Sokak içinde yer alan 18 tanesi tescilli olan toplam 19 yapı Osmanlı Batılılaşma hareketlerinin konut mimarlığına etkisini yansıtan özgün yapılar olması nedeniyle incelenmiştir.

Alan çalışması 2021 haziran,2021 kasım ve 2023 yaz aylarında gerçekleştirilmiştir.2021 senesinin covid-19 pandemi süresine denk gelmesi yapılarda iç mekana girişi zorlaştırmış olup 2023 yaz aylarında ise yapı sahiplerine ulaşılabilmesi nedeniyle Ahmet GÖK Evi, Derviş ANIL Evi, Hacı Hamza Sokak üzerinde yer alan 46,44 ve 30 numaralı yapıların içine giriş sağlanamamış yalnızca cephe karakteri üzerinden okumalar yapılarak değerlendirmeye alınabilmiştir. Osmanlı nüfus sayımlarından yola çıkılarak Gayrimüslim nüfusun fazla

olmasıyla bilinen ve kültürel etkileşimin konut mimarlığına yansıdığı düşünülen Çimenli Mahallesi Değirmen Sokak; Anıt mahallesi Hacı Hamza Sokak ve devamında yer alan Yokuşbaşı Sokak çalışma alanının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Ermeni Kilisesinin de içinde yer aldığı Değirmen Sokak Üzerinde; Musa AKGÖL, Mustafa DEMİRAY, Recep KAZAR, İsmail ŞAHBAZ, Hüseyin ŞAHBAZ, Menekşe TEKER, Nimet ÖZDEMİR, Mustafa AKGÜL evleri; Ermeni Kilisesinin arka sokağında konumlanan Tuncer ÖZ Evi; Hacı Hamza Sokak üzerinde yer alan İhsan KÜÇÜKAFACAN, Halise BALKIŞ, Güldane SANDIKLI, Halil YILMAZ evi ve Geç Dönem Osmanlı mimarlığını yansıtan özel bir tasarıma sahip olması nedeniyle kapsama alınan Eskikale Mahallesi Okul Sokak üzerinde konumlanan “Takkasızlar Konağı” sokak oturumu, plan özellikleri, cephe biçimlenişi ve yapım tekniği-malzeme özellikleri bağlamında incelenmiştir.

Araştırmanın yöntemi

Osmanlı Batılılaşma Dönemi, bu dönemin mimarlığa etkileri ve geleneksel konut üzerine ayrıntılı bir kaynak araştırmasının akabinde Akşehir hakkında genel bilgiler verilerek bölgenin fiziksel yapısı ve kent yerleşimi tanıtılmış Akşehir’in tarihi ve sosyo-kültürel yapısından bahsedilmiştir. Sonrasında ise Konya Akşehir sınırları içindeki belirlenen; Osmanlı Geç Dönem sivil mimarlık örnekleri üzerine arşiv, yerinde tespit ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Alan çalışması sırasında yerli halkla; çalışma alanındaki yapıların özellikleri ve bölgenin sosyo-kültürel yapısı üzerine röportajlar yapılmıştır. İmkan dahilinde içine girilebilen yapıların plan şemaları çıkarılarak, fotoğraflarla iç mekan kurgusu ve cephe özellikleri belgelenmiştir.

Arşiv, literatür ve arazi çalışmalarıyla elde edilen veriler incelenip çalışma kapsamında ele alınan 19 yapının plan, cephe, yapım tekniği-malzeme özellikleri ortaya çıkarılıp her bir yapı için katalog hazırlanmıştır. Katalog çalışması neticesinde plan, cephe ve malzeme özellikleri bağlamında çeşitli tipolojiler oluşturulmuştur. Geleneksel Akşehir evleri, mimarlık tarihinin objektif, bilimsel kriterleri ile ele alınmış, elde edilen veriler kendi içinde analiz ederek geleneksel Osmanlı konutu ve Osmanlı batılılaşma hareketleri sonucu dönüşüm geçiren Osmanlı Konutu karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirilmiştir.

2. GELENEKSEL KONUT KAVRAMI

İnsanoğlu, yerleşik yaşama geçmeden önce asırlar boyunca sığınma, korunma ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ağaç dalları, taşlar ve doğadan elde ettikleri çeşitli malzemeleri kullanmışlardır. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren, büyük kayalar oymak suretiyle yaptıkları mağaralarda yaşayarak hem kendilerini tehlikelerden muhafaza etmişler hem de nesillerini devam ettirerek günümüze ulaşmışlardır. Temeli insanın barınma ihtiyacına dayanan konut kavramı, ilk çağlarda mağaralarla karşılanırken zaman içerisinde medeniyetin ilerlemesiyle subasmana sahip tek katlı evlere dönüşmüştür (Akman,2019).

Kökeni eski Türkçedeki “eb” kelimesine dayanan ev sözcüğü; İnsanların oturması için yapılmış mesken anlamındadır (Larousse,1990). Ev; içinde tek ailenin barınabileceği biçim ve ebatlarda tasarlanan bağımsız konut şeklindeki yapılardır (Hasol, 1990). Lawrence ev veya konut kavramını hane halkı için bir mekan olarak tanımlarken, sadece fiziksel bir birim olmanın ötesinde, eylemler için korunma veya barınak işlevi gören karmaşık bir olgu olarak nitelendirir. Bu tanım, konutun sosyo-demografik, psikolojik, politik ve ekonomik faktörlerle birlikte ele alındığında daha derin bir anlam taşıdığını vurgular (Lawrence, 1987, S:155). Öte yandan Ülken ise konutu; ailenin en kalabalığından, en çekirdeğine kadar bütün türlerinin yaşadığı barınağın genel adı olarak sınırlandırmıştır (Ülken, 1969,:102). Geleneksel konut kavramını ele alan Ünügür ise, konutları geleneksel yaşam, kültür ve töreleri yansıtan özelliklere sahip mekanlar olarak tanımlar. Bu bağlamda, geleneksel konutlar, sadece fiziksel özelliklerini değil, aynı zamanda içerdikleri kültürel unsurları ve yaşam tarzını da temsil ederler (Ünügür, 1984:16).

Osmanlı devletindeki geleneksel konut mimarisi, birçok araştırmacı tarafından farklı perspektiflerle ele alınmış ve detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu araştırmalar neticesinde, geleneksel konut mimarisine yönelik çeşitli yaklaşımlar benimsenmiş, sınıflandırmalar yapılmış ve tanımlamalar geliştirilmiştir. Farklı dönemlerde gerçekleştirilen bu araştırmaların bir kısmının Osmanlı devletinin yönetimindeki bölgeler ve geleneksel Anadolu konut mimarisi üzerinde yoğunlaşarak "Türk Evi" adı altında gerçekleştirildiği görülmektedir.

Sedad Hakkı Eldem, geniş bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde gelişerek yayılan geleneksel konut kavramını “Türk Evi” olarak nitelendirmiştir. Türk Evi, Osmanlı Devleti'nin yüzlerce yıl hüküm sürdüğü sınırlar içinde, özellikle Rumeli ve Anadolu topraklarında doğmuş ve yaklaşık beş asır boyunca varlığını sürdürmüş bir ev tipidir. Bu ev tipi, kendine özgü nitelikleriyle belirginleşmiş ve zaman içinde önemli değişimlere uğrayarak, yayıldığı farklı iklim, tabiat ve kültür koşullarının gerekliliklerinden doğan birbirinden farklı tipleri ortaya çıkarmıştır. Fakat Türk Evi tiplerine has temel ilkeler her yerde benzer kalarak özünü korumayı başarabilmiştir (Eldem,1984, 11).

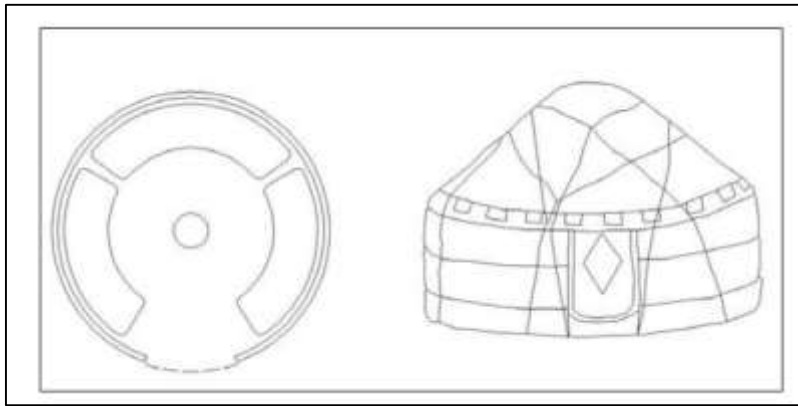
Doğan Kuban Türk Evini; geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve adetlerine uygun şekil ve plan özellikleri gösteren, asırlar boyunca Türk toplumunun gereksinimlerine cevap verebilmiş bir konut tipi olarak tanımlamaktadır. Kuban’ a göre Türk evi etnik değil kültürel anlamlar içeren bir terimdir. Kuban Türk evi tanımının çeşitli coğrafyalara yayılan ve kültürel çeşitliliği bünyesinde barındıran Osmanlı evinden ayrıldığı görüşünü savunmuştur (Kuban, 1975).

Anadolu’nun farklı yörelerinde iklimsel faktörler kaynaklı değişiklikler gösteren geleneksel ev tipinin planlama süreci; esasında tüm bölgelerde özünde aynı sisteme dayanmaktadır. Konutun inşa edildiği bölgenin coğrafi koşullarının yanı sıra inanç sistemi ve sosyo-kültürel yapı planlama sürecinin temel öğelerini oluşturmuştur. Yapıları oluşturan ana malzemenin Karadeniz ve Marmara’da ahşap, İç Anadolu’da kerpiç, Doğu Anadolu’da taş malzeme olması gibi malzeme ve iklimsel etkenlerden kaynaklı farklılıklar görülebilirken İslamiyet’in ve mahremiyetin gerekliliğinden kaynaklanan içe kapalı plan anlayışı tüm yörelerde aynı sistemde görülmektedir (Divleli,2008, s:35). Haşım Karpuzun da belirttiği gibi İslam dininin gerektirdiği hayat tarzı Türk Evinde asırlardır yaşamaktadır (Karpuz, 1979).

Osmanlı döneminde gelişen ve biçimlenen bu konut tiplerine “Türk Evi” adı ilk olarak, Geç Osmanlı Dönemi konut anlayışında Avrupai üslupta yaptırılan konutlara karşı bir tepki olarak ve Türkçülük akımının görsel sembolü olması amacıyla, Öğretmen Okulunda öğretmenlik yapan Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından 1912 yılında verilmiştir (Bertram,2012, s:392).

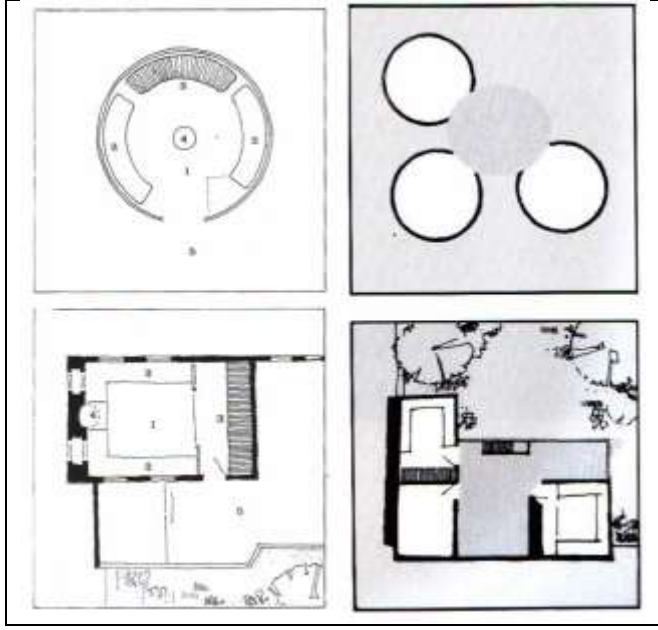
2.1. Geleneksel Konut Mimarisinin Tarihsel Süreçteki Gelişimi

Önder Küçükerman, 1985 senesinde yayınladığı çalışmasında Türk Evi kavramının kökenini Türklerin göçebelik dönemine dayandırmış, Türk Evinin sürecini göçebe olarak yaşadıkları çadırlardan yerleşik hayata geçişe kadar uzanan geniş zaman dilimi olarak değerlendirmiştir (Küçükerman, 1985:27). Orta Asya'da göçebe hayat süren Türkler, Orta Asya'da barınma gereksinimlerini yaz aylarında hafif ve taşınabilir "yurt" olarak isimlendirilen çadırlarla, kış aylarında ise "kışlak" adı verilen çevre ve iklim koşullarına göre konumlanmış ahşap ve kerpiç evlerle karşılaşmışlardır. Yurt, alacak ya da topak ev olarak adlandırılan çadır, Orta Asya'daki Türkler için önemli bir konut tipi olmuş ve hatta Anadolu'da kullanılan taş ve tuğlaya benzer malzemeye dayalı mimariyi etkilemiştir. İçerisinde konaklayan kişi sayısına göre ebatları değişen çadırların üstü kubbeli ve silindirik gövdelidir. Orta Asya'dan göç eden Türkler topak ev ve kıl çadır kavramını beraberinde Anadolu'ya getirmişlerdir (Sözen,2001).

Resim 2.1. Çadır plan ve görünüşü (Küçükerman, 1978).

Küçükerman, Türk Evindeki oda kavramını Orta Asya'daki Türklerin konaklamış oldukları çadırlara benzetmiştir. Odaların ve çadırların iç düzeninin işlevlerinin birbirine çok yakın olduğu görüşünü ortaya koyarak Türk Odasını şekillendiren prensiplerin çadır yaşamından geldiğini savunmuştur (Küçükerman,1973).

Resim 2.2. Topak ev ve odanın, genel düzen ve kullanma biçimleri açısından kıyaslanması
 1- Çok amaçlı orta alan, 2- Oturma için yapılmış alan, 3- Kapalı kullanma alanı,
 4- Isıtma amaçlı alan, 5- Hizmet alanı (Küçükerman, 1978)

Şahin,2019 da yaptığı tez çalışmasında Türklerin yaşama kültürlerinin mekân örgütlenmesi açısından, Anadolu evi üzerindeki etkilerinin günümüzde daha net şekilde belirlenebildiğini ve bu bağlamda sofalı ve eyvanlı plan tiplerinin Anadolu’da yaygınlaşmasında Türklerin büyük etkisinin olduğuna vurgu yapmıştır (Şahin,2019).

Merv ve Tirmiz çevresinde yer alan evlerin ortasında bir sofa bulunması ve bu sofayı çevreleyen dört mekân düzeni, Anadolu'daki orta sofalı evleri hatırlatır. Bu plan düzeni, Anadolu'da günümüze kadar varlığını sürdüren orta ve iç sofalı ev plan tiplerinin, Anadolu öncesi Türklerde uygulanmasının bir yansıması olarak görülmektedir. Bu benzerlik, Anadolu'da farklı boyutlarda ve varyasyonlarda ortaya çıkan ev planlarının oluşmasına katkı sağlamıştır (Sözen, 2001).

Türk toplumunda yerleşik yaşama geçen ilk devlet Uygurlar olmuş, Uygur konutları müstakil, tek katlı su basman üzerine inşa edilen, yüksek bahçe duvarları ve bahçe içerisinde müştemilatı yer alan yapılar olarak kayıtlara geçmiştir. Böylece geleneksel Türk Evi'nin temelleri oluşturulmuştur (Aslanapa,2018:13). Türkler, İslamiyet'i kabul etmesinin ardından Anadolu'ya göç etmiş ve yerleşik bir düzende yaşamaya başlamışlardır. Bu süreçte, geleneksel "göçebelik kavramı", İslam dünya görüşü ve Anadolu'nun kendine özgü koşulları

arasında etkileşime girerek, yeni bir yaşam tarzı ve yapı ortaya çıkarmıştır (Küçükerman, 1985:27).

Türkler' in İslam'ı benimsemesi, konut mimarisinde belirgin değişikliklere yol açmış, İslam'ın getirmiş olduğu mahremiyet ve tevazu anlayışı evin harem ve selamlık bölümlerinin oluşumuna sebep olmuştur. Harem bölümü, özellikle kadınların yaşadığı ve misafirlerin alınmadığı mahrem alanı ifade ederken, selamlık bölümü dışarıdan gelen konukların karşılandığı ve erkeklerin bulunduğu alandır. Mahremiyet anlayışının bir yansıması olarak özenle tasarlanmış harem pencereleri, kadınların dışarıdan görünmemesi amacıyla yüksek bir konumda yer alarak genellikle kafeslerle örtülmüştür (Karpuz,1993). İslam'ın etkisi altında gelişen bu konut mimarisi, kültürel ve dini normların ev yaşamına yansıması olarak öne çıkar.

Asırlarca Bizans kültürüne tabi olan Anadolu; Selçukluların Anadolu'ya yayılmasıyla etnik ve kültürel bakımdan daha da zenginleşerek gelişmiş; genellikle sınırlarda yer alan yönetim yapıları ile kırsal alandaki konut ve saraylar, hükümdarların fethettikleri şehirlerde zaman kaybetmeden oluşturdukları yeni düzenlemelerle Selçuklu Anadolu'sunu meydana getirmiştir. Müslüman Devletlerinin fethettikleri bölgelerde yayıldıklarını gösteren mimari yapılar en çok dini yapılar olmuş, Selçuklularda sivil mimarlık yapılarının daha yalın olması gerektiği düşüncesi köşk, saray, konut gibi yapıların daha geri planda kalmasına yol açmıştır. Devamlı seferlere çıkan hükümdarların konaklama seçeneğinin çoğunlukla çadır olması da bu durumu kuvvetlendirmiş saray, köşk gibi yapılar çok az sayıda inşa edilmiştir. İnşa edilen çoğu konut yapısı da dayanıksız malzemelerden üretilmesinden kaynaklı günümüze ulaşamamıştır (Sözen, 2001).

Selçuklu ve Beylikler Dönemi evleri hakkında bilgi verecek yeterince örnek günümüze ulaşamamış olsa da Kaşgarlı Mahmut'un "*Divanı Lügati Türk*" adlı eserinden edinilen bilgiler ışığında Selçuklu evlerinin temellerinin derin kazılarak oluşturulduğu; yapım malzemesi olarak kerpiç, tuğla ve ahşap kullanıldığı bilgisine ulaşılabilmektedir (Karpuz, 1993). Konutların avlusu ya da çitle çevrili bahçesi bulunmakta olup ana giriş kapısı "begküm" adı verilen sofaya açılmaktadır. "Aş ocağı, aş damı" gibi isimlerle anılan günümüzün mutfakları içerisinde sergen ve görünçlük adı verilen raflarla beraber tandır, ocak ve hanımların oturma işlevini gerçekleştirdiği sedirler yer alırdı (Ögel, 1978:43).

Beylikler ve Osmanlı dönemine gelindiğinde konut mimarisindeki belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Osmanlı'nın erken dönem saray ve konut yapıları hakkında örnek teşkil edecek ayakta pek fazla esere rastlanamamış olsa da Bursa Sarayı erken dönem Osmanlı evlerine örnek olabilecek niteliktedir (Sözen, 2001). Orhan Gazi döneminde Müslüman alimlerin Osmanlı'ya gelmesiyle yerleşik hayat şartları var olmaya başlamıştır (Kuban, 1995). Osmanlı İmparatorluğu'nun beş asırlık tarihinde, imparatorluğun sınırları arasında gelişen Türk Evi mimarisi, özellikle Anadolu'da belirgin özellikler sergilemiştir. Ayrıca, bu mimari tarz zamanla Orta Doğu ve Doğu Avrupa'da da etkili olacak kadar geniş alana yayılmıştır (Kahraman, 1997).

Toplum yaşam stiline mimariye yön verdiği Osmanlı Klasik dönem konutlarında yaygın olarak; Sedad Hakkı Eldem'in ortaya koyduğu Türk Evi plan tipolojisinin erken evresi olan bahçeye bakan dış sofalı plan özellikleri görülmüş binalar tek kat üzeri asma kat olarak tasarlanmışlardır. Ana yapı malzemesi kerpiç olan kalın duvarların üstü kırma çatılarla örtülmüş geniş saçaklarla desteklenmiştir. Çıkması bulunmayan binaların küçük ebatlarda tepe penceresine sahip; camsız, parmaklıklı ve kapaklı pencereleri ise sokak yerine sofaya açılarak mahremiyeti korumuşlardır. Günümüze sınırlı sayıda ulaşan bu konut tipleri 17. Asır yarısına kadar aynı plan şemasını sürdürmekte olup iki katlı evlerin bazılarında kışlık ara kat bulunduğu gözlenmiştir. Kerpiç ve taş malzemeden inşa edilen kalın duvarlar sınırlı pencere adetine olanak vermiş, sofaya açılan oda duvarları ise çatkı dolgu tekniğiyle özenle inşa edilmişlerdir. Odalar arasında eyvan, sofanın iki yanında ise sekilikler yer almış; sekiliklerin birinde “*çırallık*” adı verilen aydınlatma ocağına rastlanmıştır. Açık sofa önünde uzanan direkler genellikle iki ucu oymalı düz başlıklar veya Bursa kemerleriyle birbirine bağlanmış, açık sofanın önünde sahanlıkla entegre bir şekilde yer alan merdiven bazı yapılarda iki yandan çıkışa olanak tanımıştır. 17.yy. sonlarına gelindiğinde ise konut mimarisinde bazı değişimler görülmeye başlamış sokağa açılan çıkmalar ve bina cephelerinde artan pencere sayısı dikkat çekmiştir (Sözen,2001).

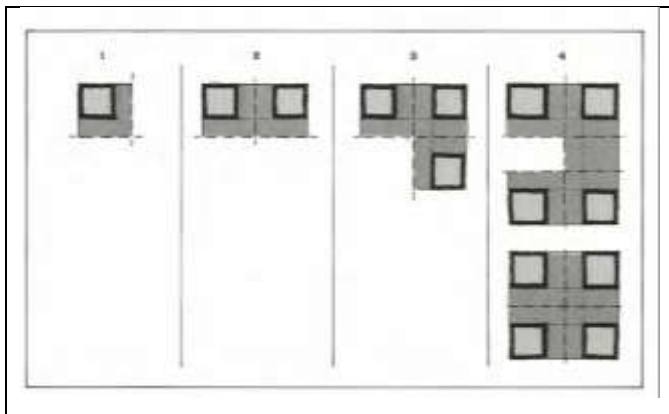
18. yüzyıla gelindiği zaman çatkı tekniğinin duvarların tamamında uygulanmaya başlanması tüm duvarlara pencere açılabilmesine olanak sağlamıştır. Odaların sofa etrafına dizilmeye başlamasıyla orta ve iç sofa plan tipi görülmeye başlamıştır. Dış sofanın açık direkleri bu dönemle birlikte kapanmaya başlamış kapalı dış sofalı plan tipi ortaya çıkmıştır (Eldem,1954:31). Odaların ebatları büyümüş, daha önceden başodadan sokağa açılan çıkmalar diğer odalardan da açılmaya başlayarak cephede hareket sağlanmıştır

(Sözen,2001). Orta sofa biçimlenmesi daha çok Başkent İstanbul civarlarında başlamış, taşra bölgelerinde açık sofalı plan tasarımları devam etmiştir. Artan eyvan sayısı ile T şeklinde, haçvari ya da dışa açılan sofa biçimlenmeleri ortaya çıkmıştır (Günay, 1999).

Lale Devri'nin başlangıcıyla birlikte, Osmanlı konutlarında Barok sanatının etkisi gözlemlenmeye başlamıştır. Bu dönemde, var olan plan yapıları korunmuş, ancak Barok sanatının süslemelerine uygun bir biçimde yapı unsurları yeniden düzenlenmiştir. 19.yy. sonrası Osmanlı Batılılaşma Döneminin konut yapılarına etkisi tezin 3.2 bölümünde “Batılılaşma Hareketlerinin Konut Mimarisine Etkisi” başlığı altında detaylı şekilde incelenmiştir.

2.2. Türk Evi Plan Tipleri

Türk toplumunun göçebe yaşam tarzından yerleşik yaşam düzenine geçişinin ardından ortaya çıkan Türk evinin en erken evresi; sofadan yoksun olan ve tek mekândan oluşan konut tipleridir. Türk evinin evrim süreci ilk aşamada tek mekâna eklenen odalar ve bu odalar arasındaki bağlantı kurulmasıyla başlamış, zaman içerisinde kat sayısındaki artış ve sofanın gelişimi, Türk evinin evrimini şekillendirmiştir. Türk evi plan şemaları sınıflandırılmasında özellikle sofanın biçimi ve odaların sofa etrafındaki düzenleniş biçimi esas kriter olmuştur (Sözen, 2001).

Resim 2.3. Türk evinde odaların ilişkilerinde gelişim düzeni (Küçükerman, 1978)

Çoğunlukla tek katlı olarak inşa edilen Türk evinde zaman içerisinde gelişen yaşam koşulları ve artan teknolojik imkanlar neticesinde kat adedi ikiye ve üçe çıksa da ana yaşam katı her zaman en üst katta yer almıştır. İlk aşamalarda esas katın altı yaşama mekanı olarak

kullanılmak yerine ara kat işlevi görmekteyken, 19.yy ile beraber ikinci bir yaşam katı daha görülmeye başlamıştır (Eldem, 1954). İki katlı tasarlanan konutlarda yapının en alt katı oturma, barınma gibi eylemlerin dışındaki kullanımlara ayrılmış olup kırsal kesimlerde ahır; şehirlerde yer alan evlerde ise taşlık ve depo işlevini görmüştür. Çoğunlukla alt katın dış duvarları üst kat ve ara duvarlara oranla daha kalın inşa edildiği görülmüştür (Sözen, 2001).

Odalar ve odalar arası geçişe imkan tanıyan sofa Türk Evinde binayı oluşturan iki ana unsur olarak karşımıza çıkar. Türk evinin kuruluş düzeninde büyük bir öneme sahip olan sofa; bina içindeki yeri ve biçimlenmesiyle plan tiplerinin oluşumundaki en önemli etkidir (Eldem, 1954).

Sofa

Sofa, Türk evini başka toplumların konut kültürlerinden ayırtıran, ona özgü kılan ve evin plan tipolojilerini farklılaştıran hayati bir unsur olarak öne çıkar. Sofa, sadece odalar arasında bağlantı kurmakla kalmaz, aynı zamanda bir toplanma ve sosyal etkileşim alanı olarak da hizmet verir. Türk evindeki odalar genellikle birbirine doğrudan bağlı olmaz; bunun yerine, sofaya açılarak bu merkezi alana bağlanırlar. Bu düzenleme, ev sakinlerine daha özel bir oturma alanı sunmak üzere dolaşım dışındaki kesimleri oturmaya ayırmıştır. Zaman içinde bu alanlar daha da özelleşerek eyvan, sekilik, taht, köşk gibi özel kavramlar meydana gelmiştir. Türk evinin düzeninde önemli bir yere sahip olan sofalar, özenle tasarlanarak, şekillendirilmiş olup Türk konut mimarisindeki estetik zenginliği vurgulamışlardır (Küçükerman, 1985:53).

Oda

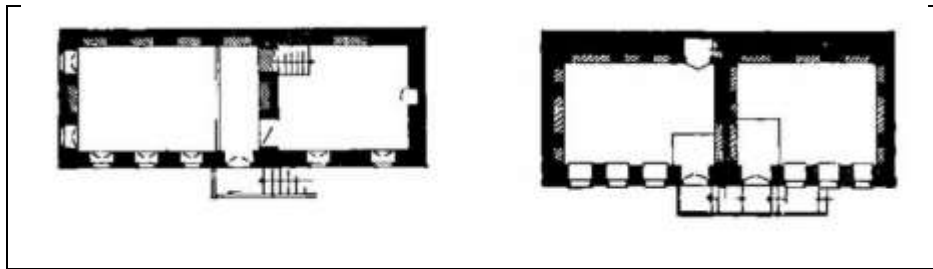
Türk evinin şekillenmesinde payı en büyük olan diğer unsur odadır. Türk evi plan tiplerinde oda, yalnız başına bir yaşam birimi olabilmekte ancak yokluğu evin var oluşu sebebini ortadan kaldırmaktadır. Evin içinde yer alan tüm odaların özellikleri neredeyse aynı olup değişkenlik gösteren unsurlar çok azdır (Eldem, 1987).

Çoğunlukla kareye yakın dikdörtgen formda tasarlanan Türk evi odaları, içinde yaşayan bireylerin her türlü ihtiyacını karşılayan birimler olma özelliği taşır. Göçebe yaşam döneminden miras alınan bu tasarım anlayışı, her odanın oturma, yeme içme, temizlenme,

uyuma gibi temel yaşam faaliyetlerinin gerçekleştirilebildiği ve buna olanak sağlayacak sedir, yüklük, gusülhane, ocak gibi tefriş elemanlarını içinde barındıran bir mekan olma özelliğiyle karşımıza çıkar. Bu odalar, ihtiyaç duyulan eylemleri gerçekleştirmek üzere gerekli çevresel unsurların bir araya gelmesiyle şekillenir. Türk evinde her odanın etrafında, bu eylemleri destekleyen bir hizmet alanı bulunmalıdır. Genellikle bu hizmet alanları, ortak yaşam alanı olan sofa veya diğer kullanım alanlarını içerir. Bu tasarım, her odanın kendi işlevine odaklanmasını ve aynı zamanda ev içindeki fonksiyonların uyumlu bir şekilde bir araya getirilmesini sağlar (Küçükerman,1985:63). Türk evi plan tipleri fikrini ortaya koyarak sofa kavramı ile odalar arasındaki ilişkiyi bilimsel anlamda ilk kez sınıflandıran kişi Sedat Hakkı Eldem olmuştur. Türk evinin karakteristik unsuru olan sofayı yapı içerisindeki konumlandığı yere göre tanımlayarak dört plan tipine ayırmıştır; Sofasız Plan Tipi, Dış Sofalı Plan Tipi, İç Sofalı Plan Tipi ve Orta Sofalı Plan Tipi (Eldem, 1954).

2.2.1. Sofasız plan tipi

Yerleşik yaşama geçtikten sonraki ilk evreyi oluşturan sofasız plan tipleri odaların avlu ya da hayat etrafında yan yana dizilmesi suretiyle oluşturulmuştur. Mekanlar Arası geçişin olmadığı bu plan tipinde odalar arasındaki bağlantıyı kaldırım, tretuvar ya da avlu kurmakta olup odalar üst katta konumlandığı vakit balkonla sağlanmıştır. Her birine ayrı giriş verilmiş odaların sayısı arttığında odalar aynı sırada bulunmayıp kollar şeklinde uzanırlar ve bazen odalar arasında eyvan bulunan örneklerine de rastlanmaktadır. Daha çok Anadolu'nun güney kesiminde sıcak iklim bölgelerinde görülmektedir (Sözen, 2001, Eldem, 1984).

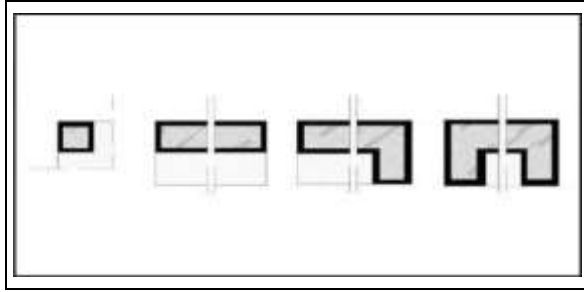

Resim 2.4. Sofasız plan tipi örneği (Eldem, 1954)

2.2.2. Dış sofalı plan tipi

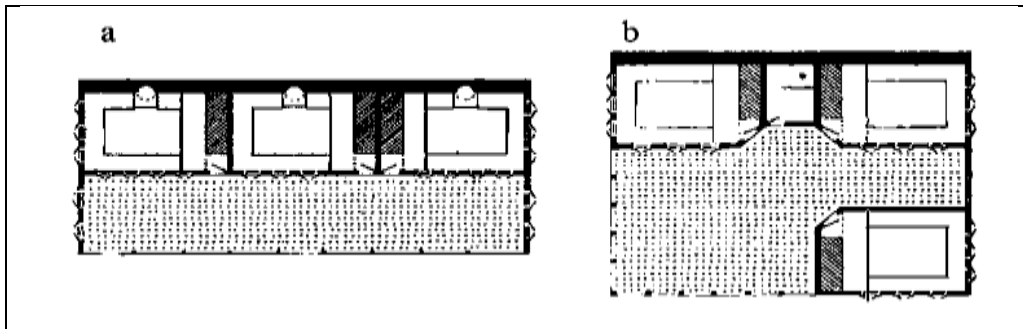
Türk evi plan gelişiminin ikinci aşaması olan bu plan tiplerinde; odalar arasında bağlantı kurmaya yarayan Türk Evinin karakteristik unsuru olan sofa kavramı ilk kez kendini

göstermiştir. Birinci evreyle benzerlik gösterse de sofanın eklenmesi planın dinamiklerini değiştirmiştir (Eldem,1954). Odaların çoğunlukla dış sofaya açıldığı bu plan tipinde simetri daha az belirgin olup, plan genellikle serbest bir düzeni benimser. Eyvanın eklenmesiyle birlikte oda dizileri estetik açıdan farklılık kazanır. Bazı plan şemalarında, yan ve orta bölümlerde bulunan köşkler, sofa düzenini zenginleştirir. Oda Sayısını artırmak maksadıyla sofanın ucuna oda ekleyerek oluşturulan L ve U şeklindeki sofa biçimleriyle plan çeşitlilikleri gözlenir (Sözen,2001). *Sıra odalı, köşe sofalı, üç taraflı odalı plan tipleri* dış sofalı plan tiplerindendir. Bu tip Anadolu'nun birçok kesiminde uygulanmıştır. (Eldem, 1954).

Resim 2.5. Dış sofalı plan tipleri şematik gösterimleri (Küçükerman, 1978)

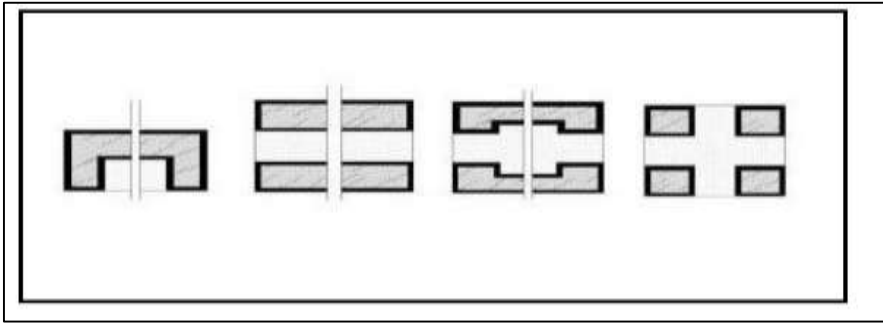
Sofanın en primitif formu, açık direklikli ve üzeri damlı bir yapıdır. İklim şartlarına bağlı olarak, bu tip yapılar günümüze kadar birçok bölgede kullanılmıştır. Sofanın evrimi, oturma ve yaşam alanının daha fazla korunması amacıyla başlamıştır. Sofanın kapanmasının ilk aşaması, yanlarının pencereless duvarlarla çevrenmesidir. Zamanla, direk araları camekanlarla kapatılmaya başlamıştır. 17.-18. yüzyıllarda, özellikle gelişmiş şehirlerde, sofanın dış yüzeyine büyük camlar eklenmiştir. 19. yüzyılda ise bu camlar, daha büyük pencerelerle değiştirilmiştir (Eldem, 1954).

Resim 2.6. Dış sofalı plan tipi; a) sıralı odalı plan tipi, b) dış ve köşe plan tipi (Eldem, 1954).

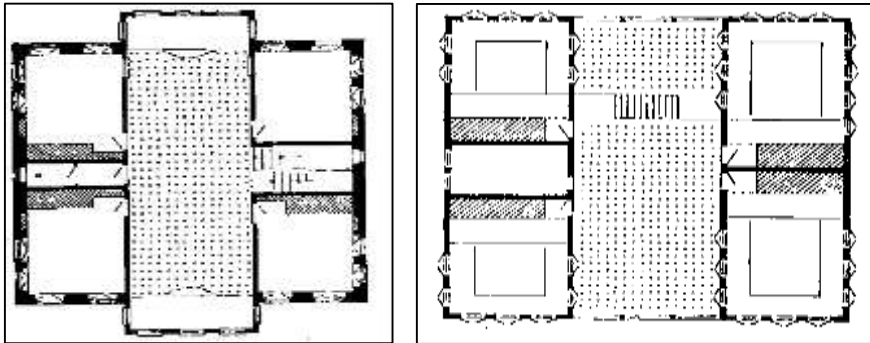
2.2.3. İç sofalı plan tipi

Dış sofalı plan tipinin evrimiyle görülmeye başlayan iç sofalı plan tipi, Türk Evi plan gelişiminin üçüncü safhasını teşkil eder. Odaların, sofanın iki yanına dizilmesiyle oluşan bu plan tipinde sofa iç kısımda kalır. Bu nedenle "karnıyarık" plan tipi olarak da adlandırılmaktadır. İç sofalı planlamanın; dış sofaya oranla daha korunaklı olması ve daha az yer işgal etmesi kalabalık kentlerde yaygın kullanımına neden olmuştur. Türk evlerinde yaygın olarak görülen iç sofalı şemaya sahip bazı yapılarda, sofanın sokağa açılan uzantısında pencerenin yer aldığı kısımda köşk veya oturma amaçlı sekilik adı verilen bölümler bulunmaktadır. Sekilik ihtiyaca göre bir sedirden ibaret veya parmaklıklarla ayrılmış geniş bir alanı ifade eder. Merdivenin sofa içinde konumuna göre sofanın bir veya iki ucunun ayrıldığı sekilik cumbalarla zenginleştirilebilmektedir. (Eldem, 1954).

Resim 2.7. İç sofalı plan tipleri şematik gösterimleri (Küçükerman, 1978)

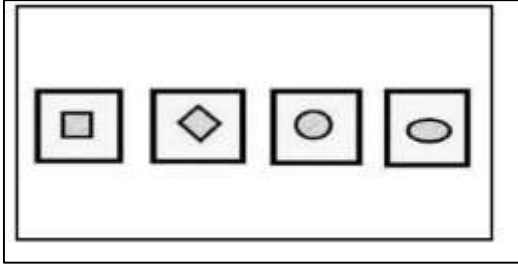
İç sofalı plan şemasında karşılıklı dizilen oda sayısının artmasıyla sofa uzama esnekliği gösterebilirken; yan sofanın plan şemasına dahil olması merdiven boşluğu eyvanın genişlemesine olanak sağlayabilmektedir (Sözen, 2001).

Resim 2.8. İç sofalı plan tipi örnekleri (Eldem, 1954).

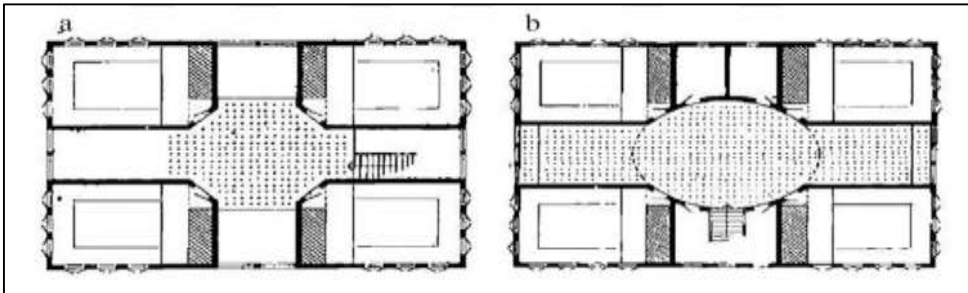
2.2.4. Orta sofalı plan tipi

Orta sofalı plan tipi Türk Evi plan gelişimin en son evresini teşkil etmektedir. Evin merkezinde konumlanan sofa, dört tarafını odalarla çevreleyen bir düzenlemeye sahiptir. Bu plan tiplerinde sofanın cadde ve sokakla ilişkisi kesilmiş tamamen odalar hizmet eden bir mekana dönüşmüştür. Odalar arasında, merdiven, eyvan veya hizmet alanları gibi unsurlar bulunmaktadır. Odaların arasındaki eyvan, içeriye daha fazla doğal ışık girişi sağlamak amacıyla, sofanın aydınlık olmasını temin etmek için tasarlanmıştır. Bu eyvanlar, sofa gibi evin merkezinde düşünülerek, iç mekanla bütünleşmeyi ve estetik bir bütünlük oluşturmayı amaçlar (Eldem, 1954).

Resim 2.9. Orta sofalı plan tipleri şematik gösterimleri (Küçükerman, 1978).

Bu plan düzeninin tercih edilmesindeki temel faktörler arasında, iç mekanın dış hava koşullarına karşı etkili bir şekilde korunabilmesi, odalara kolay erişim imkanı ve daha kompakt bir planın olabilmesi bulunmaktadır. Soğuk iklimlere sahip kuzey Anadolu bölgelerinde geniş bir kullanım görmüş olan bu plan tipi, zengin plan kompozisyonlarına olanak tanıdığı için özellikle konak ve saraylarda tercih edilmiştir. Bu prensiplere dayalı olarak inşa edilen köşkler ve kasırlar, özellikle doğu bölgelerinde yaygın bir şekilde bulunmaktadır (Eldem, 1954).

Resim 2.10. Orta sofalı plan tipi; (a) pahlı orta sofalı plan tipi, (b) oval orta sofalı plan tipi (Eldem, 1954).

Geleneksel Türk evleri, kendine özgü karakteristik özellikleriyle tanınan bir konut tipidir. Sofası ve avlusuyla öne çıkan bu evlerde iç mekanlarda genellikle ahşap kaplamalar tercih edilmektedir. Ahşap malzemeler, iç mekâna sıcak bir renk ve dokunuş katarken, aynı zamanda mekanın genel atmosferini belirlemekte rol oynar. Pencereleler, doğal ışığı içeri çekebilmek adına geniş bir sayı ve yoğunlukta konumlandırılır. Ahşap kanatçıklar, pencereleri kullanıcının isteğine göre düzenleyerek fazla ışığı engeller, böylece iç mekânın aydınlatması kontrol altında tutulabilir. Bu özellikler, geleneksel Türk evinin estetik zenginliğini ve işlevselliğini vurgular, aynı zamanda ev sakinlerine konforlu bir yaşam alanı sunar (Eyüce, 2005).

3. BATILILAŞMA DÖNEMİ OSMANLI MİMARİSİ

Osmanlı devletinde Lale Devri ile başlayan ve Tanzimat döneminde hız kazanan Osmanlı İmparatorluğu'nun değişim süreci yaygın olarak Batılılaşma Hareketleri olarak adlandırılmaktadır (Denel,1982:5). Mimarlık tarihçileri tarafından Lale Devri ile başladığı kabul edilen Batılılaşma hareketlerinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar uzanan dönemin mimarlık anlayışını açıklamayı amaçlayan bir çalışma, özellikle bu süreçte gerçekleşen değişimleri detaylı bir şekilde ele almalıdır. Bu değişimlerin, fiziksel çevreye yansıyan görünümelerini ve değişimin dinamiklerini anlamak, dönemin mimarlık anlayışını tam anlamıyla değerlendirmek açısından önemlidir (Batur, 1985). Bu düşünceden yola çıkılarak bu tez çalışmasında öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma hareketlerine genel bir bakış, o dönem Avrupa'sının genel sanat ortamı ve mimarlık akımları, ardından Batılılaşma hareketlerinin Osmanlı mimarisine etkisi ve Osmanlı konut mimarisine etkisi detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.1. Batılılaşma Kavramı ve Batılılaşma Sürecine Genel Bakış

Batılılaşma kavramı

Batılılaşma kavramı en genel tanımıyla, bir ülkenin tarihsel evrimi içerisinde belirli bir döneminde, Avrupa ülkeleri ya da ABD'de gözlemlenen teknolojik, bilimsel, siyasi, kültürel ve ekonomik ilerlemeleri benimseme veya bu alanlardaki gelişmeleri kendi toplumlarına adapte etme çabası olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, Batılılaşma kavramı, her ülkenin kendi modernleşme sürecini belirli bir zaman diliminde gerekli gördükleri yöntemleri izleyerek gerçekleştirmeyi amaçladığı süreçleri ifade eder (Karataş, 2003). Osmanlı için Batılılaşma kavramı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki modernleşme sürecini ifade etmektedir (Artıkoğlu, 2015). Osmanlı modernleşmesi, yalnızca kurumlar ve bireylerdeki değişimle kısıtlı kalmayan toplumsal ve siyasi örgütlenmenin odak noktası olan devlet yapısının modernleşmesini ifade eder. İlber Ortaylı, modernleşmeyi Osmanlıdaki değişimin değişimi olarak nitelendirmiş ve Osmanlı modernleşmesini az gelişmiş bir toplumun batı gibi daha fazla gelişen bir toplumun özelliklerini sadece alıp kopyalaması ya da batı ülkelerinin baskısıyla gerçekleşen zorunlu bir değişim olarak görmemek gerektiğine vurgu yapmıştır. Batılılaşmayı gerektiren faktörlerin dışarıdan gelen moda eğilimler olmadığını

içerde oluşan mecburiyetler olduğuna değinerek Osmanlı'nın yalnızca ihtiyacı olan modelleri aldığını belirtmiştir. Bu yaklaşım, modernleşmenin Osmanlı'da kendi iç dinamikleri ve özgün koşulları çerçevesinde şekillendiğini ve sadece Batı'nın taklidi olmadığını ifade etmektedir (Ortaylı,2006). Bu düşünceye karşın Meriç ise Batılılaşmayı Osmanlı İmparatorluğunun 18. ve 19. asırda gerçekleştirdiği değişim çabalarını temsil eden bir sosyal değişim süreci olarak değerlendirmiş ve “Avrupalılaşma” olarak nitelendirmiştir (Meriç, 1983). Osmanlı İmparatorluğu'nun teknolojik, ekonomik ve kültürel açılardan Avrupa'ya yetişemediği dönemde, Osmanlı'nın Batı'ya açılma, Batı'dan etkilenme ve Batılılaşma çabalarını Batur "trajik bir var olma mücadelesi" olarak tanımlamıştır (Batur,1985:1038). Deringil ise Batılılaşmayı “yaklaşmakta olanı görmenin, neden kaçınmak gerektiğini bilmenin, ama yine de olayların akışına karşı koyamamanın öyküsü” olarak tanımlamıştır (Deringil, 2002).

18.yy. başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun her alanda zayıflama yaşamaya başlaması Sanayi Devrimi sonrası Avrupa'nın teknolojik gelişimini yakalama çabasına yol açmıştır. Özellikle askeri alan başta olmak üzere kültür, sanat, mimari ve günlük yaşam tercihlerinde meydana gelen toplumsal değişimi ifade eden bu çaba, Osmanlı için "Batılılaşma" sürecini simgelemektedir (Eyice, 1992).

İlber Ortaylı 19.yy'ı tüm Osmanlı İmparatorluğu'nun en uzun, hareketli ve yorucu yüzyılı olarak değerlendirerek geleceği oluşturan mühim hadise ve kurumların bu asrın tarihini oluşturduğu görüşünü ortaya koymuştur (Ortaylı,2006:32). 19.yüzyılın temel kavramı, Osmanlı İmparatorluğu için Batılılaşma olarak öne çıkmaktadır. Öncelikle askeri nedenlerle başlayan iki asırlık batılılaşma serüveninde Osmanlı, 19. yüzyılın başına kadar sadece teknik unsurları Batı'dan almış olmasına rağmen, bu dönemde yönetim anlayışı, hukuk, eğitim ve birçok alanda Batı'yı model olarak seçmiştir (İnalçık, 1996). Aydın'a göre özellikle Tanzimat Fermanı Osmanlı imparatorluğu için geri dönülemez bir dönüşümün başlangıç noktasını temsil etmektedir (Aydın, 2006).

Osmanlı İmparatorluğu'nda "Batılılaşma" olarak anılan değişim çabaları belirli olgulara dayalı şekillenen bir süreçtir. Osmanlı Devleti, Lale Devri itibariyle Batı'ya öykünme eğilimindeki değişimi sürdürmüş ve askeri alanda Batı'ya odaklı çalışmaları Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Meşrutiyet dönemine kadar devam etmiştir (Giray, 2009).

Batılılaşma sürecine genel bakış

Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak dönemlerinde Akdeniz ticaret yollarındaki üstünlüğüne karşı Avrupalı devletler yeni ticaret rotaları bulmak maksadıyla coğrafi keşif seferlerine girişmişlerdir. Bu seferlerin neticesinde Kristof Kolomb'un 1492'de keşfetmiş olduğu Amerika kıtası ve diğer yeni bölgelerde Avrupalı devletler koloniler kurarak, zaman içinde hem askeri hem de ekonomik açıdan zenginleşip güçlenmişlerdir (Özaslan ve diğerleri, 2013: 29). Osmanlı ise bu süreçte, benimsemiş olduğu İslamiyet'in diğer dinlere göre en son ve en doğru din olduğu inancıyla manevi ve maddi anlamda kendisini Avrupa'dan üstün görmekteydi. Bu düşünce, Osmanlıların Avrupa'da gerçekleşen Rönesans ve Aydınlanma dönemlerindeki ilmi ve teknik gelişmeleri göz ardı etmesine ve yeni gelişmeleri takip edememesine neden oldu. Osmanlılar, Avrupa dışındaki diğer güçlü devletler gibi, Avrupa'nın ilerlemesini ve bu mesafenin kolayca aşılamayacağını Sanayi Devrimi'nin yarattığı yayılmacı politikalar, askeri ve ekonomik gücün ezici üstünlüğü ile fark ettiler (İhsanoğlu, 1999:271).

Altın çağını 16.yüzyılda yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, ilerleyen zamanda duraklama devriyle birlikte büyük toprak kayıplarına uğramıştır. 17.yy. sonunda imzalanan “Karlofça antlaşması” ve akabinde 18.yy. başında imzalanan “Pasarofça Antlaşması” sonucu askeri üstünlüğü sona ermiş olan imparatorluk diğer Avrupa devletleri karşısında hem askeri anlamda hem de ilerleyen sanayileşme ve teknolojidenden uzak kaldığı için ekonomik anlamda rakip olma durumundan çıkmıştır (Karaman, 1987). Savaşlardan aldığı yenilgiler neticesinde siyasi, sosyal ve ekonomik alanda gerilemeye başlayan İmparatorluğun yönetimi kurtuluşu batıya yönelmekte bulmuşlar ve önceden yakın ilişki kurma gereğinde bulunmadığı Avrupa ülkeleriyle yakınlaşma çabasına girerek elçilikler açmaya başlamıştır. Bu hareket Osmanlı İmparatorluğuna Batı dünyasını daha yakından tanıma fırsatı doğurmuştur (Kurtaran, 2016).

Osmanlı İmparatorluğu, ilk olarak 1720 yılında Fransa'da sürekli bir elçi görevlendirmiş ardından da diğer Avrupa şehirlerinde elçilikler kurmuştur (Düzbakar, 2009: 183). Paris, Viyana, Petersburg, Berlin gibi şehirlere giden elçiler bu şehirlerde gözlemledikleri Avrupa yaşam tarzı, kentler, saraylar, konutlar, opera ve tiyatro binaları, bahçeleri anlatan sefaretnameler hazırlamışlardır. Hazırlanan bu sefaretnameler çözüm arayışında bulunan Osmanlının yapacağı ıslahatlarda etkili olmuş ve bu ıslahatlar *Batılılaşma Hareketi* olarak

adlandırılmıştır (Özaslan, 1995: 24). Başlangıçta devleti kurtarmak maksadıyla askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda yapılması planlanan ıslahatlar kültürel ve sanatsal değişimlere de yol açmıştır. Özellikle mimari anlamda kendini gösteren, 18. yüzyıldan itibaren Batı'yla yoğunlaşan kültürel ilişkiler, Avrupalı sanatçıların gerçekleştirmiş oldukları sık seyahatler ve batıya eğitim amaçlı gidenlerin birikimleriyle beraber Osmanlı sanatı büyük değişimler geçirmiştir (Karaman, 1987).

Osmanlıda sanat ve mimarinin batılılaşma hareketleriyle birlikte geçirdiği dönüşümü incelemeyen önce o dönemde etkileşim halinde bulunduğu Avrupa'daki sanat ortamı ve Osmanlı'ya da ithal edilen mimarlık akımlarından bahsedilecektir.

3.2. Avrupa'da Sanat Ortamı ve Mimarlık Akımları

15. yüzyıl İtalya'sında başlayan ve daha sonra tüm Avrupa'yı etkisi altına alan Rönesans akımı, eski klasik sanata dönüş hareketleriyle ortaya çıkmış ve Klasik Yunan ve Roma eserlerinden ilham almıştır. İlk etkilerini İtalya'da gösteren bu akım, 15. yüzyıl sonunda tüm İtalya'ya yayılmış akabinde Fransa, Almanya, İspanya ve İngiltere gibi Avrupa şehirlerini hızla tesiri altına almıştır. Rönesans akımı genel olarak tüm Avrupa ülkelerinde Erken Rönesans, Klasik Rönesans ve Geç Dönem Rönesans olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Klasik dönem; Maniyerizmle sona ermiş ve geç dönemde ise Barok akımı ortaya çıkmıştır (Bakır, 2003:2).

Rönesans'ın ilerleyemediği ve yeni bir tarz geliştiremediği süreçten sonra, dönemin mimar ve ustalarının sanatta daha üst noktaya ulaşamayacağı düşüncesiyle ünlü sanatçıların tarzlarını ve eserlerini taklit ederek oluşturduğu Maniyerizm adı verilen bir sanat akımı ortaya çıkmıştır (Gombrich, 1980). Maniyerizm, özellikle Vitruvius'un eserlerinin sanatçıları tarafından tekrarlanmasıyla oluşmaktadır. Bu durum yeni bir akımın doğmasına yol açmış ve Barok tarzının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Bakır, 2003:6).

Barok ve rokoko

Maniyerizmin kısa süren geçiş evresini takiben Michelangelo önderliğinde Rönesans mimarisine göre çok daha karmaşık yapıya sahip olan Barok sanat anlayışı ortaya çıkmıştır. Rönesansta görülen simetrik, geometrik, tekrarcı dingin sanat anlayışı yerini eğrisel duvarlar

ve asimetrik formlara, girinti çıkıntılı biçimlerle abartı ve hareketliliğin ön planda olduğu bir sanat akımına bırakmıştır. Barok akımının temel prensibi görenler üzerinde tesir bırakmak maksadıyla mekânsal ve biçimsel olarak hareketliliği sağlamaktır (Gombrich, 1980).

Rönesans akımının ardından Barok mimari yapı cephesi süslemelerinde belirgin bir artış gözlemlenmiştir. İstiridye kabuğu, akantus yaprağı, çelenk formda alçı dekor, uçan figürler, altın yıldız ve “S” ve “C” formları başlıca bezeme unsurlarıdır. Ayrıca dış ve iç bükey formlar, nişler, gösterişli sütunlar ve heykeller yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Yapılar, farklı kotlarda çeşitli plan denemeleri yapılarak plastik etkiyi artırmak hedefiyle tasarlanmıştır (Bindal, 1990).

Kuban’ ın ifadesiyle Barok dönemi yapılarında, Rönesans yapılarındaki içe kapanıklık, dışa doğru bir açılışa, bir mekanı parçalama isteğine, sonsuzluğa varmak istemekten doğan bir serbestlik anlayışa yerini bırakmıştır. Işık ve gölge oyunları ile oluşturulan sınırsızlık algısının yanı sıra plan boyutlarında da değişikliğe gidilerek kıvrımlı duvarlar ve oval biçimde planlar görülmeye başlamıştır. Barok üslubun plan bazında en belirgin özelliği elips forma yaklaşmak olmuştur. Rokoko tarzı, Avrupa'da Barok sanatının ardından ortaya çıkmış olmasına rağmen, Osmanlı sanatında Rokoko üslubu, Baroktan önce kullanılmaya başlanmıştır (Kuban, 1954).

Avrupa'da 16. yüzyıldan 17. yüzyılın ortalarına kadar İtalyan sanatının baskınlığı gözlemlenmiştir. Ancak, yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da İtalyan etkisine karşı bir tepki ortaya çıkmıştır., XIV. Louis'nin tahta çıkmasına denk gelen bu dönem, Avrupa'nın önde gelen devleti olarak öne çıkan Fransa'nın sanatsal alanda da İtalyan hakimiyetine boyun eğmeyeceğini gösteren bir belirleyici olmuştur. Bu dönemde İtalya, İspanya ve Almanya'da Barok eserler üretilirken, Fransa Klasizme geri dönmüştür. Ancak çok zaman geçmeden XIV. Louis'nin son yıllarında başlayan ve XV. Louis devrinde öne çıkan Rokoko stili, Fransız sanatını etkisi altına almıştır. Bir çeşit deniz hayvanı kabuğu olan 'Rocaille' den türetilen Rokoko, Barok binaların dış ve iç cephelerinde süsleme sanatı olarak ortaya çıkmıştır (Kuban, 1954).

Rokoko ile inşa edilen yapı cephelerinde Neo-Klasizmin varlığını unutmamak gerekir. Genellikle iç mekanlarda kullanılan dekoratif bir anlayış olarak öne çıkan Rokoko, Barok mimarlık anlayışından bu noktada ciddi farklılık gösterir (Hubala,1989). Rokoko sanatında

suyun dalgalanması veya sıçrama hareketini hatırlatan eğri çizgiler kullanılmıştır. Bu üslup bezemeleri deniz kabukları, çiçekler, deniz yosunu gibi doğal motiflerden oluşmuştur (Routh,2002).

18.yy. Avrupa'sında Fransız etkilerinin baskın olduğu bir dönemde, monarşinin güçlü olduğu ve saray zevkinin ön planda olduğu bir atmosfer gözlemlenmektedir. Hükümdarlar, özellikle Paris'in Versailles ve Marly gibi önemli yapılarını referans alarak, bu etkiyi benimsemişlerdir. Aynı etki Osmanlı'da da kendini göstermiştir (Kuban, 1954).

Ampir üslup

Fransa'da 18. yüzyılın ortalarında Antik Yunan ve Roma sanatına olan ilgi arttı, bu da bu sanatlara bir dönüşü beraberinde getirdi. Napolyon'un İtalya ve Mısır'ı fethetmesinin ardından Fransa'da Neo-Klasik bir üslup ortaya çıkmıştır (Günay, 2014). Bu yeni akım, Avrupa'da Barok ve Rokoko akımlarının ardından ortaya çıkmış olup Ampir üslup, başta Napolyon Bonaparte'nın monarşisi olmak üzere Avrupa'daki merkezîyetçi yönetim ideallerinin sanat boyutundaki ifadesi haline gelmiştir (Atasaral, 1993; Arseven, 1974). 19.yy. Avrupa'sında; Fransız İhtilali sonrası Fransa'da I. Napolyon'un (1804-1814) egemen olduğu dönemde, Doğu ve Batı'nın imparatoru olma ülküsünü temsilen ortaya çıkan Ampir üslup Klasisist bir akımdır. Ampir üslubun öncüleri Neo-Klasik mimarlar Charles Perkiler ve Pierre Fondakine olmuştur (Isermeyer, 1977).

Napolyon'un Mısır seferini takiben ün kazanan Mısır sanatı öğeleri ile Roma ve özellikle Yunan motiflerine vurgu yaparak mimari bezemelerde güç ve ihtişamı birleştirmeye yönelik bir çaba ortaya çıkmıştır (Atasaral, 1993). Bu akımın ortaya çıkış noktası Roma'da olduğu gibi İmparatorluğun güç ve ihtişamını mimari yapılar üzerinden vurgulamaktır (Aydın, 2012). Klasik özellik gösteren ana iskelete ek olarak ortaya çıkan ampir mimarlıkta heykeller, güç ve zaferi temsil eden hayvan figürleri, kılıç, kalkan, top, tüfek gibi askeri figürler ile kupa vazo meşale rozet arma gibi motifler imparatorluk üslubunu temsil eden önemli unsurlar olarak kullanılmıştır. Ayrıca, Roma sütun başlıkları, dairesel kemerler, üçgen alınlıklar, silmeli kornişler ve pencere konturunu belirginleştiren plastrlar sıkça kullanılmıştır. Bu üsluba sahip binalarda genellikle daire dışında eğrisel formların bulunmadığı, kütsel simetriye sahip ve belirli kurallara dayanan yapılar öne çıkmıştır (Atasaral, 1993).

Barok ve Rokoko akımının ardından çok geçmeden Osmanlı mimarlığına Sultan II. Mahmut döneminde Ampir üslup Fransa'dan ithal edilmiştir. İmparatorluğun güç ve ihtişamını sembolize etme amacı güden bu üslup Osmanlı mimarlığında Avrupa'daki gibi birebir kopyalanmamış tıpkı barokta olduğu gibi Osmanlı'ya uyarlanarak Osmanlı Ampir üslubu ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da Ampir üslup, Barok ve Rokoko ile birlikte kullanılmıştır. Avrupa Ampir üslûbunda kullanılan stilize edilmiş hayvan figürleri Osmanlı Ampir üslûbunda hiçbir zaman kullanılmamıştır (Arseven, 1954:179). Osmanlı mimarlarınca da, Osmanlı Ampiri Sultan II. Mahmud'un monarşik yönetimiyle özdeşleştirilerek, devletin resmi ve prestij sağlayıcı sanat üslûbu olarak uygulanmıştır. Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdulhamid döneminde de bu üslup devam etmiştir (İnce, 1999).

Eklektik seçmeci üslup

Avrupa mimarisinde 19.asır öncesi farklı akımların ve üslupların seçilen detaylarının kullanımı ve harmanlanması suretiyle eklektik bir diğer adıyla seçmeci üslup meydana gelmiştir. Sanayi devrimi tesiriyle inşa faaliyetleri yoğunlaşırken öte yandan Neo-Rönesans, Neo-Gotik, Neo-Klasik gibi eski üslupların canlandırma hareketleri ortaya çıkmıştır. (Özdener, 2010).19. yüzyıl Avrupa'sına gelindiğinde, Paris'teki Ecole des Beaux-Arts liderliğinde 18. asırdan beri mimarlık sanatında yaygın kullanılan, Neo-Klasik üslup ile Viollet-le-Duc'ün liderliğindeki Neo-Klasik akıma karşı olarak ortaya çıkan Romantik Rasyonalizm akımına ek olarak, Doğu medeniyetlerinin mimarisine olan ilgi neticesiyle oluşan egzotik bir yaklaşım ile ortaya çıkan oryantalizm ile şekillenmiş eklektik (seçmeci) bir anlayış görülmeye başlanmıştır (Tosun, 2008: 81). Eklektik mimari, 19. yüzyıl boyunca Avrupa mimarisinde hakim olmuş ve sonrasında Hint, Uzakdoğu ve özellikle İslam mimarisinden esinlenerek Oryantalist bir tarafa yönelmiştir (Özdener, 2010). Doğu ile ilişkilerin gelişmesi neticesinde 17.yy da görülen oryantalizm batı mimarlığında 18. ve 19. yy.da yoğunluk kazanmıştır. Batı sanatındaki oryantalist mimari Çin, Hint ve Mağrip üsluplarını barındırmaktadır (Saner, 1998).

19. yy. 'da Avrupa mimarisinde yaşanan bu değişimler, çok vakit geçmeden Osmanlı'da da yerini almıştır. Batılılaşma hareketleriyle gelen her üslup birbiriyle harmanlanarak kullanılsa da dönemin sanat anlayışında seçmeci bir üslup hakimdir. Oryantalist anlayış ve üslubun İstanbul'da 1860'lı yıllarda doruğa ulaştığı söylenebilir. Avrupa ile gelişen ilişkiler ve Abdülaziz'in kişisel tarzı, Oryantalist eğiliminin Türkiye'de de benimsenmesine yol

açmıştır. Başta Balyan ailesi olmak üzere 19. yy. sonunda İstanbul'da çalışan yabancı mimarlar da özgün çizgileri olan oryantalist tasarımlar gerçekleştirmiştir (Batur, 1994).

3.3. Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı Mimarisine Etkileri

18. Yüzyılda batı ile ilişkilerin ilerlemesi, mimari alana yepyeni görüşler kazandırmış, 18.yy. da Batılı formların mimariye girişi hızlanmıştır (Arel, 1975). Batılılaşma döneminin başlangıcı olan Lale Devrinde sosyal ve kültürel değişikliklerin önünü ilk açan Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi olmuştur. Paris'e 1720 yılında XIV.Louis'nin yanına Osmanlı tarihinin ilk elçisi olarak gönderilen Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa'daki mimari unsurlara ait gözlemlerinin de yer aldığı Fransa Seyahatnamesi dönem mimarisinin oluşumunda etkisi büyük olmuştur (Kuban, 1954, s:134). Elçinin aktarımları III. Ahmet ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa üzerinde derin tesir bırakmış, yabancı mimar ve sanatçılar Başkent İstanbul'a getirtilerek Avrupa tarzı saraylar inşa edilmiştir (Çelik, 1996, s: 25). Dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın 1722 yılında dönemin padişahı III. Ahmed için Kağıthane deresinin yanına yaptırdığı Sadabad Sarayı Osmanlı Batılılaşmasının ilk örneklerindendir. Sadabat Sarayı; 18. yy. Avrupa'sında yaygın olan, büyük bir kanalla sınırlandırılmış bir akarsuya sahip, geniş bir park içinde, kaskadlı, fıskiyele sarayların bir benzeridir (Resim 3.1). Sadabad sarayı Fontaineblau, Marly ve Versailles saraylarının planları ilham alınarak tasarlanırken, Salzburg, Nymphenburg, Caserta ve parkından da esintiler barındırmıştır (Eyice, 1981 s:168). Kuban, Kağıthane Deresi etrafında Sadabad Sarayı ve rekreasyon alanlarının en dikkat çekici unsurunu büyük bir özenle tasarlanmış peyzaj öğeleri olarak değerlendirmiştir (Kuban, 2007).

Resim 3.1. (a) 20. yüzyılın başlarında Sâdâbâd'ı gösteren bir kartpostal (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kartpostal Koleksiyonu); (b) Preault'un Sultan II. Mahmud dönemindeki Sâdâbâd Sarayı'nı çizdiği gravür (Url-1)

Zevkin ön planda olduğu bir yaşam standardı üzerine kurulu olan Lale Devrinde sivil mimaride farklı arayışların bulunduğu görölmektedir. Boğaz kıyısı boyunca köşkler, kasırlar yaptırılmış, bu yapılarda plan kurgusunda değışiklik yapılmamış yalnızca cephe ve süsleme unsurlarında batılı bezemeler kullanılmıştır. Bu dönemin önemli yeniliklerinden biri de yabancı akımların etkisiyle su öğelerinin önem kazanması neticesinde şehir içerisinde yaygın olarak inşa edilen çeşme ve sebillerdir. Yüzeylerinde çokça bezeme öğeleri bulunan ve anıtsal özelliklere sahip olan meydan çeşmeleri, içe dönük yaşam standartlarıyla süregelen şehir kurgusundan uzaklaşıp, gelişerek dışa dönük bir anlayışın ortaya çıktığı düzene geçildiğinin göstergesidir (Batur, 1985:1043).

Etrafında dolaşarak tüm yüzeylerini algılamaya imkan veren dört cephesi çeşmelerle bezenmiş eğrisel devasa saçaklarıyla dikkat çeken bu meydan çeşmeleri, Osmanlı kent planlamasında yeni bir olgunun başlangıcı olarak kabul edilebilir. Meydan çeşmeleri artık yalnızca şehrin su ihtiyacını karşılamakla kalmamış aynı zamanda bulundukları bölgenin odağında kentsel mekanı süslemeye hizmet eden kent planlamasının gözbebeğı olmuşlardır (Kuban, 2007, s.510).

Resim 3.2. Topkapı sarayı girişinde bulunan III. Ahmet Çeşmesi (Ceylan, 2019);
Üsküdar'da bulunan III. Ahmet Çeşmesi (URL -2).

Bab-ı Hümayûn ve 1728 senesinde yaptırılan Üsküdar'daki III. Ahmed çeşmeleri, Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi (1732) Bereketzâde Çeşmesi (1732) ve Tophane Çeşmesi (1732) gibi zengin tezyinata sahip örnekler meydan kurgusu gelişiminde önemli bir yere sahip olmuşlardır (Atak, 2018, s:61).

Osmanlı Batılılaşmasında geçiş evresi olarak nitelendirilen Lale devrinde, Klasik oranlardan vazgeçilememiş yalnızca bezeme unsurlarında değışimlere yer verildiğinden köklü bir

değişim gözlenmemiştir. Avrupa'dan gelen mimar ve mühendisler Rokoko ve Barok sanat anlayışının içinde yer alan Fransız kökenli desenler ve uygulamaları Türk ustalara tanıtarak Barok ve Rokoko'nun Türk sanatına yerleşmesine olanak sağlamışlardır (Eyice,1984:285). Lâle Devrinde, özellikle sivil mimarının taş bezemelerinde üslup değişikliği göze çarpmaktadır. Bu dönemde vazodan çıkan çiçekler ve kâsede yer alan meyveler, natüralist yapılarıyla önceki dönemlerde görülen süslemelerden ayrılan bir estetik sunmaktadır (Atak, 2018: 10). 1730 yılında ortaya çıkan Patrona Halil isyanı ile Lale Devrinin zevk anlayışını yansıtan ve Haliç kıyılarını süsleyen köşk ve kasırlarının neredeyse tamamı yerle bir olmuş; bu geçiş süreci dönemin padişahı III. Ahmed'in tahttan indirilmesi ve Nevşehirli İbrahim Paşa'nın öldürülmesi ile sona ermiştir (Eyice, 1984).

1740' dan sonra Osmanlı sanatında Lale Devri etkilerinin yerini Rokoko ve Barok etkileri almıştır. Lale devriyle ortaya çıkan batılı üsluplar arasında bulunan Barok, Avrupa sanatında daha önce yer bulmasına karşın Osmanlı sanatında Rokoko kendini daha önce göstermiş olup Rokoko stil I. Mahmud Dönemi'nde (1730-1754) yaygın bir üslup haline gelmiştir. Fransa'da 1720 de ortaya çıkan akım; eğrisel ve bitkisel hatlarıyla Barok akımıyla benzerlik gösterirken Barok kadar abartılı olmayan daha sade bir düzen sergilemiştir. Akant yaprakları, kartuşlar, iç -dış bükey eğriler ve asimetrik motifler Rokoko tarzın içeriğini oluşturur. Lale Devri'nin neşeli, çiçekli, meyve sepetli, vazo içinde çiçekler ve buketli vazolardan oluşan süslemeleri sonrası mimari dekorasyonda Rokoko motifler kendini göstermiştir (Bakır 2003, 89; Cezar 1995 49-50).

Türk mimarlık sanatında Batılılaşma Hareketleri: 17.yy. başlarında Lale devri ile başlayan geçiş safhasının ardından 19.yy. içlerine kadar süren Türk Baroğu ile devam eder (Eyice,1981 s:163). Arel, 18. yüzyıl Lale Devrinde, Osmanlı mimarisinde tamamiyle bir değişim olduğundan söz edilemediğini fakat Baroğun ilerleyen yıllarda özümsemesi için gerekli olan özelliklerin bu dönemde başlayıp gelişen bir geçiş safhası olduğundan bahsetmiştir. Osmanlı Klasik Dönemi'nin dengeli oranlara sahip tasarım anlayışı ve sanat zevkini yansıtan süsleme tarzı, zaman içinde yerini yeni ve özgün bir üsluba bırakmaya başlamış, bu değişim de Barok tarzının daha sonraki dönemlerde benimsenmesi için gerekli zemini oluşturmuştur (Arel, 1975 s:42).

Mimari alanda, 18.yüzyılın başlarından itibaren batılı formlar ilk başta süsleme ve detaylarda görülmeye başlanmış, kısa bir süre sonra ise plan ve cephe kompozisyonunda da

etkilerini göstermeye başlamıştır. 18. yüzyılın sonlarına doğru, Fransa'dan gelen yabancı mimarların Osmanlı sanatı ve mimarisi üzerindeki etkisi belirginleşmiş; bu etkiler, özellikle siyasi ilişkiler çerçevesinde, Osmanlı mimarisinde önemli değişikliklere yol açmıştır. S. Denel'in ifadesiyle, 19. yüzyılın başlarında, önceden sadece süsleme olarak kullanılan batılı motif ve biçimler, yapıya ek olmanın ötesine geçerek, mimari tasarımın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş ve kendi başına bir tasarım ögesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Denel, 1982, s:25).

İmparatorluğu 1754-1757 yılları arasında yöneten III. Osman; batıya yönelimi eleştiren milliyetçi bir padişah olmasına karşın şimdiye kadar süsleme boyutunda görülen yenilikler bu dönemde artık yapı cepheleri ve yapısal elemanlara da taşınmıştır. Yapımına I. Mahmud döneminde başlanan ve plan şeması-cephe özellikleriyle tam bir Barok özelliği gösteren Nuruosmaniye Külliyesi'nin yapımı bu devirde tamamlanmış, adını dönem padişahından almıştır (Arel, 1975; Denel, 1982).

Resim 3.3. Nuruosmaniye Camii (Kuban, 2007).

Osmanlı mimari ve süsleme sanatlarında, Lale Devri'nde başlayan ve 18. yüzyıl boyunca, Avrupa kökenli Barok ve Rokoko üslupları, Osmanlı özgün içeriğiyle birleştirilerek klasik Osmanlı mimarisinde kabul görmüştür. Bu evrim sürecinde ortaya çıkan Osmanlı/Türk Baroğu, başlangıçta Batılı Barok ve Rokoko unsurlarını belirli yapısal unsurlarda kullanarak gelişmiş, ancak 1740'lardan itibaren bu unsurlar tüm yapı elemanlarında Türk mimari

geleneğiyle birleştirilmiş ve sergilenmiştir. İlk dönemlerde geleneksel yapı detaylarından vazgeçilmemesi, saf bir Osmanlı/Türk Baroğu uygulamasına olanak tanımamıştır; ancak geleneksel detaylardan tamamen vazgeçme süreci 19. yüzyılda gerçekleşmiştir (Bakır, 2003: 50-51).

Kaynarca antlaşmasıyla yoğun toprak kaybının yaşandığı dönem olan I. Abdülhamid (1774-1789) döneminde ekonomik sıkıntılar hat safhaya ulaşmış dış borç alma fikri ilk kez gündeme gelmiştir. Tüm bunlara rağmen batı özentiliği daha da pekişmiş inşaat faaliyetleri hız kesmeden devam etmiştir. Anıtsal mimari gelişme göstermezken batılı formlar artarak konut mimarisinde de yer bulmaya başlamıştır. Padişahın saray dışında da ikamet etmesi köşk ve kasır inşasının artmasına yol açmıştır (Arel, 1975; Denel, 1982).

III. Selim döneminde, Batı'ya olan ilgi sadece saray içinde değil, halkın yaşamında da belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Mimaride, yalnızca estetik ve dekoratif amaçlı süsleme öğeleri olarak yer verilen Batılı formlar, bu dönemde temel tasarımın parçası haline gelerek yapı ile uyumlu ve bütünleşik rol üstlenmişlerdir. Özellikle duvara gömülü şekilde tasarlanan akantus yaprakları ile süslenmiş sütunlar III. Selim dönemi mimarlığının önemli kazanımlarından biridir. III. Selim döneminin özelliklerinden biri de çok sayıda saray ve köşk yaptırılması olmuştur. III. Ahmet döneminde tahrip olan birçok saray bu dönemde yeniden ele alınmış ya da onarılmıştır. Bu dönemde Barok ve Rokoko üslupları yerini yavaş yavaş Ampir üsluba bırakmıştır (Arel, 1975:87).

III. Selim dönemiyle birlikte ortaya çıkan yeni işlevler ve bina türlerinin yapımı II. Mahmut döneminde artarak devam etmiştir. Ampir üslup bu dönemde Osmanlı mimarisinde önemli bir yer edinmiştir. 1826 olayıyla sona eren yeniçeri müdahalesi ve ulema sınıfının etkisinin azalması yönetimde önemli değişimlere sebep olmuştur. Harbiye, tıbbiye mühendishane, bahriye gibi eğitim kurumları açılmış Avrupa'ya eğitim için gönderilen öğrenciler Avrupa'nın bilim, sanat ve yönetim anlayışını benimseyerek Osmanlı topraklarına dönmüşlerdir. Bu durum, zaman içinde yönetim kadrolarında etkili pozisyonlara yükselerek tamamıyla batı zihniyetinde bir Osmanlı toplumu oluşturmalarına sebep olmuştur (Denel, 1982: 28).

Tanzimat dönemi mimarisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma çabalarının mimari alandaki somut yansımalarını temsil eder. Bu dönemdeki mimari değişiklikler, Osmanlı

mimarisinin evrimini ve batı etkilerini gösteren önemli bir geçiş dönemini simgeler. Tanzimat dönemi yöneticileri, batılı bir şehir estetiği oluşturma hedefiyle, batı mimarlığından yeni yapı türleri, kuramsal bilgi, tasarım kalıpları, üslup biçimleri ve modern yapım tekniklerini benimsemek zorunda kaldılar. Bu süreçte Hassa Mimarlar Ocağı'nın içsel sorunları ve bilgi eksikliği, Tanzimat yöneticileri tarafından fark edilerek bu duruma çözüm bulma ihtiyacı doğmuş, yabancı mimarlar, Osmanlı mimarisine yeni bir bakış açısı getirmek ve Batılılaşma sürecini mimari alanda hızlandırmak amacıyla göreve getirilmiştir. Yabancı mimarlar, Osmanlı mimarisinde geleneksel tasarımları batı etkileriyle birleştirerek yeni bir estetik oluşturdular. Tanzimat dönemi mimarisi, geleneksel Osmanlı mimarisinin yanı sıra batı etkilerini içeren eserleriyle dikkat çeker. Bu dönem, mimari alanda gerçekleşen değişimlerle birlikte, toplumsal ve kültürel bir dönüşümü de simgeler. Batı mimarlığından alınan unsurlar, Osmanlı mimarisinin evriminde önemli bir kilometre taşı olarak görülür (Yergün, 2002 s:16).

Yabancı mimarların, özellikle 18. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı mimarisi üzerindeki etkileri oldukça belirgindir. Bu etkiler, Osmanlı mimarlık geleneğine yeni tasarım öğeleri, teknikler ve üsluplar eklenmesi yoluyla ortaya çıkmıştır. Özellikle siyasi ve kültürel ilişkilerin etkisiyle Osmanlı topraklarına gelen yabancı mimarlar, saraylardan köşklere, çeşmelere, kışlalara, camilere ve konutlara kadar yaptıkları projelerle Osmanlı mimarisinde önemli değişikliklere neden olmuşlardır. Bu süreç, Batılılaşma çabaları ve modernleşme hareketleriyle paralel olarak gelişmiş, Osmanlı mimarisinde yeni bir evrimin başlangıcını işaret etmiştir (Anıtkar, 2013).

Melling'in Hatice Sultan Sarayı'nın inşası ve dekorasyonuna katkısıyla başlayan süreçte, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Fransa ve İngiltere gibi ülkelerden gelen birçok yabancı mimar çeşitli önemli projelere imza atmışlardır. Örneğin, İngiliz mimar W. J. Smith, İngiliz elçilik binasının tasarımını üstlenmiştir. 19. yüzyıl ortalarında faaliyet gösteren İtalyan mimar Gaspare Fossati ise tasarlamış olduğu konaklar ve köşklarle Yunan ve Rönesans formlarını Osmanlı resmi ve özel binalarında başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Yabancı mimarlar, Osmanlı mimarisine yeni tasarım ve dekoratif unsurlar ekleyerek önemli izler bırakmışlardır (Anıtkar, 2013).

Osmanlı mimarisine önemli katkılarda bulunan Ermeni asıllı Balyan Ailesi, birkaç kuşak boyunca Osmanlı sarayının baş mimarı olarak faaliyet göstermiş, özellikle eklektik batı

tarzındaki yapılarıyla Osmanlı mimarisini etkilemişlerdir. 20. yüzyılın başına kadar olan dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleştirilen mimari uygulamalara hakim olan birçok mimar da Avrupa'da eğitim alan yabancı mimarlardır. Bu çerçevede, 1864 tarihli Beylerbeyi Sarayı, 1871 tarihli Çırağan Sarayı ve Yıldız Sarayı içindeki Mabeyn Köşkü, Paris'te mimarlık eğitimi almış ve II. Abdülhamid döneminde mimarbaşı olarak görev yapmış olan Sarkis Balyan tarafından inşa edilmiş önemli sivil mimari örnekleridir. Bu eserler, dönemin mimari anlayışını temsil etmekte ve Osmanlı mimarisindeki etkileyici değişimleri yansıtmaktadır (Tuğlacı, 1993).

Resim 3.4. Beylerbeyi Sarayı (Url-3)

Batılı canlandırma hareketlerini Osmanlı'nın geleneksel tarzıyla harmanlayan Balyan Ailesi, bu özgün yaklaşımlarıyla diğer yabancı mimarlardan ayrılarak Osmanlı mimarisine farklı bir dokunuş katmıştır. Dolayısıyla, 19. yüzyıl Osmanlı mimarisi, çeşitli yabancı mimarların etkisi ve özellikle Balyan Ailesi'nin yaratıcılığı ile zenginleşen, farklı tarz ve formların bir araya geldiği bir dönem olarak öne çıkmıştır (Anıtkar, 2013).

19.yüzyıl ortalarında, Batılı canlandırma hareketleri ve Barok formların etkisi altında kalan Osmanlı mimarisi; bu dönem, Avrupa mimarisindeki ilerlemelerin getirdiği gelişmelere benzer şekilde, yeni fonksiyonlara, formlara ve mimari anlayışlara ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı mimarisi bu süreçte, askeri ihtiyaçları karşılamak maksadıyla yaptırılan kışlalarla

sınırlı kalmamış Osmanlı halkının kullanımına ve ticari ilişkilerini geliştirmesine olanak tanıyan meydanlar, bankalar, dükkânlar, konutlar, pasajlar, iş hanları, büyük mağazalar, bürolar, eğlence sektörü için tiyatrolar, oteller, pansiyonlar ve lokantalar gibi Klasik Osmanlı mimarisinden işlev ve form olarak değişerek gelişen yapı türleriyle zenginleşmiştir. Ayrıca, bu dönemde, daha önce tasarlanmamış bina türleri de repertuvara eklenmiştir. Yangın kuleleri, saat kuleleri, fabrikalar ve hastaneler gibi yeni yapılar Osmanlı mimarisinde çeşitliliği artırmış, farklı işlevlere hizmet eden yapıların ortaya çıkmasına neden olmuş ve Osmanlı mimarisinin evrimini gösteren önemli bir dönemi temsil etmiştir. Ortaya çıkan bu yeni yapıların cepheleri Rönesans, Yunan, Gotik ve Barok öğelerin kullanılmasıyla karakterize edilmiştir. Bu dönemde, İyon, Dor, Korint sütunları, pilastrlar, akant, palmet, madalyon, girland ve deniz kabuğu motifleri ile üçgen alınlıklar gibi çeşitli süsleme elemanları yoğun bir şekilde benimsenmiştir (Anıtkar, 2013).

Resim 3.5. Osmanlı Bankası Giriş Cephesi Kaide ve Orta Kısım Bölümleri (Anıtkar, 2013)

Batı zihniyetinde yetişen ilk padişah olan Abdülmecid döneminde (1839-1861) Batılılaşma çabaları en yoğun safhaya gelmiş; kurumsal anlamda da Batılılaşan devlet Duraklama devri ile kaybedilen ihtişamını yeniden elde etmek için büyük çaba göstermiştir. Kendini büyük ölçüde gayrimüslim mimarların ustalığına bırakan dönemin mimarisinde Barok ve Rokokonun Osmanlı Mimarisiyle harmanlandığı sanat anlayışına ek olarak; II.Mahmut döneminde Osmanlı Mimarisinde önemli bir yer edinen Ampir üslup bu dönemde yaygın şekilde kullanılmaya başlamıştır. Bugün İstanbul boğazını süsleyen Küçüksu Kasrı, Ortaköy Camii, Küçük Mecidiye Camii ve Dolmabahçe Camii bu dönemde yapılan eserler

arasındadır (Resim 2.6). Sosyokültürel ve bürokratik yapıdaki değişimlere paralel olarak, saray anlayışı da evrilmiş ve Batı'nın saraylarına benzeyen yeni saraylar inşa edilmiştir. Sultan Abdülmecid yüzyıllardır süregelen padişahların Topkapı sarayında devamlı ikamet etme geleneğini bırakan ilk padişah olmuş ve Batılılaşma Döneminin büyük şaheserlerinden olan Dolmabahçe sarayını inşa ettirerek Osmanlı kültürel mirasına önemli bir katkıda bulunmuştur (Küçükbatır, 1987; Özel, 2010).

Resim 3.6. Ortaköy Camii (Url-4); Küçüksu Kasrı (Url-5)

İşlev ve mimari tasarımı bakımından Osmanlı saray geleneğine sadık ve orta sofa ile geleneksel Osmanlı konutu plan özelliklerinden ayrılmayan Dolmabahçe Sarayı'nın cephe tasarımında Barok, Rokoko, Fransız Ampir üslubu gibi Batı etkili mimari formlar ile Klasik unsurların birleşimi görülmektedir. Fransız Ampir üslubun özelliklerini yansıtan sarayın Klasik cephesinde pencerelerin etrafında devam eden burma sütunlar ve bu sütunların yanında zarif dor ve iyon tarzı sütunlar sıralanmıştır. Sarayın cephelerinde dikkat çeken diğer unsurlar arasında bitkisel bezemeli üçgen alınlık, kemerlerin etrafında kıvrılan ve iç içe geçen çiçek ve bitki motifleri, ampir üsluptan esinlenen detaylar, söveli ve kilit taşları belirgin pencereler ile pilastrlar gibi Klasik öğeler bulunmaktadır. Bu unsurlar, Dolmabahçe Sarayı'nın mimarisinde farklı stil öğelerinin uyumlu bir şekilde kullanıldığını ve dönemin etkileyici tasarım özelliklerini yansıttığını göstermektedir (Çelik, 1996: 101-124).

Resim 3.7. Dolmabahçe Sarayı Saltanat Kapısı (Url-6)

Beylerbeyi ve Çırağan Sarayı gibi görkemli saraylar Osmanlı tarihi boyunca ilk kez yurt dışına çıkan Osmanlı padişahı Sultan Abdulaziz'in Fransa Seyahati sırasında Avrupa saraylarına duymuş olduğu hayranlığın bir sonucudur (Eyice,1984). Bu Dönemde mimari sanat anlayışı biraz daha değişmiş batıdan kaynaklanan oryantalist üslup görülmeye başlamıştır. Kuzey Afrika, Hint-İran sanatının elemanları eklektik bir biçimde Batılı klasik plan ve cephe kurgusu içinde kullanılmıştır (Saner, 1998).

19.yüzyılda hızlanan reformlar ve "Batılılaşma" hareketleri, sadece siyasal ve ekonomik alanları değil, aynı zamanda halkın giyim kuşamından davranış stillerine kadar günlük hayatın pek çok yönünü de etkilemiştir. Reformist izler, ilk aşamada mimaride küçük ölçeklerde ortaya çıkmış ve zamanla kentsel mekanlarda da yaygınlaşmıştır. Yeni inşaat teknikleri ve farklı malzemelerin kullanımı, süslemelerdeki değişimler ve üslup farklılıkları, mimari alandaki yenilikleri yansıtan belirgin örnekler olmuştur. Bu gelişmeler, 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlıda kentsel mekanlarda da açıkça görülebilir hale gelmiştir (Denel, 2000).

3.4. Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı Konut Mimarisine Etkileri

Osmanlıda Batılılaşma hareketleri, toplumun birçok kesimini etkilemiştir. Bu dönemde ortaya çıkan değişim, konut mimarisinde de önemli izler bırakmıştır. Konut mimarisindeki evrim, özellikle İstanbul ve çevresindeki batılı etkileşimlerle belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Fransız elçilerinin gözlemlerinden ilham alınarak evrilen saray çevresindeki konutlarda görülen Batılı mimari unsurlar, konut mimarisine yepyeni bir perspektif getirmiştir. Bu etkileşim, başlangıçta Geleneksel Osmanlı konutu Mimari anlayışından sapma olarak algılansa da zaman içinde toplumun geneline uzanarak konut tasarım şekilleri ve planlama prensiplerinde farklı bir perspektifi benimsemeye ve uygulamaya neden olmuştur (Kuban, 2007:648).

Osmanlı Batılılaşması döneminde barınma kültüründe meydana gelen modernleşme süreci ilk olarak III. Selim Dönemi (1789-1807) ve dönemin önde gelen Fransız mimarı Antoine-Ignace Melling'in liderliğinde başlar. Ortaköy Defterdarburnu'nda III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan için Fransız mimar Melling'in tasarlamış olduğu saray ve batılı tarzda inşa edilen köşkte batı etkisi yalnızca konut mimarisinin süsleme özellikleri üzerinde kendini gösterir. Hatice Sultan'ın başarılı Fransız mimardan esas talebi Geleneksel Osmanlı barınma kalıplarına kısmen yeni ve sıra dışı estetik özellik kazandırması yönünde olmuştur (Tanyeli, 1996; 286-287).

18.yy. ikinci yarısından itibaren gelişerek büyüyen sivil mimarideki evrim alışlagelmiş Osmanlı konut mimari ilkelerini muhafaza ederken aynı zamanda saray çevresi tarafından benimsenen batı etkili yeni sanat eğilimlerine duyarlı bir şekilde gelişmiştir. Bu süreç, ölçü bakımından geleneksel mimarinin sınırlarını aşarak İstanbul'a özgü zengin bir konut tarzının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sarayın 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren Batılı sanatçıları davet etmesiyle birlikte önce süsleme alanında; Tanzimat'ın (1839) etkisi ardından genel konut tasarımında gelenekten tam anlamıyla kopamamış Batılı örnekleri benimseyen bir eklektik tasarım ortaya çıkmıştır (Kuban, 1994a. 233).

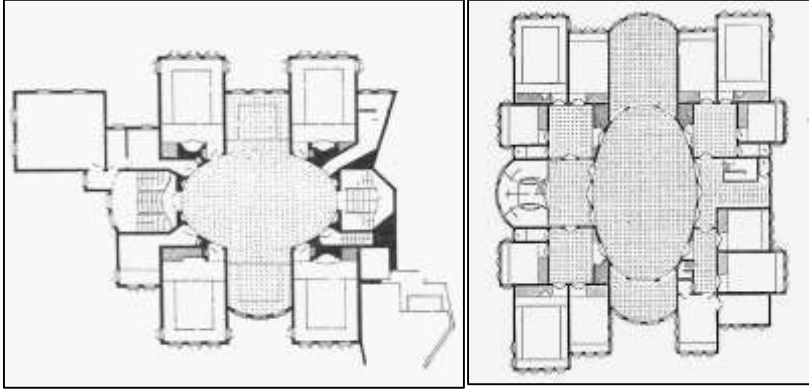
Başlangıçta İstanbullu varlıklı ailelere ait olan çoğu günümüze ulaşamamış köşk ve konakların iç mekan ve cephe tasarımında belirgin olan Batılı etki, zaman içinde daha düşük gelirli aile evlerinde de hissedilecek bir duruma evrilmiştir. III. Ahmet dönemiyle birlikte saray dışında yaşama ve batı adetleriyle konuk ağırlama eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu durum,

saray özentisine meyilli toplumun içe dönük aile kültürüne tesir etmiş, sadece zengin sınıf değil, daha geniş bir toplum kesimi de Batı etkilerini evlerine taşıma ve yaşam tarzlarını yeniden şekillendirme eğilimine geçmiştir (Bakır, 2003. 47-48).

18.yy.a kadar mahremiyet olgusunun öne çıktığı geleneksel Osmanlı konutunun yapı tasarımları batılı tarzda değişen yaşam koşulları ile birlikte önemli değişikliklere uğramıştır. Önceki tasarımlarda iç avluya bakan sofalar, hayatlar ve eyvanlar gibi alanlar, orta bölüme alınarak orta sofayı ortaya çıkararak iç mekânsal düzenlemeler değişmiştir. Ayrıca divanhane gibi kilit mekanlar artık manzaraya açık hale getirilmiştir. Pencere oranlarının genişlemesi, iç ve dış mekanlar arasında daha etkili bir ilişki kurulmasına olanak tanımıştır (Bakır, 2003, s: 47-48). 18.yy. başlarında Osmanlı mimarisinin diğer alanlarında olduğu gibi sivil mimaride de Barok sanat anlayışı görülmeye başlamış; bu dönem konutlarında mevcut plan özellikleri korunarak bina unsurlarında Barok sanatı bezemelerine uygun bir tasarım anlayışı görülmüştür. Yüzyılın sonuna doğru binalarda oval sofa uygulamalarının başlamasıyla Baroğun eğrisel sanat anlayışı plan düzeninde de belirginleşmiştir (Sözen, 2001). Plan biçimleniş bakımından genellikle orta ve yan sofalı özelliğe sahip olan Osmanlı konutlarında batılı formlar; duvarların ve odaları sınırlayıcı öğelerin yuvarlatılması sonucu oval biçimlerin oluşumu ile planda kendini göstermiş, öteki belirleyici unsur olan merdivenin biçimi ve sofa içindeki konumunda da batılı tasarım prensipleri etkin rol oynamıştır (Denel, 1982. 24).

Sedad Hakkı Eldemin beyzi sofa olarak isimlendirdiği bu oval sofa türünün II. Mahmud döneminde popüleritesi artmış; 18. ve 19.yy. konut mimarisinin en önemli Barok tasarım ögesi olmuştur.Oranları ve süsleme özellikleri ile Avrupa üslubuna dönüşen merkezi planlı yalı ve konakların inşası istanbulun sivil mimarisinde yeni bir çığır açmıştır (Eldem, 1954, 145; 1984: 98).

19. yüzyılda inşa edilen Beylerbeyi Hasip Paşa Yalısı, Nispetiye Köşkü, Prenses Rukiye, Sarayburnu Şevkiye Köşkü, Çengelköy Sadullah Paşa Yalısı gibi yapılar plan özellikleriyle Barok etkili beyzi orta sofaların en ünlü örneklerini teşkil eder (Resim 3.8). 1791 tarihinde inşa edildiği bilinen bugün ayakta olmayan fakat gravürlerle kayıt altına alınmış olan Eminönünde Barok bir bahçeye sahip olan Şevkiye Köşkü 26 m çapında genişçe bir oval orta sofaya sahiptir (Batur, 1985; 1046).

Resim 3.8. Sadullah Paşa Yalısı ve Hasip Paşa Yalısı Beyzi Sofa Örneği (Eldem, 1954)

18.yy'a kadar inşa edilen konutlarda merdivenler tek kollu merdiven olarak tasarlanırken 18.yy.dan sonra merdiven evleri sofanın içinde daha geniş ve yayvan tasarlanmaya başlamış, merdiven evi direk veya camekanlarla çevrilip sofa içinde daha önemli bir mekan halini almıştır. İki ya da üç kollu merdivenler bu dönemde yaygın görülmemekle birlikte 19.yy. da yayılmıştır (Eldem, 1987. 132).

Resim 3.9. Geleneksel Osmanlı Konutunda Önem Kazanan Merdiven Sofa İlişkisi (Binay, 2021)

19.yy. Osmanlı mimarisinde Barok etkisinin ardından konut inşasında Ampir üslup etkileri görülmeye başlamış yapı tasarımlarında sadeliğe gidilerek eğri yüzeyler ortadan kalkmıştır. İç sofalı plan düzeninin yaygınlaştığı bu dönem konutları; büyüyen pencere oranları, küçülen cumbaları ve daralan saçaklarıyla dikkat çekmektedir. (Sözen, 2001).

Seçmeci bir zevkin etkisi altında gelişen yapı tasarımlarında II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) ve sonrasında, geleneksel öğelerin gücünü tamamen kaybettiği ve plan ile süsleme

özellikleri bakımından Neo-Gotik, Neo-Barok, Art Nouveau ve Art Deco üsluplarını gösteren konut tipleri Batı'dan örnek alınarak uygulanmaya başlanmıştır (Kuban 1994a, 233). Sözen 2001 yılında yaptığı çalışmasında 20. yüzyılın başlarında yaygınlık kazanarak önce kagir sonra da ahşap yapılara uygulanan Art Nouveau üslubunun günümüz konut mimari anlayışına geçiş için önemli bir evre olduğunu söylemiştir. Konutlarda tek tip pencerelerin yan yana gelerek genişlemesi ve üstleri küçük parçalara bölünerek vitray camlarla süslendiği de bu dönemde görülmeye başlamıştır (Sözen, 2001).

19. yüzyıl ve Batılılaşma hareketlerinin getirdikleriyle Osmanlı sivil mimarisinde yeni konut tiplerinin ortaya çıktığı görülür (Çelik, 1998:108). Yabancı mimarların imar faaliyetlerinin arttığı 19.yy. ikinci yarısında İstanbul'da yeni bir yaşam merkezi olarak gelişen Beyoğlu Pera'da batılı canlandırma hareketleriyle çok katlı apartman kavramı ortaya çıkarak kentsel çevre ve mimari biçimleniş dönüşmüştür (Güncan, 1993:152). Yüzyılın ikinci yarısı sonrası yoğun bir şekilde kagir ve taş malzemeden batılı tarzda çok katlı apartman inşasının artması, mevcutta yer alan ahşap konutların tahribine yol açmıştır (Çelik, 1998:108).

19.yüzyılın son çeyreğinde artan nüfus ve değişen yaşam koşullarının getirmiş olduğu şehirdeki konut açığını gidermek amacıyla yeni bir yapı türü daha ortaya çıkmıştır. Özellikle Pera ve Üsküdar'ın gösteriştan uzak mahalleleri ile arka sokaklarında Batı etkisi altında inşa edilen *sıra evler* olarak isimlendirilen bu konut tipi, dar gelirliyle yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu evler, düzenli ve belirli tipte planlara sahip olmalarının yanı sıra, sade ve simetrik cepheleriyle dikkat çekmektedir (Çelik, 1998:108). Sıra ev tipolojisi, geleneksel konut kavramının bitişik nizamda modern bir yorumunu içermekte olup, çıkma, pencere düzenleri gibi geleneksel özellikleri sürdürmeyi başarmıştır. Çıkma grupları, sokak dokusunda tekrarlandıkça, Osmanlı konut mimari anlayışının parçalı ve değişik boyutlardaki yapılarından farklılaşarak yatay ekseninde bir hareketlilik katmıştır. Bu tipoloji, Güncan' ın ifadesiyle, sürdürülebilir bir etki bırakarak sokak dokusunda süreklilik oluşturur (Güncan, 1993. 225).

Resim 3.10. Fener Yıldırım Caddesi Sıra Ev Örneği (Aslan, 2010)

Sokak üzerinde bitişik nizam olarak tasarlanan bu evlerin ana yaşam katıyla aynı fonksiyona sahip olarak kullanıma açılan zemin katlarından yapıya girişler sağlanmıştır. Zemin katlar ana yaşam katıyla eş plan şemasına sahip olmuştur. Bina girişleri genellikle sokak seviyesinden yükseltilmiş bir giriş ile gerçekleştirilerek konutlar sokakla doğrudan iletişim kurmaya başlamıştır. Bina cephelerinde geleneksel konut tipolojisinin yanı sıra klasik, barok profil bezeme ve elemanlarla donatılmaya başlamıştır. Gelişen teknoloji, yeni ithal yapı malzemelerinin de etkisiyle pencere oranları büyümeye başlamıştır (Yücel, 1996:307-308).

Yemek odası, salon gibi mekanları barındırmasıyla sıra evler plan özellikleri bakımından batılı özellikler gösterirken bağımsız tek bir birim olmasıyla geleneksel yapılarını sürdürmüşlerdir (Yücel, 1996:305). Mimaride görülen tüm bu evrim safhalarında yabancı ve gayrimüslim mimarların etkisi şüphesiz ki çok fazladır. Batılı canlandırma hareketlerinin hız kazandığı 19. yüzyıl Osmanlı mimarisi, toplumun her alanında yaşanan değişimlerle kimlik evrimi yaşamış; sivil mimarinin ve konut mimarisinin tasarım aşamalarında bile batı etkili biçimlenmelerin görülmesi, Geleneksel Osmanlı mimari ilkelerinin yok olarak kendini Batılı biçimlenme prensiplerine bırakmasının somut bir kanıtı olmuştur (Güncan, 1993).

4. AKŞEHİR EVLERİ'NİN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN UNSURLAR

4.1. Akşehir'in Coğrafyası ve Yerleşim Özellikleri

Sultan Dağları'nın eteklerinde, bereketli bir ova üzerinde kurulan Akşehir; çevresi, doğal güzellikleri, verimli toprakları ve yeşil bitki örtüsü ile İç Anadolu Bölgesinde yer alan Konya İlinin güzide bir ilçesidir (Demirbaş,2005, s:296). İdari olarak Konya'ya bağlı olan Akşehir; İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgelerinin kesişiminde ortak bir noktada konumlanmaktadır. 31°,24,45 doğu boylamı, 38°,02,00 kuzey enlemleri arasında yer alan ilçenin kuzeydoğusunda Ankara, kuzeyinde Eskişehir, kuzeybatısında Afyon, doğusu ve güneybatısında Konya, batısında Isparta illeri bulunmakta ve Akşehir ilçe merkezinin kuzeyinde Akşehir Gölü bulunmaktadır (Bayar, 2014, s:27). Konya-Afyon karayolu güzergahında yer alan ilçe Konya'ya 135 km.; Afyon'a ise 90 km. uzaklıkta bulunup İlçe yüzölçümü 1442 km²'dir (Demirbaş,2005, s:296).

Resim 4.1. Akşehir'in Ulaşım Haritası (KGM,2011)

4.2. Akşehir'in İklim ve Bitki Örtüsü

İç Anadolu'nun en fazla yağış alan bölgelerinden biri olan Akşehir'in yıllık sıcaklık ortalaması 12 c° olup İç Anadolu ve İç Batı Anadolu'nun iklim geçit yeridir. Yıllık ortalama yağış miktarı 690 mm olup yağışlar daha çok kış ve ilkbahar aylarında düşmektedir. Karasal iklim hakimiyeti altında olan Akşehir'de yılın en sıcak dönemi Temmuz ve Ağustos ayları, en soğuk zamanı ise ocak ayıdır (Bektaş, 1995 :6). Akşehir ilçesinde, güneyde bulunan Sultan Dağları dizisi ve kuzeydeki Akşehir Gölü su toplama havzası, bölgenin morfolojik yapısını oluşturur (Demirbaş, 2005. 294).

Sultan Dağları, çoğunlukla maki adı verilen çalılık, karaağaç, meşe, çam ve fındık gibi bitkilerle kaplıdır. Dağların eteklerine doğru inildikçe çeşitli meyve ağaçları da gözlemlenebilmektedir. Akşehir'in çevresi, geniş orman alanları ve yoğun ağaç örtüsü ile kaplıdır, bu da kenti çevreleyen doğal güzellikleri vurgular (Bektaş, 1996). Ayrıca, şehir merkezinin yakın çevresi yerleşim alanı olarak gelişirken, dış kısımları tarımsal karakter taşımakta olup sulı ve kuru tarım faaliyetleri sürdürülmektedir (Konyalı, 1945, s:46). Bu da Akşehir'in hem doğal güzellikleri hem de tarım potansiyeli ile öne çıkan bir bölge olduğunu göstermektedir.

4.3. Akşehir'in Tarihsel Gelişimi ve Sosyo-kültürel Yapısı

Konya ilinin ilçesi olan Akşehir, İç Anadolu'nun batısında yer alır. Anadolu Selçuklu Başkenti Konya'ya yakın ve önemli yollar aksında bulunan Akşehir; tarihsel gelişimi boyunca ticaret ve kültürün odağında olmuştur. Akşehir'e ait ilk arkeolojik bulgular Neolitik Döneme kadar uzanmakla beraber Selçuklu öncesi dönemlerin bilgilerine ulaşmak için, Akşehir ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarından yararlanılmıştır. Bu incelemeler neticesinde Akşehir'de yerleşimin M.Ö. III.bin itibarıyla başlayarak Eski Tunç, Hitit, Frig, Pers, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet devirlerinin izlemesiyle sürekli bir medeniyete tanıklık ettiği sonucuna varılmıştır (Konyalı, 1945. 17). Roma ve Bizans hakimiyetinde "Philomelion" adıyla anılan bu şehre "Akşehir" adını Türkler vermişlerdir (Yıldırım, 2008). Hititler Devrinde Thymbrion Olarak Anılan Akşehir zamanla Frigya Egemenliğine geçmiştir. Daha sonra Anadolu'da güç kazanan Lidyalılar'ın hakimiyeti altında Akşehir'in önemi daha da artmıştır (Toka, 2017, S:66). Pers ve Hellenistik dönemlerinin ardından Roma; akabinde Bizans egemenliğine geçmiştir (Sütçüoğlu, 2005).

Bizans devrinde İslam devletlerinin sınır şeridine yakın olan Akşehir; güneyden yapılan İslam ordularının istilalarına defalarca maruz kalmış, M.S. 704 yılında Emevi hükümdarı Abdül-Melik tarafından Konya ve Akşehir fethedilmiştir. Abdül-Melik'in hükümdarlığının son zamanlarında Akşehir ve çevresinde geçici bir süre İslami idare hakim olsa da bu süreç kısa sürmüş kent tekrar Bizans hakimiyeti altına alınmıştır (Darkot, 1949. 277).

Malazgirt savaşından (1071) sonra bazı Oğuz boyları Akşehir'e yerleşmiş; ardından kent Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından 1077 yılında alınmıştır. Selçuklu hükümdarı I.Kılıçarslan döneminde yaşanan haçlı seferlerinde

Selçuklu başkenti Konya'ya yakın ve uç noktada olması nedeniyle Bizans imparatoru II. Manuel tarafından bir çok kez tahrip ve yağma edilen Akşehir; daha sonraki dönemde Sultan Mesud tarafından geri alınmıştır (Demiralp, 1996. 3).

Akşehir'in yüzyıllarca gördüğü istila ve saldırılar Osmanlı döneminde sona ermiş, şehrin önemli ticaret yolları üzerinde bulunması bu dönemde meyvelerini vermeye başlamış ve şehrin önemi artmıştır. Safevi hükümdarı Şah İsmail üzerine sefer düzenleyen Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim Akşehir'de 8 yıl kadar konaklamıştır. IV. Murad'ın 1638 Bağdat seferi sırasında Akşehir'e uğradığı; Evliya Çelebinin Akşehir'de bulunan İmareti Camiinin son cemaat mahallindeki sütun bileziği üzerindeki günümüz *Türkçesiyle* “*Fakir, Mehmed Sultan Murad Han -Tanrı kendisini teyid etsin- askerleriyle beraber buraya geldi.*” ibaresinden anlaşılmaktadır. Osmanlı'nın gerileme Döneminde Akşehir üzerinden Konya'ya ilerleyen Kavalalı Mehmet Ali Paşa yönetimindeki Mısır Ordusunun bir bölümü kışı Akşehir'de geçirmek durumunda kalmıştır. Bu anlatılanlar Akşehir'in Osmanlı döneminde de önemli ticaret yolları üzerinde bir merkez olduğunun kanıtı olmuştur. Cumhuriyetle beraber Akşehir Konya iline bağlı bir ilçe olmuştur (Turan, 1989. 7-8).

Akşehir, Cumhuriyet tarihi içinde de önemli bir rol oynamış, Sakarya Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanmasının ardından, düşman askerlerinin Afyon-Eskişehir hattının doğusuna çekilmesi nedeniyle, Alagöz (Ankara) Köyü'ndeki Batı Cephesi Karargahı 15 Kasım 1921 tarihinde Akşehir'e taşınmıştır. Bu tarihi olay, Akşehir'in bağımsızlık mücadelesine ve Kurtuluş Savaşı'na önemli bir katkı sağlamıştır (Koç, 2009).

Resim 4.2. Eski Akşehir görünümü (Akşehir Belediyesi, 2012)

Böylelikle Akşehir tarihi; Neolitik Dönemden başlayarak, Anadolu'nun düşman işgalinden kurtulmasına kadar olan uzun bir dönemi kapsamaktadır (Konyalı,1945). Sard'dan Ninova'ya uzanan Antik ticaret yolu olan Kral Yolu üzerinde konumlanan Akşehir, tarih boyunca bir dizi talana maruz kalmış ve çeşitli egemenliklere tabi olmuştur. Doğu'dan Batı'ya uzanan kervan yolları üzerinde bulunması sebebiyle Roma döneminde kalesi ve hamamıyla önemli bir ticaret merkezi olarak öne çıkan Akşehir; Selçuklular döneminde daha da gelişerek, 13. yüzyılda inşa edilen önemli yapılar ve Nasreddin Hoca Türbesi ile ün kazanmıştır (Demiralp, 1996. 3).

Akşehir' in günümüzde sahip olduğu eserlerden pek çoğu Selçuklular dönemine aittir. Selçuklu Başkenti Konya'ya çok yakın olması sebebiyle bu dönemde camii, mescit, medrese, türbe, han ve hamamlar yaptırılmıştır (Turan, 1989. 6). Ulu Câmi (1213), Altunkalem Mescidi", Ferruhşah Mescidi (1224), Gündük Minare Câmi (1227), Küçük Ayasofya Mescidi (1236), Kızılca, Hacı Hazma, Kalaycı Mescitleri, Taş Medrese Mescidi, Nasreddin Hoca Türbesi Akşehir'de Selçuklu dönemine ait eserlerdir.

İplikçi Camii (1337), Şeyh Eyüp Türbesi, Şeyh Hacı İbrahim Sultan Türbesi, Seyyid Mahmud Hayrani Türbesi, Şifa Hamamı ve Tahtakale Camii Beylikler Dönemine ait eserlerdir. Osmanlı döneminde ise Hasan Paşa Camii, Hıdırlık Türbesi, Molla Taceddin Türbesi, Kayı Dede Türbesi, Hacı Rüştü Bey Hanı, Kozağaç Hamamı, Orta Hamam, Yukarı Hamam gibi yapılar inşa edilmiştir.

Resim 4.3. Akşehir' de yer alan önemli tarihi yapılar

Akşehir, Orta Anadolu Bölgesi'nde en iyi korunabilmiş sokak dokularına ve sivil mimarlık örneklerine ev sahipliği yapan ender yerleşim yerlerinden biridir. Tez konusu kapsamında da ele alınacak olan bu sivil mimarlık örnekleri, bölgenin kültürel ve tarihî zenginliğini yansıtmakta olup ziyaretçilere tarihi bir atmosfer sunmaktadır. Ayrıca Akşehir'de 19.yy. ortalarına doğru Ermeni cemaati tarafından yaptırılan "Ermeni Gregoryan Kilisesi" bulunmaktadır. Döneminde Akşehirli Gayrimüslim halkın Müslüman halk ile kaynaşık biçimde yaşadığı bilinen Çimenli Mahallesi Değirmen Sokağı konumlanan kilise ve çevresindeki yapılar karakteristik özellikler taşımaktadır.

Osmanlı döneminde Akşehir'de Müslüman halkla birlikte yaşayan Gayrimüslim halkın varlığı bilinmektedir. Ermeni halkın çoğu Akşehir merkezde; Rum halkın geneli ise köylerde ikamet etmişlerdir. Akşehir sancağındaki Rumların 1.Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Menderes havzasındaki Müslüman nüfusu dengelemesi amacıyla getirdiği bilinmektedir. Çoğu kendi dilini bile bilmeyerek Türkçe konuşan Ermeni ve Rum halk, Müslüman Akşehir halkı ile kaynaşarak iç içe yaşamışlardır (Bayar, 2013).

Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimler genellikle Hristiyanlar, Ermeniler ve Yahudilerden oluşmaktaydı. Hristiyan topluluklar genellikle "Gebran" adıyla anılmışken, Ermeni ve Yahudi cemaatleri çoğunlukla etnik kimlikleri temelinde adlandırılmıştır. Söz konusu Ermeniler, ırki açıdan yaygın olarak Rum olabilecekleri gibi Türk de olabilirlerdi. Bu Ermenilere genellikle "Karamanlı" denir ve konuştukları dile de "Karamanlîca" adı verilirdi (Baykurt, 1932). İnanç açısından Hristiyan olduğu halde dil, kültür ve etnik açıdan Türk olan bu topluluktan bazıları Akşehir kent merkezinde de ikamet etmişlerdir.

1018 senesinde Çağrı Bey; Ermenilere ait Olan Becni kalesini ele geçirmesiyle bölgede yaşayan Ermeni halkın Orta Anadolu'ya göç etmesinin önünü açmış; bu göçler asırlar boyunca sürecek Türk -Ermeni dostluğunun temellerini atmıştır. Orta Anadolu ve Batı Anadolu'daki şehir ve köylere yerleşen Ermenilerin atalarının bu geçişler sırasında yerleştikleri sanılmaktadır. Ayriyeten Alaaddin Keykubad Alanya fethi sonrası kayınpederi Kir Farid' i Akşehir'e vali olarak atayarak büyük bir ikdayı ona teslim etmiştir. Akşehir'deki Hristiyanların Kir Farid' in soyundan geldiği düşünülmektedir (Bayar, 2013).

Akşehirli Ermenilerle alakalı kaynak yetersizliğine karşın Mehmet Bildirici'nin 2008 yılındaki "Konya ve Yakın Çevresinde Azınlıklar Tarihi Kısa Bilgiler" isimli yazısında şu

şekilde bahsedilmektedir: “Akşehir kazasında 4950 Ermeni yaşıyordu. Diğer bölgelere göre buradaki Ermeni kolonisi daha gelişmiş idi. İki kilise vardı. Saint Pierre-Paul ve Sainte Trinite (Kutsal Üçlü). Bu ikincisi 1859 yılında yapılmıştı. Akşehir’deki 4 eğitim kurumundan en ünlüsü Saint Etienne tüm Konya vilayeti içinde eğitim kalitesi en yüksek olan idi. Akşehir’deki Ermeniler deri, kürkçülük, testicilik, konularında yörenin en ünlü ustaları idi. Bu bilgilerden sonra Akşehir’de yaşamış olan Ermeniler hakkında hiçbir Türkçe kaynaktan bilgi bulunmadığını fark ettim. Oradaki kilisenin Ermeni kilisesi olduğunu öğrendim. Akşehir’deki en büyük yapılardan olan bu kilise Nasreddin Hoca Festivallerinde kültüre hizmet etmeye devam etmektedir. Diğer bir kilisenin de Barmende (Savaş) köyünde olduğunu sanıyorum.

1893 senesinde yapımına başlanan İstanbul-Bağdat Demiryolu hattının Akşehir’den geçmesi, kentin ticari, kültürel ve sosyal hayatına büyük bir dinamizm kazandırmıştır. Bu güzergahın Akşehir’e uğraması, Osmanlı’da özellikle Tanzimat sonrası ticaretle uğraşan, Müslüman olmayan azınlık olan Levantenlerin de bu bölgeye gelip ticaret yapma imkanını beraberinde getirmiştir. Akşehir’e gelerek ticaret yapan Levantenler, şehrin ekonomik yapısını zenginleştirmekle beraber ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Zaman içerisinde gayrimüslim azınlıkların Akşehir’e yerleşmesi şehirdeki demografik yapının çeşitlenmesine ve farklı kültürlerin bir arada yaşadığı bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmuştur (Kaçar, 2015).

Akşehir demiryolu inşa sürecinde uzun yıllar boyunca Akşehir’de kalan ve Akşehir Gar Binası’nın yapımında görev alan Alman mühendislerle ilgili bilgiler, Friedrich Sarre’nin 1895 senesinde İzmir’den Konya’ya geçerken Akşehir’deki Alman mühendislerle yaptığı görüşmelere dayanmaktadır. Sarre, 1895 yılı Ekim ayında gerçekleşen büyük bir açılış merasiminde Akşehir Gar Binası’nın resmi olarak hizmete girdiğini belirtmiştir (Sarre, 1998).

Akşehir’de sosyal hayatı en iyi gözlemleyenlerden birisi olan Akşehir kaymakamı Bereketzade İsmail Bey “Yâd-ı Mazi” isimli hatıratında Akşehir’in 19.yy. sonlarındaki halini anlatmaktadır. Savaşlardan dolayı şehirde neredeyse yetişkin erkeğin kalmadığını Müslüman Akşehir halkının perişan bir halde olduğunu, ekonomik faaliyetlerin ise toprağa bağımlı hale geldiğinden bahsetmektedir. Bu dönemde Akşehir’de bulunan Ermeni ve

Rumların çok zenginleştğini ayrıca sanat ve ticaretin ellerinde bulunduğunu belirtmiştir (Bayar, 2013).

Konya Valisi Samih Bey'in o dönemin İçişleri Bakanlığı birimine yollamış olduğu 23 Ekim 1915 tarihli telgrafta, Akşehir İstasyonu'ndan iki gün içerisinde 4850 Ermeni'nin sevk edildiği bildirilmiştir (Bayar, 2013). 1906 yılında Osmanlı'nın son dönemlerinde yapılan nüfus sayımlarına göre Müslüman ve gayrimüslim halkın yıllara göre dağılımı (Resim 4.4) ve hangi mahallelerde yaşadığını belirten dağılım (Resim 4.5) aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 3. 3. 1906 yılında yapılan sayımda gayr-i Müslim nüfus (Bayar, 2013)

	Rum Ortodoks	Ermeni Gregoryan	Kazak	Yahudi	Müslüman	Toplam
1881	1711	3134	--	--	43310	48155
1892	1585	2890	--	--	--	
1881	1711	3134	--	--	43310	48155
1904	2090	2110	206	--	--	
1906	2080	3174	206	--	52921	58361
1914	2266	4890	212	1	57234	64603

Resim 4.4. 1906 yılı nüfus sayımı Akşehir'de Müslüman ve Gayrimüslim nüfus yıllara göre dağılımı (Bayar, 2013)

Bu bilgiler den yola çıkılarak Akşehir'de asırlarca gayrimüslim halkın Müslüman Türk halkıyla iç içe kaynaşarak yaşadığı anlaşılmaktadır.1916 yılında Ermeni halk sürgün edilmiş,1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla başlayan Türk-Yunan nüfus mübadele sonucu Rum nüfusun zorunlu olarak Selanik'e göç ettiği bilinmektedir.

Tablo 3. 4. Akşehir'deki Müslüman ve Ermeni nüfusun mahallelere dağılışı (Bayar, 2013)

Mahalleler	Hane	Kadın	Erkek	Toplam
Çimenli	181	395	377	772
Yokuşbaşı	140	333	306	639
Orta Mahalle	77	180	180	360
Karşu	96	25	218	443
Seyyid	81	219	248	467
Hacı Hamza	12	417	441	858
Meydan	1	3	2	5
Atsız	3	9	22	31

Resim 4.5. Akşehir'deki Müslüman ve Ermeni Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (Bayar, 2013)

Tez kapsamında Alan çalışmasında ele alınan yapıların büyük bir çoğunluğu tabloda da görülen Çimenli Mahallesi ve Hacı Hamza Sokak üzerinde yaşayan Osmanlı Batılılaşma sürecinde gayrimüslim halktan etkilenerek 19.yy. sonlarında inşa edilen konutlardır.

Resim 5.2. Çalışma kapsamında ele alınan 19 yapının Akşehir Kentsel Sit Alanı içindeki konumu (Selin Duran arşivinden yararlanılarak yeniden düzenlenmiştir; Duran, 2016)

Ermeni Kilisesinin merkezinde yer aldığı Değirmen Sokak içinde sokağın karşılıklı cephelerinde konumlanan toplam 9 yapı Osmanlı Batılılaşması bağlamında incelemeye değer özellikler taşıdığı tespit edilerek katalog çalışması hazırlanmıştır. 10 numaralı yapı olan Derviş ANIL evi ve 11 numaralı yapı olan Tuncer ÖZ evi, Değirmen Sokağın arkasında Akşehir Çayının öbür ucunda bulunan Boğaz Sokak ve Taşoluk Sokakta yer almaktadır. Yapılar özgün nitelikleri nedeniyle kapsama alınmıştır. Takkasızlar Konağı ise eski Kale Mahallesi Okul Sokakta konumlanmakta olup Osmanlı Batılılaşması bağlamında plan ve cephe özellikleri bakımından özgün niteliklere sahip olduğu tespit edilerek kapsama alınmıştır.

Resim 5.3. Değirmen Sokak plan, silüet ve katalog çalışmasında ele alınan yapılar (Akşehir Belediyesi Arşivinden Yararlanılarak Yeniden Çizilmiştir)

Hacı Hamza Sokak ve Yokuşbaşı Sokak içerisinde 7 yapı katalog çalışmasında ele alınmıştır.

Resim 5.4. Hacı Hamza Sokak plan, silüet ve katalog çalışmasında ele alınan yapılar (Akşehir Belediyesi Arşivinden Yararlanılarak Yeniden Çizilmiştir)

5.1. Musa Akgöl Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokağın Akşehir Çayı ile kesiştiği 143 Ada, 36 Nolu Parselde yer alır. 19.yy. sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapılara paralel olarak konumlanmıştır. Konya tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından 26.03.2007 tarihinde tescil edilmiştir (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012).

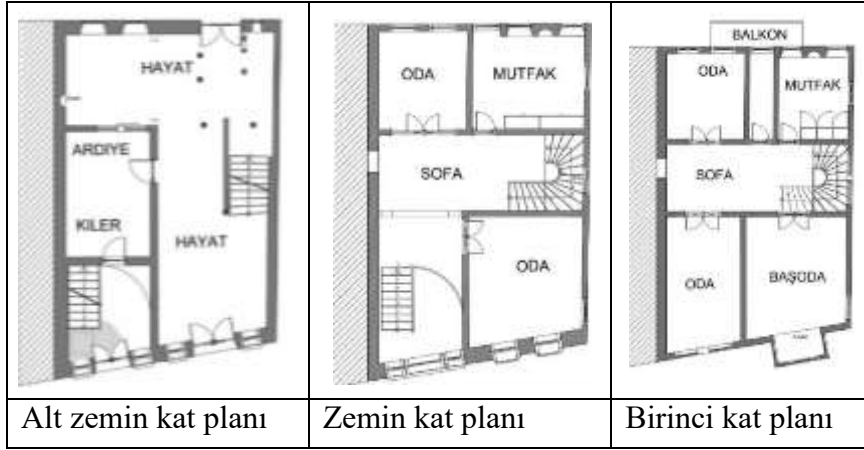

Resim 5.5. Musa Akgöl evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden alınarak düzenlenmiştir)

Büyük bir bahçesi olan yapı, alt zemin+zemin +1 kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Toplam 310 m² alana sahip olan ev taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır. Akşehir Çayı'na bakan arka bahçe bakımsızdır ve bitişindeki yapının bahçesinden bir duvarla ayrılmaktadır. Bitişindeki yapıyla aynı plan ve cephe özelliklerine sahip olup; çatılarının bir bütün olmasından aynı zaman aynı kişi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Plan özellikleri

Bitişik nizam olarak inşa edilen ev alt zemin, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Ev günümüzde iki ayrı ailenin kullanımına olanak verecek şekilde kapatılmış ve mekânsal bozulmalara uğramıştır.

Resim 5.6. Musa Akgöl evi kat planları (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Yapının özgün halinde zemin ve birinci kat iç sofalı plan şemasına uygun olarak tasarlanmıştır. Yapıya giriş iki ayrı kapıdan sokak cephesinden sağlanmaktadır. Ana giriş orijinal demir döküm kapıdan olup diğer giriş ahşap kapıdan hayata açılmaktadır.

Hayata açılan alt zemin katının; yapıldığı dönemde ticari amaçla yapıldığı sonradan depo olarak kullanıldığı ev sahiplerinden edindiğimiz bilgiler arasındadır. (Akgöl ve Akgöl, 2021) Bugünkü kullanımında depo olarak tamamı kapatılmış olan mekan, özgün kullanımında açık olup ocaklık olarak kullanılmaktadır (Akgöl ve Akgöl, 2021).

Ocak, bitişik komşu binanın duvarında yer alır. Ocaklığın olduğu bölümde arka bahçeye bakan iki adet pencere bulunur. Ayrıca hayat bölümünde zemin kat sofasına ulaşan bir merdiven yer alır.

Resim 5.7. Musa Akgöl evi hayat (Kişisel Arşiv, 2021)

Bugünkü kullanımda ana giriş kapısından kiler ve mutfakla geçiş sağlanmakta olup hayat kapısından girişle bağlantısı kesilmiştir. Mutfaktan depoya açılan iki adet kapatılmış pencere, özgün kullanımda kiler-ardiye olarak kullanılan mekandan ocaklığa açılan pencerelerdir. Ana girişin sahanlığında bulunan orijinal 9 basamaklı ahşap merdiven ile zemin kata ulaşılmaktadır. Merdiven orijinal parmaklıklara sahiptir ve sahanlığında oluşturduğu yay biçiminde döşeme kesintisi diğer evlerde rastlanmayan orijinal bir özelliktir.

Resim 5.8. Musa Akgöl evi giriş kat korkuluğu (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Yapının zemin katında sofa ve üç adet oda yer almaktadır. Sofa, zemin kat hizasında iki adet kemerli bir adet yuvarlak formu özgün pencereler tarafından aydınlatılmaktadır.

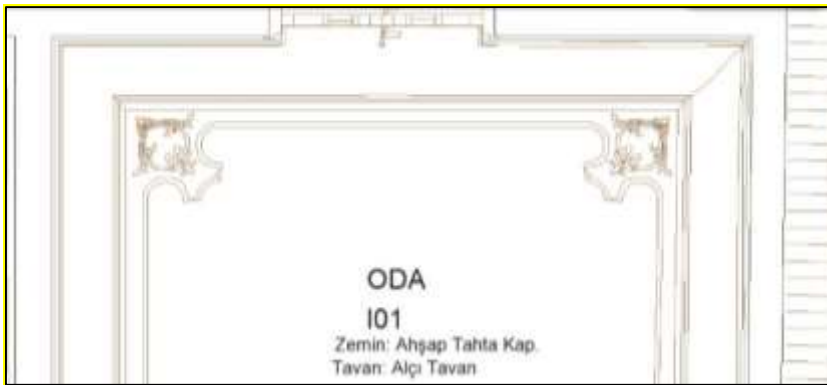
Odaların iki tanesi merdivenin hemen karşısında yer alıp arka bahçeye açılan pencereler ile aydınlatılmaktadır. Ahşap merdivenin hemen karşısında yer alan odaya sofadan çift kanatlı kapı ile ulaşılmakta, arka bahçeye bakan iki adet pencere den ışık almaktadır. Yanında yer alan odanın arka bahçeye bakan iki, yan cepheye bakan bir adet penceresi bulunur. İçerisinde gömme dolabı ve fonksiyonunu kaybetmiş ocak yer almakta olup yapıldığı dönemde mutfak olarak tasarlandığı düşünülmektedir. Merdivenin sağında yer alan odaya sofadan çift kanatlı kapı ile ulaşılmaktadır. İki adet ön cepheye bir adet yan cepheye bakan pencerelerden ışık alır. Zemin katta yer alan sofadan 18 basamaklı ahşap döner merdiven ile birinci kat sofasına ulaşılmaktadır. Merdiven yan cepheye bakan bir adet pencere ile aydınlatılmaktadır. Birinci kat ana yaşam katı olarak kullanılmıştır. İç sofalı plan şemasına uygundur ve üç oda bir mutfakla açılır. Yaşam katında mutfak olması özgün bir özellik olarak karşımıza çıkar. Oda ile mutfak arasındaki küçük koridorla arka cephedeki balkona çıkış sağlanır.

Resim 5.9. Birinci kat sofaya çıkan merdiven (Kişisel Arşiv,2023).

Sofa; merdiven evinde bulunan iki adet özgün ahşap pencere ile aydınlatılmaktadır. Sofada bir adet bitişik duvar üzerinde gömme dolap mevcuttur. Sofada oturma işlevini gören sekiliğin olmayışı dikkat çeker. Ahşap merdivenin hemen solunda yer alan odaya sofadan çift kanatlı kapı ile ulaşılmaktadır. Değirmen Sokağa bakan yola paralel olarak ahşap cumbası bulunmaktadır.

Ön cepheye bakan dört, yan cepheye bakan bir adet toplam beş pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Tavan kenarlarında nar motifleri ortasında tavan göbeği yapının en özgün elemanlarından biridir (Akşehir Belediyesi Arşivi). Sokağa bakan cumbası ve tavan süslemeleriyle evin en özgün odası olan başoda burasıdır.

Resim 5.10. Musa Akgöl evi başoda tavan detayı (Gonca Aydın Adalı).

Başodanın yanında sofanın sonunda yer alan odaya çift kanatlı ahşap kapı ile girilmektedir. Cepheye bakan iki adet penceresi vardır. Sofanın sağında mutfakın yanında yer alan odaya çift kanatlı kapı ile ulaşılmaktadır Arka bahçeye bakan iki adet pencereden ışık almaktadır.

Ahşap merdivenin hemen sağında yer alan mutfığa sofadan tek kanatlı kapı ile ulaşılmaktadır. Arka bahçeye bakan ve yan cepheye bakan iki adet penceresi vardır. Mutfak içerisinde özgün dolabı ve fonksiyonunu bugün kaybeden ocak bulunur. Mutfak ile oda arasında ince koridor şeklinde bir bölüm özgün halinde görülür. Bu mekanın çatıya ve balkona çıkış mekanı olduğu, sonradan tuvalet olarak dönüştürüldüğü ev sahiplerinden edindiğimiz bilgiler arasındadır (Akgöl ve Akgöl, 2021).

Cephe özellikleri

Yapının ön cephesi bugüne kadar özgünlüğünü korumuş ve ikiziyle birlikte Akşehir'in en karakteristik cephesine sahiptir. Cephe karakteri güçlü ve etkileyici bir yapıdır. Ermeni ustalar tarafından inşa edilmiş gayrimüslim evidir. Ev geleneksel evlerde rastlanmayan bir cephe düzenlemesine sahiptir. Yuvarlak pencereleri, iç mekanındaki döner merdiven, (S kıvrımlı) vitray pencereler, alçı tavan süslemeleriyle Geç Osmanlı Döneminde görülen Barok üslup özelliklerini göstermektedir.

Bir tarafı bitişik nizamda kör cephe olan yapı 3 cepheye sahiptir. En önemli cephesi olan Ön cephe Değirmen Sokağına, yan cephe ve arka cephe ise Akşehir çayının bitişğinde yer alan avluya bakmaktadır. Ön cephede ilk olarak göze çarpan birbirini tekrar eden bir düzenin olmayışıdır. Yapıya girişi sağlayan 2 farklı kapı vardır ve ikisi de birbirinden farklı özellikler taşır. Ana giriş kapısı; yarım daire kemerli taş söveli demir parmaklıklı iki pencerenin tam ortasında yer alır. Çift kanatlı dikdörtgen formlu demir döküm olup S kıvrımlı barok özellikli demir korkuluklara sahiptir. Cephede oldukça göze çarpan 60 cm çaplı taş söveli barok özellikte daire pencere bu kapının üzerinde yer alır. Bu dairesel pencerenin iki tarafında da küçük dikdörtgen formlu taş söveli pencereler yer alır.

Yapıldığı döneminde dükkan kapısı olarak kullanılan (Akgöl ve Akgöl,2021) bir diğer giriş kapısı ise ana giriş kapısından daha küçük ve ahşap doğramalıdır. Ana giriş kapısında olduğu gibi bu kapının da iki yanında geniş basık kemerli taş söveli ahşap giyotin pencereler yer alır. Bu pencerelerin üzerinde de S kıvrımlı barok özellikli demir korkuluklar vardır. Küçük giriş kapısının üzerinde mutfığı aydınlatan 2 adet basık kemerli taş söveli ½ oranlı ahşap giyotin pencereler ve yarısına kadar gelen demir korkulukları yer alır. Pencereler ahşap kemerlidir ve kemer üzerinde kilit taşı belirgin hale getirilmiştir.

Kat araları 20 cm lik taş sövelerle belirtilen cephede klasik mimarlık özelliğinde köşe birleşim yerlerindeki şaşırtmalı taş dizimi ve alt zemin ile birinci kat pencerelerinde farklı formlarda yoğun taş söve kullanımı dikkat çekicidir. Başodada yer alan ahşap çıkma geleneksel Türk evlerinde olduğu gibi girişin üzerinde yer almamakta ve cepheye asimetrik bir özellik katmaktadır. Başodanın yanında yer alan kısmen vitraylı $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin pencerenin dışında taş sövelerin olmayışı cephede devamlılığı bozan unsur olarak değerlendirilebilir. Çıkma üzeri alaturka kiremit ile kaplı olup demir süslemeli konsollarla taşınmaktadır.

Bitişik parselindeki yapı ile bütün bir çatıya sahip olan yapının ön kısmında beşik çatı olarak yapılmıştır. Üçgen alınlığın ortasında dikdörtgen formlu ahşap tepe penceresi yer almaktadır.

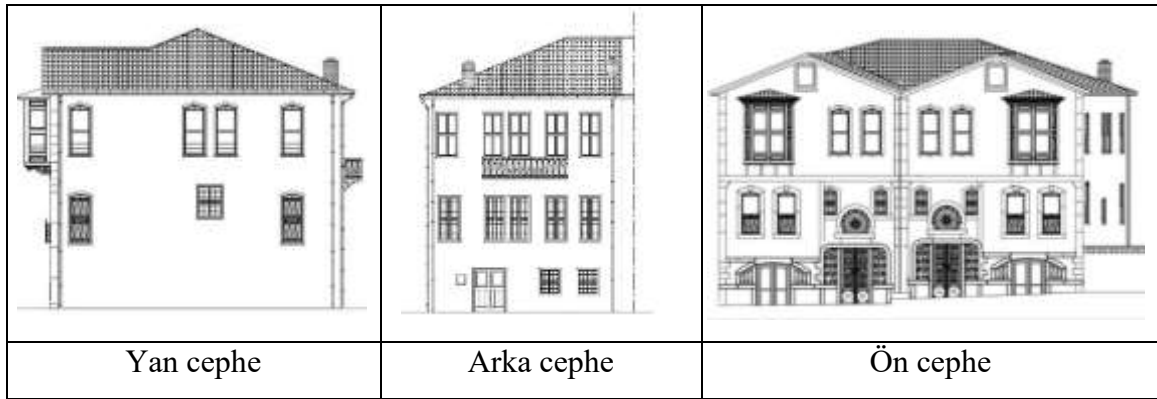
Resim 5.11. (a) Musa Akgöl evi ön cephesi; (b) ana giriş kapısı (Kişisel Arşiv, 2021)

Yapının yan cephesinde köşe birleşim noktalarında yer alan şaşırtmalı köşe taşları yer alır. Bu cephe ön cepheye göre daha sade bir düzendedir. Zemin katta 2 tanesi $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap doğramalı giyotin pencereler yer alırken ortada merdiveni aydınlatan kareye yakın formlu küçük pencere yer alır. Ön cephede yer alan ve kat aralarını belli eden taş söveler bu cephede görülmemektedir. 2.kat pencereleri ise mutfağı ve diğer odayı aydınlatan $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap basık kemerli pencereler yer alır. Cephede bir ritm ve düzen görülmez. Çıkmanın konsolu ve çıkma penceresi de cepheyle ele alınabilir.

Resim 5.12. Musa Akgöl evi alt zemin giriş kapısı (Kişisel Arşiv, 2021)

Arka cephede alt zemin hizasında iki adet kareye yakın formda demir korkuluklu ahşap pencere ve yanında hayattan bahçeye açılan ahşap doğramalı kapı bulunmaktadır. Bugünkü kullanımında tuvalet olarak kullanılan mekanların pencereleri sonradan küçültülmüş ve cephe bütünlüğünü bozmuştur. Fakat özgün kullanımda 5 adet zemin katında ;4 adet birinci katında ½ oranlı ahşap giyotin pencereler yer alır.

Resim 5.13. Musa Akgöl evi cepheler (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Zemin kat pencerelerinde demir parmaklıklar mevcutken birinci kat pencerelerinde demir parmaklıklar yoktur. Birinci katta cephenin tam ortasında dövme demir konsolla taşınan bir balkon yer alır. Özgün durumda çatı arasına ve bu balkona çıkan bir koridorla ulaşılmaktayken bugün bu mekanda tuvaletin olması nedeniyle balkona çıkış yapılamamakta ve balkon yalnızca cephede dekoratif amaçla yer almaktadır. Ön cephesi beşik çatı olan yapının arka cephesi kırma çatı olup alaturka kiremit ile örtülüdür.

Resim 5.14. (a) Musa Akgöl evi arka cephe; (b) Musa Akgöl evi yan cephe (Kişisel Arşiv, 2023)

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Evin inşaatında taş toprak ahşap ve demir kullanılmıştır. Alt zemin kat moloz taş ile yığma inşa edilmiş çamur sıva ile sıvanmıştır. Hayatın zemin döşemesi orijinal karo mozaikle kaplı olup tavanı ahşap kirişlemedir. Yığma olarak inşa edilen yapının alt zemininde taşıyıcı ahşap dikmeler yer alır.

Resim 5.15. Musa Akgöl evi hayat zemin döşemesi (Kişisel Arşiv, 2021)

Zemin kat dış duvarlarından ön kısım taş, diğer kısımlar kerpiç özgün yapı malzemesinden oluşmuştur. Zemin ve birinci kat kerpiç yığma tekniğinde olup taşıyıcı olarak ahşap hatıl ve dikmeler kullanılmıştır. Dış duvarlar ortalama 60 cm iken iç duvarlar ortalama 30 cm dir. Ara duvarlarından bazıları bağdadidir. Günümüzde duvarların bazı kısımlarında takoz tuğla ile onarım görülmüş olduğu görülmüştür. Çamur sıva üzeri boyalıdır.

Resim 5.16. Musa Akgöl evi hayat ahşap dikmeler (Kişisel Arşiv, 2021)

İç süslemelerde alçı ve vitray camlar kullanılmış tavan ve zemin döşemeleri ahşap malzemeden yapılmıştır. Zemin katta merdivenin sağında yer alan odanın sokağa bakan cephesine açılan ahşap kemerli pencerelerin üst kısmındaki camlar renklidir.

Yapının pencere ve kapıları ahşap malzemeden yapılmış dış cephede ana giriş kapısı dövme demirden yapılmıştır. Kapı ve pencerelerde parmaklıklar demirden yapılmış çıkmanın konsolu yine demir malzemeden yapılmıştır. Odaların kenarlarında ahşap silmeleri vardır. Zemin kat tavanları ahşap tavan kaplamalı zeminler ise yine ahşap kaplamalıdır. Birinci katta ise odalar alçı tekne tavan olup sofa ahşap kiriş altı ahşap kaplamadır. Zemin ahşap kaplamadır. Başodanın tavan kenarlarında nar motifleri ortasında tavan göbeği yapının en özgün elemanlarından biridir (Akşehir Belediyesi Arşivi). Başodanın cumbası ahşap kaplama tavandır.

Resim 5.17. Musa Akgöl evi cumba tavan detayı (Kişisel Arşiv, 2023)

Yapı üst örtüsü ahşap oturtma çatıdır, alaturka kiremit ile kaplanmıştır. Aynı zamanda yol cephesi botunca iki yana kırılarak üçgen alınlıklar oluşturulmuştur.

5.2. Mustafa Demiray Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokağın 143 Ada, 35- Nolu Parselinde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapıların bitişiğinde yer alır. Konya Tabiat ve Kültür Varlıklarına Koruma Kurulu Tarafından Tescil edilmiştir (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012).

Resim 5.18. Mustafa Demiray evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

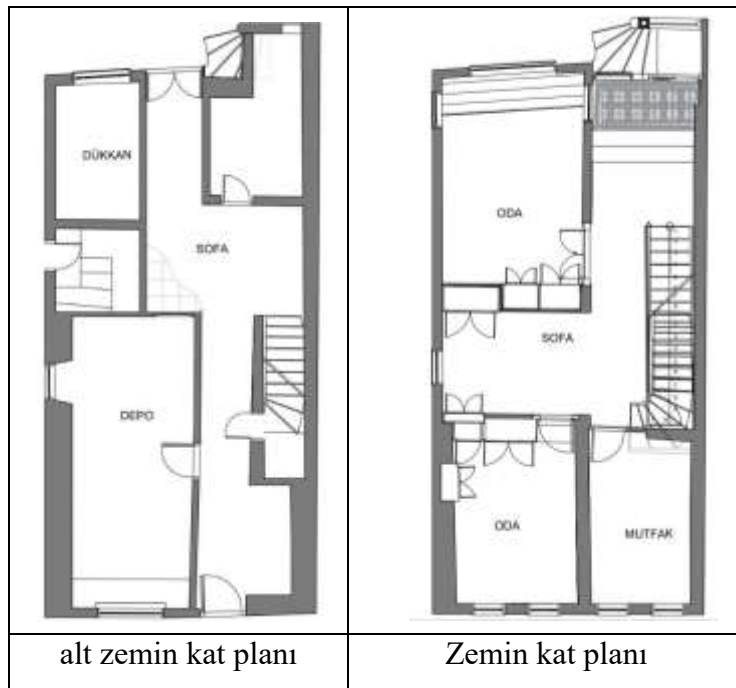
Doğu ve arka cephesinde büyük bir bahçesi olan yapı, alt zemin+zemin +1 kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Sokak hizasında yapının bahçe kapısı bulunmaktadır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır. Bahçede konut ile aynı dönemde yapıldığı tahmin edilen bir tane de süs havuzu bulunmaktadır.

Plan özellikleri

Yapı alt zemin, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapının özgün halinde zemin ve birinci kat iç sofalı plan şemasına uygun olarak tasarlanmıştır. Yapıya giriş iki ayrı kapıdan

sokak cephesinden sağlanmaktadır. Alt zemin katında ayrı bir bölüm olarak tasarlanan mahzen yer alır. Mahzenin girişi yapının doğu cephesinden tek kanatlı ahşap kapı ile ayrı olarak sağlanmaktadır. Yol kotundan yaklaşık olarak 2 m aşağıda yer alır. Günümüzde odunluk olarak kullanılan ve oldukça izbe olan bu bölümde bir adet havalandırma penceresi yer alır. Mahzenin zemini sıkıştırılmış topraktır ve ahşap dikmelerle desteklenmiştir.

İlk yapıldığı dönemde ticari amaçla kullanılan alt zemin katına (Kaçar, 2015) sokak kotundan çift kanatlı bir kapı ile giriş sağlanmaktadır. Bu katta sofa, dükkan, depo ve merdiven evi yer alır. Alt zemin katında ticari amaçla kullanılan odaya tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanır ve bu mekanı Değirmen Sokağa bakan bir pencere aydınlatmaktadır. Mahzen bölümünün arkasında kalan depoya sofadan tek kanatlı kapı ile girilmekte olup içerisinde arkaya bahçeye ve yan bahçeye bakan birer adet pencere yer alır. Avluya geçiş alt zemin kat kapısının tam karşısından tek kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Alt zemin kat sofasında yer alan merdiven evi aynı Musa Akgöl evinde de olduğu gibi zemin kat sofasına ulaşımı sağlamaktadır.

Resim 5.19. Mustafa Demiray evi alt zemin ve zemin kat restitüsyon planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Zemin kata 5 basamaklı taş döner merdiven ile sokaktan doğrudan ulaşılmaktadır. Bu katta pabuçluk, sofa, 2 oda ve 1 mutfak yer alır. Yapıya giriş, ahşap süslemeli bir niş içine alınan

sahanlıkta bulunan ahşap çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Pabuçluk kısmı zemin katta ilk olarak karşılaşılan bölümdür ve sahanlığa açılan bir pencere yer almaktadır. Karşısında birinci kat sofasına ulaşımı sağlayan merdiven bulunur. Pabuçluktan sofaya iki ahşap basamak ile çıkılmaktadır.

Zemin kat sofası iç sofa plan tipindedir. Zemin kat sofadan iki oda bir mutfağa ulaşılmaktadır. Sofa yan cepheye bakan bir pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Sofa içerisinde iki adet odaların duvarına bitişik büyük ahşap gömme dolap iki adet tepelerde küçük gömme dolaplar bulunur. Musa Akgöl evinde olduğu gibi bu yapıda da sofa içinde ahşap seki olmaması dikkat çekicidir.

Sofanın sağında çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilen oda; bir adet sokağa bakan bir adet yan bahçeye bakan pencerelerle aydınlatılmıştır. Ayrıca bir adet pabuçluk kısmına bakan penceresi vardır. Girişin solunda iki adet ahşap gömme dolap yer alır.

Resim 5.20. Mustafa Demiray evi zemin kat oda örneği (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Sofadan arka bahçeye bakan odaya tek kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Odada duvarı boydan boya kaplayan ahşap gömme dolap ve bir adet şömine dolabı bulunmaktadır. Oda arka bahçeye açılan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Mutfak olarak kullanılan odaya geçiş tek kanatlı bir kapı ile sağlanıp oda içerisinde arka bahçeye bakan iki adet pencere yer alır.

Zemin kat sofasında yer alan 20 basamaklı merdiven birinci kat sofaya açılmaktadır. Bu kat yaşam katı olarak değerlendirilebilir. Birinci katta da iç sofalı plan tipi görülür. Birinci kat sofası dört ayrı odaya açılmaktadır. Sofa; biri merdiven evinde diğeri yan cepheye bakan iki pencere tarafından aydınlanmaktadır.

Sokağa bakan soldaki oda başodaya giriş çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Sokağa bakan özgün poligonal çıkma bu odada yer almaktadır. Oda çıkmada yer alan ikisi karşıda ikisi yanlarda dört adet pencere ve yan cepheye bakan bir adet pencereden ışık almaktadır. Başodanın yanındaki odaya iki dolap arasına alınan çift kanatlı ahşap kapıdan girilir. Girişin karşısında ön cepheye bakan balkon ve ona açılan çift kanatlı bir kapı ile iki yanında pencereler yer alır.

Resim 5.21. Mustafa Demiray evi birinci kat planı (Gonca AYDIN ADALI Arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Başodanın karşısında yer alan odaya tek kanatlı ahşap kapı ile girilir. Duvar boydan boya ahşap gömme dolap ile kaplıdır. İki adet arka cepheye bakan bir adet yan cepheye bakan pencereleri vardır. Merdivenin yanındaki odaya geçiş tek kanatlı kapıdan sağlanıp iki adet arka bahçeye bakan penceresi vardır.

Resim 5.22. Mustafa Demiray evi gömme dolap detayı (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Cephe özellikleri

Geleneksel Osmanlı konutlarında rastlanmayan iddialı cephe özelliğine sahip olan bu yapı dikdörtgen ve yuvarlak formda tasarlanmış pencereleri, alt zemin kat kapı ve pencere üzeri taş söveler; cephede yer alan barok stil süslemeleri ile olukça güzel bir görünüme sahiptir. Dört cephesi olan yapının ön cephesi Değirmen Sokağına, arka cephe ve sağ yan cephe avluya sol cephe ise kiliseye bakmaktadır.

Yol kotundan yaklaşık 110 cm yukarıda olan giriş kapısına 5 basamaklı barok özellikte döner taş merdiven ile ulaşılmaktadır. Giriş sahanlığı, ön kısımda iki, sağ kısımda bir adet olmak üzere ahşap yarım daire kemerli bir niş içine alınmıştır.

Giriş kapısı çift kanatlı ahşap doğramadan olup tepe kısmında ve üzerinde yer alan kıvrımlı barok tarz demir ferforjeler estetik bir görünüm sunmaktadır. Pabuçluğu aydınlatan ½ oranlı ahşap giyotin pencere ve yarıya kadar gelen süslemeli demir parmaklıklar giriş kapısıyla uyum içinde görünmektedir. Pabuçluk penceresinin altında daire formlu pencere ise cepheye barok özellik getiren bir başka unsurdur.

	
Restorasyon Öncesi (Akşehir Belediyesi Arşivi)	Bugünkü Durumu (Kişisel Arşiv 2021)

Resim 5.23. Mustafa Demiray evi ön cephesi

Alt zemin kat hizasında basık kemer formunda çift kanatlı demir doğrama kapı ve bitişiğinde $\frac{3}{4}$ oranında ticari bölümün ışık almasını sağlayan dikdörtgen ahşap pencere yer alır. Pencere ve kapının üzerinde görsel olarak birbirini tamamlayan kilit taşı belirginleştirilmiş kemerli taş söveler klasik mimarlık unsurlarıdır. Alt zemin kat hizasındaki kapı ve pencerenin üzerinde bir adet dikdörtgen formlu $\frac{2}{3}$ oranlı ahşap pencere yer alır. Pencerenin formu sahanlıkta yer alan pencere ile aynı oranları farklıdır.

Üst kat cephesi; solunda yer alan balkon ve sağında başodadan çıkan köşegen cumba ile ikiye ayrılır. Balkonda yer alan ahşap dikmeler ve üzerindeki basık kemer sahanlığın devamı niteliğindedir. Balkonu koruyan barok özellikli demir ferforjeler zemin kat korkulukları ile aynı özellikleri göstermektedir. Çıkma ile bir bütün olarak tasarlanmış pencere ahşap doğramalıdır.

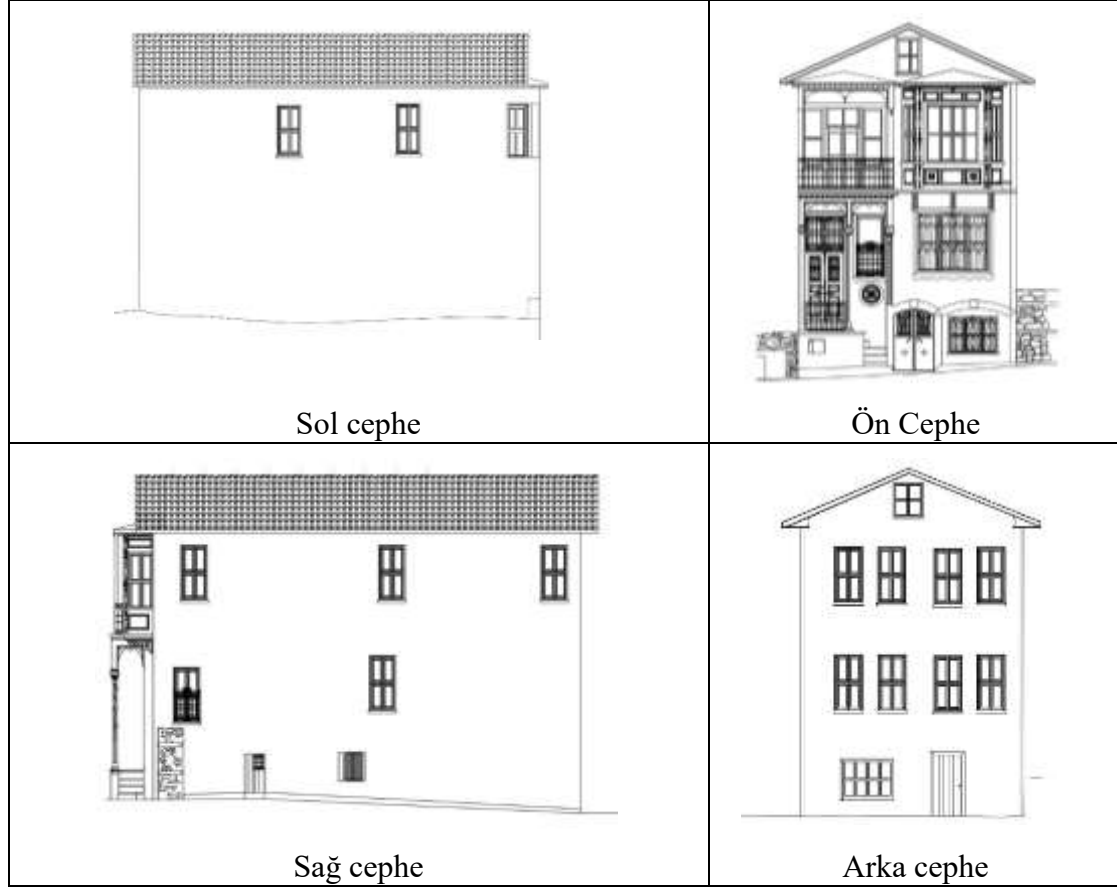

Resim 5.24. (a) Mustafa Demiray evi ön cephe (b) Mustafa Demiray evi yan cephe

Çıkmanın iki yanına da aynı düzende ebatları bu kısma uygun olacak şekilde iki adet ahşap pencere yerleştirilmiştir. Denizliğe kadar olan bölümde diğer konut cephelerinden ve çıkmalarından farklı olarak değişik renk ve geometride süsleme ve oymalar oluşturulmuştur. Çıkma Musa Akgöl evinde de görmüş olduğumuz demir konsollarla taşınmaktadır. Balkon ve çıkmanın altında bulunan kıvrımlı saçak altı süslemesi çıkma ve balkonun saçaklarında da devam etmiştir.

Beşik çatı olarak tasarlanan bu cephede üçgen alınlığında havalandırma amaçlı kare formlu bir tepe penceresi yer alır. Ayrıca balkon ve çıkmanın kendine ait beşik çatı kaplaması vardır. Cepheye karşıdan bakılınca dikey bir etki görülür. Bu dikey etkiyi kırmak için pencereler dikdörtgen formda yatay düzlemde genişleyerek kullanılmıştır. Yapının diğer cepheleri ön cephesi kadar görkemli değildir. Yapının sağ yan cephesinde mahzene açılan küçük kapı ve mahzene bakan demir parmaklıklı havalandırma penceresi yer alır. Yan cephe pencereleri zemin katta iki adet birinci katta ise üç adettir. Pencere formları her katta aynıdır. Birinci katta bu cepheye bakan cumba penceresi vardır. Arka cephesinde ritmik devam eden $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap pencereler 1.ve 2.katta görülür. Alt zemin kat hizasında arka bahçeye açılan tek kanatlı ahşap kapı ve yanında $\frac{3}{4}$ oranlı ahşap pencere yer alır.

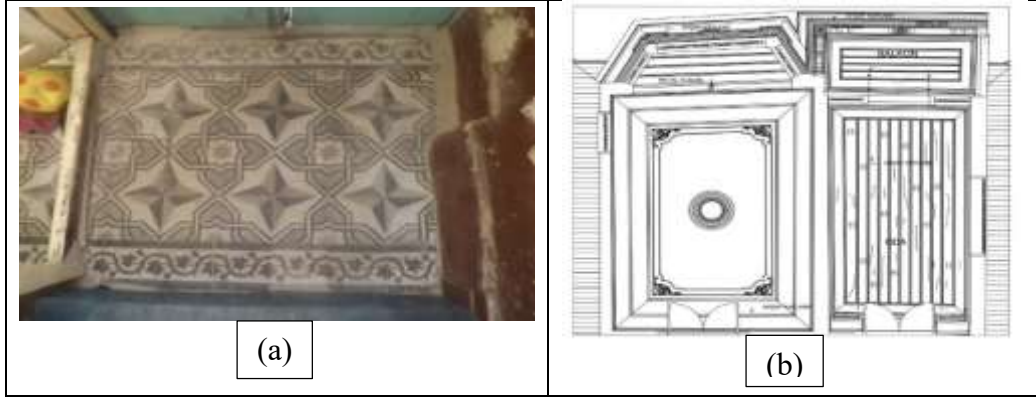
Arka cephede de beşik çatı ve üçgen alnında tepe penceresi yer alır. Yapının kiliseye bakan cephesinde yalnızca üçüncü kat hizasında $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap pencereler yer alıp oldukça sade bir cephedir.

Resim 5.25. Mustafa Demiray evi cepheleri (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Bina taş, kerpiç, ahşap ve demir malzemeler ile yapılmıştır. Alt zemin katı taş duvar üzerine kerpiç duvar olarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Duvarlar arası ahşap hatıllar bulunur. Bazı bölme duvarları bağdadi olarak yapılmıştır. Dış duvarlar ortalama 60 cm iken iç duvarlar ortalama 30 cm. dir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Çatısı ahşap oturtma çatı olup balkon ve çıkmanın ayrı bir üst örtüsü yer almaktadır. 5 taş basamakla ulaşılan giriş sahanlığı ve pabuçluk kısmı karo mozaikle kaplıdır. Karo mozaik desenleri geometrik geçmeli olup kenarlarında sarmaşık dallarını andıran süslemeleri bulunmaktadır.

Resim 5.26. (a) Pabuçluk karo mozaik detayı (b) Ahmet Demiray evi 1.kat başoda ve yanındaki oda tavan detayı (Gonca AYDIN ADALI Arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Başodanın tavan süslemeleri oldukça dikkat çekicidir. Tavan köşelerinde yer alan bitkisel motifler ve tavan ortası göbeği evin en özgün kısımlarından biridir. Cumba ile ana mekanı ayıran tavan bölümünde bir süs yer alır (Akşehir Belediyesi Arşivi).

5.3. Recep Kazar Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokağın Akşehir çayı ile kesiştiği 143 Ada, 36 No'lu Parselde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapılara paralel olarak konumlanmıştır. Konya tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından 26.03.2007 tarihinde tescil edilmiştir (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012).

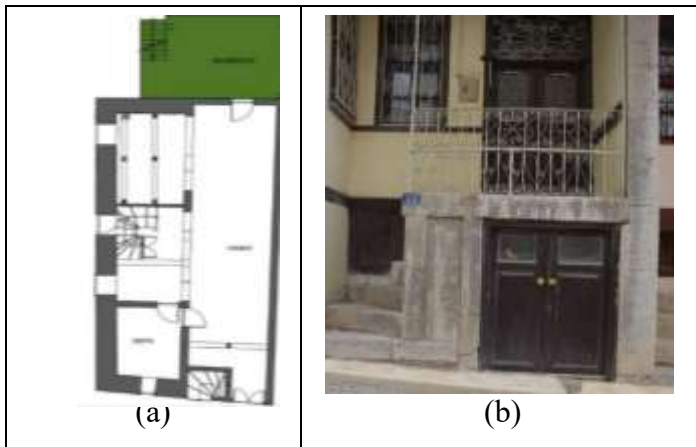
Resim 5.27. Recep Kazar evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Arka cephesinde bakımsız bir bahçesi olan yapı, alt zemin+zemin +1 kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Bitişğinde birinci kata kadar alt zemin +zemin olarak ikiz özellik gösteren başka bir yapı yer alır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak Üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır.

Plan özellikleri

Yapı alt zemin, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapının özgün halinde ana yaşam katı olan birinci kat yan sofalıdır. Yapıya giriş iki ayrı kapıdan sokak cephesinden sağlanmaktadır. Alt zemin kat, sokak kotundan çift kanatlı basit bir kapı ile hanaya açılmaktadır. Hanay: İzmir, Isparta gibi Ege ve çevresindeki bölgelerde “hayat” teriminin karşılık bulmuş halidir (Akyüz, 1995:39). Ege bölgesinde yer alan Afyon’a direkt komşu olan Akşehir’in yerli halkı, zemin kat girişindeki depo, kiler gibi işlevleri de içinde barındıran mekana “*hanay*” adını vermişlerdir. Ayrıca Karpuz 1991 yılında yayınlanan bildirisinde Akşehir’de evin hanımının günlük işlerini görerek büyük zamanını geçirdiği alan olarak tanımlamıştır (Karpuz, 1991).

Alt zemin kat içerisinde hanay ve üç adet depo olarak kullanılan bölümler yer alır. Girişin yanında yer alan bölme sokağa bakan küçük kare formlu pencere ile ışık almakta olup hem hanaya hem de yanındaki mekana açılan kapısı bulunur. Bu odanın bitişğinde yer alan odanın sağ yan cepheye ve alt zemin kat hanayına açılan iki adet kapısı yer alır, oda sağ yan cepheye bakan küçük kare formlu pencereden ışık alır.

Resim 5.28. (a) Recep Kazar Evi alt zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir.) (b) Recep Kazar evi girişi (Kişisel Arşiv)

Arka bahçeye yakın olan üçüncü odanın sağ yan cepheye bakan bir adet penceresi ve hanaya açılan bir kapısı olup taşıyıcı amaçlı ahşap dikmeler mekanı belli aralıklarla bölmektedir. Arka bahçeye çıkış hanayın diğer ucundaki tek kanatlı bir kapı ile sağlanmaktadır.

Zemin kata 6 basamaklı döner taş merdiven ile sokaktan doğrudan ulaşılmaktadır. Bu katta pabuçluk, sofa, iki oda ve bir mutfak yer alır. Basık kemerli bir niş içerisine alınan yapıya giriş kapısı, çift kanatlı ahşap doğramalıdır. Pabuçluk kısmı zemin katta sofa ile giriş arasındaki geçişi sağlayan bölümdür. Pabuçluk giriş sahanlığına bakan pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Pabuçlukla sofa arasında 30 cm kot farkı olup iki ahşap basamakla geçilmektedir.

Zemin kat sofası; oturma işlevini kaybeden sokağa açılan bir hol niteliğine dönüşmüş mekan özelliği göstermektedir. Zemin katta iki oda bir mutfak ve birinci kata çıkış merdiveni yer alır. Sofa, merdiven evinde yer alan küçük bir pencereden ışık almaktadır. Bitişik yapı duvarında bir adet ahşap gömme dolaba yer verilmiştir.

Sofanın solunda tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilen oda; iki adet sokağa bakan bir adet yan cepheye bakan pencerelerle aydınlatılmıştır. Ayrıca bir adet giriş sahanlığına bakan ‘kim geldi’ penceresi yer alır. Kapının hemen yanında bir adet ahşap gömme dolap yer alıp, sağındaki duvar ise boydan boya ahşap gömme dolaptır.

Girişin hemen karşısında yer alan odaya çift kanatlı ahşap kapı ile girilmekte ve oda arka bahçeye bakan iki adet pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Mutfak kapısına giriş tek kanatlı ahşap doğramalı kapıyla sağlanmakta olup girişin sofadan değil de sofadan birinci kata çıkışı sağlayan merdiven evinden olması dikkat çekicidir. Mutfak kapısının sağındaki duvarda üç adet mutfak nişi yer almaktadır. Mutfak yan cepheye bakan bir adet ahşap pencere ile aydınlatılmaktadır. Mutfak kapısından bahçeye geçişi sağlayan bir kapı açılmış, merdivenle bahçeye geçiş sağlanmıştır. Yapının inşa edildiği dönemde bu kapının ve merdivenin olmadığı; bahçeye geçişin yalnızca alt zemin kat hanaydan olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 5.29. (a) Zemin kat planı (b) Birinci kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Birinci kata zemin kat sofasından 16 basamaklı ahşap bir merdiven ile ulaşılmakta; üç basamakla da ‘sekilik’ denen bir bölüme varılmaktadır. Sekilik olarak adlandırılan bölümde bir pencere ve bir adet 80*30 cm gömme dolap yer alır. Sofa, ikisi ön cepheye ikisi sağ yan cepheye bakan toplam 4 adet pencereden ışık almaktadır. Birinci kat sofasından ve yanındaki odadan cephe boyunca çıkma yapılmıştır.

Sofanın solundaki odaya tek kanatlı ahşap kapı ile girilmekte, iki adet ön cepheye iki adet yan cepheye bakan pencerelerden ışık almaktadır. Yan cepheye bakan pencerelerden biri çıkmadan sokağa açılmaktadır. Alt katındaki odada olduğu gibi bu katta da kapının sağ duvarı boydan boya gömme dolap ile çevrilidir. Arka bahçeye bakan odalar ikişer adet pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Mutfağın üstünde yer alan odada ile yanındaki oda ile ortak duvarında küçük bir gömme dolap yer almaktadır.

Cephe özellikleri

Üç cepheye sahip olan yapının en önemli ve gösterişli olanı değirmen sokağı bakan ön cephesidir. Cephede ilk olarak içe çekilerek oluşturulan giriş sahanlığı boyunca çevrelenen kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli taş söve dikkat çeker. Klasik mimarlık özellikleri gösteren basık kemer ve kilit taşı ön cepheyi zenginleştirmiştir. Basık kemerli çift kanatlı ahşap giriş kapısı giriş nişiyle uyum içindedir. Giriş kapısında tepe pencereleri yer alır ve üzeri barok özellikli demir süslemelere sahiptir. Aynı süslemeler kapının yanındaki pencere ve sahanlık korkuluğunda da mevcuttur. Giriş kapısının yanında yer alan ve pabuçluk kısmını aydınlatan pencere de yine basık kemerli $\frac{1}{2}$ oranlı giriş kapısındaki forma sahiptir. Pencerenin altı ince bir hatilla desteklenmiştir. Cephenin zemin kat hizasında taş kullanımı oldukça yoğundur. Giriş nişinin yanında yer alan $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin pencerelerin klasik özellikteki basık kemerli söveleri ve belirgin kilit taşları oldukça dikkat çekicidir. Bu pencereler yarıya kadar barok özellik gösteren kıvrımlı demir parmaklıklara sahiptir. Bina köşesinde yer alan köşe taşları klasik mimarlık ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 5.30. Recep Kazar evi zemin kat hizası (Kişisel Arşiv, 2021)

Cepheye karşıdan bakıldığında zemin kat hizası; giriş nişi ve pencereler tarafından ikiye bölünmüş durumdadır. Cephenin solunda alt zemin kat depoyu aydınlatan kare formlu etrafi taş söveli bir pencere yer alır. Giriş nişinin altında hanaya açılan çift kanatlı ahşap kapı yer alır. Klasik mimarlık özelliği sergileyen basık kemerli girişi, basık kemerli taş söveleri ve barok özellikte döner merdiveni ve kıvrımlı demir süslemeleriyle cephe orijinal bir görünüm sunmaktadır.

	
Yapının Eski Hali	Yapının Bugünkü Hali
Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu	Kişisel Arşiv (2023)

Resim 5.31. Recep Kazar evi  n cephesi

Birinci kat hizası zemin kata göre biraz daha farklıdır. Sofa ve odadan cephe boyu g nyeli bir çıkma mevcuttur.  ıkmaların altında barok özellikli eli böğründe detayları yer alır. Birinci kat pencereleri   ahşap giyotin pencereler olup zemin kat pencereleriyle aynı hizada yer almışlardır. Zemin kat pencereleri basık kemerli forma sahipken birinci kat pencereleri dikdörtgen formda inşa edilmiştir. Konutun eski fotoğraflarına göre birinci kat pencerelerinin hepsinde demir parmaklıklar yer almaktadır. Yapının yan cephesinde ritmik bir düzen görülmez. Alt zemin katta bir ahşap kapı ve iki ahşap pencere yer alır. Zemin katta bir adet   oranlı ahşap giyotin demir parmaklıklı pencere, bir adet kare formlu mutfağı aydınlatan ahşap pencere ve bir adet de merdiven sahanlığını aydınlatan küçük ahşap demir parmaklıklı pencere bulunmaktadır. İkinci kat hizasında 2 adet   oranlı ahşap giyotin pencere yer alır. Arka bahçeye bakan cephenin pencereleri ritmik düzende   oranlı ahşap giyotin pencereler olup sonradan yapılmış mutfaktan bahçeye çıkış kapısı yer alır. Bu kapının özgün halinin pencere olduğu düşünülmektedir.

Zemin kat hizasında sağda küçük kare formlu pencere ise sonradan küçültülmüş tuvalet penceresi olup özgün halinde $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin penceredir. Binanın çatı formu özgün halinde düz toprak dam olarak yapılmıştır.

Resim 5.32. (a) Recep Kazar evi yan cephesi (b) Recep Kazar evi arka cephesi

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

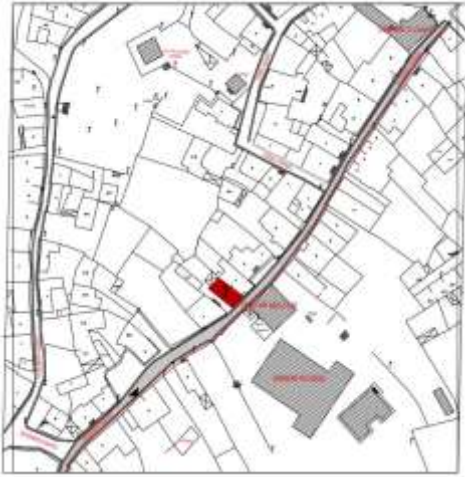
Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Alt zemin katı taş duvar üzerine kerpiç duvar olarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Alt zemin katında taşıyıcı olarak ahşap dikmeler yer aldığı görülür. Duvarlar arası ahşap taşıyıcılar (hatıllar) vardır. Bazı bölme duvarları bağdadi olarak yapılmıştır. Dış duvarlar ortalama 60 cm iken iç duvarlar ortalama 30 cm. dir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır.

5.4. İsmail Şahbaz Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokakta 143 Ada, 40 Nolu Parselde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve

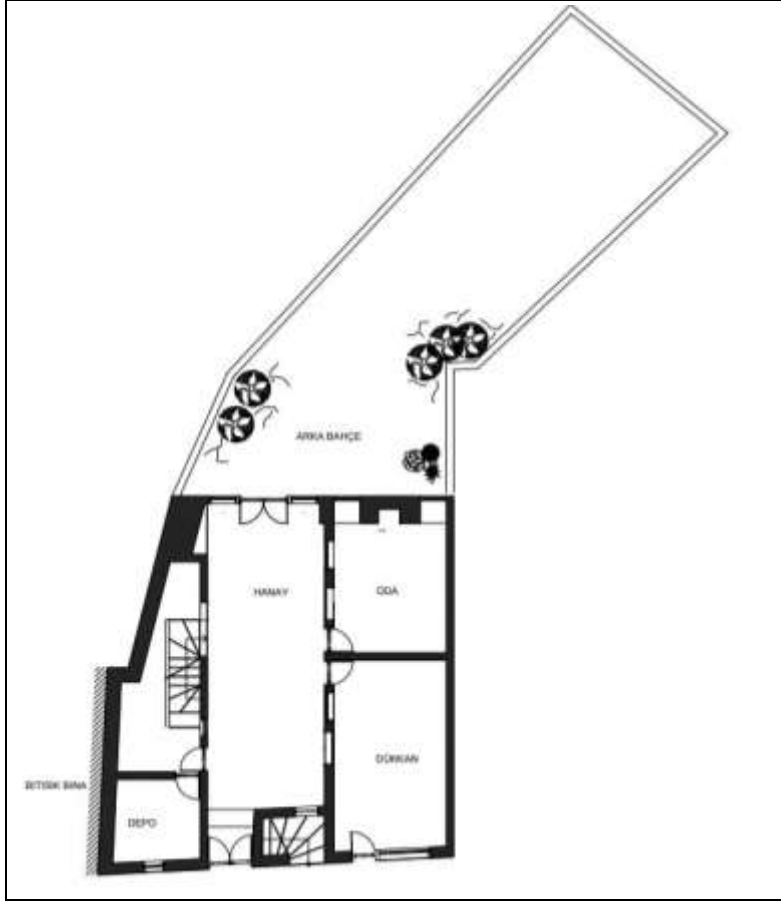
önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapıların devamında Köprü Sokağına doğru konumlanmıştır. Arka cephesinde bakımsız bir bahçesi ve müştemilatı olan yapı, alt zemin+zemin +1 kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır. Konya tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012)

Resim 5.33. İsmail Şahbaz evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Plan özellikleri

Yapı alt zemin, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapının özgün halinde zemin ve birinci kat yan sofalı plan şemasına uygun olarak tasarlanmıştır. Yapıya giriş üç ayrı kapıdan sokak cephesinden sağlanmaktadır. İlk yapıldığı dönemde ticari amaçla kullanılan alt zemin katına (Kaçar,2015) sokak kotundan iki ayrı girişle girilmektedir. Cepheden solundaki çift kanatlı ahşap kapıdan iki basamak aşağı inilerek alt zemin hanayına ulaşılır. Bu kat hanay, üç ayrı oda ve merdiven evi olarak tasarlanmıştır. Hanayda zemin kata ulaşım sağlanan 12 basamaklı ahşap bir merdiven yer alır. Hanay arka bahçeye açılan iki ahşap pencere tarafından aydınlatılmaktadır ve ortasındaki çift kanatlı ahşap kapı ile arka bahçeye çıkmak mümkündür. Ayrıca hanayda iki adet ahşap gömme dolap bulunmaktadır. Sokağına bakan odalarda sağda yer alan odanın döneminde ticari amaçla kullanıldığı eski çizimlerdeki (Adalı,2015) tek kanatlı ahşap giriş kapısı ve sokağına bakan penceresinden anlaşılmaktadır. Günümüzde bu bölümdeki kapı kapatılarak pencereye dönüştürülmüştür.

Resim 5.34. İsmail Şahbaz evi alt zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI Arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Cephenin solunda kalan depoya ulaşmak için hanaydan merdiven altına oradan da deponun kapısına ulaşılır. Zemini sıkıştırılmış toprak olan bu mekan yol kotunun altında kalmaktadır. Sokak cephesine bakan küçük bir adet pencere ile ışık almaktadır.

Resim 5.35. Alt Zemin kat depo giriş kapısı

Arka bahçeye bakan odada bir adet ocak ve iki yanında odanın ışık almasını sağlayan ahşap pencereler bulunur. Mekanın eskiden mutfak olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Oda kapısının hemen yanında bir dolap, dolabın yanında ise hanaya bakan iç pencere bulunur.

Resim 5.36. (a) alt zemin kat giriş kapısı (b) alt zemin kat hanay

Zemin kata 8 basamaklı döner taş merdiven ile sokaktan doğrudan ulaşılmaktadır. Bir niş içerisine alınan merdiven sahanlığından zemin kata ulaşılabilmeyle birlikte birinci kata çıkan merdivene de aynı sahanlıktan ulaşılmaktadır. Giriş sahanlığında kim geldi penceresi ve pabuçluktan açılan pencereler yer alır.

Resim 5.37. İsmail Şahbaz evi zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI Arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Yapıya giriş çift kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ile sağlanır. Bu katta pabuçluk, sofa, iki oda ve bir mutfak yer alır. Pabuçluk kısmı zemin katta sofa ile giriş arasındaki geçişi sağlayan bölümdür.

Resim 5.38. (a) İsmail Şahbaz evi girişi; (b) İsmail Şahbaz evi zemin kat sofa

Pabuçlukla sofa arasında 15 cm kot farkı olup bir basamakla geçilmektedir. Pabuçluk ahşap penceresiyle ışık almaktadır. Zemin kat sofası yan sofa plan tipindedir. Zemin kat sofasında iki oda bir mutfak ve birinci kata çıkış merdiveni yer alır. Sofa, giriş sahanlığına bakan pencere tarafından ışık almaktadır.

Sokağa bakan odaya tek kanatlı ahşap bir kapı ile giriş sağlanmakta; ikisi cephede biri giriş sahanlığına bakan toplam üç adet ahşap pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Bitişindeki odaya ahşap tek kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Arka bahçeye açılan iki pencere ve kapının bitişindeki duvar boyunca gömme dolap yer alır.

Resim 5.39. İsmail Şahbaz evi gömme dolap detayı (Kişisel Arşiv, 2023)

Mutfak kapısına ise çift kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmakta ve iki ahşap gömme dolabın ortasında kalmaktadır. Mutfak, iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Birinci kata hem giriş sahanlığından hem de zemin kat sofasından açılan tek kollu ve döner bir merdiven ile geçiş sağlanabilir. Giriş sahanlığından ilk önce pabuçluğa sonrasında ise merdiven basamaklarına ulaşılır. Birinci kata çıkan merdiven evi iki pencereden ışıltı almaktadır. Merdiven ile sahanlığa ulaşılmakta oradan teras ve birinci kata ulaşılmaktadır. Birinci kat sofası, iki oda ve bir mutfaka açılır.

Resim 5.40. İsmail Şahbaz evi birinci Kat Planı (Gonca AYDIN ADALI Arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Bu yapıda da yaşam katında mutfak görülür. Bu katta sokağa açılan giriş kısmının üzerinde ahşap bir çıkma yer alır. Sofa, çıkmayı saran dört ve terasa açılan bir adet pencereden ı ışık almaktadır. Çıkma tavanı sofadan düşüktür. Merdiven sahanlığından terasa açılan bir kapı ve iki adet pencere yer almaktadır.

Resim 5.41. (a) Birinci kata çıkış merdiveni (b) Birinci kat sofası (Akşehir Belediyesi arşivi)
(c) Birinci kata çıkış kapısı

Çıkmanın yanındaki odaya sofadan tek kanatlı ahşap kapı ile girilmekte cepheye bakan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Arka bahçeye bakan odaya geçiş ise yine tek kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. İçerisinde Arka bahçeye bakan iki adet pencere ve karşısındaki duvarı boydan boya saran ahşap gömme dolap yer alır. Mutfığa geçiş çift kanatlı bir kapı ile sağlamaktadır ve arka bahçeye bakan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Kapının iki yanında ahşap gömme dolaplar yer alır. Mutfaktan arka bahçeye açılan pencere yerden yüksekliği ile aynı kotta bir balkon bulunmaktadır. tek sayfa numarasında) yer almalıdır.

Cephe özellikleri

Yapının 3 cephesi vardır. En önemli ve gösterişli olanı Değirmen Sokağa bakan ön cephesidir. Cephede ilk olarak girişin üzerinde yer alan beşik çatılı ahşap cumba dikkat çeker.

Resim 5.42. İsmail Şahbaz evi ön cephesi (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir).

Giriş, diğer Akşehir evlerinde de olduğu gibi bir niş içerisine alınmıştır. Giriş sahanlığına 8 basamaklı barok özellikte taş döner merdiven ile ulaşılmakta ve yine barok özellikte salyangoz motifli 15 bölmeden oluşan demir korkuluk tarafından korunmaktadır.

Resim 5.43. İsmail Şahbaz evi ön cephe (Kişisel arşiv, 2023)

Giriş sahanlığının altında cephenin sol kısmında alt zemin kat hanayına geçişi sağlayan çift kanatlı ahşap doğrama bir kapı yer alır. Bu kapının yanında depoyu aydınlatan küçük kare formlu üzerinde demir parmaklıklı ahşap bir pencere bulunmaktadır. Alt zemin kat hizasında

cephenin sağı kısmında ise özgün halinde ticari bölümü aydınlatan bir pencere ve tek kanatlı kapı olduğu fakat kapının bugün kapatıldığı izlerden anlaşılmaktadır.

Resim 5.44. İsmail Şahbaz evi giriş sahanlığı (Kişisel arşiv, 2023)

Giriş sahanlığında basık kemerli, üç bölmeli tepe penceresi olan çift kanatlı ahşap doğramalı bir kapı bulunur. Giriş kapısı yanında pabuçluk ve sofayı aydınlatan basık kemerli söveyle zenginleştirilmiş $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap tek kanatlı pencere yer alır. Pencere üzerinde yarısına kadar gelen kıvrımlı demir korkuluklar vardır. Yatay ekseninde giriş sahanlığının ortalağığı cephenin iki yanında ikişer adet $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemer söveli ahşap doğramalı tek kanatlı pencereler yer alır. Zemin kat hizasındaki tüm pencereler birbiriyle aynı özelliklere sahiptir.

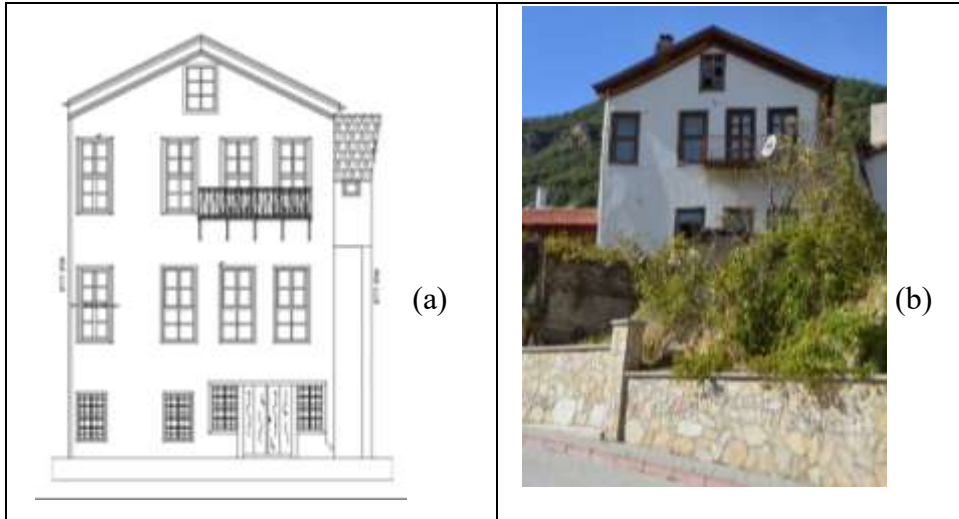
Üst kat hizasında cumba önünde iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap doğramalı tek kanatlı pencereler yer alır. Cumba pencereleri zemin kat hizasında yer alan pencerelerden form olarak ayrılıp düz söveli olarak tasarlanmıştır. Cumba; demir dökme tekniğinde yapılmış barok süslemeli ahşap konsolları ve beşik çatısıyla cepheye estetik bir görünüm katmaktadır. Cumbanın sağı kısmında yer alan pencereler form olarak zemin kat pencereleriyle aynı özellik göstermekte olup basık kemerli ahşap sövelidir. Fakat pencere korkulukları öne doğru kavisli olarak farklı bir görünüme sahiptir. Cephenin sol kısmında orijinal bir terasa rastlanmaktadır. Teras sofanın solundan sokağı açılmakta ve salyangoz motifli korkuluklarla çevrilidir. Terasta yer alan kapalı camekanlı bölüm özgün olmayıp cephenin karakterini bozmaktadır. Cephenin çatısı önden beşik çatılı olup üçgen alnında küçük dikdörtgen tepe penceresi bulunmaktadır.

İsmail şahbaz evinin ön cephesinde yer alan pencere söveleri ve kemer kilit taşları klasik mimarlık; üst kat çıkmasının altındaki ahşap konsollar ve merdivenin Barok mimarlık etkisi

göstermektedir. Binanın yan cephesi birinci kat hizasına kadar bitişik parselinde yapı olmasından kaynaklı görülmemektedir. Kalan kısmı özgün kullanımda sağır cephe olup bugün kullanımında kullanıcı tarafından sofanın sağ yanındaki odadan bir pencere açılmıştır.

Arka cephe, ön cepheye oranla daha sade bir düzenlemeye sahiptir.

Alt zemin kat hizasında, alt zemin kat hanayından bahçeye açılan çift kanatlı ahşap doğramalı kapı ve her iki yanından arka bahçeye açılan $\frac{1}{2}$ oranında üzerinde demir korkuluklu ahşap pencereler bulunur. Devamında cephenin solunda hanayın yanındaki odadan açılan $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap pencereler yer alır. Bu pencereler kapının yanındaki pencereler ile aynı hizada değildirler. Zemin ve birinci kat pencereleri düşeyde aynı eksenle sıralanarak ritmik bir düzen oluşturmuştur. Zemin ve birinci kat pencereleri düz söveli $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap doğramalı pencereler olup üzerlerinde demir korkuluk bulunmamaktadır. Birinci kat hizasında cephenin sağ bölümünde mutfaktan bahçeye balkon açılmaktadır. Balkonu taşıyan demir döküm süslemeli ahşap konsollar, salyangoz motifli demir korkuluklar ve üçgen alınlığıyla beşik çatı cepheye hareket katarak karakterini oluşturmuştur.

Resim 5.45. (a) İsmail Şahbaz evi arka cephesi çizimi (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir); (b) İsmail Şahbaz evi arka cephe fotoğrafı

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Alt zemin katı taş duvar üzerine kerpiç duvar olarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Duvarlar arası ahşap hatıllar yer

alır. Bazı bölme duvarları bağdadi olarak yapılmıştır. Dış duvarlar ortalama 60 cm iken iç duvarlar ortalama 30 cm. dir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır.

Alt zemin katında taşıyıcı olarak ahşap dikmeler yer aldığı görülür. Alt zemin kat dış cephe duvarları kerpiç, iç duvarlar ise bağdadi duvardır. Tavanı ahşap kirişli, zemini karo mozaik kaplamalı olarak inşa edilmiştir.

Zemin katta sahanlığa çıkan 8 basamaklı merdiven taş, pabuçluk zemini betondur. Giriş sahanlığının tavanı ahşap kaplamadır. Sofa zemini ise ahşap kaplama, tavanı ahşap kaplama tavanıdır. Duvarları sıva üzeri boyalıdır. Zemin katın yan komşuya bitişik duvarları ve arka bir kısım duvar kerpiç diğer duvarlar ise bağdadidir. Merdiven evi zemini ve tavanı ahşap döşeme üzeri ahşap tavan kaplamadır. Ahşap merdiven korkuluğu ahşap ve orijinaldir. Birinci kat yan komşuya bitişik duvarları ve arka bir kısım duvar kerpiç diğer duvarlar ise bağdadidir. 1.kat sofa ve odaların zemini ahşap kaplama olup yola bakan odanın tavanlar tekne tavan ortası ahşap çıtalı tavanıdır. Teras demir korkulukludur. Çıkma tavanı ahşap olup demir dökme tekniğinde yapılan konsollarla taşınmaktadır.

Resim 5.46. Birinci kat oda tekne tavan detayı

Yapının tüm oda ve kapıları ahşap malzemeden yapılmış, pencereler ½ oranlı ahşap tek kanatlıdır. Pencere üzerlerinde yarıya kadar gelen kıvrımlı barok özellikli demir korkuluklar yer alır. Binanın üst örtüsü kırma beşik çatı ile kaplanmış Marsilya tipi kiremit ile örtülmüştür.

Resim 5.47. Kim geldi pencere detayı (Kişisel Arşiv, 2023).

5.5. Hüseyin Şahbaz Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokakta 143 Ada, 56 Nolu Parselde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapıların yer aldığı Değirmen Sokağın başında ve Çınaraltı Caminin karşısında konumlanmıştır. Konya Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescil edilmiştir (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012).

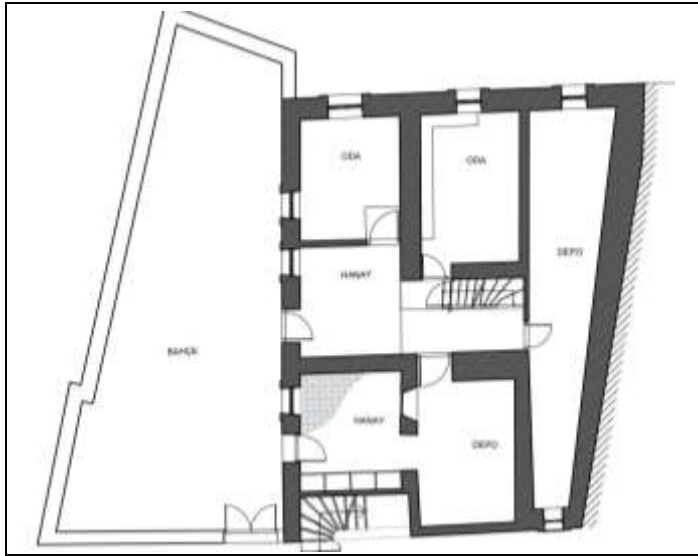
Resim 5.48. Hüseyin Şahbaz evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir).

Doğu cephesinde büyük bir bahçesi olan yapı, Alt zemin +zemin +1 kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır.

Plan özellikleri

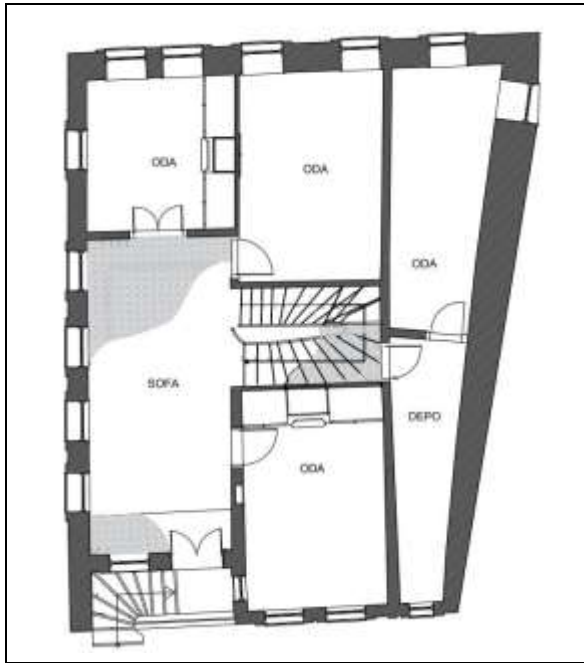
Yapı Alt zemin, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapının özgün halinde zemin ve birinci kat kapalı dış sofa plan şemasına uygun olarak tasarlanmıştır. Yapının Değirmen Sokak üzerinde bugünkü kullanımında yan yana iki farklı bahçe kapısı yer almaktadır. Bu kapıların üzeri kemerli taş söveli olanı özgün olup yanındaki kullanıma bağlı garaj kapısı olarak sonradan eklenmiştir. Yapının ana girişi sokak cephesinden doğrudan 10 basamaklı barok taş döner merdivenle ulaşılan klasik özellikte basık kemerli taş söveli bir niş içerisinde yer almaktadır. Yapıya doğu cephesi bahçesinden Alt zemine iki farklı kapı ile ulaşım sağlanmaktadır. Alt zemin kat iki hanay, iki depo ve iki odadan oluşmaktadır.

Bahçe kapısına yakın olan hanaya tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ile ulaşıp yan bahçeye açılan bir pencere ile aydınlatılmaktadır. Giriş sahanlığının altında ve batı duvarında bir gömme dolap mevcuttur. Hanayın karşısından ışık almayan bir depoya geçiş sağlanmaktadır. Depodan diğer hanaya geçişi sağlayan bir kapı bulunmaktadır.

Resim 5.49. Hüseyin Şahbaz evi alt zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir).

Alt zemin katta yer alan diğer hanaya geçiş bahçeden tek kanatlı bir kapı ile sağlanmaktadır. Bu bölüm yan bahçeye açılan bir pencere ile aydınlatılmaktadır. Hanay, zemin kata ulaşan merdiven iki oda ve bir büyük depoya açılmaktadır. Solunda yer alan odaya tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmakta ve bir adet doğu bir adet güney cephesine bakan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Zemin kata çıkan merdivenin bitişiğinde yer alan odaya tek kanatlı bir kapı ile ulaşmakta ve güneyde yer alan bir adet pencereden ışık almaktadır. Büyük depoya ana girişin hemen karşısından tek kanatlı kapı ile giriş sağlanıp, güney cephesi ve sokağa bakan kuzey cephesinde bulunan birer adet pencere ile aydınlatılmaktadır.

Resim 5.50. Hüseyin Şahbaz Evi zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Zemin kata ulaşım giriş sahanlığından 10 basamaklı taş merdivenle ve alt zemin katta yer alan 10 basamaklı ahşap merdivenle sağlanmaktadır. Giriş sahanlığı zeminden yaklaşık 190 cm yukarıda yer almaktadır. Giriş sahanlığından çift kanatlı ahşap kapı ile pabuçluğa, pabuçluktan tek basamak ile normale göre oldukça geniş zemin kat sofasına ulaşılmaktadır. Zemin katın tavan yüksekliği 365 cmdir. Zemin kat sofası üç oda ve birinci kata geçişi sağlayan merdiven holüne açılmaktadır.

Resim 5.51. Hüseyin Şahbaz evi sofası (Akşehir belediyesi arşivi)

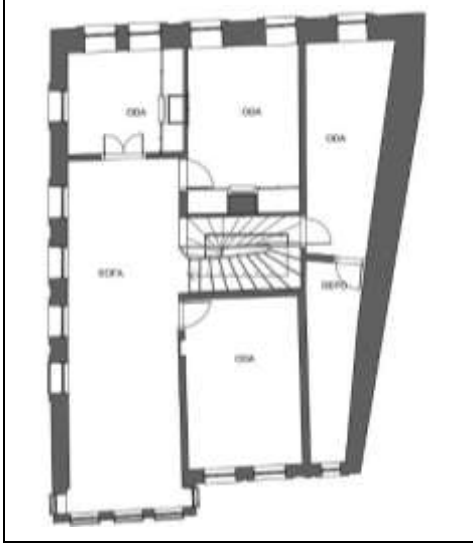
Pabuçlukta giriş sahanlığına bakan bir adet pencere yer alır. Zemin kat sofası, yan bahçeye bakan dört ve giriş sahanlığına bakan bir adet ahşap giyotin pencereyle aydınlatılmaktadır. Sofanın yanında yer alan odaya tek kanatlı ahşap kapı ile geçiş sağlanır. Odanın giriş sahanlığına bakan bir adet kim geldi penceresi ve Değirmen Sokağa bakan iki adet penceresi bulunmaktadır. Odanın bir duvarı boydan boya aynalı ahşap gömme dolap ile kaplıdır.

Resim 5.52. Hüseyin Şahbaz evi Değirmen Sokağa bakan odası (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Sofanın karşısındaki odaya çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir. Oda biri yan bahçeye ikisi arka bahçeye bakan üç pencereden ışık almaktadır. Giriş kapısının sağ kısmında boydan boya aynalı ahşap gömme dolap yer alır. Pencere ve gömme dolaplar giriş kapısının yanındaki pencere ve dolaplarla aynı özellik göstermektedirler. Merdiven holünün yanındaki odaya ise tek kanatlı ahşap kapıdan girilmekte ve arka bahçeye bakan iki adet pencere tarafından aydınlatılmaktadır.

Zemin kattan birinci kata çıkışı sağlayan 20 basamaklı ahşap merdivenin altındaki holden bir oda ve bir depoya geçiş sağlanmaktadır. Holden önce depoya sonra da odaya geçiş yapılmaktadır. Depo ön bahçeye bakan bir pencereden ışık almaktadır. Depodan odaya geçiş tek kanatlı bir kapıdan olup; oda bir adet arka bahçeye, bir adet sağ yan cepheye bakan pencerelerle aydınlatılmaktadır.

Resim5.53. Hüseyin Şahbaz evi birinci kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Birinci kat sofaya 20 basamaklı ahşap döner bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Birinci, kat sofası üç odaya ve merdiven holünden bir depoya açılmaktadır.

Sofadan sokağa açılan 1 metrelik çıkma yer alır. Çıkmanın iki yanında birer ve sokağa doğru üç adet pencere yer alır. Sofa, yan bahçeye bakan dört adet ve çıkmada yer alan beş adet olmak üzere toplam dokuz pencereyle aydınlatılan büyük ve ferah bir mekandır. Ön cepheye bakan odaya tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilmekte kapının hemen yanında küçük bir ahşap gömme dolap yer almaktadır. Oda ön cepheye bakan iki adet ahşap pencere tarafından ışık almaktadır.

Sofanın karşısındaki odaya çift kanatlı ahşap kapı ile girilmekte olup aynı zemin katta olduğu gibi biri yan cepheye ikisi arka cepheye bakan üç pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Odanın bitişik duvarında boydan boya aynalı ahşap gömme dolap bulunmaktadır. Merdivenin yanındaki odaya tek kanatlı ahşap kapıdan girilmekte ve oda arka bahçeye bakan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Merdivene bakan duvarında

boydan boya aynalı ahşap gömme dolap aşağı katında olduğu gibi bu katta da görülmektedir. Merdivenin arkasından direkt olarak odaya geçiş ve odadan da depoya geçiş mümkündür. Basamakların yönüne göre zemin kattaki düzenlemenin tam tersi görülmüştür. Oda zemin katta olduğu gibi arka bahçeye bakan bir adet ahşap pencereden, depo ise ön cepheye bakan bir pencereden ışık almaktadır.

Cephe özellikleri

Genel cephe kurgusu olarak özgünlüğünü koruyan yapı, geleneksel evlerde rastlanmayan bir cephe düzenlenmesine sahiptir. Ritmik sıralı pencere düzeninde olup pencere kenarlarında bulunan klasik mimarlık unsurlarına ait olan tuğla üzeri sıvalı söveleri, kat silmesi ve çıkmasıyla oldukça gösterişli bir görünüme sahiptir. Yapı üç yana cephelidir. Bir yanı bitişik nizam, ön cephe yola, yan cephe evin kendi bahçesine, arka cephe ise yine bahçeye bakmaktadır.

Resim5.54. Hüseyin Şahbaz evi ön cephesi (Kişisel arşiv, 2023)

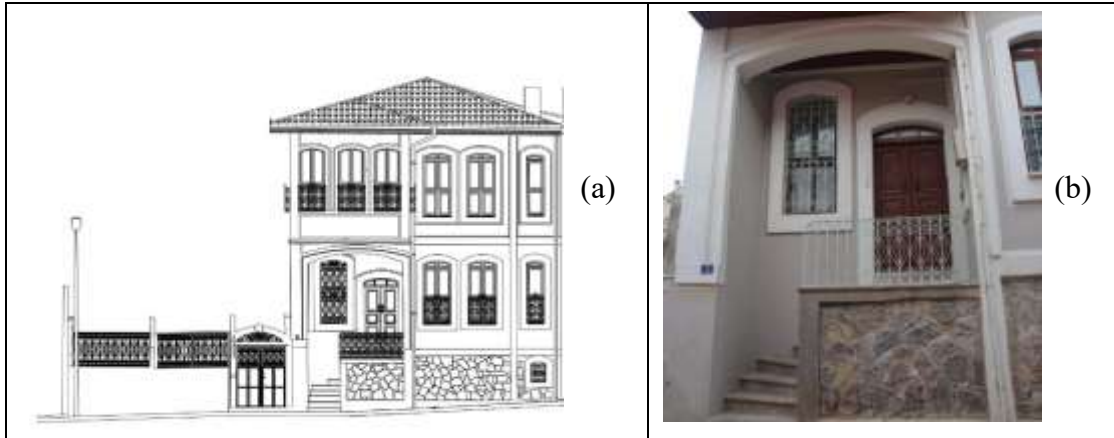
Cephede yatay eksenle simetri görülmez; klasik özellikteki basık kemerli içe çekilerek oluşturulan giriş nişi ve üzerinde bulunan ahşap cumbası cepheyi yatayda ve düşeyde ikiye ayırmaktadır. Cepheyi yatay ve düşeyde kaplayan taş silmeler oldukça dikkat çekici bir

görünüm oluşturmaktadır. Giriş sahanlığına kadar uzanan taş kaplama, cephenin sağ kısmında yatay bir silme ile kesilmiş cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

10 basamaklı barok merdivenle ulaşılan yapı girişi, basık kemer formlu taş söveli bir niş içine alınmıştır. Giriş sahanlığında barok özellikli süslemeye sahip korkuluk bulunmaktadır. Yol kotundan yaklaşık 190 cm yükseklikte olan giriş kapısı; ahşap çift kanatlı olup üzerinde yer alan basık kemerli taş söveye kadar aynı formda tepe penceresine sahiptir.

Kapının yanında pabuçluk ve sofayı aydınlatan $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin pencere; basık kemerli taş söveyle çevrili olup demir parmaklıkla kaplanmıştır. Cephenin en sağında zemin ve birinci kat hizasında yer alan pencereler $\frac{3}{10}$ oranında ince uzun forma sahip olup aynı hizada alt zemin katın sokağa bakan deposunu aydınlatan taş söveli küçük bir pencere yer alır. Diğer pencereler $\frac{1}{2}$ oranında basık kemer formunda taş söveyle çevrili olup ritmik bir düzen oluşturmaktadır. Zemin kat pencerelerinde pencerenin yarısına kadar gelen barok süslemeli demir parmaklıklar birinci kat hizasında yer alan pencerelerde görülmez.

Girişin üzerinde yer alan ahşap cumbada üç adet basık kemerli söveli $\frac{1}{2}$ oranında ahşap giyotin pencere yer alır. Bu pencereler de yarıya kadar süslemeli demir korkulukla kaplıdır. Cephenin çatısı kırma çatıdır ve saçak altlarındaki süslemeler dikkat çekicidir.

Resim 5.55. (a) Hüseyin Şahbaz evi ön cephe restitüsyon çizimi (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir.); (b) Hüseyin Şahbaz evi giriş sahanlığı (Kişisel arşiv, 2023)

Yapının ön cephesinde görülen basık kemerler, pencere söveleri klasik mimarlık; döner taş merdiven, korkuluk ve pencere parmaklıkları barok özellik göstermektedir. Yan cephede de

aynı ritmik düzen oluşturan $\frac{1}{2}$ oranında ahşap giyotin pencereler yer alır. Zemin kat pencereleri yarısına kadar demir parmaklıkla süslenmişken; birinci kat pencerelerinde cephenin en sağındaki pencere hariç demir parmaklık yer almamaktadır. Kat hizaları taş silmelerle belirtilmiş olup cumbanın yanında yer alan $\frac{3}{10}$ oranlı demir korkuluklu ahşap penceresi de cepheye dahil olmaktadır.

Resim 5.56. Hüseyin Şahbaz evi sol yan cephesi (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Cephenin alt zemin hizasında iki adet tek kanatlı ahşap sade kapı ve üç adet basık kemerli taş söveli kare formlu ahşap pencere açılmaktadır. Pencerelerin üzerinde demir parmaklıklar yer almaktadır. Cephenin çatısı kırma çatıdır ve saçak altlarındaki süslemeler dikkat çekicidir.

(a)

(b)

Resim 5.57. (a) Hüseyin Şahbaz evi sol yan cephesi (Kişisel Arşiv,2023) (b) Hüseyin Şahbaz evi arka cephesi (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Bitişik parsel ile bütün olarak kullanılan arka bahçeye bakan cephede; Alt zemin kata basık kemerli taş söveli kare formlu üç pencere açılmaktadır. Kat hizaları diğer cephelerde olduğu gibi taş silmelerle belirtilmiştir. Zemin ve birinci kat pencereleri düşey ekseninde birbirini karşılarken yatay ekseninde ritmik bir düzen oluşturmaktadır. Diğer cephelerde de olduğu gibi basık kemerli taş söveli $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin pencereler bu cephede de kullanılmıştır. Zemin kat pencerelerinde pencere yarısına kadar demir parmaklık kullanılmış, birinci kat pencerelerinde kullanılmamıştır. Alaturka kiremit kaplı kırma çatının saçak altındaki süslemeler cephenin bir diğer süsleme unsurudur.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Alt zemin katı taş duvar üzerine kerpiç duvar olarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Duvarlar arası ahşap hatıllar yer alır. Bazı bölme duvarları bağdadi olarak yapılmıştır. Dış duvarlar ortalama 60 cm iken iç duvarlar ortalama 30 cm. dir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Alt zemin kat moloz taş duvar ile yığma olarak inşa edilmiş olup taş duvar ve üzeri sıvalıdır. Alt zemin kat tavanları ahşap kirişlidir. Bahçe kapısına yakın olan kapıdan girilen hanayda zemin orijinal karo mozaik kaplıdır ve giriş sahanlığının altındaki büyük gömme dolap ahşaptır.

Resim 5.58. (a) Alt zemin hanayı zemin karo mozaik; (b) Alt zemin hanay girişi (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Alt zemin kat kapıları tek kanatlı ahşap doğrama, alt zemin kat pencereleri ise ahşap kanatlıdır. Dış söveleri taş söve olup parmaklıklar demirden yapılmıştır.

Zemin ve birinci kat oda ve sofa dış duvarları taş duvardan örülmüştür. İç duvarlar ise kısmen kerpiç duvar kısmen bağdadi duvardır. Zemin kat ve birinci kat sofa zemini renkli ve desenli karo mozaiktir. Pencereler $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin penceredir. Dış cephede basık kemerli taş söveler ve barok özellikli demir parmaklıkları bulunur. Zemin ve birinci kat sofalarının karşısından arka bahçeye açılan odaların kapıları çift kanatlı ahşap doğramalı olup diğer tüm kapılar tek kanatlı ahşap doğramalıdır.

Zemin ve birinci katta odaların zemini ahşap kaplama, tavanı çıtalı ahşap tavan olup, yalnızca birinci kat sokağa açılan odanın tavanı ahşap tekne tavan olarak düzenlenmiş yatay silmelerıyla dikkat çekmektedir. Sofada pencerelerin altında ahşap kat silmeleri devam eder. İçerisinde gömme dolap yer alan odalarda yatay ve düşeyde ahşap pervazların devam ettiği görülür.

Resim 5.59. (a) Alt zemin hanay gömme dolap detayı; (b) Birinci kat tekne tavan detayı(Akşehir Belediyesi Arşivi)

5.6. Menekşe Teker Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokakta 142 Ada, 12 Nolu Parselde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapıların biraz aşağısında konumlanmıştır. Konya

tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012).

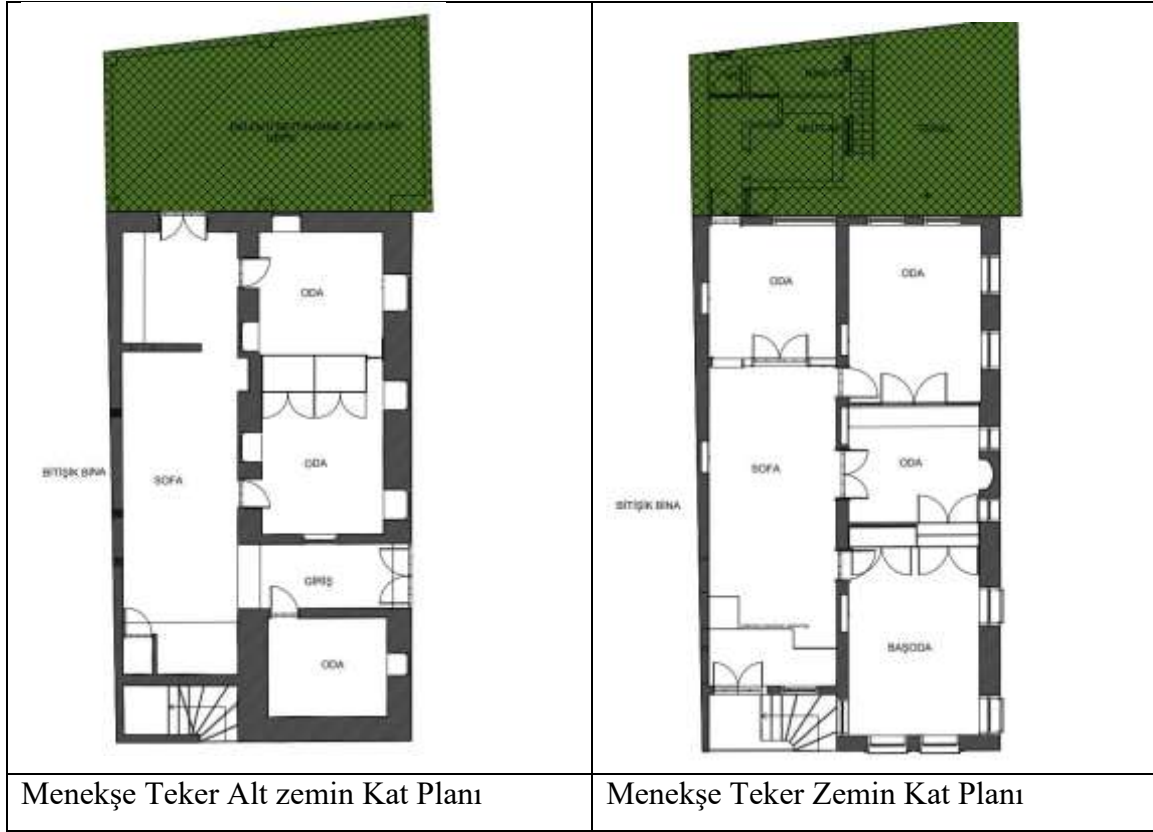
Resim 5.60. Menekşe Teker evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Arka cephesinde bahçesi ve sonradan eklenen ek yapısı olan bina, alt zemin +zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Binanın bitişiğinde aynı üslupta yapılmış ikiz yapısı bulunmaktadır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır.

Plan özellikleri

Yapı alt zemin ve zemin kattan oluşmaktadır. Yapı yan sofalı plan şemasına uygun olarak tasarlanmıştır. Yapının ana girişi sokak cephesinden doğrudan 7 basamaklı taş döner merdivenle ulaşılan basık kemerli bir niş içerisine alınmıştır. Ayrıca yapının yan cephesinden alt zemin kata giriş sağlanmaktadır.

Alt zemin kata yan çıkmaz sokaktan zemin kotundan çift kanatlı ahşap bir kapı ile geçiş sağlanmakta olup ince uzun bir koridora açılmaktadır. Bu katta üç oda ve bir hanay yer almaktadır. Girişin hemen solunda yer alan mekana tek kanatlı bir kapı ile girilebilmektedir. Mekan küçük kare formlu bir pencere ile aydınlatıldığından depo olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Resim 5.61. Menekşe Teker evi kat planları (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Koridordan Alt zemin hanayına geçilmekte, hanay, arka bahçeye ve iki odaya açılmakta ve ışık almamaktadır. Arka bahçeye çift kanatlı ahşap bir kapı ile çıkılmaktadır. Arka bahçeye çıkılan bölümde bir duvar bölgesiyle ayrılmış mutfak nişi yer alır. Eskiden bu bölümün evin deposu ve mutfakı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Giriş koridorunun hemen yanındaki odaya tek kanatlı bir kapı ile giriş sağlanır. Bu odada giriş koridoruna ve hanaya açılan birer pencere yer almakta ve oda yan cepheye bakan pencerelerle aydınlatılmaktadır. Odanın bitişik duvarında ahşap gömme dolap yer almakta ve yanındaki 45 cm aralıkla diğer odaya da geçiş sağlamaktadır. Çıkma yola bakan duvarında sonradan kapatılan mevcut ocak izi bulunmaktadır. İlk yapıldığı zaman mutfak olarak planlandığı düşünülmektedir. Arka bahçeye açılan odaya tek kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Hanaya açılan bir adet penceresi yer almakta olup arka ve yan bahçeye bakan pencereler tarafından aydınlatılmaktadır. Alt zemin kattan zemin kata giriş sahanlığına çıkan merdiven ile ulaşılmaktadır.

Zemin kata basık kemerli bir niş içine alınan tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Giriş katında pabuçluk kısmında alt zemin kata inen bir merdiven yer alır. Ayrıca bu sahanlıkla sofa arasında 95 cm kot farkı bulunmaktadır. Zemin kat sofası 4 odaya açılmaktadır. Yan sofa plan tipine uygunluk gösterir. Sofa giriş sahanlığına bakan bir adet ahşap pencereden ışık almaktadır. Sofanın yan binaya bitişik duvarında bir adet ahşap gömme dolap yer alır. Sofada oturmak için seki ve cepheden çıkma yer almamaktadır.

Girişin hemen sağından baş oda olarak nitelendirebileceğimiz odaya tek kanatlı ahşap bir kapı ile ulaşılmaktadır. İki sokağın kesiştiği yere konumlanan bu oda iki adet ön cepheye, iki adet yan cepheye ve bir adet giriş sahanlığına bakan ahşap pencereler tarafından aydınlatılmaktadır. Başoda ile yan odanın kesiştiği duvarda boydan boya ve sofaya bakan duvarında ahşap gömme dolap yer alır. Başodanın yanında yer alan odaya çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmekte ve oda yan cepheye bakan iki ahşap pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Pencerelerin ortasında kapının karşısında ocak ve kapının hemen yanında ahşap gömme dolap bulunur. Bitişikteki odayla arasında camekanlı bir kapı yer alır ve bu bölümün sonradan açılmış olduğu düşünülmektedir. Ocaklı odanın yanındaki odaya sofadan tek kanatlı ahşap bir kapı ile geçilmekte, oda arka bahçeye bakan iki, yan cepheye bakan iki olmak üzere toplamda dört ahşap pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Kapının yanında ahşap gömme bir dolap yer alır.

Sofanın karşısından geçilen odaya tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilmekte, özgün tasarımında arka bahçeye bakan iki pencere tarafından ışık almaktadır. Bitişik binanın duvarında bir adet ahşap gömme dolap, diğer odalarda olduğu gibi bu mekanda da mevcuttur.

Cephe özellikleri

Yapı, şimdiye kadar incelediğimiz diğer yapılara göre daha sade bir cephe düzenlemesine sahiptir. Diğer Akşehir evlerinde olduğu gibi bu binanın ön cephesinde de giriş döner taş basamakla çıkılan basık kemerli bir niş içerisine alınmıştır. Giriş sahanlığında demir korkuluk ve yatay-düşey eksende taş silmeler yer alır.

Resim 5.62. Menekşe Teker evi ön cephesi

Giriş kapısı çift kanatlı ahşap basık kemerli bir kapı olup, tepesinde aydınlatma amaçlı üç bölmeli tepe penceresi yer alır. Giriş kapısının yanında sofaya açılan bir adet $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli ahşap söveli giyotin pencere bulunur. Cephede yatayda ve düşeyde ahşap silmeler yer alır. Yatay silmeler kat hizalarını belli etmektedir. Giriş sahanlığının yanında başodayı aydınlatan iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli etrafı taş sövelerle belirginleştirilmiş ahşap giyotin pencereler yer almaktadır. Cephe, giriş sahanlığı ve yanında yer alan iki pencere olarak ikiye ayrılmış durumdadır.

Ön cephede bulunan belirginleştirilmiş kilit taşları, pencere söveleri ve basık kemerli giriş klasik mimarlık özellikleri taşıırken; giriş merdiveni barok mimarlık özelliği sergilemektedir.

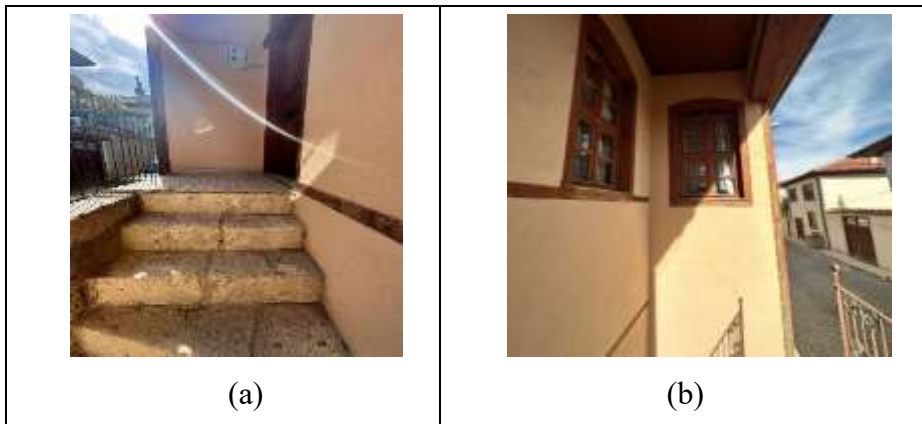
Binanın çıkmaz sokağa bakan yan cephesi altta ve üstte sıralanmış dikdörtgen formda pencerelerden oluşur. Alt zemin kat giriş kapısı bu cephenin alt zemin kat hizasında yer alır. Giriş kapısının sağ kısmında kare ahşap bir pencere yer almakta, sol tarafında ise $\frac{2}{3}$ oranlı üç adet ahşap pencere yer alır. Üst kat hizasında ise cephe boyu sıralanmış $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin pencerelerle ortadaki odayı aydınlatan iki adet ince uzun pencereler yer alır . Pencerelerin altında kat boyunca ince ahşap bir şerit bulunur.

Resim 5.63. Menekşe Teker evi yan cephesi

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Alt zemin ve zemin kattan oluşan bu yapının Alt zemin kat taş duvarlı, üst kat ise iç duvarlar kerpiç duvarlı, dış duvarlar ise taş olarak inşa edilmiştir. Alt zemin kat tavan döşemeleri ahşap kirişli, zemin döşemeleri ise ahşap kaplamadır. Kapı ve pencereler ahşap malzemeden yapılmış, pencereleri giyotin penceredir. Zemin kat tavan döşemesi ahşap kaplama döşeme ve zemin kat tavanları ise ahşap kaplamadır. Dolaplar ahşap malzemeden yapılmış olup herhangi bir süslemesi yoktur. Alt zeminden zemine çıkan merdiven yine ahşap malzemeden yapılmıştır. Giriş sahanlığına ulaşan merdiven taş malzemeden yapılmış olup ; giriş sahanlığı karo mozaik kaplıdır. Giriş sahanlığında yer alan korkuluk ise demir malzemedir. Giriş sahanlığında yer alan giriş kapısı çift kanatlı ahşap doğrama olup giriş sahanlığının tavanı yine ahşap kaplamadır. Yapının çatısı ise ahşap kırma çatıdır.

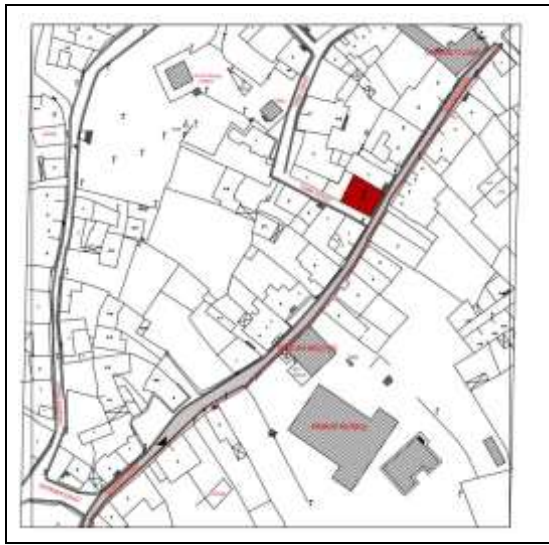

Resim 5.64. (a) Menekşe Teker evi giriş sahanlığı taş merdiven ve karo mozaik (b) Menekşe Teker evi kim geldi penceresi

5.7. Nimet Özdemir Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi Değirmen Sokak ile Türbe Sokağın kesiştiği yerde 142 Ada, 13 Nolu Parselde yer alır. Konya tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012). Menekşe Teker evinin bitişiğinde yer alan yapıdır.19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapıların biraz aşağısında konumlanmıştır. Arka cephesinde bahçesi olan bina, alt zemin +zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Binanın bitişiğinde aynı üslupta yapılmış ikiz yapısı bulunmaktadır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır.

Resim 5.65. Nimet Özdemir evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Plan özellikleri

Yapı alt zemin ve zemin kattan oluşmaktadır. Yapı iç sofalı plan şemasına uygun özellik göstermektedir. Bitişindeki yapı ile benzer özellikler gösterebilir de plan şeması olarak farklı özellikler görülmektedir.

Yapıya giriş ikisi Değirmen Sokak, biri Türbe Sokakta yer alan üç ayrı kapıdan sağlanmaktadır. Yapının ana girişi sokak cephesinden doğrudan 9 basamaklı taş döner merdivenle ulaşılan basık kemerli bir niş içerisine alınmıştır.

Resim 5.66. Nimet Özdemir evi alt zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Alt zemin kat ana girişi Türbe Sokakta yer alan çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmakta olup bitişiğinde yer alan *Menekşe Teker* evi ile benzer özellik gösteren bir koridorla Alt zemin kat hanayına açılmaktadır. Alt zemin hanayından beş farklı kapalı mekana ve arka bahçeye geçiş sağlanmaktadır. Giriş koridorunun yanındaki odaya hem yan cepheden hem de ön cepheden geçiş sağlanmaktadır. Yan cepheye bakan duvarda bulunan kare formulu küçük ahşap pencere ile aydınlatılan bu mekanın depo olarak kullanılmaktadır.

Ön cepheye bakan bölüm iki adet 65 cm lik pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencereilerin ortasında yer alan ocak ve bitişiik duvarda yer alan niş bu bölümün özgün halinde mutfak olarak tasarlandığını göstermektedir. Alt zemin girişinin karşısındaki depoya tek kanatlı bir kapı ile girilmekte ve mutfağı açılan camekanlı bir bölüm yer almaktadır. Bu depo ve girişin solunda yer alan oda hiç ışık almamaktadır. Girişin solundaki odadan arka bahçeye bakan odaya bir adet pencere açılmaktadır. Arka bahçeye bakan odaya tek kanatlı bir kapı ile

girilmekte ve arka bahçeye bakan iki pencere den ışıkmaktadır. Arka bahçeye açılan kapının sağındaki oda depo olarak kullanılmakta ve bir adet arka bahçeye bakan pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Zemin kata ulaşımı sağlayan 11 basamaklı ahşap merdivene bahçe kapısının hemen sağında yer alan tek kanatlı kapı ile girilmektedir. Arka bahçede binaya bitişik küçük tuvalet yapıya ihtiyaçlar doğrultusunda ek olarak yapılmıştır.

Resim 5.67. Nimet Özdemir evi zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Zemin kata ulaşım; giriş sahanlığından 9 basamaklı taş merdivenle ve alt zemin katta yer alan 11 basamaklı ahşap merdivenle sağlanmaktadır. Giriş sahanlığından çift kanatlı ahşap kapı ile pabuçluğa, pabuçluktan tek basamakla zemin kat sofasına ulaşılmaktadır. Zemin kat sofası dört oda ve ince bir koridorla geçilen mutfak ve banyoya açılmaktadır. Zemin kat sofası pabuçlukta yer alan bir adet ahşap pencere ve arka bahçeye bakan iki pencereden ışıkmaktadır. Sofanın sağ duvarında bir adet ahşap niş ve bir adet gömme dolap yer alır. Sofaya ihtiyaca yönelik sonradan çift kanatlı bir kapı eklenerek odaya dönüştürülmüştür. Yapının herhangi bir yerinde *Menekşe Teker* evinde de olduğu gibi çıkmaya ve sekiye rastlanmaz.

Resim 5.68. Nimet Özdemir evi zemin kat sofası (Akşehir Belediyesi arşivi)

Sofanın sağında tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilmekte olan oda ikisi ön cepheye biri sahanlığa bakan toplam üç adet pencereden ışık almaktadır. Giriş kapısının solunda yer alan duvarda duvar boyunca kaplayan ahşap gömme dolap bulunur. Bu oda evin **başodası** olarak nitelendirilebilir.

Resim 5.69. Nimet Özdemir evi başoda (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Sofanın solunda tek kanatlı kapı ile ulaşılan odayı; ikisi ön diğer ikisi yan cepheye bakan dört pencere aydınlatmakta, sofaya bakan duvarında bir adet, kapının sağında duvar boyu ahşap gömme dolap yer almaktadır. İki odanın ortasında çift kanatlı kapı ile ulaşılan odada yan cepheye bakan bir ocak ve iki yanında 65 cm genişliğinde pencereler yer alır. Yapıldığı dönem mutfak olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Sofanın en sonunda solda yer alan odaya tek kanatlı kapı ile ulaşmakta iki adet yan cepheye, iki adet arka bahçeye bakan pencerelerden ışık almaktadır. Diğer odalarda olduğu gibi bu mekanda da ahşap gömme dolaplara yer verilmiştir.

Sonradan yapıldığı düşünülen banyo ve mutfak bölümüne sofadan tek kanatlı ahşap kapı ile açılan alandan geçiş sağlanmaktadır. Bu alan aynı zamanda alt zemin kata inen merdivenin sahanlığı olarak işlev görmektedir. Merdivenin yanından tek kanatlı kapı ile ulaşılan mutfakta arka bahçeye bakan iki pencere ve ortasında ocak bulunur. Sahanlıktan ince bir koridorla tuvalete geçiş sağlanmaktadır. Tuvalet muhdes özellik göstermektedir.

Cephe özellikleri

Üç cephesi olan yapının ön cephesi Değirmen Sokağı, yan cephe Türbe Sokağı ve arka cephe ise bahçeye bakmaktadır. Diğer Akşehir evlerinde olduğu gibi bu binanın ön cephesinde de ana giriş, barok merdivenle çıkılan basık kemerli bir niş içerisine alınmıştır. Giriş sahanlığında demir korkuluk ve yatay-düşey ekseninde taş silmeler yer alır. Giriş kapısı çift kanatlı ahşap basık kemerli bir kapı olup, tepesinde aydınlatma amaçlı üç bölmeli tepe penceresi yer alır. Giriş kapısının yanında sofaya açılan ½ oranlı basık kemerli ahşap söveli giyotin pencere ve pencere altında ahşap hatıl bulunur.

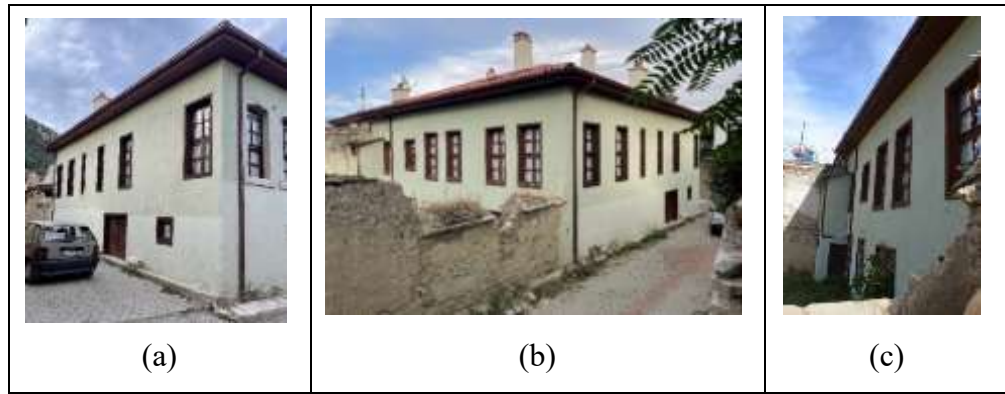
Resim 5.70. Nimet Özdemir evi ön cephe (Kişisel arşiv, 2023)

Giriş sahanlığının iki yanında simetrik olarak yerleşen ikişer adet ½ oranlı basık kemerli, kilit taşı belirginleştirilmiş taş söveli ahşap giyotin pencereler yer almaktadır. Cephenin sağ tarafında zemin kat pencereleriyle düşeyde aynı hizada ½ oranlı dikdörtgen formulu düz

demir parmaklıklı iki adet pencere yer alır. Cephenin sol alt zemin hizasında içeriye çekilmiş alt zemin depoya girişi sağlayan tek kanatlı ahşap kapı bulunur.

Yapının ön cephesi döner merdiveniyle barok unsurları; belirginleşmiş kilit taşlı basık kemerli taş söveleri ve basık kemer içine alınan giriş nişiyle klasik mimarlık unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır.

Yapının Köprü Sokağına bakan cephesi alt zemin kat hizasında hanaya geçişi sağlayan çift kanatlı ahşap bir kapı ile yanında küçük kare formlu ahşap pencere yer alır. Zemin kat hizasında ortada ince uzun iki ahşap pencere ve iki yanına dizili $\frac{1}{2}$ oranda dikdörtgen formlu ahşap giyotin pencereler yer alır. Sade ve simetriğe yakın bir cephe düzenine sahiptir. Cephede kırma çatı yükselmektedir.

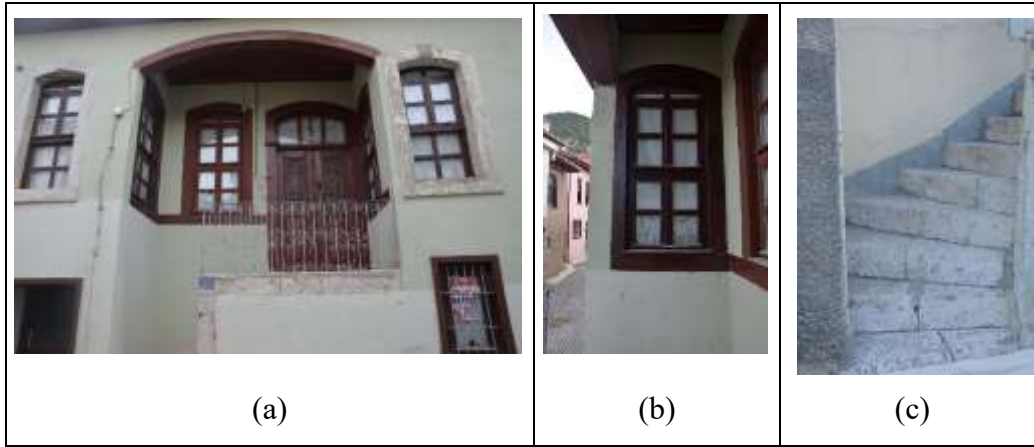
Resim 5.71. (a) Yan cephe (b) Arka cephe (c) Arka cephe bahçe

Arka cepheye bakıldığında cephe düzenini bozan ve sonradan ilave yapılan tuvalet dikkat çekmektedir. Alt zemin kat hizasında hanaya geçişi sağlayan çift kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ve üzerinde ışık almasını sağlayan tepe penceresi yer alır. Kapının iki yanında farklı ebatlarda ahşap pencereler yer almaktadır. Zemin kat hizasında ise yan cephede olduğu gibi cepheyi ortalayan ince uzun ahşap pervazlı giyotin iki pencere ve iki yanında $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap pervazlı dikdörtgen formlu ahşap giyotin pencereler yer alır.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Alt zemin ve zemin kattan oluşan bu yapının alt zemin kat taş duvarlı, üst kat ise iç duvarlar kerpiç duvarlı, dış duvarlar ise taş olarak inşa edilmiştir. Alt zemin kat tavan döşemeleri

ahşap kirişli, zemin döşemeleri ise ahşap kaplamadır. Kapı ve pencereler ahşap malzemeden yapılmış, pencereleri giyotin penceredir. Zemin kat tavan döşemesi ahşap kaplama döşeme ve zemin kat tavanları ise ahşap kaplamadır. Dolaplar ahşap malzemeden yapılmış olup herhangi bir süslemesi yoktur. Alt zeminden zemine çıkan merdiven yine ahşap malzemeden yapılmıştır. Giriş sahanlığına ulaşan merdiven taş malzemeden yapılmış olup ; giriş sahanlığı karo mozaik kaplıdır. Giriş sahanlığında yer alan korkuluk ise demir malzemedir. Giriş sahanlığında yer alan giriş kapısı çift kanatlı ahşap doğrama olup üzerinde barok özellikli demir süslemeler yer alır. Giriş sahanlığının tavanı ahşap kaplamadır. Yapının çatısı ise ahşap kırma çatıdır.

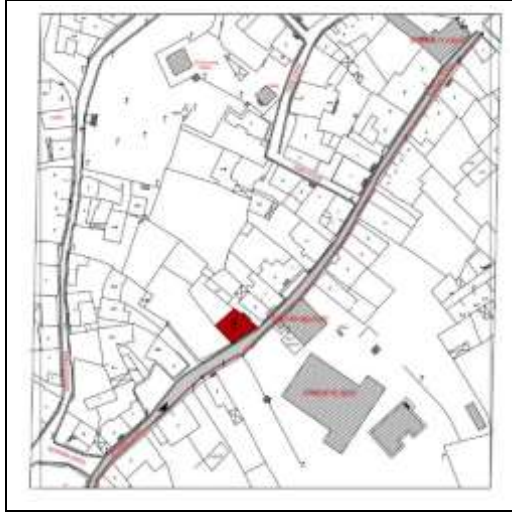

Resim 5.72. (a) Giriş sahanlığı (b) Kim geldi penceresi (c) Taş basamak

5.8. Ahmet Gök Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokakta 146 Ada, 17 Nolu Parselde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapıların hemen karşısında önemli bir konuma sahiptir. Konya tabiat ve kültür varlıklarını koruma kurulu tarafından tescil edilmiştir (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012). Arka cephesinde bahçesi olan bina, bodrum+zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır.

Resim 5.73. Ahmet Gök evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Plan özellikleri

Yapı bodrum zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapının içine girilemediğinden plan şeması tam olarak tespit edilememiştir. Plan özellikleri cephe okuması üzerinden anlatılacaktır. Yapının ana girişi sokak cephesinden doğrudan 5 basamaklı taş merdivenle sağlanmaktadır. Yapıya yan cepheden sonradan açıldığı tahmin edilen bir kapı daha açılmaktadır.

Cephe özellikleri

Dört cephesi olan yapının bir cephesi sağırdır. Yapının ön cephesi zemin kat hizasında simetrik bir cephe düzenlemesine sahiptir. Binaya giriş kapısı basık kemerli formda demir doğrama kapı olup etrafı basık kemerli taş söveyle zenginleştirilmiştir. Yapı girişi, kapının yanında yer alan iki düşey silme ve yatayda kapının üzerinde yer alan basık kemer formunda klasik unsurlarla vurgulanmıştır. Giriş kapısı girişi ortalayıp cepheye simetrik bir karakter sunmaktadır. Cephenin sağ tarafında bulunan pencerenin sonradan değiştirilmiş olacağı düşünülmekte özgün kullanımında düşey hizada üst pencerelerini takip eden ½ oranlı ahşap giyotin pencereler yer aldığı varsayılmaktadır. Bodrum kattaki depoları aydınlatan kare formlu demir parmaklıklı iki pencere bodrum kat hizasına simetrik olarak yerleşmiştir. Cephede açılı yerleşmiş çıkmalarda ve barok tarzda eli böğründeler cephenin önemli unsurlarındandır. Çıkmalarda ikişer adet ½ oranlı ahşap giyotin pencere yer almaktadır.

Birinci kat hizasında cephenin solunda yer alan teras cephenin geleneksel ve simetrik görünümünü bozmaktadır. Binanın sağ köşesinde pah bulunmakta olup üzerinde herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamaktadır.

Resim 5.74. Ahmet Gök evi ön cephe (Kişisel Arşiv, 2023)

Yapının sağ yan cephesi dar bir çıkmaz sokağa bakmaktadır. Zemin kata 10 basamakla ulaşılan ahşap bir giriş kapısı yer alır. Kapının solunda küçük kare formulu ahşap bir pencere sapında ise $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin pencere yer alır. Üst kat hizasında cephe boyu çıkma yapmış ahşap payandalarla desteklenmiştir. Cephede dört adet pencere yer alır. Pencerelelerin üçü $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap pencere olup diğer pencerenin de özgün durumda $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap pencere olduğu sonradan kullanıma bağlı değiştirildiği düşünülmektedir.

Resim 5.75. Ahmet Gök evi (a) Sağ yan cephe (b) Sol yan cephe (c) Arka cephe (d) Yapı Bahçesi

Arka cephede sade bir düzenlemeye sahiptir. Arka cepheye bitişik yapılan muhdes yapı zemin kat hizasına kadar cepheyi kapatmış, yalnızca birinci kat hizası okunabilmektedir. Arka cephe birinci kat hizasında yan cepheden çıkan çıkma üzerinde ve yanındaki ½ oranlı ahşap giyotin pencere ile oranı bozulmuş özgün olmayan pvc pencere algılanmaktadır.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Bodrum katı taş duvar üzerine kerpiç duvar olarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Dış duvarlar ortalama 60 cm iken

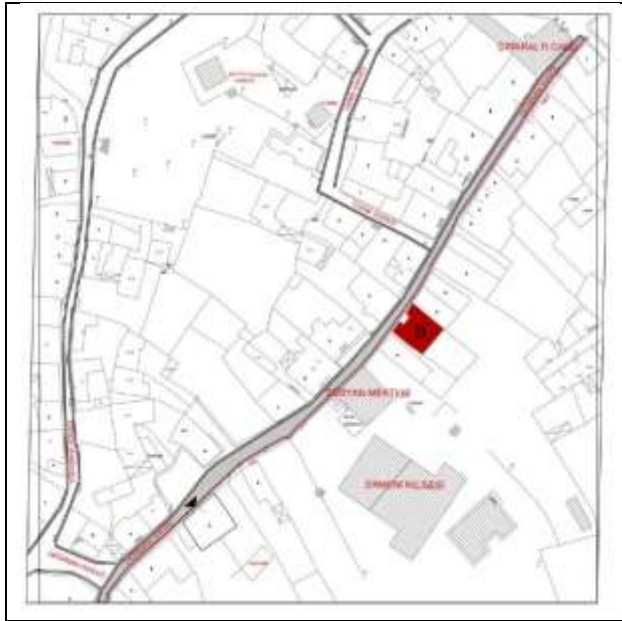
iç duvarlar ortalama 30 cm. dir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Binanın giriş kapısı demir doğrama olup üzerinde gülbezek motifi yer almaktadır. Yapının pencereleri ahşap giyotin pencere olup korkuluk ve parmaklıkları demirdir. Yapıya girişi sağlayan merdiven ise taştan yapılmıştır.

5.9. Mustafa Akgül Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen Sokağın 143 Ada, 45 Nolu Parselinde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Ermeni kilisesi ve önceleri sübyan mektebi olarak kullanılan yapıların yakınında yer alır. Konya Tabiat ve Kültür Varlıklarına Koruma Kurulu tarafından tescil edilmiştir (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012).

Arka cephesinde bahçesi olan bina, alt zemin +zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Değirmen Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır.

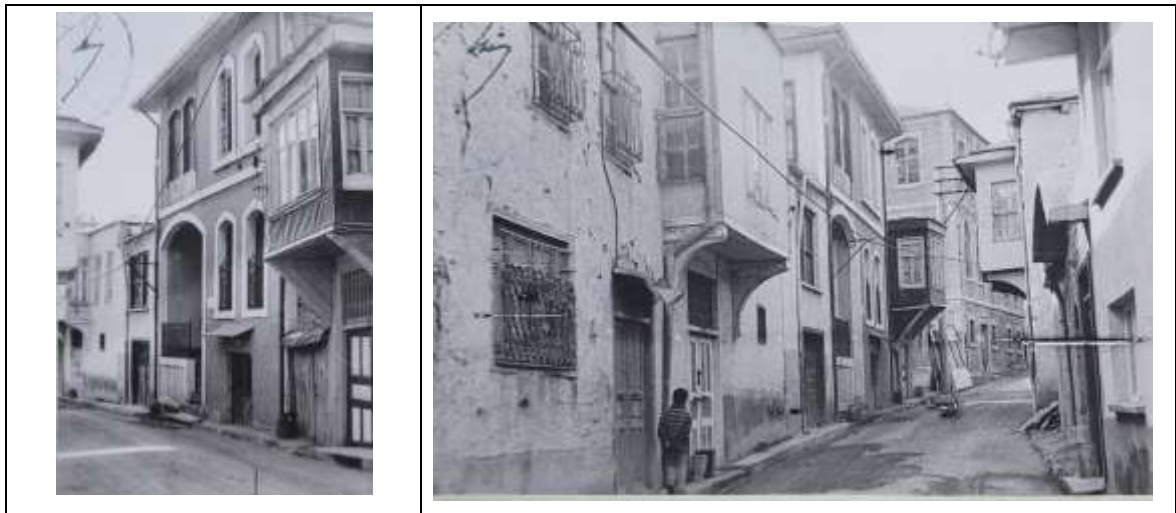

Resim 5.76. Mustafa Akgül evi vaziyet planı (Akşehir Belediyesi arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Plan özellikleri

Yapı alt zemin, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Giriş katında sofanın sol kısmında yer alan mutfak tuvalet ve alt zemine inen merdivenin yer aldığı bölümün hem malzemelerden hem dış cephe karakterinden ek olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle bugünkü kullanımında iç sofalı plan şeması özellikleri gösteren yapı özgün durumda dış sofalı olduğu tespit edilmiştir.

Yapıya giriş iki ayrı kapı ile Değirmen Sokak üzerinden doğrudan sağlanmaktadır. Yapının ana girişi sokak cephesinden doğrudan altı basamaklı taş döner merdivenle ulaşılan basık kemerli bir niş içerisine alınmıştır. Ayrıca alt zemin kat hizasında zemin kotundan ulaşılan alt zemin kapısı yer alır.

Resim 5.77. Mustafa Akgül evi eski fotoğrafları (Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

Zemin katta oturan kullanıcının elinde üst kat ve alt zemin kat anahtarları olmadığından alt zemin kat ile birinci kata girilememiş olup incelenen diğer Akşehir evleriyle benzer olduğu tahmin edilmektedir.

Binanın alt zemin katına sokak kotundan çift kanatlı bir kapı ile ulaşılmaktadır. Bina cephesinden görüldüğü üzere alt zemin katı aydınlatan herhangi bir pencere olmadığından bu bölümün depo veya mahzen olarak kullanıldığı düşünülmekte, arka bahçeye açılan bir kapının olduğu tahmin edilmektedir.

Resim 5.78. Mustafa Akgül evi zemin kat planı

Zemin kata 6 basamaklı taş döner merdiven ile sokaktan doğrudan ulaşılmaktadır. Bu katta pabuçluk, sofa, üç oda ve merdiven evi yer alır. Yapıya giriş, basık kemerli bir niş içine alınan sahanlıkta bulunan çift kanatlı demir kapı ile sağlanmaktadır. Pabuçluk kısmı zemin katta ilk olarak karşılaşılan bölümdür. Pabuçluktan sofaya bir basamak ile çıkılmaktadır.

Resim 5.79. Mustafa Akgül evi zemin kat sofası

Dış sofalı plan tipinin, köşe sofa özelliğine uygun olan zemin kat sofası pabuçlukta yer alan bir adet pencereyle aydınlatılmaktadır. Girişin sağında yer alan odaya tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir. Odanın sokak ile ilişkisi doğrudan olup sokağa bakan iki pencere ve sahanlığa bakan bir kim geldi penceresi tarafından aydınlatılmaktadır. Giriş kapısının

solunda duvar boyu ahşap gömme dolap ve kapının solunda bir adet küçük gömme dolap yer almaktadır.

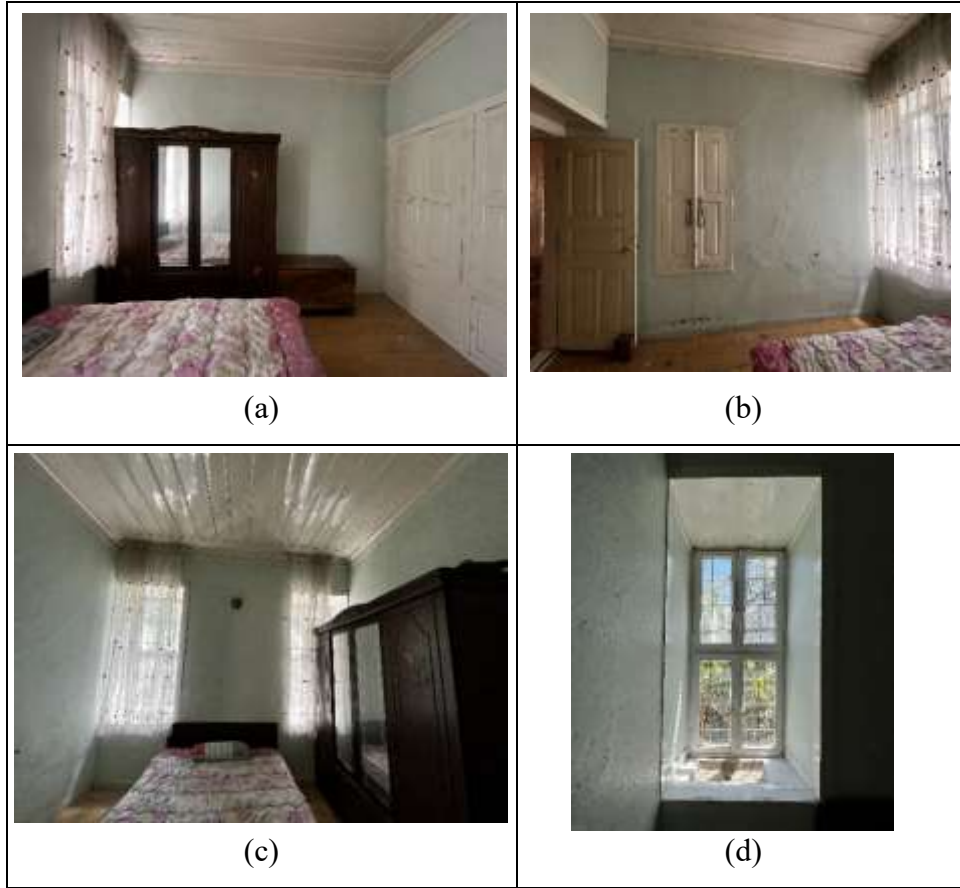
Resim 5.80. (a) Sokağa açılan pencereler (b) Giriş Kapısı ve kim geldi penceresi (c) Duvar boyu gömme dolap

Sofanın karşısında yer alan odaya çift kanatlı bir kapı ile girilir, giriş kapısından iki adet pencere odadan sofaya doğru açılmaktadır. Giriş kapısının sağ duvarında küçük ahşap bir gömme dolap bulunmakta ve oda arka bahçeye bakan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır.

Resim 5.81. (a) Sofa karşısı oda giriş kapısı (b) Arka Bahçeye açılan pencereler

Merdiven evinin bitişiğindeki odaya ise tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmakta, oda arka bahçeye açılan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Giriş kapısının sağındaki duvar boyu ve solundaki duvarda bir adet ahşap gömme dolap yer almaktadır. Yatak odası olarak kullanılan bu odanın sol penceresinin denizliğinde bulunan lavabo detayı eski Türk evlerindeki yaşamı yansıtmaktadır.

Resim 5.82. (a) Duvar boyu gömme dolap (b) Giriş Kapısı ve gömme dolap (c) Arka bahçeye açılan pencereler (d) Denizlik lavabo detay

Sofanın solunda yer alan kapıdan mutfak, tuvalet ve alt zemin kata inen merdivenin yer aldığı koridora geçilir. Yapının dış cephe karakterinden ve içeride kullanılan malzemelerden bu bölümün ek olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 5.83. Sofanın solunda yer alan ek bölümler

Birinci kata çıkış merdiveni günümüz kullanımında iki ailenin kullanımına olanak vermek amacıyla kapatılmış olup izlerden merdivenin yeri ve yönü anlaşılmaktadır.

Resim 5.84. Birinci kata çıkış merdiveni günümüzdeki kapatılmış hali

Binanın cephesi ve zemin kat plan şeması üzerinden birinci kat planı tahmini olarak çizilmiştir. Özgün halinde köşe sofalı olan birinci kat planında sofa 3 odaya açılmaktadır. İki ön cepheye sokağa, bir tanesi yan cepheye bugünkü halinde terasa bakan üç pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Sofadan terasa çıkış kapısı yer alır. Bu bölümün sonradan eklendiği düşünülmektedir.

Resim 5.85. Mustafa Akgül evi birinci kat planı

Cephe özellikleri

Üç cephesi olan yapının iki cephesi sağır olup arka cepheye girilememiştir. Bu sebeple en önemli ve gösterişli olanı; değirmen sokağa bakan ön cephesi ele alınacaktır.

Resim 5.86. Mustafa Akgül evi ön cephe restitüsyon çizimi (Akşehir Belediyesi Arşivi).

Cephede ilk olarak; cepheyi ikiye ayıran geniş basık kemer içine alınmış giriş nişi dikkat çekmektedir. Giriş sahanlığında basık kemerli, kilit taşı belirginleştirilmiş taş sövenin içerisinde basık kemerli formda demir giriş kapısı yer alır. Giriş kapısının yanında pabuçluğu aydınlatan kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli taş söveli $\frac{1}{2}$ oranlı pencere; giriş nişi ve giriş kapısıyla uyumlu bir şekilde bulunmaktadır. Giriş kapısının ve yanındaki pencerenin üzerinde barok tarzda süslemeli demir parmaklıklar sahanlığın korkuluklarıyla cepheye ahenk katan unsurlar arasında yer alır. Cephede dikkat çeken belirginleştirilmiş kemer kilit taşları, basık kemerli pencere söveleri ve kemer klasik mimarlık unsuru; pencere parmaklıkları ve sahanlık korkuluğu ile yapıya giriş sağlayan döner merdiven barok mimarlık özelliği göstermektedir.

Giriş nişinin yanında basık kemerli taş söve ile çevrelenmiş $\frac{1}{2}$ oranlı iki adet üzerleri yarıya kadar demir korkuluklarla kaplı pencere yer alır. Bu pencerelerin altında çift kanatlı demir alt zemin giriş kapısı ve üst hizasında birinci kat pencereleri yer alır. Kat hizası yatay bir silme ile belirtilmiş, pencereler ritmik olarak yerleşmiştir.

Resim 5.87. Mustafa Akgül evi ön cephesi

Cephenin tüm pencereleri $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli formda olup söveleri farklı özellikler göstermektedir. Giriş nişinin üzerinde yer alan pencerelerin sövelerinin sonradan çıktığı, ahşap kaplamanın koruma amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. Değirmen Sokakta yer alan bazı Akşehir evleri gibi bu yapıda da çıkma bulunmayışı oldukça dikkat çekicidir. Cephenin solunda yer alan teras ve kapının yapıya sonradan eklenildiği gerek plan ve malzeme özellikleri gerekse cephe kurgusundan anlaşılmaktadır.

Resim 5.88. Mustafa Akgül evi cephe fotoğrafları

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Bina ana giriş kapısı ve alt zemin giriş kapısı demir olup üzerinde cam bölmeler yer alır. İç mekanda tüm odaların tavan, zeminleri ahşap kaplamadır. Sofa karşısındaki odaların kapısı çift kanatlı ahşap doğramalı, diğer odalar tek kanatlı ahşap doğramalı kapıya sahiptir. Odalarda yer alan gömme dolaplar da yine ahşap malzemeden yapılmış, odalarda ahşap kat silmeleri bulunmaktadır.

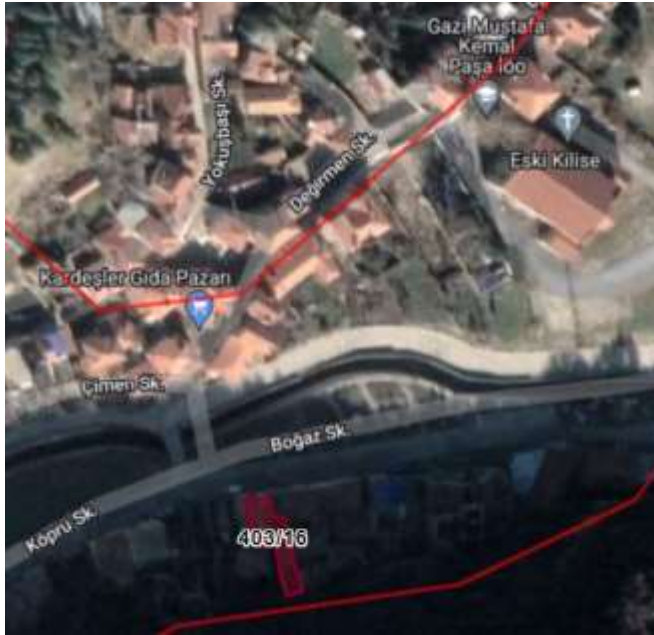
Resim 5.89. (a) Giriş sahanlığı tavan kaplaması (b) Giriş kapısı (c) Kim geldi penceresi, kat silmeleri ve ahşap gömme dolap (d) Ahşap tavan kaplama detayı

5.10. Derviş Anıl Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi, Değirmen sokakta 403 Ada, 16 Nolu Parselde yer alır. Konya Tabiat ve Kültür Varlıklarına Koruma Kurulu tarafından tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012).19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Akşehir çayının bitişiğinde yer alan Boğaz Sokak ile Köprü Sokağın kesiştiği yerde bulunur. Konum olarak Ermeni kilisesi ve sübyan mektebinin arka sokağında yer alır.

Yapının bitişik parselinde, yapıya bitişik yapı yer almaktadır. Batı cephesinde büyük bir bahçesi olan yapı, alt zemin +zemin +1 kat olmak üzere toplam üç katlıdır. Yapı taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya giriş Boğaz Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır.

Resim 5.90. Derviş Anıl evi vaziyet planı (Url -3).

Plan özellikleri

Yapı alt zemin zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapının içine girilemediğinden plan şeması tam olarak tespit edilememiştir. Plan özellikleri cephe okuması üzerinden anlatılacaktır. Yapıya giriş iki ayrı kapıdan sokak cephesinden sağlanmaktadır. Yapının bir

niş içerisinde yer alan ana girişi sokak cephesinden doğrudan 7 basamaklı döner taş merdivenle sağlanmaktadır.

Cephe özellikleri

İki cephesi olan yapının ön cephesi Boğaz Sokağa, yan cephe avluya bakmaktadır. Arka cephe sonradan yapılan ek binanın arkadaki yapı ile birleşiminden dolayı algılanamamaktadır ve diğer yan cephe ise bitişik parselden dolayı sağırdır. Ana giriş kapısına 7 basamaklı barok özellikli döner taş merdiven ile ulaşılmaktadır. İç çekilerek oluşturulan giriş sahanlığının çeperi, ahşap sütunla bölünerek, iki farklı boyutta ahşap basık kemerle düzenlenmiştir. Giriş sahanlığında çift kanatlı bir giriş kapısı, yarısına kadar demir parmaklıklı pabuçluğu aydınlatan $\frac{1}{2}$ oranlı pencere ve girişin hemen sağındaki odadan sahanlığa açılan kim geldi penceresi yer alır. Cephe pencerelerin söveleri güncel halinde üçgen alınlık formunda gözüксе de yan cephesinde yer alan pencere izinden diğer Akşehir evlerinde de rastlandığı üzere basık kemerli formda olduğu anlaşılmaktadır.

Alt zemin kata giriş kapısı cephenin sağındaki pencerelerin hemen altında yer alıp yanında etrafı taş sövelerle çevrili süslemeli demir parmaklıklara sahip küçük dikdörtgen bir pencere yer alır. Giriş sahanlığı ve alt zemin hizasında köşe taşları ve yatay taş silmeler bulunur.

Resim 5.91. Derviş Anıl evi ön cephesi

Binanın çıkması cephe için önemli bir özellik teşkil etmekte, zemin kat pencerelerinin hemen üzerinde yer almaktadır. Çıkmanın üst örtüsünün beşik çatı olması oldukça dikkat çekici bir özellik olup, çıkmayı taşıyan demir konsollar da cepheye hareketli bir unsur olarak katılmaktadır. Cumbanın dört yanı $\frac{1}{2}$ oranlı pencerelerle çevrili olup cumba yanında girişin üst hizasında iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı pencereler yer almaktadır. Cephede yer alan beşik çatılar, birbirini çapraz olarak tamamlayan pencereleri, kemerlerle hareketlendirilmiş giriş nişi ve çıkmasıyla ön cephe bir bütünlük içerisinde.

Yapının yan cephesi ön cephesi kadar gösterişli bir düzene sahip değildir. Düz sıvalı cephe üzerinde zemin kat hizasında biri basık kemerli forma sahip diğeri dikdörtgen formu 2 adet $\frac{1}{2}$ oranlı pencere yer almaktadır. Birinci kat hizasında ise özgün olmayan ahşap bir pencere yer alır. İzlerden cephenin devamında ek yapı olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 5.92. Derviş Anıl evi yan cephesi

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Alt zemin katı taş duvar üzerine kerpiç duvar olarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış olacağı diğer Akşehir evlerinin özelliklerine bakılınca tahmin edilmektedir. Pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Binanın giriş kapısı ahşap doğramadır. Yapının güncel halinde bazı pencerelerin pvc pencere olduğu ve bina cephesi yalı baskı ile kaplı olduğu görülmekte olup özgün olmadığı anlaşılmaktadır. Yapıya girişi sağlayan merdiven ise taştan yapılmıştır.

5.11. Tuncer Öz Evi (Papazın Evi)

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi Taşoluk Sokak 144 Ada, 2 Nolu Parselde yer alır. Konya tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012). 19.yy sonlarında inşa edildiği giriş kapısında Osmanlıca rakamlarla yazılmış 1881 ibaresi ile bilinen yapı; Akşehir çayının bitişiğinde yer alır. Bodrum+zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Arka cephesinde bahçesi olan bina, eğimli bir arazi üzerinde konumlanmış giriş cephesinden bir, bahçeye bakan cepheden iki katlı olarak algılanmaktadır. Yapıya giriş Taşoluk Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır. Binanın bitişiğinde sokak cephesi üzerinden bahçeye geçiş sağlayan bir kapı bulunur.

Kilisenin arka sokağında konumlanan bu yapı; inşa edildiği dönemde Ermeni Kilisesi'nde görev alan din adamlarının lojmanı olarak kullanıldığından, Akşehirililer tarafından "Papazın Evi "olarak bilinmektedir. (Kaçar, 2015)

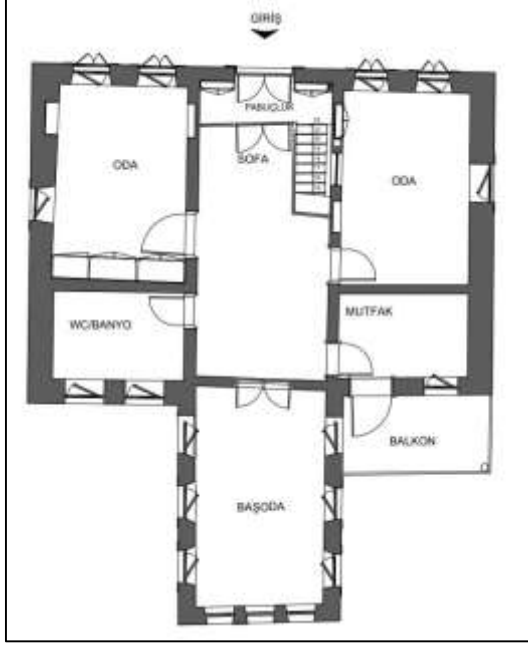

Resim 5.93. Tuncer Öz evi vaziyet planı (Url -4).

Plan özellikleri

Yapı zemin, bodrum ve asma kattan oluşmaktadır. Yapıya giriş ön cepheden, sokaktan doğrudan çift kanatlı bir kapı ile sağlanmaktadır. Giriş kapısından ilk olarak pabuçluğa pabuçluktan çift kanatlı bir kapı ile sofaya geçilmektedir. Yapı dışarıdan bakıldığında sofa

önüne yerleşmiş olan ince uzun odasıyla ters haç şeklini andıran orjinal bir görünüme sahiptir. Türk evleri plan tipolojisine göre iç sofalı plan özellikleri göstermektedir.

Resim 5.94. Tuncer Öz (Papazın Evi) zemin kat planı (Mustafa Korumaz Arşivi, 2016)

Sofa; girişte iki yanında ve karşısında dizili odalar, mutfak ve banyoya açılmakta olup herhangi bir yerden ışık almamaktadır. Cephede bulunan kapatılmış pencere izlerinden mutfak ve banyonun daha önceden oda olduğu sonradan odalar bölünerek mutfak ve banyoya çevrildiği anlaşılmaktadır. Mutfakta yer alan balkonun da aynı şekilde sonradan ilave olarak yapıldığı anlaşılmakta, balkon kapısının özgün halinde pencere olduğu düşünülmektedir.

Sofanın karşısında yer alan odaya çift kanatlı bir kapı ile girilmekte, kapının iki yanında sofaya bakan pencereler yer almaktadır. Bugünkü kullanımda oda, arka bahçeye bakan üç adet, yan cephelere bakan ikişer adet pencerelerden ışık almakta olup, cephede yer alan kapatılmış pencere izlerinden özgün halinde yan cephelerde de üçer adet pencereler bulunduğu anlaşılmaktadır. Bugünkü kullanımında kapatılan pencereler dolap nişi olarak kullanıma açılmıştır. Ferahlığı, genişliği ve özgün tavan süsüyle evin başodası olarak nitelendirilebilecek olan odası burasıdır.

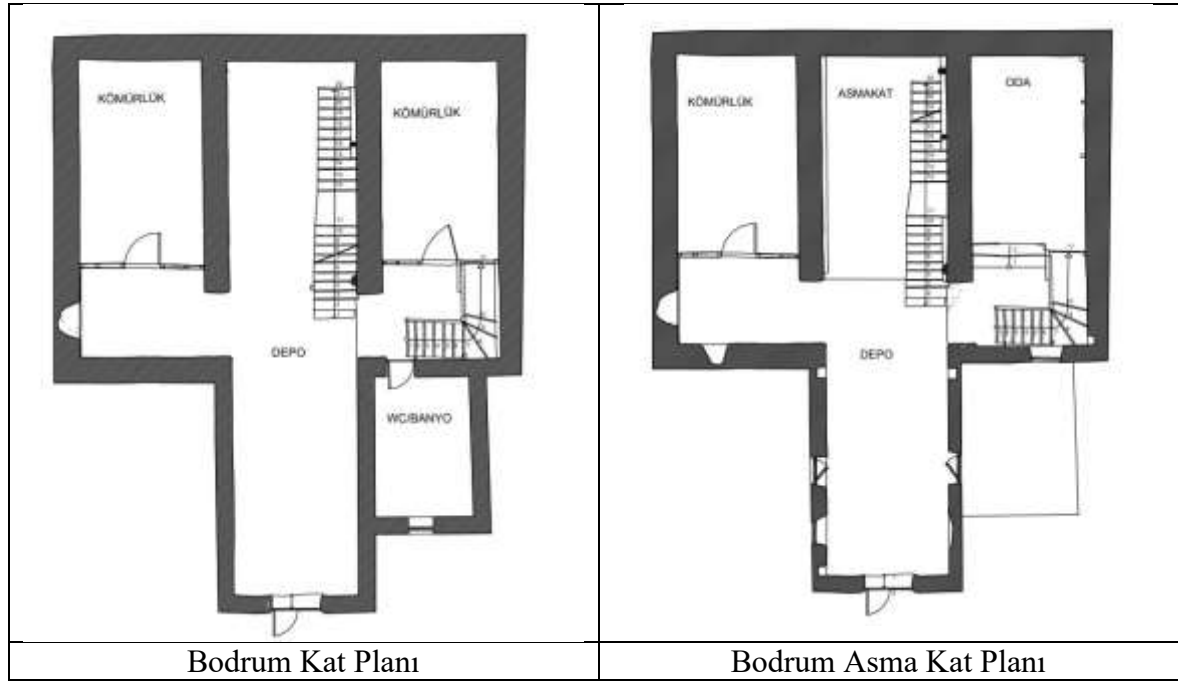
Resim 5.95. (a) Tuncer Öz evi başoda kapısı (b) Tuncer Öz evi pencereleri

Sofaya simetrik olarak dizilmiş iki odaya tek kanatlı kapı ile girilmekte, odalar ikisi ön cepheye bakan birer adet yan cepheye bakan pencerelerden ışık almaktadır. Oda duvarlarında diğer Akşehir evlerinde de görüldüğü gibi ahşap dolap nişleri yer almaktadır.

Resim 5.96. Sofanın yanındaki oda düzeni

Mutfığa ve banyoya tek kanatlı ahşap kapılarla girilmekte olup, özgün halinde arka bahçeye bakan ikişer adet pencereleri bulunduğu fakat bugünkü kullanıma göre değiştirildiği gözlenmiştir. Banyo pencerelerinden solda olanı tamamen kapatılmış, yanındaki pencere yarıya kadar kapatılmıştır. Mutfak pencerelerinden biri ise balkona çıkış kapısı olarak değiştirilmiştir.

Resim 5.97. Tuncer Öz evi bodrum kat planları (Mustafa Korumaz Arşivi, 2016)

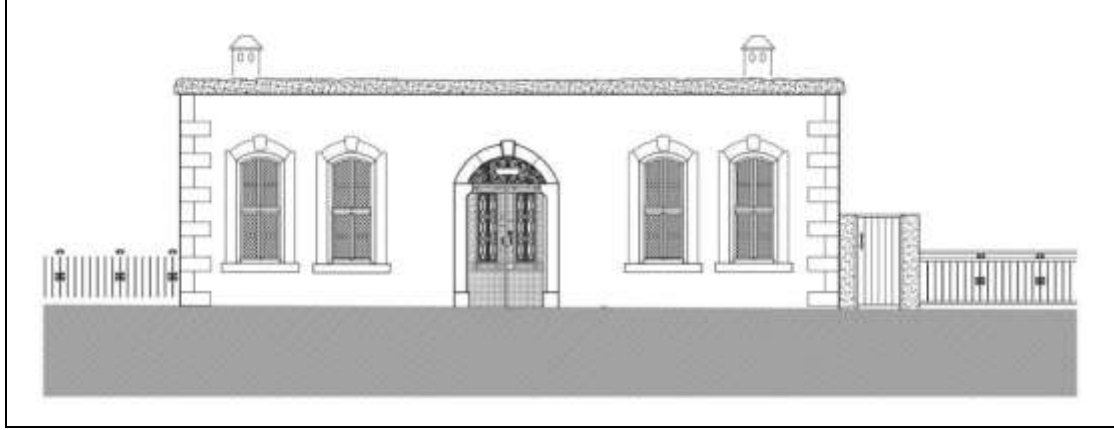
Bodrum kata, zemin kattaki pabuçluktan inen 22 basamaklı bir merdiven ile ulaşılır. Bodrum kat sofasının iki yanına simetrik dizilmiş odalar kömürlük olarak kullanılmakta, hiçbir yerden ışık almamaktadır. Sofanın solunda ocak nişi yer almaktadır. Karşısında ise asma kata çıkan 11 basamaklı bir merdiven bulunur. Ters haç sembolünün arka bahçeye doğru uzayan kısmı depo olarak kullanılmakta ve arka bahçeye çıkış kapısı yer almaktadır. Asma kata çıkış merdiveninin bulunduğu sahanlıktan sonradan eklendiği belli olan tuvalete çıkış kapısı bulunur, muhdes banyo arka bahçeye bakan küçük pencere ile aydınlatılmaktadır.

Asma kat ile bodrum kata arasında 2 m kot farkı vardır, asma kattan arka bahçeye ve yan cepheye açılan pencereler bulunduğu görülür. Asma katta depo olarak kullanılan küçük bir oda bulunmakta asma kata çıkış merdiveninin bulunduğu cepheden ışık almaktadır.

Cephe özellikleri

Dört cephesi bulunan yapının ön cephesi tek katlı, arka cephesi iki katlıdır. En önemli cephesi sokağa bakan giriş kapısının bulunduğu ön cephedir. Ön cephe simetrik bir düzene sahip olup giriş kapısı dikkat çekmektedir. Basık kemerli, kilit taşı belirginleştirilmiş taş söveli çift kanatlı demir kapı, cephenin ortasında yer almaktadır. Klasik mimarlık

unsurlarına sahip bu kapının üzerinde basık kemerli ışık almayı sağlayan tepe penceresi ve üzerinde barok özellikli kıvrımlı demir parmaklıklar bulunmaktadır.

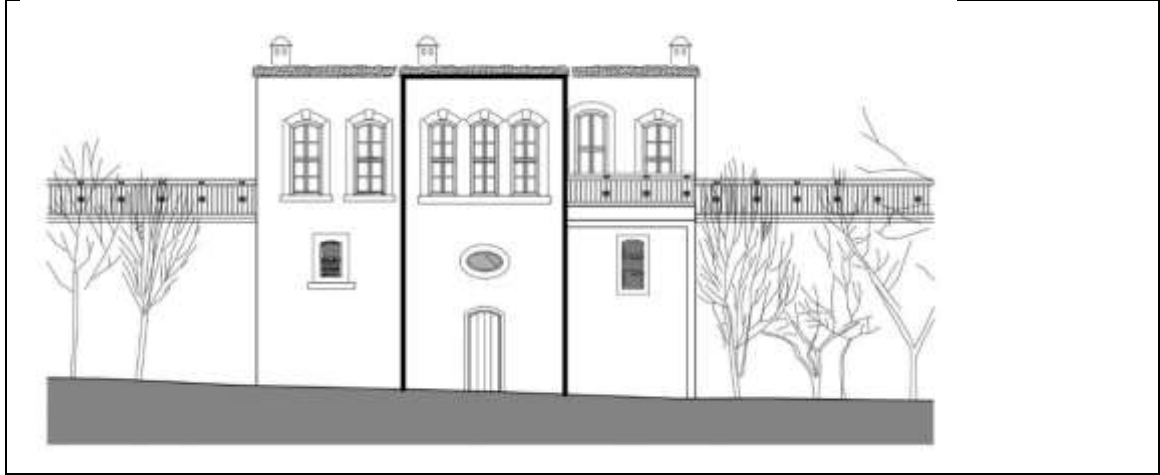
Resim 5.98. Tuncer Öz evi ön cephesi (Mustafa Korumaz Arşivi, 2016)

Ön cephede klasik mimarlık özelliği gösteren giriş kapısının iki yanında ikişer adet basık kemerli taş söveli 4/9(80 cm en,180 cm boy) oranında pencereleri, kilit taşı belirginleştirilmiş pencere söveleri, cephenin köşe bitişlerindeki şaşırtmalı köşe taşlarıyla hoş bir görünüm oluşturmaktadır. Ayrıca cephenin üst örtüsünün düz toprak dam olduğu görülmektedir.

Resim 5.99. (a) Tuncer Öz evi giriş kapısı (b) Tuncer Öz evi ön (kuzey) cephesi

Yapının arka cephesi de ön cephesi gibi simetrik özellik göstermektedir. Binaya ters haç şeklini veren oda, bodrum kat ve zemin kat boyu öne çıkarak cepheye hareket katmıştır.

Resim 5.100. Tuncer Öz evi arka (güney) cephesi (Mustafa Korumaz arşivi, 2016)

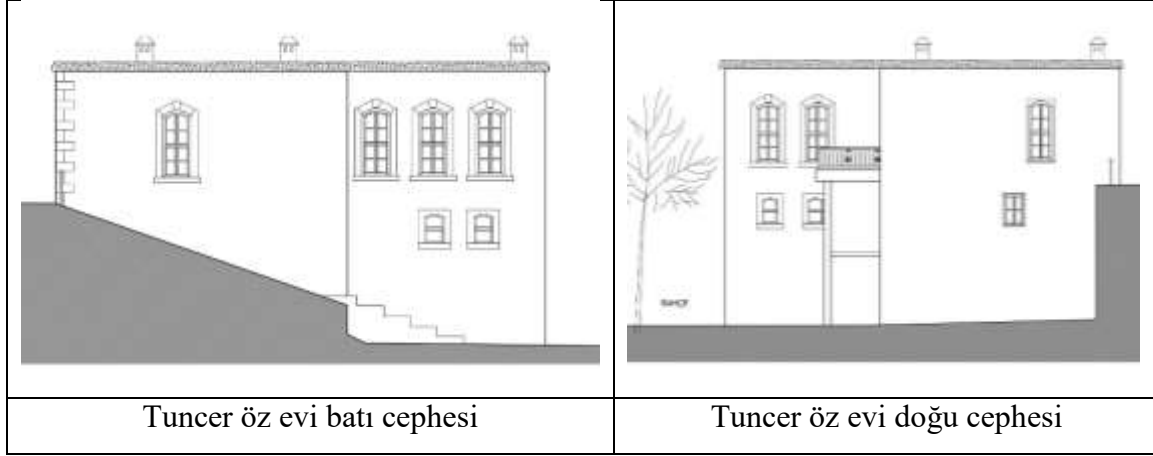
Bodrum kat hizasında çift kanatlı basık kemerli demir giriş kapısı ve üzerinde asma kat hizasını aydınlatan elips şeklinde pencere bulunur. Pencerenin etrafı taş söveyle çevrili ve barok özellikli parmaklıklarla bezenmiştir. Elips pencerenin üstünde zemin kat hizasında üç adet kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli taş söveli pencereler yer alır. Pencerelelerin her birinin eni 65 cm, boyu 180 cm dir.

Resim 5.101. (a) Elips pencere detayı (b) Arka cephe

Öne çıkan kütleinin her ki yanında simetrik bir şekilde 80/180 cm ebatlarında ikişer adet basık kemerli taş söveli pencereler yer alır. Cephenin sol kısmında yer alan pencerelerden kullanıma binaen biri tamamen diğeri yarıya kadar kapatılmış olup; sağ kısmına balkon eklenmiş olduğundan pencerenin biri balkon kapısı olarak dönüştürülmüştür. Elips

pencerenin iki yanında aynı hizada asma katı aydınlatan basık kemerli formda pencereler yer alır.

Resim 5.102. Tuncer Öz evi batı ve doğu cepheleri (Mustafa Korumaz Arşivi,2016).

Yapının batı ve doğu cepheleri sade düzenlemeye sahiptir. Batı cephesinin zemin kat hizasında biri ayrı üçü bitişik kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli taş söveli pencereler yer alır. Üçlü pencerelerin altında asma kat hizasında iki adet küçük basık kemerli pencereler bulunmaktadır. Ayrıca batı cephesinin ön cepheyle birleştiği köşe noktasında şaşırtmalı köşe taşları yer alır.

Resim 5.103. Tuncer Öz evi batı cephesi fotoğrafları

Yapının doğu cephesinde sofanın yanında bulunan odanın klasik özellikte basık kemerli penceresi tek başına yer alır. Öne doğru çıkan kütlede biri kapatılmış üç adet pencere ve önünde sonradan yapıldığı bilinen balkon bulunur. Üçlü pencerelerin hemen altında asma kat hizasında iki küçük basık kemerli pencere yer almakta ve balkon hariç doğu cephesiyle

aynı özellikleri taşımaktadır. Mutfaktan taşan balkonun, cephenin karakterini bozduğu düşünülmektedir.

Resim 5.104. (a) Tuncer Öz evi doğu cephesi (b) Tuncer Öz evi balkon

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Yapının temeli düzgün kesme taş ile bodrum ve birinci kat tuğla ile inşa edilmiştir. Duvarlar arasında ahşap hatıllar vardır Binanın ana giriş kapısı ve bodrum giriş kapısı demir olup üzerinde cam bölmeler yer alır. Yapının çatısı düz toprak dam ile örtülüdür. Yapının girişinde pabuçluk denilen bölümün zemin döşemesi karo mozaiktir. Sofa ve başodanın tavanı tekne tavan olup baş odanın tavan göbeğinde özgün bitkisel süslemeler yer almaktadır. Odalarda bulunan dolap nişleri ahşaptır, pencere ve dolap üst alt hizasından ahşap yatay silmeler geçmektedir.

5.12. İhsan Küçükafacan Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Çimenli Mahallesi Taşoluk Sokak 144 Ada, 2 Nolu Parselde
Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Anıt Mahallesi, Hacı Hamza Sokağın 76 Ada, 1 Nolu

Parselinde yer alır. Yan cephesi Şehir Halis Kırımlı Sokağına bakmaktadır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Konya tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından 21.01.2011 tarihinde tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012). Arka cephesinde bahçesi olan bina, bodrum+zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Bir de çatı arası çıkması bulunur. Yapı, taş duvar üzeri kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Eğimli araziye konumlanmış olan yapıya giriş Hacı Hamza Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır. Yapının bahçesine giriş ise yan sokak olan Şehit Halis Kırımlı Sokaktan sağlanmaktadır.

Resim 5.105. İhsan Küçükafacan evi vaziyet planı (Url -5).

Plan özellikleri

Yapı bodrum, zemin kat ve çatı arası katından oluşmaktadır. Yapıya giriş Hacı Hamza Sokak üzerinden doğrudan sağlanmaktadır. Yapının basık kemerli çift kanatlı giriş kapısı sokak cephesinden doğrudan yedi basamaklı taş döner merdivenle ulaşılan bir niş içerisine alınmıştır. Yapı kapalı dış sofalı plan şemasına uygun özellik göstermektedir. Giriş kapısından önce pabuçluğa oradan da sofaya ulaşılmaktadır. Pabuçluk ile sofa bugün özgün olmayan bir camekanla ayrılmıştır. Sofa bugünkü haliyle üç oda, mutfak, banyo ve üst kata çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Mutfak banyo ve tuvaletin yapıya ihtiyaçlar neticesinde sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.

Resim 5.106. İhsan Küçükafacan evi zemin kat planı

Bugün camekanla ayrılan sofa, özgün halinde arka bahçeye çıkma yapan üç adet arka bahçeye açılan biri yan cepheye açılan dört pencereyle aydınlatılan büyük bir mekandır.

Resim 5.107. Sofa ve sonradan eklenen camekan

Girişin solunda yer alan odaya tek kanatlı ahşap kapı ile geçiş sağlanır, odanın sokakla ilişkisi doğrudan olup iki adet Hacı Hamza Sokağa, bir adet yan sokağa açılan pencerelerle aydınlatılmaktadır. Ayrıca diğer Akşehir evlerinde olduğu gibi bu yapıda da giriş sahanlığına açılan kim geldi penceresi bulunmaktadır.

Resim 5.108. Girişin solunda yer alan oda ve kim geldi penceresi

Sofanın solunda 2 basamakla ulaşılan bölüm binadan Şehit Halis Kırımlı Sokağına doğru çıkma yapmaktadır ve sokağına açılan ikisi karşıda ikisi yanlarda olan dört adet pencere ile aydınlatılmaktadır. Çıkmadan 9 basamaklı merdivenle çatı arasına ulaşılır. Oda ile merdiven boşluğunun bulunduğu duvarda boydan boya yüklük görülmektedir.

Resim 5.109. (a) Yan Sokağına açılan çıkma (b) Merdiven ve yan sokağına açılan çıkma (c)Yüklük detayı

Merdivenin bitişiğinde yer alan odaya ise tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmakta ikisi arka cepheye, biri yan sokağına bakan üç pencereyle aydınlatılmaktadır.

Yapının bodrum katına girilememiştir fakat depo olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yapının arka bahçesine açılan tek kanatlı ahşap kapı ile bodruma girildiği anlaşılmaktadır.

Ön cephe üzerinde iki küçük pencere ve yan cephe üzerinde yer alan iki pencere ile bodrum kat ışık almaktadır. Bahçeye geçiş Şehit Halis Kırımlı Sokak üzerinde yer alan bahçe kapısından sağlanmakta olup sonradan yapıldığı tahmin edilen bir merdiven pabuçluğa açılmaktadır.

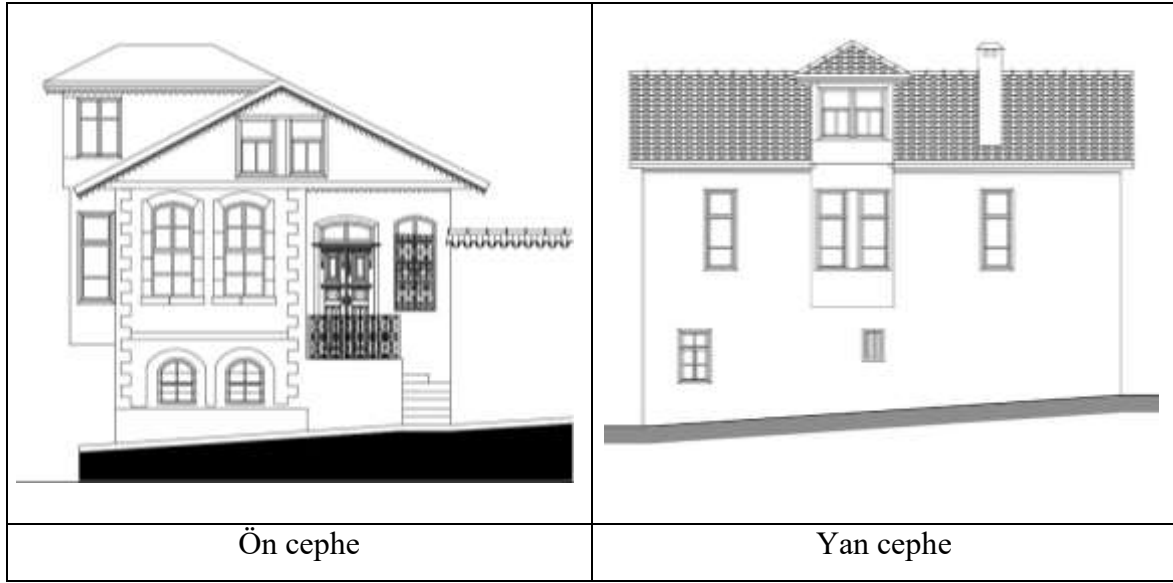
Cephe özellikleri

Dört yana cephesi olan binanın üç cephesine girilebilmiştir. En önemli ve gösterişli olan cephesi Hacı Hamza Sokağa bakan ön cephesidir. İçe çekilerek oluşturulan Yapıya giriş sahanlığı barok özellikte döner merdivenle ulaşılan bir niş içerisine alınmış ve barok süslemeli demir korkuluklarla çevrelenmiştir. Giriş sahanlığında yapının klasik özellikte basık kemerli ahşap giriş kapısı ve tepe penceresi bulunur. Giriş kapısının hemen yanında pabuçluğu aydınlatan düz dikdörtgen formlu 85-190 cm ebatlarında pencere yer almaktadır. Giriş sahanlığı cepheyi ortadan ikiye ayırmıştır. Giriş nişinin saçağında ahşap süslemeler yer alır. Cephenin diğer kalanında zemin kat hizasında basık kemerli 4 bölmeli pencereler bulunmakta üzerlerinde sıvanmış tuğla söveler yer almaktadır. Bodrum katta zemin kat pencerelerinin düşey hizasında küçük basık kemerli pencereler bulunmakta ve düz demir parmaklıklarla çevrelenmişlerdir. Cephenin sol köşesi ve giriş nişinin hemen yanı klasik mimarlık unsuru köşe taşları ile bezenmiştir. Kat hizaları yatay silmelerle belirtilmiştir. Beşik çatının altında iki adet küçük dikdörtgen formlu tepe pencereleri yer alır. Saçak altında süslemeler bulunup beşik çatı cepheye karakteristik bir görünüm sağlamıştır.

Resim 5.110. (a) İhsan Küçükafacan evi ön cephe (b) İhsan Küçükafacan evi ön cephe

Binanın Şehit Halis Kırımlı Sokağı bakan yan cephesi ön cepheye göre oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir. Zemin kat hizasında cepheyi ortalayan bir çıkma yer alır. Çıkmanın önünde iki, iki yanında birer adet dikdörtgen formlu düşey 3 bölmeli pencere bulunur. Çıkma ikinci katta da devam eder ve ikisi önde ikisi yanlarda 3 bölmeli dikdörtgen formlu pencereler yer alır. Cephede çıkmanın iki yanında zemin kat hizasında dikdörtgen formlu ahşap iki pencere cepheye simetrik özellik sağlarken, bodrum kat hizasında farklı boyutlarda yer alan iki farklı pencere cepheye düzensiz bir görünüm katmaktadır.

Resim 5.111. İhsan Küçükafacan evi cepheler (Akşehir belediyesi arşivi)

Yapının arka bahçeye açılan arka cephesinde sokağı çıkan çıkması bulunur. Çıkmanın önünde üç adet, yanlarında birer adet dikdörtgen formlu özgün olmayan pvc pencereler yer alır. Çıkmanın sağında bir adet dikdörtgen formlu odayı aydınlatan pencere bulunur ve bu pencerelerin özgün durumda ahşap pencereler olduğu tahmin edilmektedir. Çıkmanın hemen altında bodrum kata geçişi sağlayan bir adet kapı yer almaktadır. Cephenin en solundan bahçeye açılan çıkmanın özgün olmadığı anlaşılmaktadır. Arka cephe oldukça sade bir düzene sahiptir.

Resim 5.112. İhsan Küçükafacan evi arka cephesi

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Bodrum katı taş duvar üzerine kerpiç duvar olarak yığma sistemle inşa edilmiştir. Kat döşemeleri, tavanlar, iç oda kapıları ve pencerelerde özgün halinde ahşap malzeme, pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Giriş kapısı ve pencerelerin bir kısmı ahşap olup bazı pencereler pvc pencere ile değiştirildiği gözlenmektedir. Yapının çatısı beşik çatıdır.

5.13. Hacı Hamza Sokak No:46

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Anıt Mahallesi, Hacı Hamza Sokağın 76 Ada, 6 Nolu Parselinde yer alır. Yan cephesi Hacı Sokağa bakmaktadır.19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Konya tabiat ve kültür varlıklarına koruma kurulu tarafından 15.11.1985 tarihinde tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012)

Eğimli bir araziye konumlanan arka cephesinde bahçesi olan bina, alt zemin +zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Yapı, kerpiç yığma yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıya

giriş Hacı Hamza Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır. Binanın bahçe kapısı ise yan sokak olan Hacı Sokakta yer almaktadır.

Resim 5.113. Hacı Hamza Sokak no:46 vaziyet planı (Url -6)

Plan özellikleri

Yapı alt zemin ve zemin kattan oluşmaktadır. Yapıya giriş, Hacı Hamza Sokak üzerinden zemin kat hizasından ve yapının yan cephesinin yer aldığı Hacı Sokak üzerinden alt zemin hizasından sağlanmaktadır. Yapının basık kemerli çift kanatlı ana giriş kapısı sokak cephesinden doğrudan on basamaklı taş döner merdivenle ulaşılan bir niş içerisine alınmıştır. Binaın içine girilemediğinden plan şeması tam olarak tespit edilememiş olup, incelenen diğer Akşehir evleriyle kıyaslandığında kapalı dış sofalı plan şemasına uygun olacağı tahmin edilmektedir.

Cephe özellikleri

Yapı dört yana cepheli olup sol cephesi sağırdır. Cephe kurgusu genel hatlarıyla sade olan yapının en önemli ve gösterişli olan cephesi Hacı Hamza Sokağa bakan ön cephesidir. İçeri çekilme suretiyle oluşturulan yapıya giriş; barok özellikte döner merdivenle ulaşılan bir niş içerisinde barok süslemeli demir korkuluklarla çevrelenmiştir. Cepheyi ortadan ikiye ayıran giriş sahanlığında yapının klasik özellikli basık kemerli tepe penceresi bulunan ahşap giriş kapısı ve hemen yanında yine klasik özellikte basık kemerli ahşap penceresi ve kapının

solunda kim geldi penceresi yer almaktadır. Cephenin diğer yarısında zemin kat hizasında iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli ahşap giyotin pencereler bulunmaktadır.

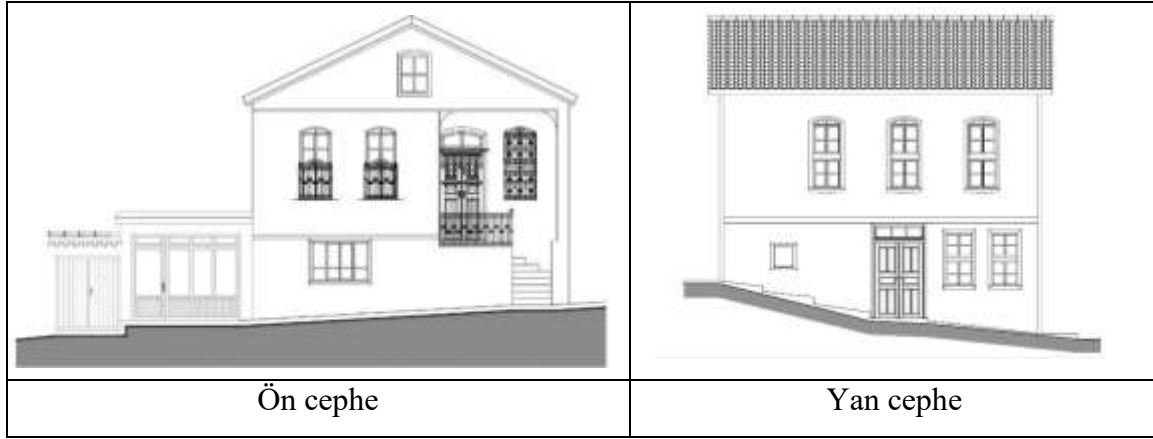

Resim 5.114. Hacı Hamza Sokak no:46 ön cephe ve yan cephe

Alt zemin katta zemin kat pencerelerinin düşey hizasının ortasında dikdörtgen formlu bir pencere bulunmakta olup düz demir parmaklıklarla çevrelenmiştir. Kat hizaları yatay silmelerle belirtilmiştir. Beşik çatının altında bir adet küçük dikdörtgen formlu tepe penceresi bulunmakta fakat özgün halinde tepe penceresinin basık kemerli forma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Beşik çatı, üçgen alını ve tepe penceresiyle cepheye karakteristik bir görünüm sağlamıştır. Binanın herhangi bir yerinde çıkma olmaması dikkat çekicidir.

Binanın Hacı Sokağa bakan yan cephesinde kat hizası ahşap silmelerle gösterilmiş oldukça sade bir düzene sahiptir. Zemin kat hizasında üç adet ritmik sıralanmış $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli ahşap giyotin pencereler yer alıp alt zemin kat hizasında cephenin ortasında çift kanatlı ahşap giriş kapısı bulunur.

Alt zemin girişinin sağında iki adet dikdörtgen formlu $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap giyotin pencere ve cephenin solunda küçük kare formlu dikdörtgen pencere bulunmaktadır.

Resim 5.115. Hacı Hamza Sokak 46 numaralı dairenin cephe çizimleri (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Yapının arka bahçeye açılan arka cephesi zemin ve alt zemin kat yatay ve düşey hizada ritmik düzenlenmiş dörder $\frac{1}{2}$ oranlı pencere ve beşik çatının altında yer alan dikdörtgen formlu tepe penceresinden oluşmaktadır. Yapıya girilmediği için bahçe duvarından görülememiş olsa da arka bahçeye açılan bir alt zemin kapısının varlığı tahmin edilmektedir.

Resim 5.116. Hacı Hamza Sokak no:46 arka cephesi

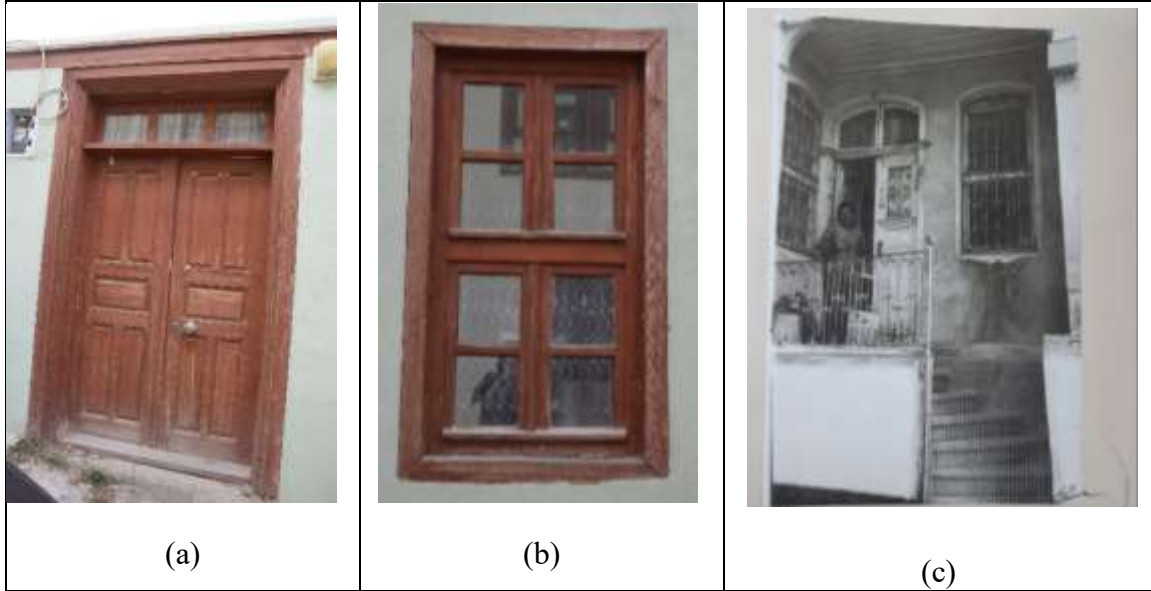
Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Yapı eğimli bir arazi üzerine kerpiç yığma sistem ile inşa edilmiş olup bazı duvarları bağdadi tekniğinde olduğu eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

Resim 5.117. Hacı Hamza Sokak no:46 2009 senesi fotoğrafları (Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

Yapının kapı ve pencereleri ahşap malzemeden yapılmış olup parmaklık ve korkulukları demirdir. Giriş nişinin tavanı ahşap kaplama tavandır. Yapının üst örtüsü kiremit kaplı beşik tavandır.

Resim 5.118. (a) Alt zemin Kat Ahşap Giriş Kapısı; (b) Alt zemin Kat Ahşap Giyotin Pencere; (c) Giriş Nişi Eski Fotoğrafı (Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

5.14. Hacı Hamza Sokak No:44

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Anıt Mahallesi, Hacı Hamza Sokağın 1140 Ada, 86 Nolu Parselinde yer alır. Biri Hacı Sokağa diğeri Şeker Sokağa bakan iki yan cephesi bulunur. Ön cephe kurgusu ve çevresindeki yapılar ile olan ilişkisinden 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.Eğimli bir araziye konumlanan arka cephesinde bahçesi olan bina, bodrum+zemin kat olmak üzere toplam iki katlıdır. Yapıya giriş Hacı Hamza Sokak üzerinden ön cepheden sağlanmaktadır. Binanın bahçe kapısı ise yan sokak olan Şeker Sokakta ve Hacı Hamza Sokakta ön cephenin hemen bitişiğinde yer almaktadır. Bina terkedilmiş ve günümüzde kimse tarafından kullanılmamaktadır.

Resim 5.119. Hacı Hamza Sokak no:44 vaziyet planı (Url -7)

Plan özellikleri

Yapı alt zemin ve zemin kattan oluşmaktadır. Yapıya giriş, Hacı Hamza Sokak üzerinden zemin kat hizasından sağlanmaktadır. Yapının basık kemerli çift kanatlı ana giriş kapısı sokak cephesinden doğrudan beş basamaklı taş merdivenle ulaşılan bir niş içerisine alınmıştır. Binanın içine girilemediğinden plan şeması tam olarak tespit edilememiş olup binanın yalnızca cephe özellikleri irdelenecektir.

Cephe özellikleri

Yapının dört cephesi bulunmakta olup en önemli ve dikkat çeken cephesi ön cephesidir. Eğimli araziye konumlanmasından dolayı yapının önü tek katlı arka ve yan cepheler iki katlı olarak algılanmaktadır. Oldukça sade düzenlemeye sahip yapının ön cephesinde beş basamakla doğrudan ulaşılan basık kemerli giriş nişi ve basık kemerli çift kanatlı demir doğrama kapısı dikkat çekmektedir.

Resim 5.120. Hacı Hamza Sokak 44 numaralı yapı ön cephesi

Klasik özellikteki giriş kapısının kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli sövesi ve üzerinde bugün hasar görmüş tepe penceresi bulunmaktadır. Cephenin en can alıcı noktası olan bu kapı basık kemerli formu ve kilit taşı ile klasik mimarlık öğelerini içinde barındırırken özenli demir işçilikle bezenmiş barok süslemelere de sahiptir. İncelenen çoğu Akşehir evinde görüldüğü gibi bu yapıda da giriş nişi cepheyi ikiye bölmektedir. Giriş kapısının yanında iki adet klasik unsurlarla bezenmiş $\frac{1}{2}$ oranlı giyotin pencereler yer almaktadır. Belirginleştirilmiş kilit taşı ve taş söveleriyle cephede oldukça dikkat çeken bu pencerelerin ortasının alt hizasında Alt zemindeki depoyu aydınlattığı tahmin edilen küçük dikdörtgen formlu ahşap bir pencere yer alır. Yapının özgün durumda düz toprak damlı olduğu tahmin edilmektedir.

Resim 5.121. Hacı Hamza Sokak no:44 Şeker Sokağı bakan cephesi

Binanın Şeker Sokağı bakan cephesi oldukça sade olup iki ahşap pencereye sahiptir. Yapının ön cephesindeki pencere düzenine bakılacak olursak bu pencerelerin özgün olmadığı tahmin edilmektedir. Cephenin sağında kalan küçük kütlelerin ise cepheye sonradan eklenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 5.122. Hacı Sokağı bakan cephesi

Hacı Sokağı bakan cephesi yine sade düzenlemeye sahip olup Alt zemin ve zemin kat olarak algılanmaktadır. Zemin kat hizasında beş adet $\frac{1}{2}$ oranlı dikdörtgen formu pencere yer

alırken alt zemin hizasında alt zemin kat giriş kapısı ve ½ oranlı ikisi bitişik dört pencere yer alır. Cephenin sağında yer alan kütle ve balkonun yapıya sonradan eklenildiği anlaşılmaktadır.

Resim 5.123. Hacı Hamza Sokak no:44 Hacı Sokağa bakan cephesi şematik çizim.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, demir ve ahşap binanın yapım malzemelerindendir. Pencereelerde ahşap malzeme kullanılmış pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Yapının temeli düzgün kesme taş ile alt zemin ve zemin kat kerpiç ile inşa edilmiştir. Duvarlar arasında ahşap hatıllar vardır. Binanın ana giriş kapısı demir olup üzerinde demirden muntazam süslemeler yer alır. Yapının çatısı düz toprak dam ile örtülüdür.

5.15. Güldane Sandıklı Evi

Yapının tanımı

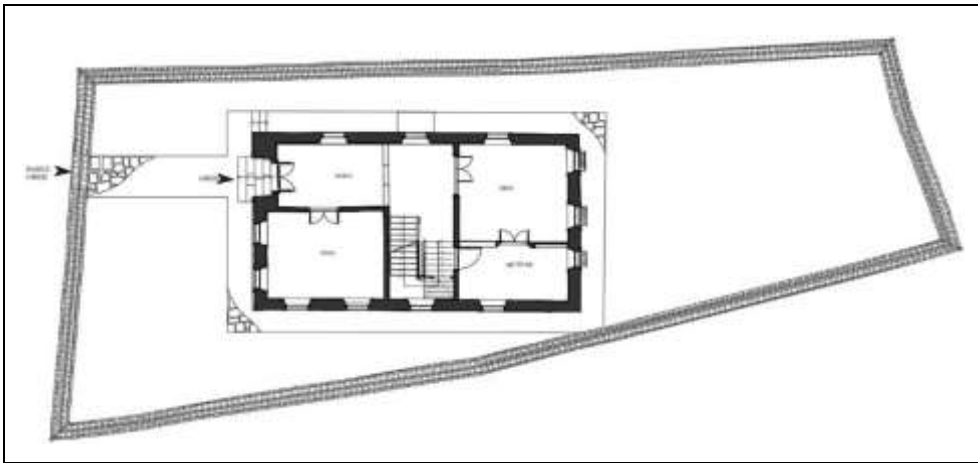
Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Anıt Mahallesi, Hacı Hamza Sokağın 137 Ada, 32 Nolu Parselinde yer alır. Bitişik parselinde birebir aynı özelliklere sahip ikiz yapısı bulunur. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Konya tabiat ve kültür varlıklarını koruma kurulu tarafından 21.01.2011 tarihinde tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012). Alt zemin +zemin+1 olmak üzere toplam üç katlı olan yapının büyük bir bahçesi vardır. Yapıya giriş Hacı Hamza Sokak üzerinde bulunan bahçe kapısından bahçeye girilerek ardından beş basamaklı merdiven ile binaya giriş sağlanmaktadır. Yapı, taş duvar ile inşa edilmiştir.

Resim 5.124. Güldane Sandıklı evi vaziyet planı (Url -8)

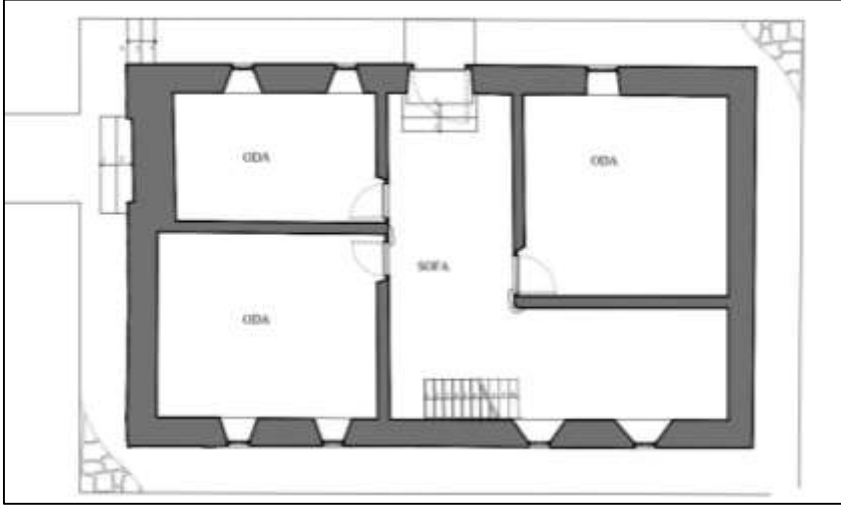
Plan özellikleri

Yapı alt zemin, zemin kat ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapıya giriş zemin kat ve alt zemin kata giriş olarak iki ayrı kapıdan sağlanmaktadır. Konutun çift kanatlı ana giriş kapısı bahçeden doğrudan beş basamaklı taş merdivenle ulaşılan basık kemerli bir niş içerisinde yer almaktadır. Yapının ana yaşam katı olan üst kat iç sofalı plan şemasına uygun özellik göstermektedir. Giriş kapısından zemin kat sofaya ulaşılmaktadır. Zemin kat sofası ile birinci kat sofası farklı özellik sergilediği görülmektedir. Üç oda ve üst kata çıkışı sağlayan merdivene açılan zemin kat sofası “L” tipi şeklinde koridor oluşturarak hem kapalı dış sofalı plan tipi hem iç sofalı plan tipine uygun özellikler sergilemektedir.

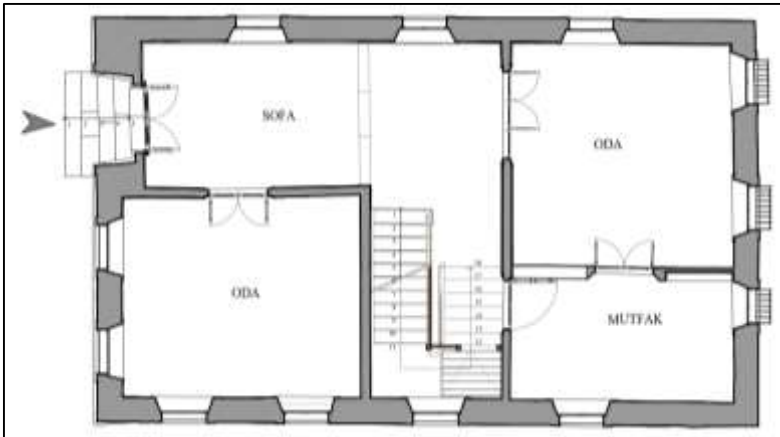
Resim 5.125. Güldane Sandıklı Evi zemin kat planı (Seyit Ahmet Biçer arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Alt zemin kata bahçe içinde kuzey cepheden 3 basamak inilerek tek kanatlı kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Alt zemin kat sofası üç odaya açılmakta, odalar depo olarak kullanılıp bahçeye bakan küçük dikdörtgen pencereler tarafından aydınlatılmaktadır.

Resim 5.126. Güldane Sandıklı Evi alt zemin kat planı (Seyit Ahmet Biçer arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Zemin kat sofasına ön cepheden beş basamakla ulaşılan çift kanatlı kapı ile geçiş sağlanır. Sofa; kuzey cepheye bakan iki pencere tarafından aydınlatılmakta, iki oda ve bir mutfağa açılmaktadır. Sofadan birinci kata çıkış merdiveni binanın güneyinde yer alır güney cepheye bakan pencereden ışık almaktadır. Üç oda ve üst kata çıkışı sağlayan merdivene açılan zemin kat sofası “L” tipi şeklinde koridor oluşturarak hem kapalı dış sofalı plan tipi hem iç sofalı plan tipine uygun özellikler sergilemektedir.

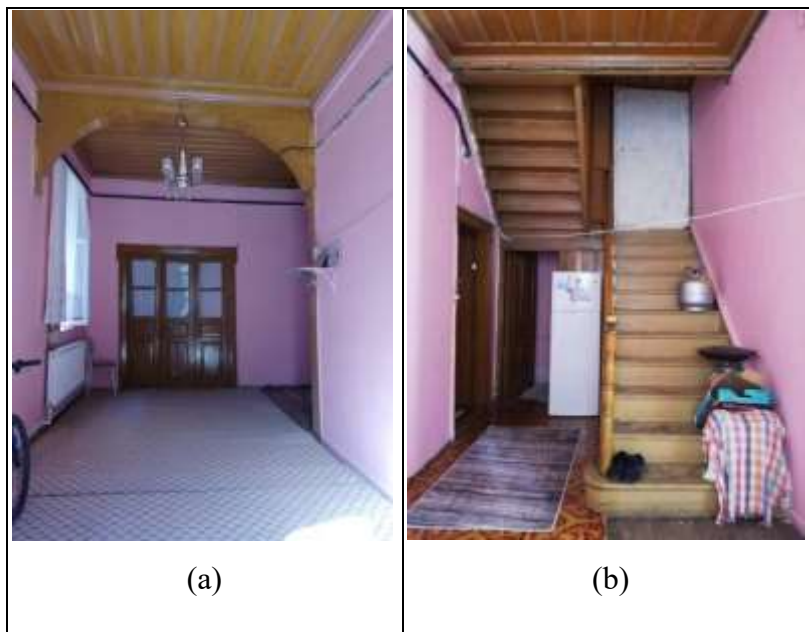
Resim 5.127. Güldane Sandıklı evi zemin kat planı (Seyit Ahmet Biçer arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Girişin sağında yer alan odaya çift kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmakta olup oda, ikisi ön cepheye ikisi güney cepheye bakan dört pencere tarafından ışık almaktadır.

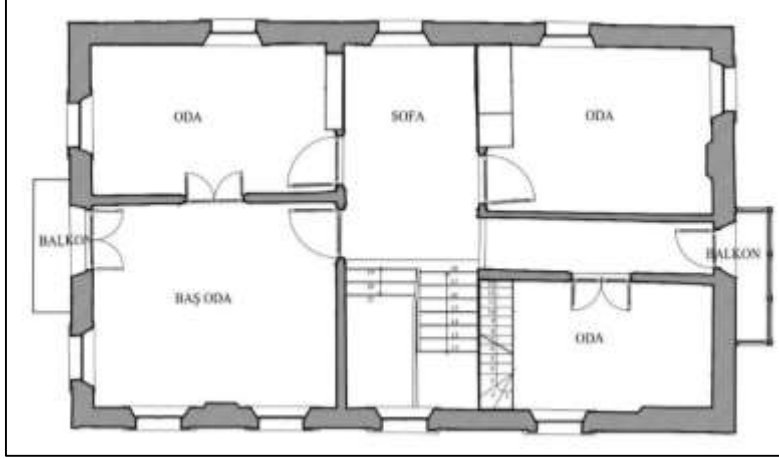
Resim 5.128. (a) Sofadan mutfak ve odaya geçiş kapıları (b) Sofanın sağında yer alan oda ve merdiven

Sofanın hemen karşısında yer alan odaya çift kanatlı kapı ile girilmekte arka bahçeye bakan iki, kuzey cepheye bakan bir pencere odayı aydınlatmaktadır. Bu odadan mutfağına çift kanatlı bir kapı ile geçiş imkanı bulunmaktadır. Mutfağın sofadan geçilen tek kanatlı bir kapısı daha bulunmakta arka bahçeye ve güney cepheye bakan iki adet penceresi bulunmaktadır. Zemin kat sofadan birinci kata 18 basamaklı bir merdiven ile çıkılmaktadır. Bugün iki ayrı ailenin kullanımına olanak vermek amacıyla kapatılan merdiven özgün kullanımda açıktır.

Resim 5.129. (a) Zemin kat sofası (b) Birinci kata çıkış merdiveni.

Ana yaşam katı olan birinci kat planı iç sofalı plan özelliği göstermektedir. Birinci kat sofası güney cepheye açılan ve kuzey cepheye açılan birer pencereden ışık almaktadır. Sofa dört odaya açılmakta olup odalardan birine arka balkona açılan ince bir koridordan geçilerek girilmektedir.

Resim 5.130. Güldane Sandıklı evi birinci kat planı (Seyit Ahmet Biçer arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

18 basamakla ulaşılan sofadan üç basamak daha çıkılarak bir platforma ulaşılmakta sofa içerisinde ayrı bir bölüm oluşturmaktadır. Güldane sandıklı evinde sofanın küçük oluşu ve balkona ince bir koridordan ulaşılması dikkat çekici plan özellikleri arasındadır.

Resim 5.131. (a) Birinci kat sofası (b) Sofadan balkona açılan koridor

Merdivenin solunda konumlanan odaya tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmakta, güney cepheye bakan iki adet, ön cepheye bakan bir adet toplam üç adet pencereden ışık almaktadır. Ayrıca çift kanatlı bir kapı ile odadan balkona çıkılmaktadır. Bitişğinde yer alan oda ile arasında çift kanatlı bir kapı bağlantı sağlamaktadır. Bu oda evin başodası niteliğindedir. Başodanın bitişindeki odaya sofadan tek kanatlı bir kapı ile geçilmekte ve ön cepheye ve kuzey cepheye açılan iki pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Sofayla bitişik duvarında ahşap gömme dolap bulunmaktadır. Sofanın sağındaki oda ise arka bahçe ve kuzey cepheyle pencereleri aracılığıyla bağlantı kurmakta, sofaya bakan duvarında ahşap gömme dolap yer almaktadır. Arka bahçeye bakan balkona ulaşan koridordan bir odaya daha girilmekte ve bu mekan günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. Güney cepheye açılan bir penceresi bulunmaktadır.

Cephe özellikleri

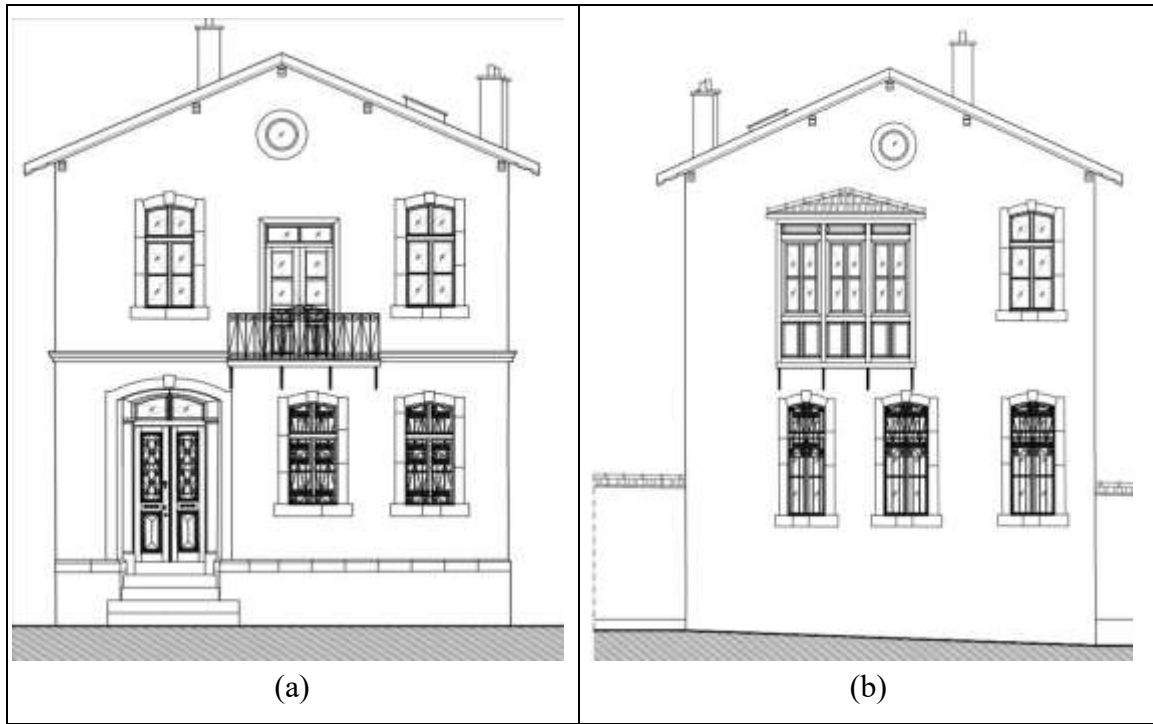
Dört yöne cephesi olan yapı bugüne kadar özgünlüğünü korumuş, geleneksel evlerde rastlanmayan anıtsal bir cephe düzenlemesine sahiptir. Cephe karakteri güçlü ve etkileyici bir yapıdır. Ermeni ustalar tarafından inşa edilmiş gayrimüslim evinin en gösterişli cephesi Hacı Hamza Sokağa Bakan ön cephesidir. Klasik özellikteki basık kemer içine alınan giriş nişi, cepheyi ortalayan balkonu ve barok işlemeli demir korkuluğu, beşik çatısının üçgen alınlığındaki barok özellikli yuvarlak tepe penceresi ve klasik özellikli basık kemerli pencere düzeniyle oldukça ilgi çekici bir görünüme sahiptir.

Resim 5.132. Güldane Sandıklı evi ve ikizi ön cephesi restorasyon aşaması

Simetrik bir cephe düzenine sahip olan ön cephede giriş, klasik özellik gösteren kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli taş söveli bir niş içine alınmıştır. Giriş kapısı da yine aynı şekilde klasik basık kemerli forma sahip; üzerinde barok demir işlemeli parmaklıkları olan çift kanatlı bir kapıdır. Giriş kapısının yanında zemin kat hizasında iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli taş söveli klasik pencereler yer alır. Zemin kat pencereleri barok süslemeli demir parmaklıklara sahiptir. Kat hizası yatay taş silmelerle belirtilen cephenin birinci kat hizasında cepheyi ortalayan orijinal bir balkon yer alır. Balkon, işlemeli demir korkuluklarla korunmakta aynı zamanda cepheye dekoratif bir özellik sunmaktadır.

Balkonu taşıyan barok süslemeli demir konsollar da cepheye renk katan diğer bir unsur olarak sayılabilir. Zemin katta yer alan klasik pencereler birinci kat hizasında da balkonun iki yanında simetrik olarak devam eder. Üzerinde barok özellikte yuvarlak penceresi bulunan üçgen alına sahip beşik çatı cephe karakterini tamamlayan bir unsurdur.

Resim 5.133. (a) Güldane Sandıklı evi ön cephe çizimi (b) Arka cephe çizimi (Seyit Ahmet Biçer arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

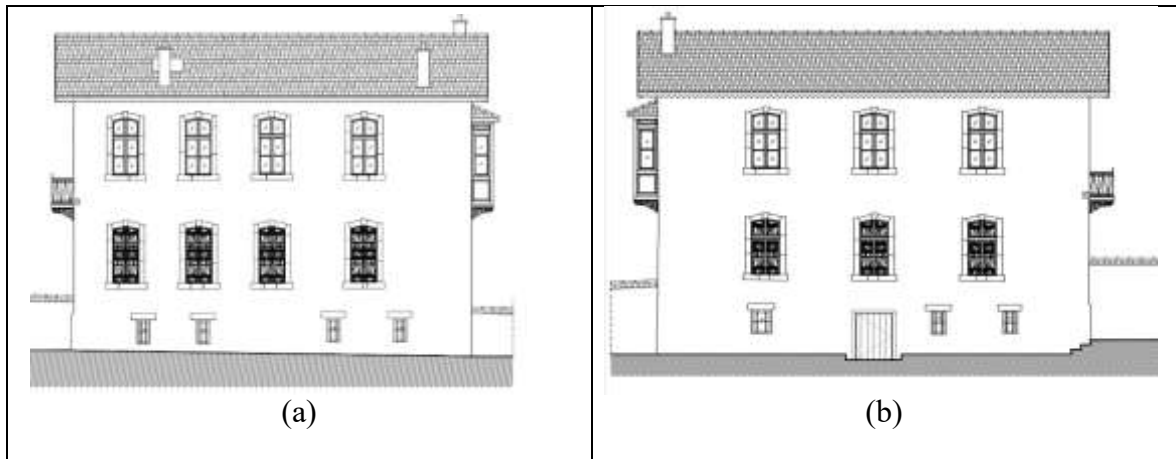
Binanın arka cephesi; üçgen alını, ortasındaki yuvarlak penceresiyle ön cepheyle aynı görünüme sahiptir. Ön cephede bulunan $\frac{1}{2}$ oranlı klasik mimarlık ögesi basık kemerli taş söveli pencereler arka cephede de devam etmektedir. Birinci kat hizasında arka bahçeye

çıkma yapan balkon ve yanında zemin kat hizasını düşeyde takip eden bir pencere bulunmaktadır.

Resim 5.134. Güldane Sandıklı evi arka cephesi

Binanın kuzey cephe alt zemin kat hizasında; tek kanatlı alt zemin kata giriş kapısı ve sağında iki solunda bir adet olmak üzere pencereler yer alır. Zemin ve birinci kat hizasında ise birbirini düşeyde takip eden ritmik sıralanmış üçer adet $\frac{1}{2}$ oranlı kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli taş söveli pencereler bulunmaktadır. Zemin kat pencerelerinde işlemeli demir parmaklıklar yer alırken birinci kat pencerelerinde demir parmaklık görülmez.

Resim 5.135. (a) Güney cephe (b) Kuzey cephe (Seyit Ahmet Biçer arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Güney cephede zemin ve birinci katta düşeyde birbirini takip eden dörder $\frac{1}{2}$ oranlı klasik basık kemerli taş söveli pencere yer alıp zemin kat pencerelerinde işlemeli demir parmaklıklar bulunmaktadır. Alt zemin hizasında küçük dikdörtgen formda taş söveli pencereler bulunmaktadır.

Resim 5.136. Güldane Sandıklı evi güney cephesi restorasyon sırasında çekilen fotoğrafı

Yapım tekniği ve malzeme

Binanın inşa malzemeleri taş, ahşap ve demirdir. Yapının cephesi moloz taş kaplıdır. Giriş kapısı, iç oda kapıları, bazı odalarda bulunan yüklükler, zemin döşemeleri ve tavan kaplamalarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Evin sofası ve iç oda tavanları klasik ahşap çıtalı tavandır. Pencerelerin söveleri taş olup korkuluk ve parmaklıklar demirdir.

Resim 5.137. (a) Ahşap yüklük detayı (b) Zemin kat sofa tavan detayı

Evin içinde katlar arası geçişi sağlayan merdivenler ve korkulukları ahşap, giriş kapısında yer alan basamaklar taştan yapılmıştır.

Resim 5.138. (a) Restorasyon öncesi kapı detayı (b) Pencere detayı (c) Zemin kat sofa tavan ve merdiven detayı

5.16. Halise Balkış Evi

Yapının tanımı

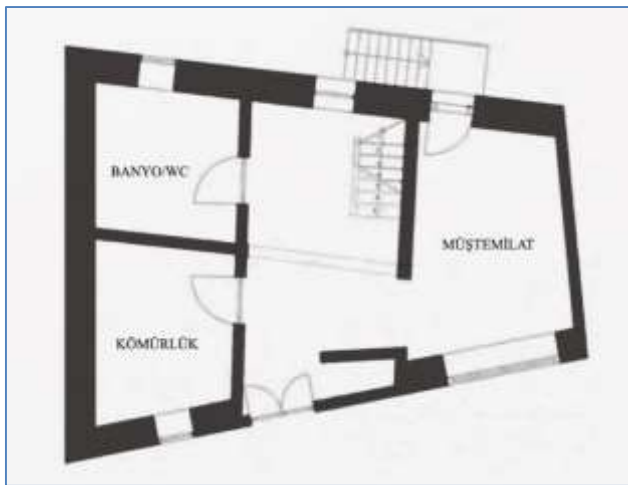
Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Anıt Mahallesi, Hacı Hamza Sokağın 139 Ada, 78 Nolu Parselinde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Konya tabiat ve kültür varlıklarını koruma kurulu tarafından 15.11.1985 tarihinde tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri,2012). Alt zemin +zemin+1 olmak üzere toplam üç katlı olan yapının arka ve yan cepheye bakan bahçesi bulunur. Yapıya giriş Hacı Hamza Sokak üzerinden doğrudan sağlanmakta, bahçe kapısı konutun sağında Hacı Hamza Sokak üzerinde bulunmaktadır.

Resim 5.139. Halise Balkış evi vaziyet planı (Url -9)

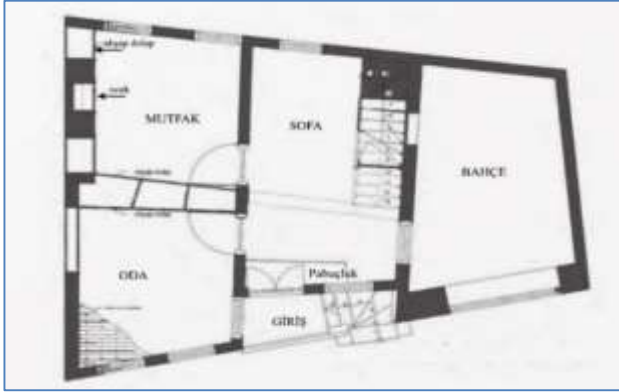
Plan özellikleri

Yapı alt zemin, zemin kat ve birinci kattan oluşmaktadır. Yapıya giriş zemin kat ve alt zemin kata giriş olarak iki ayrı kapıdan sağlanmaktadır. Konutun ana giriş kapısı Hacı Hamza Sokak üzerinde doğrudan altı basamaklı döner taş merdivenle ulaşılan bir niş içerisinde yer almaktadır. Yapı kapalı dış sofalı plan şemasına uygun özellik göstermektedir. Giriş kapısından zemin kat sofaya ulaşılmaktadır.

Resim 5.140. Halise Balkış evi borum kat planı (Akşehir Belediyesi Kültür varlıkları Envanterinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Alt zemin kata giriş, Hacı Hamza Sokak üzerinden yol kotundan sağlanmaktadır. Alt zemin kat sofası; kömürlük, banyo ve müştemilata açılmaktadır. Zemin kata çıkışı sağlayan on basamaklı merdiven sağ arkada müştemilat duvarına bitişik vaziyettedir. Müştemilatın ihtiyaca yönelik sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Kömürlük ve banyo Alt zemin sofasının solunda bitişik vaziyette yer alıp kömürlük ön cepheye banyo ise arka cepheye bakan birer adet pencereden ışık almaktadır.

Resim 5.141. Halise Balkış evi zemin kat planı (Akşehir Belediyesi Kültür varlıkları Envanterinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Zemin kata 6 basamaklı taş döner merdiven ile sokaktan doğrudan ulaşılmaktadır. Giriş sahanlığından çift kanatlı bir kapı ile ilk olarak pabuçluğa geçiş yapılarak pabuçluktan bir basamak ile zemin kat sofasına geçiş sağlanmaktadır. Sofa bir oda, bir mutfak ve üst kata çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Ayrıca üst kata çıkış merdiveninin altında alt zemin kata geçiş sağlayan merdiven ve kapısı yer alır.

Resim 5.142. (a) Alt zemin kata iniş merdiveni (b) Pabuçluk

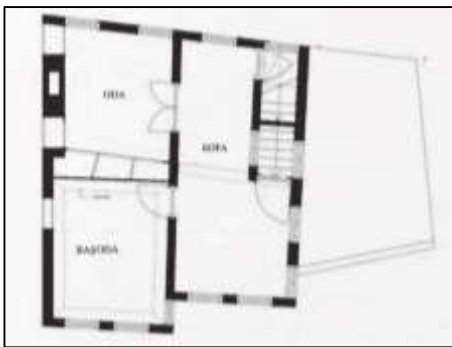
Sofada bir adet yan cepheye bakan bir adet giriş sahanlığına ve bir adet arka bahçeye bakan toplam üç adet pencere yer alır. Girişin solunda yer alan odaya geçiş tek kanatlı bir kapı ile sağlanmakta olup sokağa açılan iki pencere ve giriş sahanlığına bakan kim geldi penceresi tarafından ışık almaktadır.

Mutfakla oda arasındaki duvarın yıkılıp tek mekan haline geldiği izlerden anlaşılmaktadır. Mutfağın arka ve yan cephesine bakan duvarının sonradan mutfak tezgahı ve dolapla kapatıldığı özgün halinde arka cephede iki pencere ve yan cephede bir özgün ocak nişiyle gömme dolap bulunduğu bilgisi ev sahiplerinden edindiğimiz bilgiler arasındadır (Balkış, Balkış,2021).

Resim 5.143. (a) Zemin kat sokağa açılan oda (b) Zemin kat mutfak

Zemin kat sofasından 13 basamaklı merdivenle birinci kat sofasına ulaşılır. Kapalı dış sofalı plan özelliği gösteren bu kat evin ana yaşam katıdır. Sofa, soluna dizilen iki odaya açılmaktadır. Sofa ve solunda yer alan başoda ön cepheye doğru çıkma yapmaktadır.

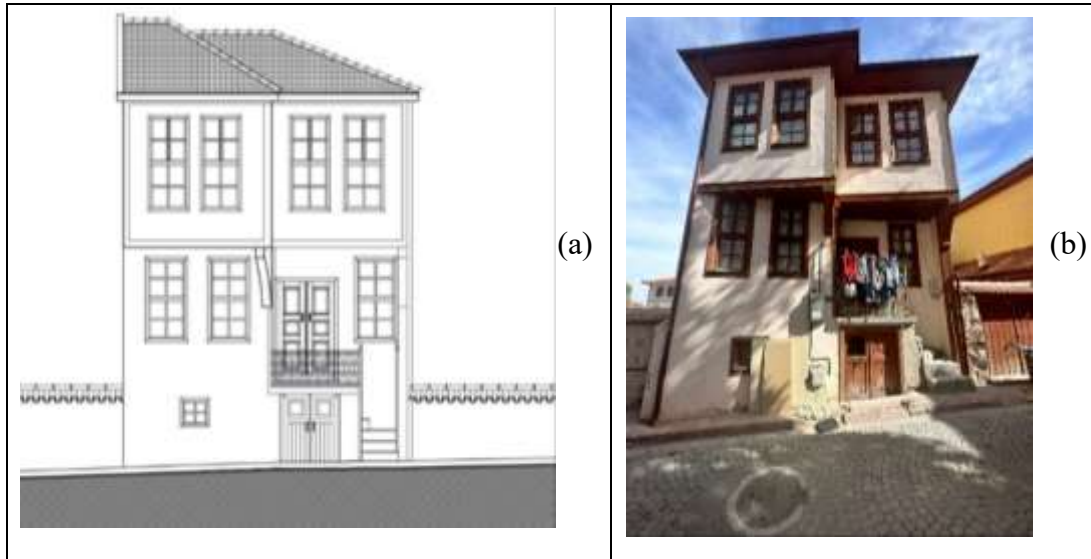
Resim 5.144. Halise Balkış evi birinci kat planı (Akşehir Belediyesi Kültür varlıkları Envanterinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Sofada ikisi ön cephede, üçü yan cepheye açılan bir tane de arka cepheye açılan toplam altı pencere yer alır. Yapıya edilen müdahaleler sonucu arka cepheye bakan pencere bugün kullanılamamaktadır. Sofanın solunda tek kanatlı kapı ile girilen başodada duvar boyu gömme dolapla ikisi ön cepheye biri çıkmanın yanına açılan üç pencere bulunur.

Başodanın bitişiğinde yer olan odaya ise çift kanatlı kapı ile geçilmekte ve oda arka cepheye bakan iki pencereden ışık almaktadır.

Cephe özellikleri

Biri sağır dört cepheli yapının arka cephesi de binaya yapılan ek müdahaleler sonucu kaybolmuştur bu nedenle konutun ön cephe ve sağ cephesi ele alınacaktır. Diğer Akşehir evlerinde olduğu gibi bu yapıda da en önemli ve gösterişli olan Hacı Hamza Sokağa bakan ön cephesidir.

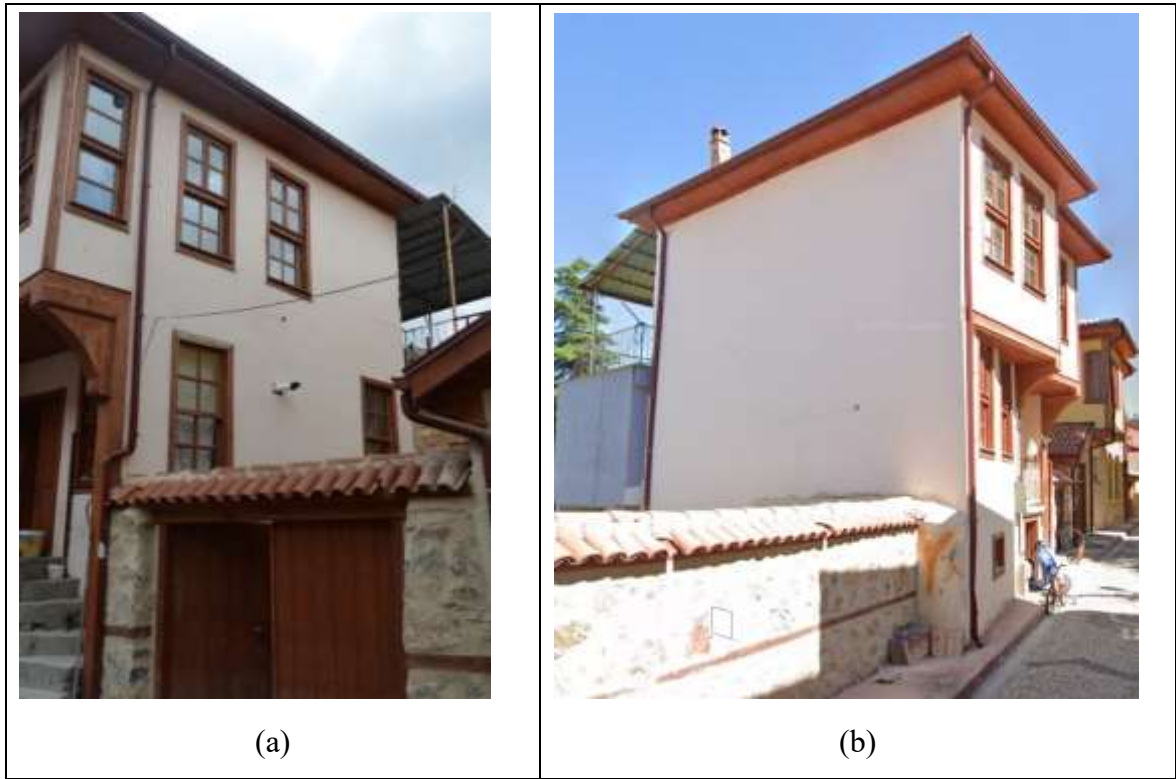

Resim 5.145. (a) Halise Balkış evi ön cephe çizimi (Akşehir Belediyesi Arşivi), (b) Halise Balkış evi ön cephe fotoğrafı

Diğer Akşehir evlerinde olduğu gibi Halise Balkış evinin ön cephesi de barok döner merdivenle çıkılarak ulaşılan giriş nişi tarafından ikiye bölünmüş durumdadır. Giriş sahanlığında çift kanatlı giriş kapısı ve yanında $\frac{1}{2}$ oranlı pencere bulunur. Giriş sahanlığı barok işlemeli demir korkuluklarla korunmakta, hemen altında alt zemin kata giriş kapısı yer almaktadır. Zemin kat hizasının diğer yarısında iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı dikdörtgen formu ahşap pencereler yer almakta ve hemen altında alt zemin katı aydınlatan küçük kare formu pencere

bulunmaktadır. Cephede sofadan ve başodadan sokağa açılan testere tipi çıkma ve onu taşıyan barok özellikte ahşap eliböğründeler yer alır. Çıkmaların üzerinde zemin kattaki pencereleri düşey hizada karşılayan ikişer adet $\frac{1}{2}$ oranlı pencereler bulunur. Cephenin çatısı kırma çatıdır.

Binanın yan cephesi oldukça sade bir düzenlemeye sahip olup sofanın çıkması ve onu taşıyan eli böğründe bu cepheden algılanmaktadır. Zemin kat hizasında iki, birinci kat hizasında üç adet sıralanmış $\frac{1}{2}$ oranlı giyotin pencere yer alır.

Resim 5.146. (a) Halise Balkış evi yan cephesi (b) Halise Balkış evi sağır cephe

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, ahşap ve demir binanın yapım malzemeleridir. Alt zemin kat moloz taş üzeri kerpiç yığma yapım tekniğiyle yapılmıştır. Bazı duvarlarda bağdadi tekniği görülmektedir. Giriş kapısı, iç oda kapıları, bazı odalarda bulunan yüklükler, zemin döşemeleri ve tavan kaplamalarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Evin sofası ve iç oda tavanları klasik ahşap çitallı tavan olup evin başodasında tekne tavan görülmektedir. Pencereler ahşap pervazlı dikdörtgen formda giyotin pencerelerdir. Giriş sahanlığının tavanı ahşap kaplamadır,

binanın çıkmalarını ahşap payandalar taşır. İç mekanda katlar arası geçişi sağlayan merdivenler ahşap olup giriş sahanlığında bulunan altı basamaklı merdiven taşır.

5.17. Halil Yılmaz Evi

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Anıt Mahallesi, Hacı Hamza Sokakla Yokuşbaşı Sokağın kesiştiği noktada 140 Ada, 23 Nolu Parselde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı; Konya tabiat ve kültür varlıklarını koruma kurulu tarafından 15.11.1985 tarihinde tescil edilmiştir. (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012. Bodrum+zemin olmak üzere iki katlı olan yapının arka ve yan cepheye bakan bahçesi bulunur. Yapıya giriş Hacı Hamza Sokağın devamındaki Yokuşbaşı Sokak üzerinden doğrudan sağlanmakta, bahçe kapısı konutun solunda Hacı Hamza Sokak üzerinde bulunmaktadır.

Resim 5.147. Halil Yılmaz evi vaziyet planı (Url -10)

Plan özellikleri

Yapı bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır. Konutun ana girişi sokak üzerinde doğrudan altı basamaklı döner taş merdivenle ulaşılan bir niş içerisinde yer almaktadır. Yapı kapalı dış sofalı plan şemasına uygun özellik göstermektedir. Giriş kapısından önce pabuçluğa ulaşılmakta, pabuçluktan tek basamakla sofaya geçilmektedir. L tipi şeklinde sıralanan dört

odaya açılan sofa, giriş sahanlığına bakan pabuçlukta yer alan bir adet pencere tarafından aydınlatılmaktadır.

Resim 5.148. Halil Yılmaz evi zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Girişin sağında konumlanan odanın sokakla ilişkisi doğrudandır. Odaya tek kanatlı kapı ile geçiş sağlanır ve kapının hemen yanında duvar boyu gömme dolap yer alır. İkisi ön cepheye, ikisi yan cepheye biri giriş sahanlığına bakan kim geldi penceresiyle toplam beş adet penceresi vardır.

Sofanın karşısındaki odaya ise çift kanatlı kapı ile girilmektedir, giriş kapısının sağında küçük gömme dolap yer alır. Bitişindeki odanın girişi sofa üzerinden tek kanatlı kapı ile sağlanmakta ve kapının solunda duvar boyu gömme dolap bulunmaktadır. İkisi arka cepheye bakan, ikisi yan cepheye bakan dört pencereden ışık almaktadır. Ön ve Arka cepheye açılan odaların arasında küçük bir oda yer alır. Bu mekan bugün mutfak olarak kullanılmakta ve iki adet pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Bodrum kata ve arka bahçeye ulaşım sağlanamadığından plan özellikleri ele alınamamıştır.

Cephe özellikleri

Oldukça sade bir cephe düzenlemesine sahip olan Halil Yılmaz evinin arka cephesine girilememiş olup sağ cephesi sağırdır. Önden tek katlı olarak görülen yapı cephesi, altı basamaklı barok merdivenle ulaşılan giriş nişi tarafından ikiye ayrılmaktadır.

Giriş nişinde bir adet kim geldi penceresi, yarım daire kemerli çift kanatlı giriş kapısı ve özgün halinde sofabayı aydınlatan $\frac{1}{2}$ oranlı klasik basık kemer formunda ahşap penceresi bulunur. Bugün bu pencere kapatılmış durumdadır.

Cephenin diğer yarısında iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemer formunda klasik ahşap pencereler yer alır. Giriş sahanlığının altında küçük kare formlu bodrumu aydınlatan pencere yer bulunur. Cephede kat hizaları ahşap silmelerle belirtilmiştir. Yapının çatısı beşik çatıdır ve üçgen alnında basık kemerli küçük bir tepe penceresi yer almaktadır.

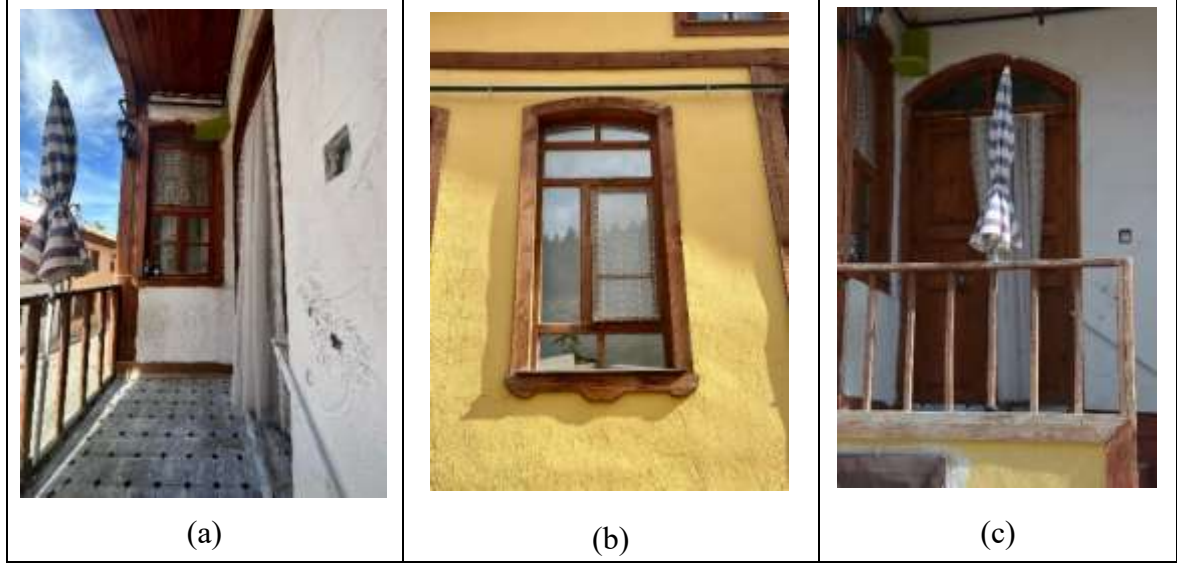
Resim 5.149. (a) Halil Yılmaz evi ön cephesi (b) Halil Yılmaz evi yan cephesi

Binanın yan bahçeye bakan cephesi sade bir düzende ritmik 6 adet $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli klasik ahşap pencereye sahiptir.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Taş, kerpiç, ahşap binanın yapım malzemeleridir. Bodrum kat moloz taş üzeri kerpiç yığma yapım tekniğiyle yapılmıştır. Bazı duvarlarda bağdadi tekniği görülmektedir. Giriş kapısı, iç

oda kapıları, bazı odalarda bulunan yüklükler, zemin döşemeleri ve tavan kaplamalarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencereleler ahşap pervazlı basık kemer formunda çift kanatlıdır. Giriş sahanlığının tavanı ahşap kaplamadır, giriş sahanlığına çıkan altı basamaklı merdiven taşır.

Resim 5.150. (a) Halil Yılmaz evi giriş sahanlığı ve kim geldi penceresi (b) Pencere detayı (c) Giriş kapısı detayı.

5.18. Hacı Hamza Sokak No:30

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Anıt Mahallesi, Hacı Hamza Sokakta 139 Ada, 78 Nolu Parselde yer alır. 19.yy sonlarında inşa edildiği tahmin edilen yapı Hacı Hamza Sokakta bulunan Halise Balkış evinin bitişik parselindedir. Bodrum+zemin olmak üzere iki katlı olan yapının arka ve yan cepheye bakan bahçesi bulunur. Yapıya giriş Hacı Hamza Sokak üzerinden doğrudan sağlanmakta, bahçe kapısı konutun sağında Hacı Hamza Sokak üzerinde bulunmaktadır.

Resim 5.151. Hacı Hamza Sokak no:30 vaziyet planı (Url -11)

Plan özellikleri

Yapının içine girilememiştir cephe özelliğinden anlaşılabacağı üzere zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Giriş kapısının yanında yana eğimli çatılı bir müstemilatı ve kapısı yer alır. Bu bölümün sonradan eklenmiş olduğu tahmin edilmektedir.

Cephe özellikleri

İçine girilemediğinden arka bahçesi değerlendirmeye alınamayan yapının ön ve iki yan cephesi bulunmaktadır. Bahçe kapısına bakan bahçesi sağırdır. En özellikli cephesi diğer Akşehir evlerinde de olduğu gibi ön cephedir. Basık kemerli bir niş içine alınmış ve basık kemer formunda çift kanatlı giriş kapısına sahip giriş nişi klasik özellikler gösterir. Kapının üzerinde aydınlatma amaçlı tepe penceresi yer alır. Tepe penceresi ve kapının üzerinde barok özellikte demir işlemeli korkuluklar bulunur.

Girişin üzerinde sokağa açılan yapının dikdörtgen formu çıkması ve üzerinde bitişik iki adet basık kemer formu klasik pencereler yer alır. Zemin ve birinci katta düşey hizada birbirini karşılayan $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli klasik pencereler yer almakta olup etrafı basık kemerli klasik sövelerle çevrilmiştir. Zemin kat pencerelerinde düz sade korkuluklar yer almaktadır. Binanın köşelerinde ve giriş nişinin sağında üzeri boyanmış köşe taşları

bulunmakta ayrıca zemin kat hizasını belli eden yatay taş silmesi yer almaktadır. Bugünkü kullanımında girişin solunda çift kanatlı büyük bir kapı yer almaktadır. Müştemilata açıldığı düşünülen kapı ve tek yöne eğimli çatısı cephe karakteriyle uyum sağlamadığından sonradan ilave dildiği düşünülmektedir. Binanın sol yan cephesi ise müştemilattan dolayı birinci kat hizasına kadar sağır, birinci kat hizasında ise klasik basık kemer formunda üç adet penceresi olan oldukça sade düzenlemeye sahiptir.

Resim 5.152. Hacı Hamza Sokak no:30 ön cephe fotoğrafları

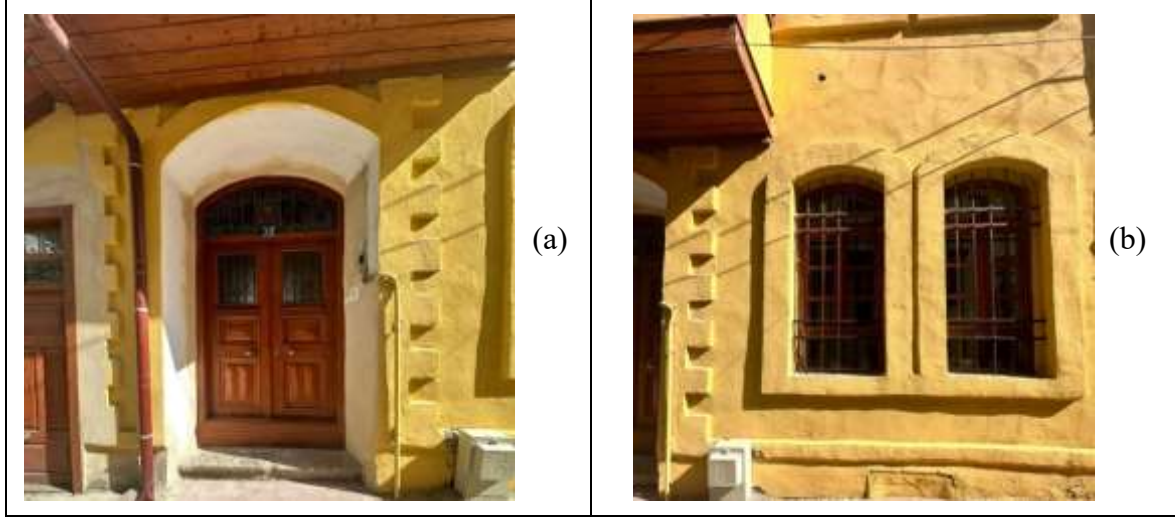

Resim 5.153. Hacı Hamza Sokak no:30 yan cephesi

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Binanın çatısı kırma çatıdır. Kapı, pencere ve döşemelerde ahşap kullanılmıştır. Çıkma altı ahşaptır. Giriş kapısı çift kanatlı ahşap doğram olup üzerinde tepe penceresinde ve üzerinde demir parmaklıklar bulunur. Pencere ahşap pervazlı 6 bölmeli çift kanatlı pencerelerdir.

Pencere kenarlarındaki söveler alı ya da tuğla olup üzeri sıvanmıştır. Özgün halinde taş söve olabileceği düşünülmektedir.

Resim 5.154. (a) Giriş kapısı (b) Pencere detayı

5.19. Takkasızlar Konağı

Yapının tanımı

Yapı, Konya İli, Akşehir İlçesi, Eskikale Mahallesi, Okul Sokak ve Baloğlu Sokağın kesiştiği yerde 50 numarada konumlanmaktadır. 1913 yılında yapıldığı giriş kitabesinden anlaşılan yapı; Konya tabiat ve kültür varlıklarını koruma kurulu tarafından 15.11.1985 tarihinde tescil edilmiştir (Akşehir Belediyesi Kültür Envanteri, 2012).

Alt zemin +zemin+1 olmak üzere üç katlı olan yapının arka ve yan cepheye bakan büyük bir bahçesi bulunur. Yapıya giriş, Okul Sokak ve Baloğlu Mescidi Sokak cephesinden iki ayrı yükseltilmiş girişle doğrudan sağlanmaktadır. Okul Sokak ve Baloğlu Sokak üzerinden iki ayrı bahçe kapısı yer alarak bahçeye geçiş sağlanır. Yine bahçe içerisinde alt zemin kat hizasında binaya giriş sağlayan kapılar bulunur. Takkasızlar konağı olarak adlandırılan bu yapı plan tipolojisi, cephe özellikleri, çatı tipi ve dış konsollarıyla konak niteliğinde olup son dönem Osmanlı konut mimarisinin en önemli örneklerinden biridir.

Resim 5.155. Takkasızlar Konağı vaziyet planı (Url -12)

Plan özellikleri

Yapı alt zemin, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Konutun iki büyük girişi vardır. İlki Baloğlu Mescidi Sokak üzerinde diğeri Okul Sokak üzerinde bulunan giriştir.

Baloğlu Mescidi Sokak üzerinde ana bahçe giriş kapısı bulunur. Yapı iç sofalı plan şemasına uygun özellik göstermektedir.

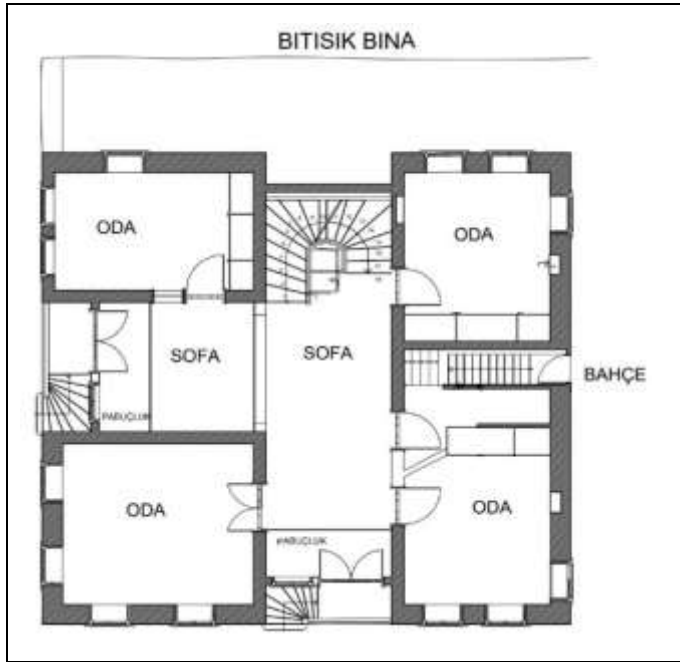
Resim 5.156. Takkasızlar Konağı alt zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Alt zemin kat sofaya, güney cepheden bahçe içinden geçiş sağlanır. Girişin sağında zemin kata ulaşan ayrı bir merdiven yer alır. Alt zemin kat sofası herhangi bir yerden ı ışık

almamakta içerden iki farklı depoya açılmaktadır. Alt zemin katında toplam dört farklı depo bulunmakta olup birine güney cepheden diğerine batı cepheden giriş sağlanmaktadır.

Kuzey ve doğu cepheye bakan depoya alt zemin sofasından direk ulaşılmakta olup kuzey ve doğu cephesinde yer alan küçük pencerelerden ışık almaktadır. Sofanın solunda yer alan depoya geçiş bahçeden batı cephesinden olup kuzeyde yer alan küçük pencere tarafından aydınlatılmaktadır. Bitişiginde yer alan odaya geçişi sağlayan tek kanatlı bir kapısı bulunur. Bitişigindeki odaya ise sofadan geçiş sağlanmakta, güney ve batı cepheye bakan birer pencereden ışık almaktadır.

Ayrıca batı cepheden zemin kata geçişi sağlayan merdiven bu odanın içinde konumlanmıştır. Son olarak alt zemin katta yalnızca güney cephe kapısından geçiş yapılabilen sofayla ilişki kurmayan depo bulunur. Bu mekan doğu cephesindeki küçük alt zemin penceresi tarafından aydınlatılmaktadır.

Resim 5.157. Takkasızlar Konağı zemin kat planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Zemin kata giriş iki farklı kapıdan sağlanmaktadır. Kuzey ve doğu cephedeki her iki girişe 9 basamaklı döner merdiven ile sokaktan doğrudan ulaşılmaktadır. Bu kat iki girişteki pabuçluk, sofa ve sofa etrafında dizilen dört odadan oluşmaktadır. Yapıya girişler, süslemeli bir niş içine alınan sahanlıkta bulunan çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır.

Diğer Akşehir evlerinde olduğu gibi pabuçluk kısmı zemin katta ilk olarak karşılaşılan bölümdür. Pabuçluk kısmında sofayı aydınlatan birer pencere yer almakta ve tek basamakla sofaya geçiş sağlanmaktadır. Kuzey girişin hemen karşısında birinci kata ulaşımı sağlayan döner bir merdiven yer almaktadır. Doğu girişindeki sofadan kuzey yönündeki sofaya geçişte yarım daire kemer bulunur.

Doğu kapısından girildiğinde hemen solunda bir oda yer alır. Bu odanın doğu ve güney cepheye bakan üç penceresi; merdivene bitişik duvarında duvar boyu gömme dolap yer bulunur. Ayrıca giriş kapısının yanında sofaya açılan bir adet penceresi vardır.

Resim 5.158. (a) Doğu girişi (b) Odadan sofaya açılan pencere

Kalan üç oda kuzey-güney ekseninde uzanan sofanın etrafında dizilmiştir. Kuzey girişinin sağında yer alan odaya tek kanatlı kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Kuzeye bakan iki ve batıya bakan bir pencereden ışık almakta; batı ve güney duvarında gömme dolap bulunmaktadır. Girişin solunda yer alan odanın giriş kapısı ise çift kanatlıdır, odada kuzey ve doğuya bakan ikişer adet pencere yer alır. Birinci kata ulaşan merdivenin sağındaki oda güney ve batı cepheye açılır. Giriş kapısının solunda ve sağındaki duvarda gömme dolap bulunur. Batı duvarında bir ocak bulunduğundan bu odanın mutfak olarak tasarlandığı düşünülmektedir.

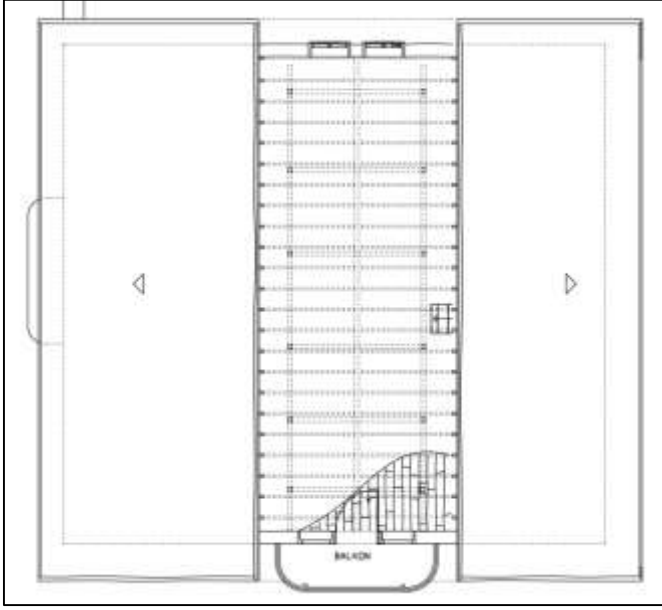
Resim 5.161. (a) Sofanın güney ucu (b) Sofanın kuzey ucu

İki çıkması bulunan yapının ikinci çıkması L tipi şeklindeki sofanın doğu cephesinden sokağa açılmaktadır. Bu bölüm yarım daire kemeriyle kuzey güney eksenindeki sofadan ayrı bir bölüm gibi kullanılmakta ve köşklü oda olarak adlandırılmaktadır.

Sofa etrafında odalar kuzey ve güney cepheye açılacak konumda dizilmişlerdir. Odalardan biri; içinde gusülhane, gömme dolap ve çatıya çıkış merdiveni yer alan ışık almayan bir mekan olup binanın batı cephesinde köşklü odanın karşısında kalır. Bu odanın kuzey güney ekseninde bitişiğinde simetrik iki oda yer alır. Odalara tek kanatlı kapı ile geçiş sağlanır ve kapının yanında gömme dolapları bulunur. Batı cephesine bakan birer pencereleri ve yanında ocak yer alır. Kuzeye açılan odanın kuzeye bakan, güneye açılan odanın güneye bakan ikişer adet penceresi vardır.

Çıkmanın sağında yer alan odaya çift kanatlı kapı ile girilmekte ve ikişer penceresiyle kuzey ve doğu cepheye açılmaktadır. Merdivenin sağındaki oda ise doğuya açılan iki güneye açılan bir adet pencere tarafından aydınlatılmaktadır.

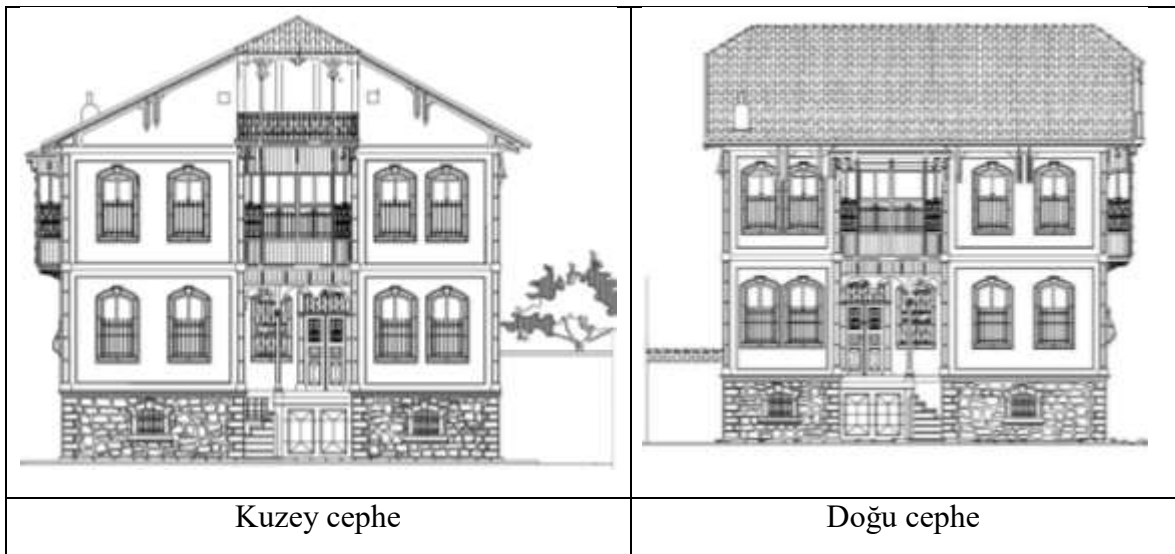
L şeklindeki iç sofası, poligonal çıkmaları ve iki basamakla ulaşılan platformuyla yapı özgün ve gösterişli bir plan şemasına sahiptir. Ayrıca binanın kuzey cephesinde çatıya açılan özgün balkonu bulunur.

Resim 5.162. Çatı arası planı (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Cephe özellikleri

Diğer Akşehir evlerinden ve geleneksel Türk evlerinden oldukça farklı ve gösterişli cephe düzenlemesine sahip olan binanın cephesi bugüne kadar özgünlüğünü korumuştur. Güçlü ve özgün cephe karakterine sahip yapının 4 cephesi vardır ve en ihtişamlı olan cephesi çatı arasından çıkan balkonuyla kuzey cephesidir.

Resim 5.163. Takkasızlar Konağı kuzey ve doğu cephesi (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Binanın kuzey cephesi simetrik bir düzene sahiptir. İçe çekilerek oluşturulan giriş sahanlığının çeperi, ahşap sütunla bölünerek, iki farklı boyutta 4 ahşap basık kemerle düzenlenmiş, 9 basamakla sahanlığa ulaşan barok merdivenle zenginleşmiştir.

Giriş sahanlığında; basık kemerli, üzerinde tepe penceresi bulunan klasik özellikte çift kanatlı giriş kapısı ve yanında klasik basık kemerli $\frac{1}{2}$ oranlı ahşap pervazlı pabuçluğu aydınlatan bir adet pencere bulunmaktadır. Kapı ve pencerenin üzerinde barok işlemeli demir parmaklıklar yer alır. Giriş sahanlığı S kıvrımlı barok demir korkuluklarla korunmakta ve altında yatay-düşey hizada klasik kesme taşlar yer almaktadır. Giriş nişinin iki yanında $\frac{1}{2}$ oranlı kilit taşı belirginleştirilmiş klasik basık kemerli ahşap pervazlı yarıya kadar dışa bombe yapan düz demir parmaklıklı pencereler yer alır. Bu pencereler birinci kat hizasında da aynen devam etmekte, kat hizaları yatay ahşap silmelerle belirtilmektedir.

Resim 5.164. Takkasızlar Konağı kuzey cephesi

Birinci kat hizasında giriş nişinin üzerinde yer alan poligonal ahşap çıkma ve hemen üstündeki çatı arası balkonu cephenin dikkat çekiciliğini artıran unsurlar arasındadır. Barok süslemeli demir konsollarla taşınan ahşap cumbanın önünde iki, yan cephesinde birer adet $\frac{1}{2}$ oranlı düz dikdörtgen formlu ahşap pencereler yer alır. Cumbanın saçağındaki testere dişli süslemeler, yüzeyinde iki yanında simetrik barok kıvrımlı çubuklar, balkonu taşıyan barok

özellikte minik payandalar çıkmaya hareket katmaktadır. Çıkmanın düşey hizasında bulunan balkon, sokağa bakan kemerli sütunlar ve demir korkuluğuyla giriş nişinin devamı niteliğinde olup düşey hizada cephenin doluluk boşluk oranını dengeleyen bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Alt zemin kat hizasında simetrik yerleşen; klasik özellikte basık kemerli taş söveli düz demir parmaklıklı iki küçük pencere yer almaktadır. Giriş sahanlığının ortadığı cephenin her iki yanında köşelerde yer alan klasik unsura ait şaşırtmalı köşe taşları, zemin kat hizasını belirten yatay taş silmelerle bütünleşmektedir. Binanın çatısı beşik çatıdır saçak altındaki testere dişi süslemeler ve ahşap taşıyıcı konsollar dikkat çekicidir.

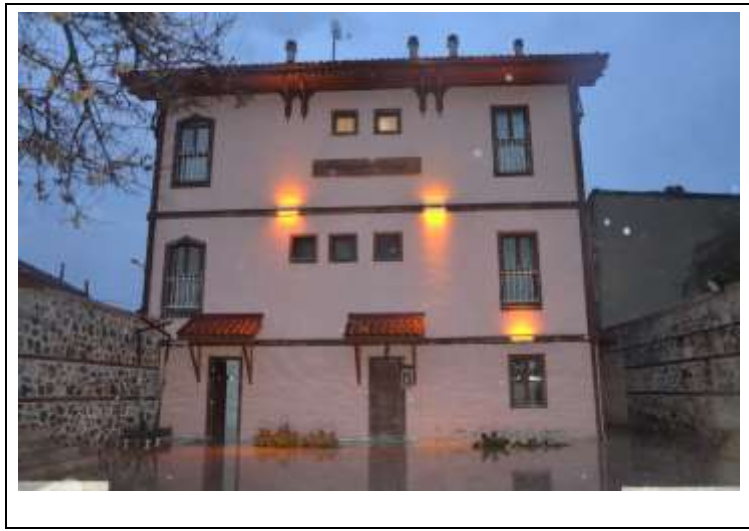
Resim 5.165. Takkasızlar Konağı doğu cephesi

Takkasızlar Konağı'nın doğu cephesi birinci kat hizasına kadar kuzey cephe ile aynı özellikleri taşımakta, doğu cephesinde çatı arası balkonu bulunmadığından çatı görünümüyle ayrılmaktadır. Bu cephede birinci kat hizasından sonra direk beşik çatı yükselmektedir. Saçak altı kaplamaları ve ahşap taşıyıcı konsollar bu cephede de görülmektedir.

Yapının batı cephesi kuzey ve doğu cepheleri kadar ihtişamlı değildir. Alt zemin, zemin ve birinci kat olarak algılanan batı cephesinde kat hizaları yatay ahşap silmelerle belirtilmiş,

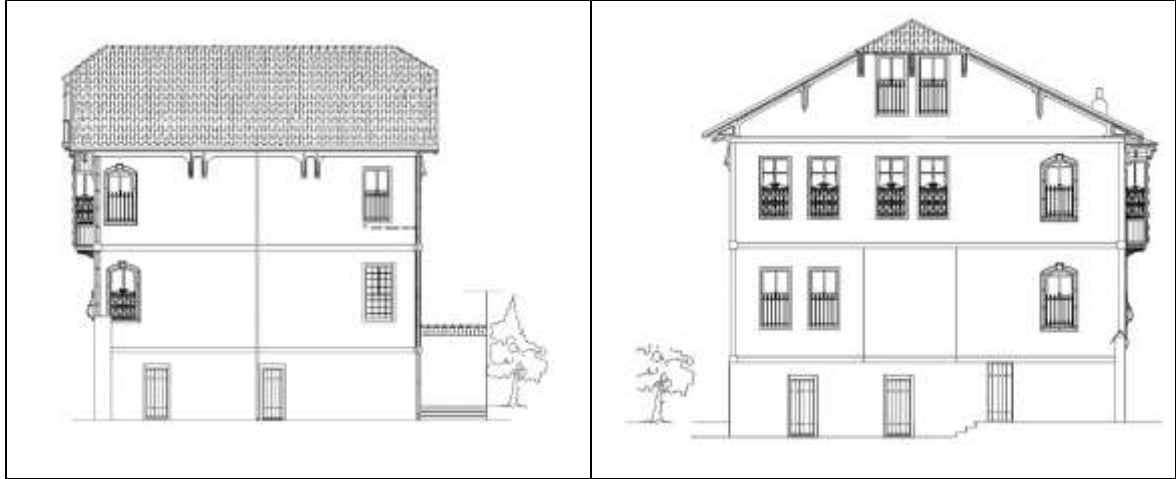
özgün planlamasında zemin ve birinci katta birbirini düşey hizada tamamlayan ikişer $\frac{1}{2}$ oranlı pencere yerleştirilmiştir. Cephenin solunda yer alan pencereler basık kemer formunda yer alırken, sağında yer alan pencereler dikdörtgen formundadır.

Alt zemin kat hizasında binaya girişi sağlayan iki adet tek kanatlı ahşap kapı bulunur. zemin ve birinci kat hizasında bulunan küçük kare formlu ahşap pencereler özgün olmayıp günümüz kullanımına uygun olarak açılmıştır. Binanın beşik çatısı birinci kat hizasında yükselirken saçak altı süslemeleri ve ahşap payandalar bu cephede de görülür.

Resim 5.166. Takkasızlar Konağı batı cephesi

Yapının güney cephesinde alt zemin zemin ve birinci kat algılanmakta, kat hizaları yatay silmelerle belirtilmektedir. Alt zemin kat hizasında yapıya girişi sağlayan üç adet tek kanatlı kapı yer almaktadır. Zemin kat hizasında ikisi dikdörtgen formlu biri klasik basık kemer formunda üç adet $\frac{1}{2}$ oranlı pencere bulunur ve üzerlerinde yarıya kadar düz demir parmaklıklar yer alır. Birinci katta cephenin sağında düşey hizada zemin kattaki basık kemer formunda pencere yer almakta ve dört adet dikdörtgen formda pencere bulunmaktadır.

Resim 5.167. Takkasızlar Konağı batı ve güney cephesi (Gonca AYDIN ADALI arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

Bu cephede beşik çatının üçgen alını bulunup üzerinde çatı arasını aydınlatan iki adet $\frac{1}{2}$ oranlı dikdörtgen formlu pencere vardır. Saçakaltı süslemeleri ve payandaları bu cephede de devam etmektedir.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri

Bina alt zemin katı moloz taş üzeri kerpiç yığma sistemle inşa edilmiştir. Binanın yapım malzemesi olarak taş, ahşap, demir ve kerpiç kullanılmıştır. Bina içi kapı, pencere, döşeme ve tavanlarda ahşap kullanılmıştır. Giriş sahanlığına çıkan merdiven taş, iç mekanda katlar arası ulaşımı sağlayan merdivenler ve korkuluklarında ahşap kullanılmıştır.

Alt zemin kat hizasında yer alan pencere söveleri, köşe taşları ve silmeler taştan yapılmış; pencere, kapı ve giriş sahanlığındaki korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır. Binanın pencereleri ahşap söveli giyotindir. Binanın çıkması ahşap olup dövme demir tekniğinde yapılmış konsollarla taşınmaktadır. Giriş nişi ve balkonda yer alan sütun ve kemerler de ahşaptan yapılmıştır. Giriş sahanlığının tavanı ahşap olup; zemin kat tavanlarında düz klasik ahşap çıtalı tavan kullanılmış birinci kat sofada ise tekne tavan görülmektedir.

Resim 5.168. Takkasızlar Konağı ön cephe malzeme detayları

6. DEĞERLENDİRME

6.1. Yerleşim ve Sokak Dokusu

Akşehir evleri Sultan dağlarının eteğine eğimli bir araziye konumlanmıştır. Genellikle bitişik nizam, sıra evler şeklinde tasarlanarak oluşturulan sokak kurgusunda; Akşehir evleri doğrudan sokağa cepheli olarak yerleşmiş olup yapıların genelinde yalnızca ön ve arka cepheleri dışarıya bakmaktadır. Sıra evlerden oluşan sokakların dokusunu bazen yan yana bazen sırt sırta bazense bir atlayarak oluşturulan bahçe ve avlular oluşturmaktadır (Gençer, 1990). Bina girişleri genellikle sokak cephesinde yer almakta olup arka bahçeye ulaşım çoğunlukla sokak üzerindeki bahçe kapısından veya alt zemin hanayından sağlanmaktadır.

Resim 6.1. Çalışma kapsamındaki Değirmen Sokak dokusu üzerinden görüntüler

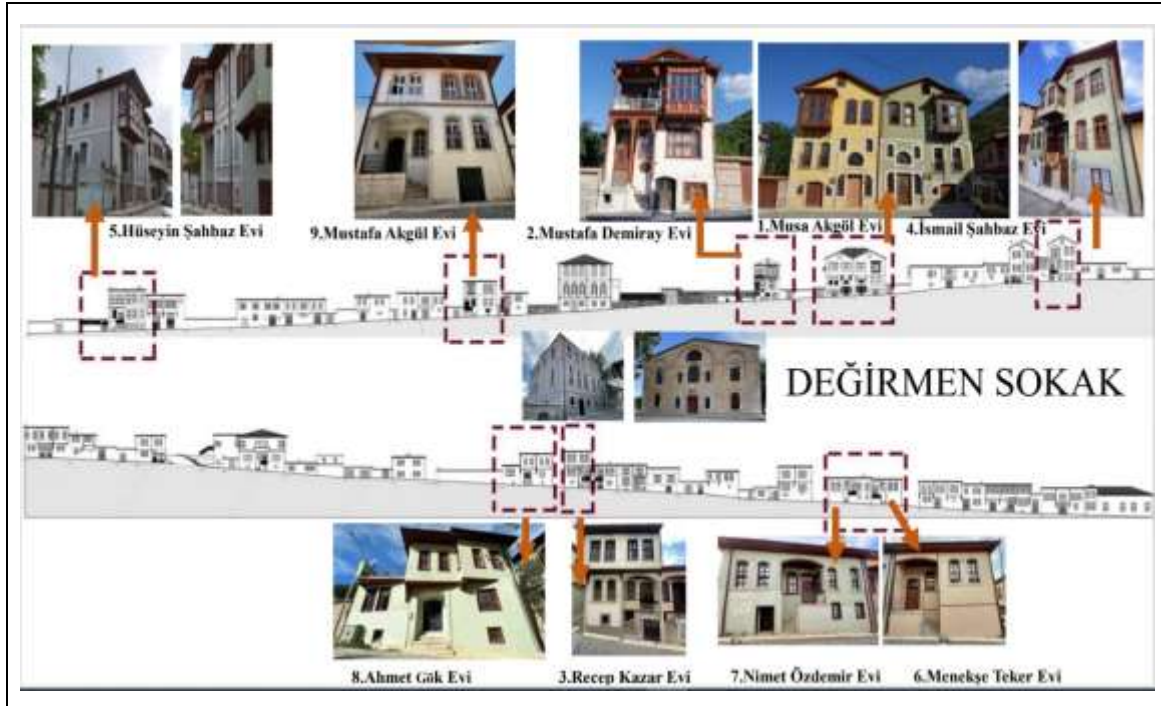
Genellikle alt zemin +zemin ve alt zemin +zemin +1 kat olarak tasarlanan evlerde eğimli araziye konumlanışı ve parselin yerine göre değişkenlik göstermesinden kaynaklı sokak

cephesinden iki, arka cepheden üç katlı; bazılarında sokak cephesinden tek kat arka bahçe cephesinden iki ya da üç katlı olarak algılanmaktadır.

Katalog çalışmasında ele alınan yapılardan Akşehir Çayının Derekenarı Sokak ile kesiştiği yerde konumlanan Tuncer Öz'ün evi, Hacı Hamza Sokak üzerinde bulunan 44 numaralı yapı ve Halil Yılmaz Evi arazi eğimine bağlı olarak ön cepheden tek katlı bir yapı görünümü sunarken arka bahçeden iki katlı cephe özelliği taşımaktadır. Değirmen Sokak üzerinde konumlanan Musa Akgöl, Mustafa Demiray, Recep Kazar, İsmail Şahbaz, Hüseyin Şahbaz, Ahmet Gök, Mustafa Akgöl evleri; Boğaz sokak üzerinde yer alan Derviş Anıl evi ve Hacı Hamza Sokak üzerinde yer alan Halise Balkış evi alt zemin +zemin+1 katlı olma özelliğini sokak cephesinden de gösterebilmektedir. Hafif bir arazi eğimine sahip olan bu yapılarda sokakla iletişim kuran alt zemin giriş kapısı veya pencere zemin kotundan algılanabilecek düzeydedir (Resim 6.2).

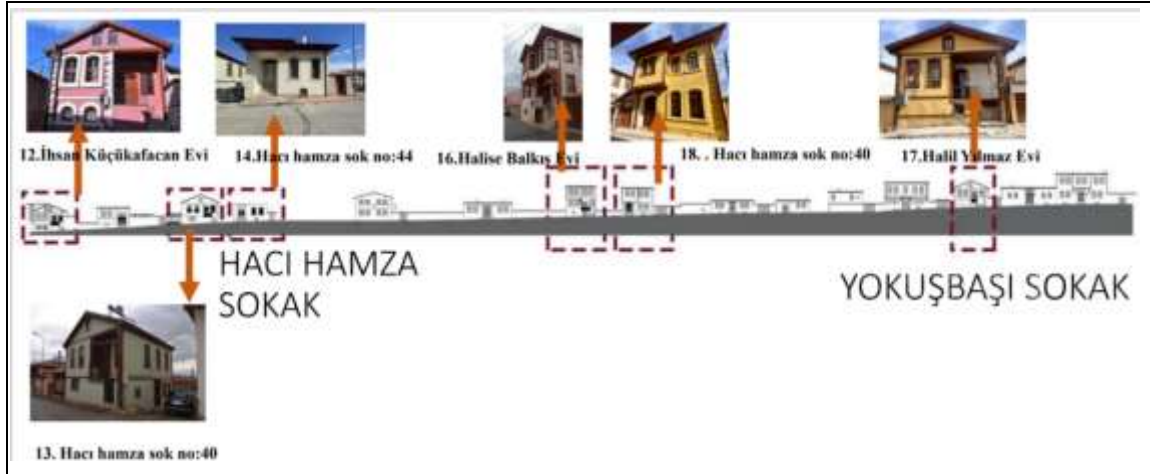
Menekşe Teker ve Nimet Özdemir evleri Değirmen Sokak üzerinden alt zemin +zemin olarak görülen yapılardır. Hacı Hamza Sokak üzerinde konumlanan İhsan Küçükafacan ve 40 numaralı yapı sokak cephesinden zemin ve çatı arası olarak algılanabilmektedir. Bu yapıların bodrum kat hizası da yarıya kadar gömülü olup arka bahçeden tam okunabilmektedir.

Geleneksel Osmanlı konut anlayışında olduğu gibi her yapının kendine has bir bahçesi bulunmakta ve bahçenin büyüklüğü yapının yer aldığı parselin konumuna göre değişkenlik göstermektedir. Yerine göre ekim dikim ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebildiği, evin hanımının güzel havalarda evin işlerini yürütmesine olanak sağlayarak aynı zamanda aile bireylerinin toplanmasına ve hoşça vakit geçirmesine imkan tanıyan konut bahçeleri günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Bahçelere bazı konutlarda binanın yanındaki sokak kapısından geçiş mümkün olabilmekteyken bazı konutlarda yalnızca bina içindeki hanaydan geçiş sağlanabilmektedir. Nimet Özdemir, Menekşe Teker, Recep Kazar, İsmail Şahbaz evlerinde bitişik nizam kurgusu ve bina yan cephelerinin de sokağa açılması sebebiyle bahçeye sokaktan geçiş sağlanamamakta yalnızca bina içerisinden geçiş mümkün olabilmektedir. Hacı Hamza Sokakta yer alan İhsan Küçükafacan ve 40 numaralı yapıya yan sokaktaki bahçe kapısından da geçiş sağlanabilmektedir. Güldane Sandıklı evi incelenen diğer yapılardan farklılık göstermekte olup, yapıya giriş sokak üzerinden direkt olarak değil sokağa açılan bahçeden girilerek sağlanmaktadır.

Resim 6.2. Değirmen Sokak silüeti ve çalışma kapsamındaki yapıların konumu (Akşehir Belediyesi Arşivinden Yararlanılarak Yeniden Çizilmiştir)

19.yy. da şehirlerdeki nüfusun kalabalıklaşmasıyla beraber konut ihtiyacı artarak sıra ev tipolojisi ortaya çıkmış, evler sokak üzerinde bitişik nizam olarak tasarlanmıştır. Bu evlerin ana yaşam katıyla aynı fonksiyona sahip olarak kullanıma açılan zemin katlarından yapıya girişler sağlanmıştır. Bina girişleri genellikle sokak seviyesinden yükseltilmiş bir giriş ile gerçekleştirilerek konutlar sokakla doğrudan iletişim kurmaya başlamıştır (Yücel,1996:307-308). Katalog çalışmasında ele alınan yapıların araziye konumlanması ve sokak kurgusu Atilla Yücel'in de belirttiği 19.yy. ile gelişen Batılılaşma etkilerini büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bitişik nizam sıralanan Akşehir evlerine sokak seviyesinden yükseltilmiş bir giriş ile doğrudan girilmekte olup zemin katın da ana yaşam katı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Resim 6.3. Hacı Hamza Sokak silüeti ve çalışma kapsamındaki yapıların konumu (Akşehir Belediyesi Arşivinden yararlanılarak yeniden çizilmiştir)

6.2. Plan Özellikleri

Değişimin her alanda görüldüğü 19.yy. Osmanlı Batılılaşma hareketleri zaman içerisinde konut mimarisine de yansımıştır. İlk önceleri saray ve çevresinde baskın olarak hissedilen bu akım zamanla Başkent İstanbul'da yaşayan halkı da etkileyerek İstanbul ile bağlantısı bulunan Anadolu kentlerine de yayılmıştır (Kuban, 2007:648). Önemli ticaret yolları aksında bulunan Konya Akşehir'in de bu durumdan etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Osmanlı döneminde Akşehir Sancağı'nda Müslüman halkla birlikte yaşayan Gayrimüslim halkın varlığı bilinmektedir. Çoğu kendi dilini bilmeyerek Türkçe konuşan Ermeni ve Rum halk, Müslüman Akşehir halkı ile kaynaşarak iç içe yaşamışlardır (Bayar, 2013). Gayrimüslim mimar ve ustaların yoğun inşa faaliyetleri ile bilinen 19.yy. Batılılaşma hareketleri Akşehir'de de etkisini göstermiştir. Rum ve Ermeni ustalar sivil mimarlıkta özellikle konut mimarisinde etkili olarak sanatlarını yapılar da göstererek dönemin mimar ve ustaları da etkilediği düşünülmektedir. Bu etkileşim sonucu ortaya çıkan Akşehir Evleri plan, cephe, sokak dokusu özellikleriyle geleneksel Osmanlı konutunun dönüşümü bağlamında incelemeye değer özellikler taşımaktadır.

Ermeni Kilisesi'nin merkezinde konumlandığı Çimenli Mahallesi Değirmen Sokak ve civarı ile Anıt Mahallesi Hacı Hamza Sokak; Osmanlı'nın son döneminde gayrimüslim halkın Müslüman Türk halkıyla kaynaşık bir şekilde yaşadığı bilinen bölgelerdir. Bu nedenle söz konusu etkileşimin daha fazla olduğu ve konut yapılarının Osmanlı Batılılaşma hareketlerinden daha yoğun bir şekilde etkilendiği tespit edilen bu çevre çalışma kapsamında

değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen 19 yapının her biri için katalog çalışması hazırlanmış olup 5 tanesinin içine ev sahiplerine ulaşılamaması kaynaklı girilemediğinden mekan özellikleri tespit edilememiş, kalan 14 yapı plan özellikleri bağlamında ele alınmıştır.

Alt zemin kat ve bodrum kat

Geleneksel Türk evinde yaşam katlarının altı ahır, depo, samanlık, mutfak gibi işlevleri içerisinde barındırır (Eldem, 1954:13). Akşehir evlerinde her evin mutlaka alt zemin katı bulunmakta olup bu katlar geleneksel konutta en alt katta görülen depo, mutfak, banyo, tuvalet gibi işlevleri içinde barındırmaktadır. Çoğunlukla sokak seviyesinden bir kapıyla ulaşılan bu katlar sirkülasyonu sağlayan alt zemin hanayı ve sofa biçimlenişine göre etrafına dizili odalardan oluşmaktadır. Alt zemin hanayı, binanın iki ucu boyunca uzanarak bina girişinin karşısındaki diğer ucundan arka bahçeye geçit sağlamaktadır.

İncelenen Akşehir evlerinde alt zemin kat, geleneksel konutların en alt katında olduğu gibi evin ihtiyaçlarına hizmet amacıyla düzenlenmiştir. Değirmen Sokakta yer alan Mustafa Demiray, Musa Akgöl, İsmail Şahbaz ve Mustafa Akgöl evlerinin alt zemin katlarının inşa edildiği dönemde ticarethane olarak kullanıldığı Akşehir halkı tarafından iletilen bilgiler arasındadır (Akgöl ve Akgöl,2021). Cengiz Bektaş Akşehir Evleri adlı kitabında Ermeni kilisesi ve civarı evlerinde yaşayan gayrimüslim hanımların evlerin alt zemin katlarını dantel, oya gibi el işlerini satmak maksadıyla dükkan olarak kullandıklarını belirtmiştir (Bektaş,2005). Konut yapısının en alt katının ticarethane olarak kullanılması 19. yy. Osmanlı Batılılaşma Dönemi mimarlık özelliği olarak değerlendirilmektedir (Yücel, 1996:309).

Zemin kat

Geleneksel Türk evinin ilk aşamalarında evin en alt katı ile yaşam katı arasında bir asma kat bulunmaktadır (Eldem, 1954:13). Yalnızca depo ve mutfak gibi mekanların üzerinde bulunarak en alt katın sofasına taşmayan bu asma kat, zamanla önem kazanmış ve normal kat haline gelmekle beraber kat yüksekliği ana yaşam katından daha alçakta kalmıştır. 19.yy. itibarıyla Batılılaşma etkisiyle ana yaşam katı ile ara katlar arasındaki fark giderek azalmıştır. Yaşam katları plan yükseklik ve kullanım bakımından birbirine benzemeye başlasa dahi en üst kat her daim en önemli kat olma özelliğini korumuştur (Eldem, 1954:13). Nüfus artışıyla beraber konut ihtiyacının arttığı 19.yy. sonrası ortaya çıkan konut tiplerinde

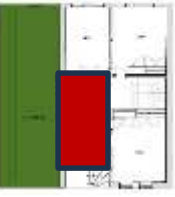
zemin katlar ana yaşam katı olarak kullanım görmeye başlamıştır (Yücel,1996:307-308). İncelenen Akşehir evlerinde alt zemin+zemin+1 kat olarak inşa edilen yapılarda yaşam birimleri çok değişmemiş zemin kat ana yaşam katı olan en üst kat ile aynı fonksiyonlara sahip olarak kullanıma açılmıştır. Ana yaşam katı olarak kabul edilen en üst kat cumba ve balkon çıkmalarıyla zemin kattan ayrı özellikler sergilemiştir.

Takkasızlar Konağı, Recep Kazar, İsmail Şahbaz, Hüseyin Şahbaz, Mustafa Akgül ve Halise Balkış evlerinde zemin kat planı birinci kat planıyla aynı plan özelliklerine sahiptir. Fakat bu yapılarda zemin kat sofaları, içe çekilerek oluşturulan girişten kaynaklı karanlık bir hol niteliğine dönüşmüştür. Ana yaşam katı olan üst kat sofaları ise çıkma ve balkonlarla daha ferah ve nitelikli mekan olma halini korumaktadır.

Menekşe Teker, Nimet Özdemir, Halil Yılmaz ve Tuncer Öz evleri alt zemin+zemin kattan oluşan yapılar olduğu için ana yaşam katları zemin kat olmuştur. Bu evlerde ana yaşam katının zemin katta olması sofanın işlevini kaybederek karanlık bir hol niteliğine dönüşmesine yol açmıştır. Mustafa Demiray ve Güldane Sandıklı evlerinde zemin kat sofa biçimlenişi ana yaşam katı olan en üst kata göre farklılık göstermektedir. Ana yaşam katında iç sofalı plan gösteren bu yapıların zemin kat sofa yerleşiminde *L tipi* şeklinde hol niteliğine dönüşmüş hem iç sofalı hem kapalı dış sofalı plan tipi özellikleri gözlenmektedir. Recep Kazar evinde ise bitişik nizam yapılanması nedeniyle zemin katta yan sofalı plan tipi görülürken, komşu yapının tek katlı olması birinci kat sofasında pencere açılabilmesine imkan tanımış ve kapalı dış sofalı plan tipi özelliği oluşmuştur.

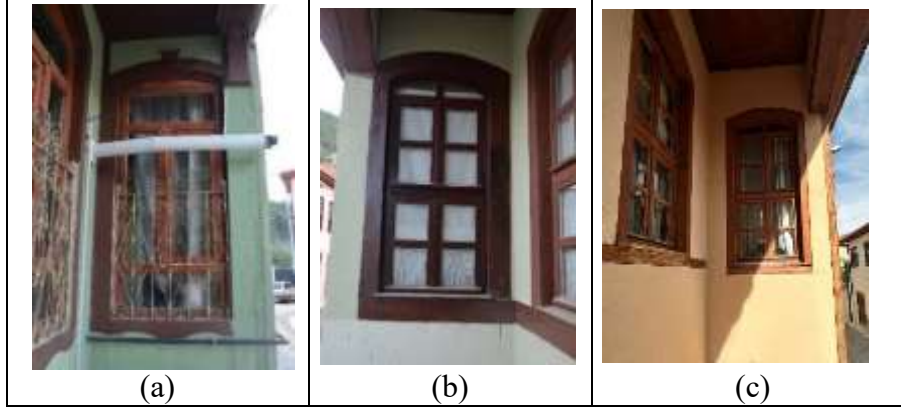
Katalog çalışmasında incelenen Akşehir Evlerinin zemin kat planları sofa biçimlenişine göre sınıflandırma tablosu oluşturulmuştur (Çizelge 6.1). Sedat Hakkı Eldem geleneksel Türk evinde ana yaşam katının daima en üst kat olduğunu vurgulamıştır (Eldem,1954:12). Bu nedenle plan tipolojisi sınıflandırılmasında ana yaşam katı olan en üst kat baz alınacağı için sofa türleri; “*Ana Yaşam Katı Ve Sofa Türleri*” başlığı altında daha detaylı değerlendirilmiştir.

Çizelge 6.1. Akşehir Evleri zemin kat sofa konumuna göre değerlendirilmesi

Kapalı Dış Sofalı Plan Tipi	Yan Sofalı plan tipi	İç Sofalı plan tipi	L Tipi (İç-Dış)
			
5.Hüseyin Şahbaz		1.Musa Akgöl	
			
9.Mustafa Akgül	4.İsmail Şahbaz	7.Nimet Özdemir	
			
12.İhsan Küçükafacan	6.Menekşe Teker	11.Tuncer Öz	
			
16.Halise Balkış		19.Takkasızlar K.	
			
17.Halil Yılmaz			

Bitişik nizam sıralanan Akşehir evlerinde yapı girişleri genellikle sokaktan doğrudan 7-8 basamakla yükseltilmiş bir sahanlık içerisine alınmıştır. Sokaktan eve doğrudan ulaşım, geleneksel Türk evlerinde görülmeyen bir özellik olup; mahremiyetin azalması ve batı kültürünün Türk gelenek ve adetleriyle kaynaşmasının ürünüdür (Yücel,1996:307). İncelenen yapılarda zemin katta girişin sağında veya solunda konumlanan odalardan giriş sahanlığına bakan pencereler yer alır. Dışarıdan gelen kişiyi görmek amaçlı yapılmış olan

bu pencereleri Cengiz Bektaş "Akşehir Evleri" adlı çalışmasında "kim geldi" pencereleri olarak belirtmiştir (Bektaş,2005). Musa Akgöl, Tuncer Öz ve Güldane Sandıklı evlerinde giriş sahanlığı bulunmamakla birlikte “*kim geldi*” penceresine rastlanmamaktadır.

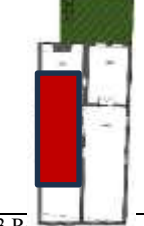
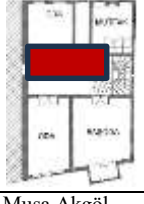
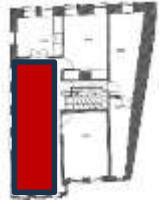
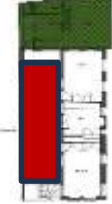
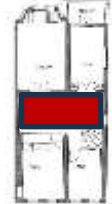
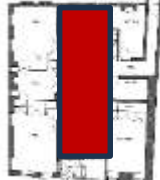
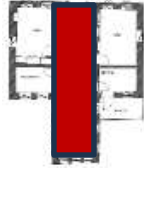
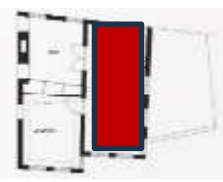
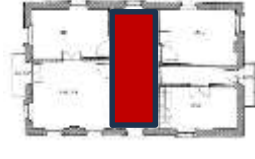
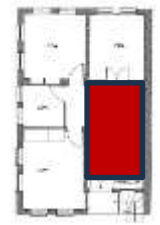
Resim 6.4. (a) İsmail Şahbaz evi kim geldi penceresi (b) Menekşe Teker evi kim geldi penceresi (c) Nimet Özdemir evi kim geldi penceresi

İncelenen tüm Akşehir evlerinde yapı girişinde “*pabuçluk*” adı verilen zemin kat sofasının bir ya da iki basamak aşağısında kalan karşılama mekanı yer almaktadır. Yapı girişi ile sofaya geçiş arasında bir ara mekan olarak tanımlanan bu alanda giriş sahanlığına açılan birer adet pencere bulunmakta ve mekanı aydınlatmaktadır. Pabuçluktan sofaya geçiş sağlanmakta ve katlar arası düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven genellikle zemin kat sofası içinde konumlanmaktadır.

Ana yaşam katı ve sofa türleri

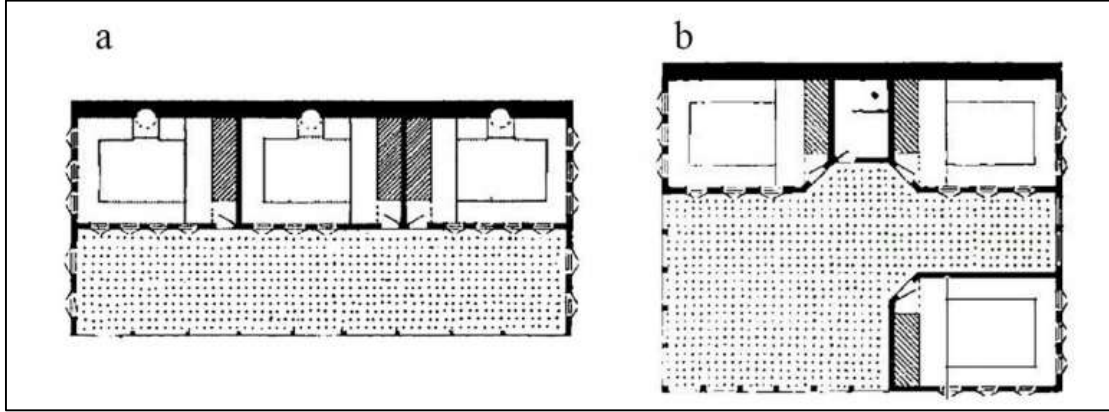
Sedad Hakkı Eldem, Türk Evi Plan tiplerini anlattığı çalışmasında; Geleneksel Türk evinde ana yaşam katının daima en üst kat olduğunu belirtmiştir. Odaların sofa olarak adlandırılan ortak toplanma alanının etrafına dizilmesiyle oluşan Türk evinde; plan şemaları sofa biçimi ve odaların dizilimine göre sınıflandırılmıştır (Eldem,1954:12). Bu nedenle bu tez çalışmasında en üst kat planları esas alınarak oluşturulan plan tipolojisi baz alınmaktadır. Akşehir evleri, ana yaşam katı olan üst kat plan tipleri bakımından incelendiğinde kapalı dış sofalı, yan sofalı ve iç sofalı plan tiplerine rastlanmaktadır (Çizelge 6.2).

Çizelge 6.2. Akşehir evleri ana yaşam katı sofa konumuna göre değerlendirilmesi

Kapalı Dış Sofalı Plan Tipi	Yan Sofalı Plan Tipi	İç Sofalı plan tipi
		
3. Recep Şahbaz	4. İsmail Şahbaz	1. Musa Akgöl
		
5. Hüseyin Şahbaz	6. Menekşe Teker	2. Mustafa Demiray
		
9. Mustafa Akgül		7. Nimet Özdemir
		
12. İhsan Küçükafacan		11. Tuncer Öz
		
16. Halise Balkış		15. Güldane Sandıklı
		
17. Halil Yılmaz		19. Takkasızlar Konağı

Kapalı dış sofalı plan tipi; odaların sofanın yalnızca bir tarafına dizilmesiyle oluşan Türk Evi plan tiplerinin erken evrelerinden olan dış sofalı plan tipinin sofa etrafının duvar ve pencerelerle çevrilerek kapanması suretiyle evrilmiş halidir. 17.ve 18.yy.larda camekanlarla kapanmaya başlayan dış sofa 19.yy da büyük pencerelerle dışa açılmaya başlayarak Osmanlı

Batılılaşmasının konut mimarisindeki gelişim aşamalarının bir örneğini temsil etmektedir (Eldem, 1954:31).

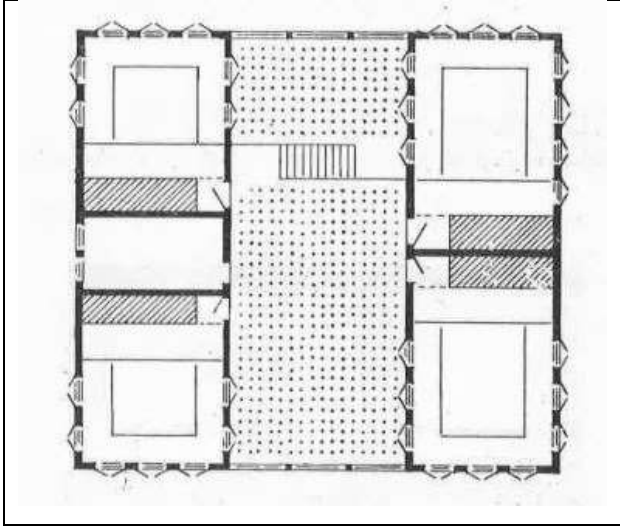

Resim 6.5. Dış sofalı plan tipi; (a) dış sofalı sıralı odalı plan tipi, (b) dış ve köşe plan tipi (Eldem, 1954).

Recep Kazar, Hüseyin Şahbaz, Mustafa Akgül, İhsan Küçükafacan, Halise Balkış ve Halil Yılmaz evlerinin ana yaşam katlarında kapalı dış sofalı plan tipi görülmektedir. İhsan Küçükafacan evinde bugünkü kullanımında sofa; muhdes bir camekan ile ayrılmıştır. Özgün durumunda ise dikey eksenle uzanan kapalı dış sofalı plan tipi özelliğine sahiptir.

Yan sofalı plan tipi; 19.yy. Osmanlı nüfus artışı sonucu ortaya çıkan bitişik nizam yapılaşmasından dolayı dış sofalı bazı yapılarda komşu yapı duvarından dolayı sofaya pencere açılma imkanı bulunamamıştır. Böylelikle dış sofa yan sofa halini almıştır. İsmail Şahbaz ve Menekşe Teker evlerinin ana yaşam katı ve Recep Kazar evinin zemin katı, 19.yy ile gelişen bitişik nizam yapılaşmasından dolayı yan sofalı plan tipi özellikleri göstermektedir.

Türk evinin en yaygın tipi olma özelliği gösteren iç sofalı plan tipi; sofanın iki yanında karşılıklı odaların dizilerek sofanın içte kalmasıyla oluşturulmuş bir plan tipidir. Bu plan tipi bazı yapılarda cumba ile sokağa açılarak genişleyen özellik göstermektedir (Eldem, 1954:91). Musa Akgöl, Mustafa Demiray, Nimet Özdemir, Tuncer Öz, Güldane Sandıklı evi ve Takkasızlar Konağı İç sofalı plan tipi özelliği göstermektedir.

Resim 6.6. İç sofalı plan tipi örneği (Eldem, 1954:34)

Tüm odaların açıldığı ortak kullanım alanı olan sofa; hem bir geçiş alanı hem de oturma mekanı olarak kullanılmaktadır. Sofanın bir ya da iki ucunda bulunarak birkaç basamak yükseltilerek oluşturulan oturma eyleminin gerçekleştirilebildiği bu alanlara sekilik ya da köşk adı verilmektedir (Eldem,1954:19). Takkasızlar Konağı ve İsmail Şahbaz evinde geleneksel Türk Evlerinde olduğu gibi sekilik, sofadan sokağa açılan cumbalarda yer alır. Mustafa Demiray evinde sofada ahşap bir seki yer almakta, fakat geleneksel konut plan tiplerinden farklılaşan merdiven korkuluğunun bitiminde yer alan bir seki olup sokağa açılmamaktadır. Mustafa Demiray evi ve Musa Akgöl evinin sekilikleri başodalarından sokağa açılan cumbalarında oturma amaçlı bulunmaktadır. Hüseyin Şahbaz, Menekşe Teker, Nimet Özdemir, Mustafa Akgöl, Tuncer Öz, Halise Balkış ve Halil Yılmaz evlerinde sofada herhangi bir sekiliğin olmayışı Türk Evi plan tiplerinden farklılaşmanın bir başka örneğidir. Recep Kazar ve Güldane Sandıklı evinde sofadan ön sokağa açılan sekilik yer almazken birinci kat sofasında merdiven evinden 3 basamakla ulaşılan sekilik kısmı bulunmaktadır.

Geleneksel Osmanlı konut anlayışında önemli bir yere sahip olan ve sokakla iletişim kurmayı sağlayan cumbalar Akşehir evlerinde de önemli bir yere sahip olup her yapıda değişkenlik göstermiştir. İç sofalı plan tipi özelliği gösteren Musa Akgöl ve Mustafa Demiray evlerinde cumba evin başodasından sokağa doğru bakmaktadır. Kapalı dış sofa düzenlemesindeki Hüseyin Şahbaz evi ve yan sofa düzenlemesine sahip olan İsmail Şahbaz evinde cumba sofada; kapalı dış sofalı plan tipine sahip Recep Kazar ve Halise Balkış

evlerinde ise çıkma hem sofadan hem yanında yer alan başodadan testere tipi çıkma ile sokakla görsel iletişim halinde bulunmaktadır. İç sofalı plan şemasına sahip Takkasızlar Konağı'nda "L" yapan sofanın her iki ucundan da çıkma yaparak sokağa bakmaktadır. Menekşe Teker, Nimet Özdemir, Mustafa Akgöl, Güldane Sandıklı, Halil Yılmaz ve Tuncer Öz Evlerinde herhangi bir cumbaya rastlanmaması ilgi çekici özellik olarak ele alınarak Batılılaşma etkisiyle geleneksel Osmanlı konut anlayışının başkalaşım geçirmiş örneği olarak değerlendirilebilir. Hacı Hamza Sokakta konumlanan dış sofalı plan şemasına sahip İhsan Küçükafacan Evi'nde ise cumba; sofadan koridor şeklinde bir uzantıyla yapının yan cephesine doğru açılarak farklılık göstermiştir. Çıkmanın olduğu bölümde Türk Evlerinde oturma amaçlı yapılan iki basamakla ulaşılan sekiliğin varlığı da göze çarpmaktadır.

Odalar

Genellikle iki yada üç katlı inşa edilen Türk evinin en üst katının köşesinde manzaraya konumlanan evin en aydınlık odası evin başodasıdır. Evin misafir kabul edildiği en süslemeli bölümü olan başodalar genellikle cumbaların yer aldığı sekilik, dolap, ocak, süslemeli tavan detaylarıyla zenginleştirilmiştir (Hacıbaloğlu, 1989, s.22). Musa Akgöl, Mustafa Demiray, Recep Kazar ve Halise Balkış evlerinde evin başodası sokağa çıkma yapan odalardır. Mustafa Demiray ve Musa Akgöl evlerinin başodaları cumbası, sekisi ve özellikli tavan süslemeleriyle diğerlerinden daha nitelikli özelliklere sahiptir. Güldane Sandıklı evinin başodası balkona açılan oda olup, Tuncer Öz evinde ise haçvari uzanan oda başoda niteliği göstermekte ve tavan detayı dikkat çekmektedir. Diğer yapılarda sofanın yanındaki sokağa bakan odalar duvar boyu yüklük detayları ve bol ışık alan mekanlar olup başoda niteliğindedir.

Bazı yapılarda yaşam katlarına çağın ve yaşam koşullarının gerektirdiği tuvalet, banyo, mutfak gibi işlevleri barındıran muhdes ekler yapılmıştır. Fakat Musa Akgöl evinde her iki yaşam katında mutfak olarak kullanılan mekanlarda özgün mutfak nişi ve ocak bulunması özgün planda da mutfak olarak tasarlandığını düşündürmekte ve geleneksel Osmanlı konutundan farklılaşan modern bir tasarımı gözler önüne sermektedir. Recep Kazar, Menekşe Teker, Nimet Özdemir ve Halise Balkış evlerinde de zemin katta ocak bulunması dikkat çekici özellikler arasında sıralanabilir.

Çizelge 6.3. Akşehir Evleri plan özellikleri tablosu.

PLAN ÖZELLİKLERİ					
Yapının Adı	Sofa	Cumba	Balkon	Sekilik	Merdiven
1.Musa Akgöl	İç sofa	Odadan sokağa doğru	Arka cephede	Sofada yok Çıkma mevcut	Sofada,Barok döner merdiven
2.Mustafa Demiray	İç sofa	Odadan sokağa doğru	Ön cephede sofadan	Sofada merdiven bitimi ve çıkma	Sofada Tek kollu
3.Recep Kazar	Yan-Dış sofa	Sofa ve yan odadan cephe boyu testere	Balkon yok	Sofada yok,	Sofadn açılan çift kollu
4.İsmail Şahbaz	Yan sofa	Sofadan sokağa	Arka cephede	Sofada çıkma	Sofadan ayrı çift kollu barok döner
5.Hüseyin Şahbaz	Dış sofa	Sofadan sokağa doğru	Balkon Yok	Yok	Sofadan açılan çift kollu barok döner
6.Menekşe Teker	Yan sofa	Çıkma yok	Balkon Yok	Yok	yok
7.Nimet Özdemir	İç sofa	Çıkma yok	Balkon Yok	Yok	yok
9.Mustafa Akgül	Dış sofa	Çıkma yok	Balkon Yok	Yok	Sofadan açılan yarım döner
11.Tuncer Öz	İç sofa	Çıkma yok	Muhdes balkon	Yok	Yok
12.İhsan Küçükafacan	Dış sofa	Sofadan dik eksende yan sokağa	Balkon yok	Çıkma mevcut	Çatı arasın açılan döner merdiven
15.Güldane Sandıklı	İç sofa	Çıkma yok	Ön ve arka cephde iki tane balkon	Yok	Sofadan çift kollu
16.Halise balkış	Dış sofa	Sofa ve yan odadan cephe boyu testere	Balkon yok	Yok	Sofadan tek kollu
17.Halil Yılmaz	Dış sofa	Çıkma yok	Balkon yok	Yok	yok
19.Takkasızlar Konağı	İç sofa	Sofadan sokağa doğru	Çatı arası balkonu	Sofada ve çıkmalarda mevcut	Sofadan döner merd.

Merdiven

Genellikle alt zemin +zemin+1 katlı olarak yapılan ve en üst katı yaşam katı olan Akşehir Evlerinde yaşam katına ulaşımı sağlayan merdivenin konumu plan şemasında büyük önem arz etmektedir.

18.yy'a kadar inşa edilen konutlarda merdivenler tek kollu merdiven olarak tasarlanırken 18.yy'dan sonra merdiven evleri sofanın içinde daha geniş ve yayvan tasarlanmaya başlamış, merdiven evi direk veya camekanlarla çevrilip sofa içinde daha önemli bir mekan halini almıştır. İki ya da üç kollu merdivenler 18.yy.da yaygın görülmemiş olup 19.yy.da yayılmıştır. Bu dönemde taşradaki evlerde üç kollu merdivenler görülme de merdiven sahanları genişletilerek merdivenin önemi daha çok ortaya çıkartılmıştır. (Eldem, 1987. 132).

Katalog çalışmasında yer alan Halil Yılmaz, Tuncer Öz, Menekşe Teker, Nimet Özdemir evleri alt zemin +zemin kat olarak tasarlandığı için ana yaşam katının sofasında merdiven yer almamaktadır. Mustafa Demiray ve Halise Balkış evlerinde sofanın içinde tek kollu olarak tasarlanmış olan merdiven, erken dönemlerde tasarlanan merdiven özelliklerini yansıtmaktadır. Recep Kazar ve Mustafa Akgöl evlerinde, merdiven evi sofanın içerisinde iki oda arasında genişçe özel bir bölümde çift kollu olarak tasarlanmış olup merdivenin plan içerisinde daha önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Takkasızlar Konağı, Güldane Sandıklı evi ve Musa Akgöl evinde bulunan merdiven, sofanın bir ucunda genişçe tasarlanmış çift kollu merdiven örnekleridir. Musa Akgöl evi ve Takkasızlar Konağı'nın Barok özellikli döner merdivenleri plan tasarımında 19.yy Batılılaşma etkilerinin iyice belirginleştiğinin göstergelerindendir. İsmail Şahbaz evinde sofadan başka bir alanda ayrı olarak tasarlanan barok özellikte döner merdiven 19.yy konut mimarisinde plan şemasında merdivenin tek başına bağımsız bir birim oluşunun örneğidir.

Balkon

Geç Dönem Osmanlı Mimarlığında 19.yy ikinci yarısında görülmeye başlayan, cumbanın yerini alarak gelişen Avrupa etkili balkon geleneği Akşehir'deki bazı evlerde de etkisini göstermiştir. Özellikle hiç kapalı bir çıkmaya rastlanmayan Güldane sandıklı evinde; cumbanın yerini ön ve arka cephede bulunan iki balkon alarak Osmanlı konut mimarlığında Batılılaşma etkisinin Akşehir'deki önemli bir temsili olmuştur. Musa Akgöl ve İsmail Şahbaz evlerinde balkonlar arka cephede yer almış; Mustafa Demiray evinde ise sofadan sokağa açılan balkon, Geleneksel Osmanlı konutlarında sofadan sokağa açılan cumbanın yerini alarak Batılılaşma etkisini göstermiştir. Takkasızlar Konağı'ndaki balkon ise özgün bir düzenlemeye sahip çatı arası balkonu olarak sofadan sokağa açılan cumbanın üzerinde

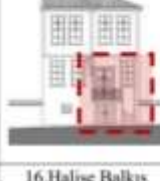
kendine yer edinmiştir. Tuncer öz evinde mutfaktan bahçeye açılan balkonun muhdes ek olarak sonradan yapıldığı tespit edilmiştir.

6.3. Cephe Özellikleri

Cephe düzeni ve giriş nişi

Osmanlı Batılılaşma hareketlerinin konut mimarisine getirileri ve gayrimüslim ustaların sanatı Akşehir evlerinin cephe karakterine de yansımıştır. Genel olarak bitişik nizam sıralanan Akşehir Evlerinde yapı girişleri sokak üzerinden doğrudan sağlanmakta olup, katalog çalışmasında yer alan yapılardan yalnızca Güldane Sandıklı Evi'nde bina girişi geleneksel ev kültüründe olduğu gibi bahçe içinde bulunmaktadır. Akşehir evlerinin en önemli ve gösterişli cephesi sokağa bakan ön cepheleri olmuştur. İki ya da üç katlı olarak tasarlanan bu evlerin çoğunda Osmanlı geç dönem özelliği olarak yapı girişi içe çekilerek barok özellikli döner bir merdivenle ulaşılan giriş nişi oluşturulmuştur. İncelenen 19 yapının 13 cephesinde yapıya giriş yükseltilmiş bir niş içerisine alınmıştır (Çizelge 6.4).

Çizelge 6.4. Giriş sahanlığı bulunan evler

Giriş Sahanlığı Bulunan Evler					
					
2.Mustafa Demiray	3.Recep Kazar	4.İsmail Şahbaz	5.Hüseyin Şahbaz	6. Menekşe Teker	7.Nimet Özdemir
					
9.Mustafa Akgül	10.Derviş Anıl	12.İhsan Küçükafacan	13.Hacı Hamza sk.no: 46	16.Halise Balkış	17.Halil Yılmaz

İsmail Şahbaz, İhsan Küçükafacan, Hacı Hamza Sk 46 Numaralı Yapı, Halise Balkış ve Halil Yılmaz Evi giriş nişleri düz dikdörtgen forma sahip olup; Recep Kazar, Hüseyin Şahbaz, Menekşe Teker, Nimet Özdemir, Mustafa Akgül evlerinin giriş düzenlemesini süsleyen basık kemerler ve belirgin kilit taşları *Batılı Klasik Ögeler* olarak öne çıkmaktadır.

Mustafa Demiray, Derviş Anıl evi ve Takkasızlar Konağı'nda içe çekilerek oluşturulan giriş sahanlığının çeperleri ahşap sütunlarla bölünerek farklı boyutlarda ahşap basık kemerlerle düzenlenmiştir. Yapı girişlerinin sahanlıklarında barok süslemeli demir korkuluklar yer alır, korkuluklar sahanlığı koruma görevinin yanında cepheye estetik görünümler sunmaktadır.

Değirmen Sokakta Ermeni Kilisesi karşısında konumlanan Ahmet Gök Evi, Hacı Hamza Sk. 44 numaralı yapı, Hacı Hamza sk. 30 numaralı yapı, Güldane Sandıklı evlerinde yapı girişlerinde sahanlık bulunmamakta olup, giriş kapısı basık kemerli bir niş içerisine alınmasıyla vurgulanmıştır (Çizelge 6.5).

Çizelge 6.5. Sahanlıksız giriş nişi olan yapılar

Tuncer Öz ve Musa Akgöl evlerinde yapı girişi sokak kotundan direkt sağlanmakta olup giriş herhangi bir niş içerisine alınmamıştır. Takkasızlar konağı ise iki ana girişe sahip olan tek yapıdır (Resim 6.8).

Resim 6.7. (a) Tuncer Öz evi girişi ; (b) Musa Akgöl evi girişi ; (c) Takkasızlar Konağı

Takkasızlar Konağı, İsmail Şahbaz, Nimet Özdemir evlerinde giriş nişi cephenin ortasında yer almakta; giriş nişine sahip olan diğer tüm yapılarda cephe, giriş nişi ve yanında yer alan 2'li pencere grubu tarafından yatayda ikiye bölünmüş durumda bir tipoloji ortaya koymaktadır (Resim 6.5).

Resim 6.8. Halil Yılmaz evi ve Recep Kazar evi örnekleri

Merdiven ve korkuluklar

Binaların yükseltilmiş giriş kapılarının doğrudan yola açılması, Osmanlı konutlarının 19.yy Batılılaşma etkisiyle dönüşümünün bir ürünü olmuştur (Yücel, 1996: 308). Akşehir evlerinde de görülen bu düzenlemede merdivenler son derece önem arz etmektedir. Giriş sahanlığına sahip olmayan yapılarda 4-5 basamaklı düz merdivenlere rastlanmaktadır. Giriş sahanlığı bulunan yapılarda görülen döner merdivenler ise 19.yyda ortaya çıkan Barok mimarlık

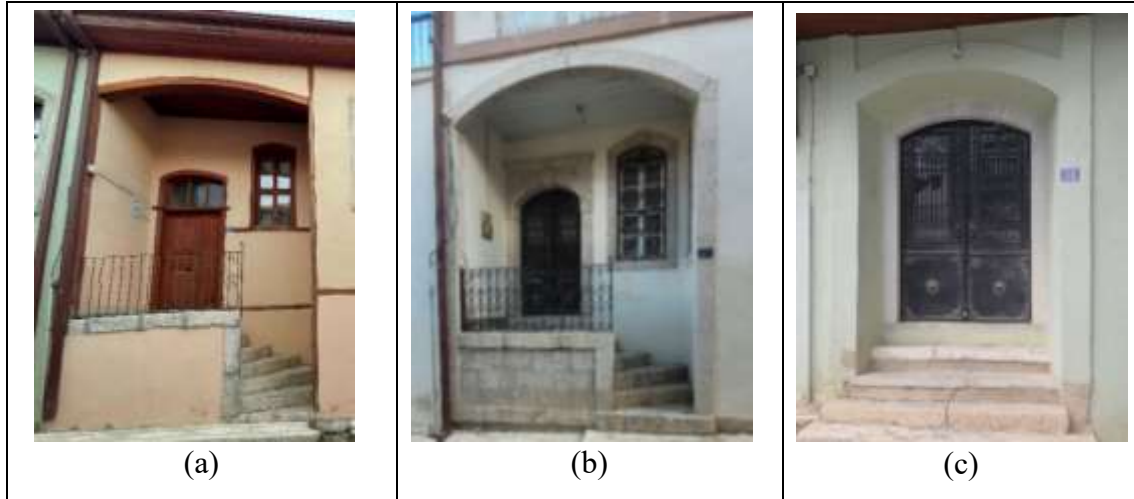
akımının etkilerinin yansıması olarak cephe karakterine önemli bir katkıda bulunmaktadır. Yapı girişlerinin sahanlıkları barok mimarlık akımının süsleme özelliklerine sahip demir korkulukla korunmakta ve aynı zamanda cepheye estetik görünümler sunmaktadır.

Resim 6.9. (a) Güldane Sandıklı evi giriş merdiveni (b) Halise Balkış evi barok merdiveni (c) Recep Kazar evi ve ikiz yapısı barok merdiven örnekleri

Kemer ve sütunlar

Akşehir evlerinin cephe düzenlemesinde kemer kullanımı oldukça yoğun ve dikkat çekicidir. Bina girişlerindeki sahanlık ve niş düzenlemelerinde, pencere sövelerinde, giriş kapılarındaki tepe pencerelerinde ve kapı formlarında basık kemer kullanımının yaygın olduğu tespit edilmiştir. Sahanlığı olan yükseltilmiş giriş düzenlemesine sahip olan Hüseyin Şahbaz, Menekşe Teker, Nimet Özdemir, Mustafa Akgül, Recep Kazar evlerinin ve sahanlığı olmayan yükseltilmiş giriş nişine sahip olan Ahmet Gök Evi, Hacı Hamza Sk. 44 numaralı yapı, Hacı Hamza sk. 30 numaralı yapı ve Güldane Sandıklı evlerinin girişi Batılı Klasik öğeler olan basık kemerlerle düzenlenmiştir.

Resim 6.10. (a) Nimet Özdemir evi giriş düzenlemesi; (b) Mustafa Akgül evi giriş düzenlemesi; (c) Ahmet Gök evi giriş düzenlemesi

Mustafa Demiray, Derviş Anıl evi ve Takkasızlar Konağı'nda içe çekilerek oluşturulan giriş sahanlığının çeperleri ahşap sütunlarla bölünerek farklı boyutlarda ahşap basık kemerlerle düzenlenmiştir.

Resim 6.11. (a) Mustafa Demiray evi giriş düzenlemesi; (b) Derviş Anıl evi giriş düzenlemesi; (c) Takkasızlar Konağı giriş düzenlemesi

Çıkma ve cumbalar

Tarihi kent silüetinin oluşumuna büyük katkı sağlayan Akşehir evlerinin cephelerinde çıkma ve cumbalar büyük rol oynar. Katalog çalışmasında incelenen Akşehir evlerindeki yapılarda; Menekşe Teker, Nimet Özdemir, Mustafa Akgül, Tuncer Öz, Hacı Hamza sk.no:46, Hacı Hamza sk no.44 ,Güldane Sandıklı ve Halil Yılmaz evlerinde herhangi bir cumbaya

rastlanmaması Osmanlı Batılılaşma etkisiyle eski Osmanlı konutundaki cumbanın yavaş yavaş kaybolmaya başladığının bir göstergesidir (Çizelge 6.6).

Çizelge 6.6. Cumbasız Yapılar

Cumbasız yapılar			
			
6. Menekşe teker evi	7. Nimet Özdemir	9. Mustafa Akgöl	11. Tuncer Öz
			
15. Güldane Sandıklı	18. Hacı Hamza sk.no: 44	13. Hacı Hamza sk.no: 46	17. Hacı Hamza sk.no: 46

Cumbalı yapılar ise cephe boyu çıkma, cephe ortasında çıkma ve cephenin bir yanından çıkma olarak 3 grupta incelenebilir (çizelge 6.6). Recep kazar, Ahmet Gök ve Halise Balkış evlerinde çıkma sofadan ve yanındaki odadan cephe boyu görülmekte olup *barok özellikli* eliböğründe detaylarıyla taşınmaktadır (Resim 6.12).

Resim 6.12. Barok eliböğründe detayları

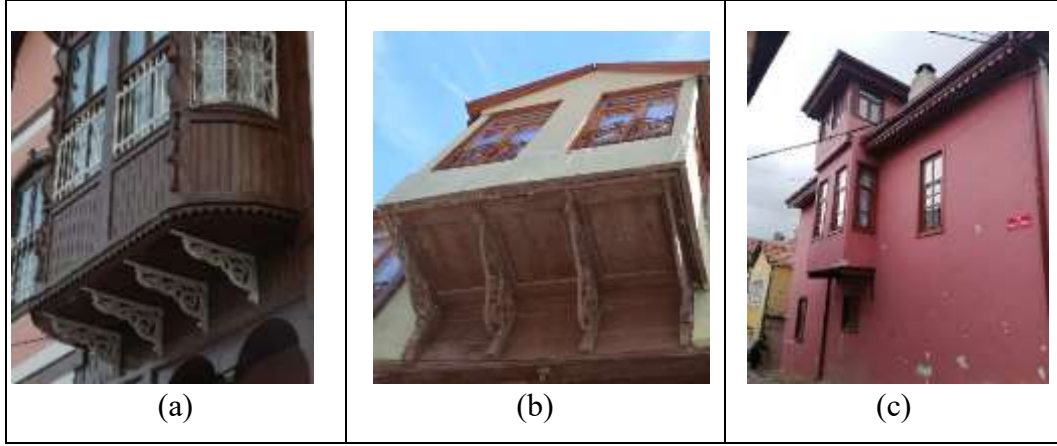
Musa Akgöl, Mustafa Demiray, Hüseyin Şahbaz, Derviş Anıl evleri ve Hacı Hamza Sokakta yer alan 30 numaralı yapı cephenin bir yanında çıkmalar grubuna örnek teşkil eden özgün nitelikte yapılardır. Musa Akgöl ve Mustafa Demiray evlerinde görülen tek yöne çıkmalar sofadan değil odadan sokağa açılır. Hüseyin Şahbaz ve Hacı Hamza Sokak 30 numaralı evde yer alan çıkmalar sofadan sokağa uzanan girişin üzerini örterek aynı zamanda saçak görevini

de üstlenmiştir. İsmail Şahbaz evi ve Takkasızlar Konağı cephenin ortasından çıkmanın en güzel örneklerini teşkil etmekte olup bu çıkmalar da girişin üzerinde saçak görevi görmektedir.

Çizelge 6.7. Akşehir Evleri çıkma sınıflandırılması

CEPHE BOYU ÇIKMA	CEPHENİN BİR YANINDA ÇIKMALAR	CEPHE ORTASI ÇIKMA	
 3. RECEP KAZAR	 10. DERVİŞ ANIL	 1. MUSA AKGÖL	 1. İSMAİL ŞAHBAZ
 8. MUSTAFA GÖK	 2. MUSTAFA DEMİRAY	 5. HÜSEYİN ŞAHBAZ	 19. TAKKASIZLAR KONAĞI
 15. HALİSE BALKIŞ	 18. İLİAÇI HAMZA SK NO:30		

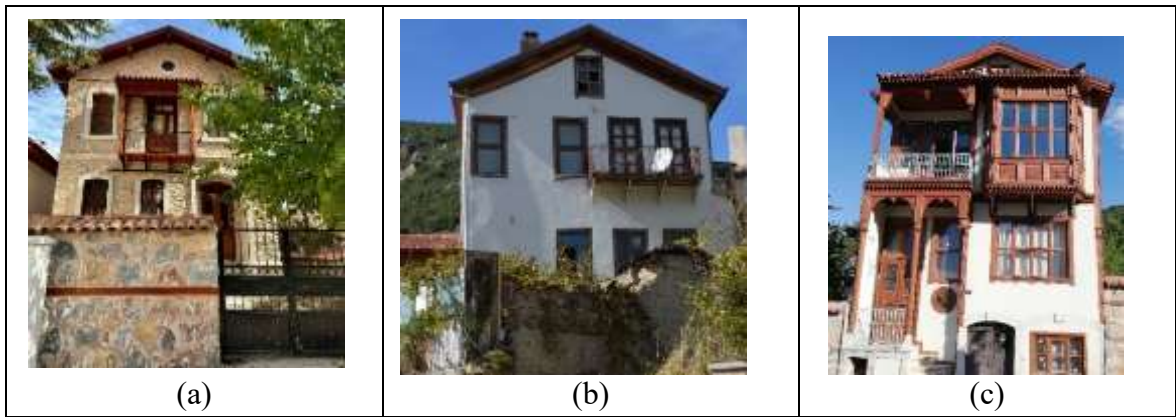
Derviş Anıl, Musa Akgöl, Mustafa Demiray, İsmail Şahbaz evi ve Takkasızlar Konağında bulunan cumbayı taşımaya yarayan süslemeli demir konsollar barok özellik göstermekte ve cepheye hareket katan süsleme unsuru olarak görülmektedir. İhsan Küçükafacan evindeki çıkma incelenen tüm yapılardan farklı olarak yan sokağa bakan cephe ortasında bulunan cumba olarak yerini almıştır (Resim 6.13;c).

Resim 6.13. (a) Takkasızlar Konağı cumba altı konsol detayı ; (b) İsmail Şahbaz evi cumba altı konsol detayı ; (c) İhsan Küçükafacan evi cumba detayı

Balkon

Geç Dönem Osmanlı Mimarlığında 19.yy ikinci yarısında görülmeye başlayan, cumbanın yerini alarak gelişen Avrupa etkili balkon geleneği Akşehir'deki bazı evlerde de etkisini göstermiştir. Özellikle Güldane Sandıklı evinde hiç kapalı bir çıkmaya rastlanmamış; cumbanın yerini tamamen ön ve arka cephede bulunan iki balkon alarak Osmanlı konut mimarlığında Batılılaşma etkisinin Akşehir'deki önemli bir temsili olmuştur. Musa Akgöl ve İsmail Şahbaz evlerinde balkonlar arka cephede yer alarak cephenin monotonluğunu kırmıştır. Mustafa Demiray evinde sofadan sokağa açılan balkon, Geleneksel Osmanlı konut anlayışında sofadan sokağa açılan cumbanın yerini alarak Batılılaşma etkisini göstermiştir. Takkasızlar Konağındaki balkon ise farklı bir düzenlemeye sahip çatı arası balkonu olarak sofadan sokağa açılan cumbanın üzerinde kendine yer edinmiştir.

Resim 6.14. (a) Güldane Sandıklı evi balkonu ; (b) İsmail Şahbaz evi arka cephe balkonu ; (c) Mustafa Demiray evi balkonu

Kapılar

Akşehir evlerinin cephe karakterini oluşturan önemli unsurlardan biri de kapı ve pencereler olmuştur. Akşehir evlerinde giriş kapıları genellikle çift kanatlı, basık kemerli tepe pencereli olarak tasarlanarak cepheye dekoratif öge olarak katılmıştır. Ahmet Gök, Mustafa Akgül, Tuncer Öz, Güldane Sandıklı evleri ve Hacı Hamza Sokak no: 44 gibi yapıların giriş kapısının üzerinde kilit taşı belirginleştirilmiş basık kemerli söveleri Batılı Klasik unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

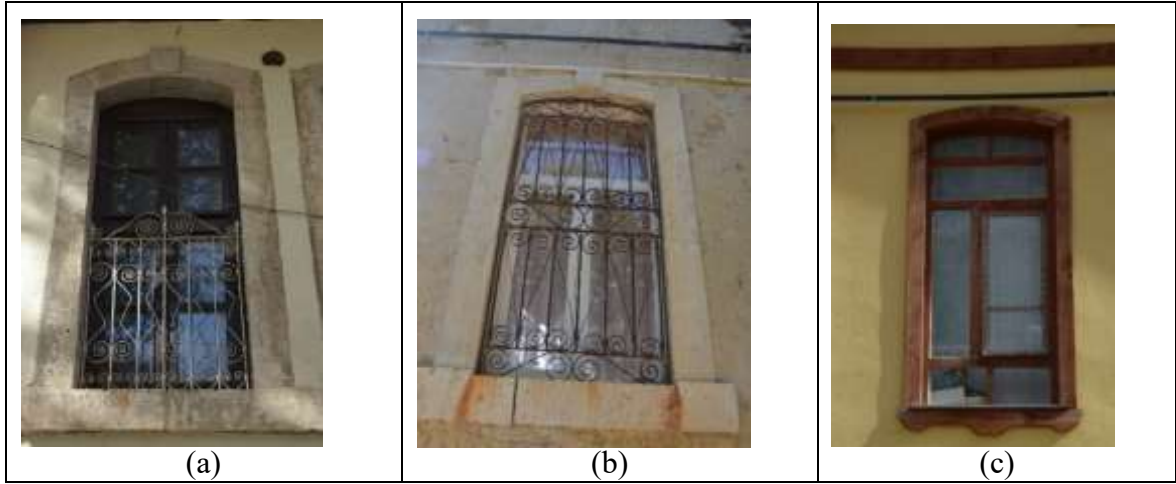
Resim 6.15. (a) Hacı Hamza Sk: 44 giriş kapısı ; (b) Mustafa Akgül evi giriş kapısı; (c) Tuncer Öz evi giriş kapısı

Yalnızca Mustafa Demiray ve Halise Balkış evlerinde düz dikdörtgen forma sahip giriş kapısı yer almaktadır. Halise Balkış evinin giriş kapısında tepe penceresi bulunmamaktadır. Her anlamda özgün bir cepheye sahip olan Musa Akgöl Evinde ise özenli demir işçiliğe sahip dikdörtgen formda giriş kapısı ve üzerinde barok süslemeli ferforjeler yer alır. Giriş kapısının her iki yanında bulunan yarım daire kemerli taş söveli demir parmaklıklı iki pencere girişi vurgulamaktadır.

Pencereler

Akşehir evlerinin cephelerinde bir diğer önemli unsur pencerelerdir. Giriş nişi olan yapıların cephelerinde giriş kapısının hemen yanında birer pencere yer almaktadır. Yapı cephelerinde çoğunlukla $\frac{1}{2}$ oranlı basık kemerli kilit taşı belirginleştirilmiş Batılı Klasik öğeler bulunduran pencere ve söveler bulunmaktadır. 19.yy ile gelişen pencere oranlarının büyümesi ve değişmesi Mustafa Demiray evinin ön cephesinde kendini belirgin şekilde

göstermiş zemin kat hizasında cumbanın altında $\frac{3}{4}$ oranlı geniş bir pencere yer alarak cumba ile düşeyde uyumlu bir görünüm oluşturmıştır. Katalog çalışmasında incelenen evlerden yalnızca Ahmet Gök evi ve Halise Balkış evi cephelerinde düz dikdörtgen formlu $\frac{1}{2}$ oranlı pencere görülmüştür. Recep Kazar evinde zemin kat hizasında basık kemerli söveli kilit taşı belirginleştirilmiş batılı klasik unsurlar yer alırken üst kat hizasında cephe boyu çıkmanın üzerindeki pencerelerin düz dikdörtgen formda olduğu tespit edilmiştir.

Resim 6.16. (a) Güldane Sandıklı evi pencere detayı (b) Recep Kazar evi pencere detayı (c) Halil Yılmaz evi pencere detayı

İncelenen Akşehir Evleri cephelerinde en dikkat çekici olan Musa Akgöl ve Mustafa Demiray evlerinin cephe düzenlemeleri ve pencereleri olmuştur. Musa Akgöl evi ve Mustafa Demiray evlerinde barok özellikli yuvarlak pencereler yer alarak Osmanlı Batılılaşma hareketlerinin Akşehir cephelerine yansımalarının en belirgin örnekleri olmuştur. Musa Akgöl evinin ön cephesinde bulunan köşe bitiş taşları, kat silmeleri, yarım daire kemerli söveleri batılı klasik öğelerin Geç Osmanlı dönemi yapılarında kullanılmasının bir başka örneğini temsil etmektedir. Cephe her haliyle Akşehir' in en özenli ve karakteristik cephesi olma özelliğini korumuştur.

Resim 6.17. (a) Mustafa Demiray evi giriş kapısı ve barok penceresi ; (b) Musa Akgöl evi giriş düzenlemesi ve barok penceresi

Her yapıda mutlaka alt zemin katı olan Akşehir Evlerinin ön cephelerinde sokaktan alt zemin kata girişi sağlayan kapı ve aydınlatma amaçlı pencereler bulunmaktadır. Çoğu düz dikdörtgen forma sahip olan alt zemin kat kapı ve pencerelerinden Mustafa Demiray evinin alt zemin kapısı Batılı Klasik özellikte basık kemerli söveli kilit taşı belirginleştirilmiş kapı ve penceresi ile ayrılmaktadır. Kapı ve pencerelerin bir çoğunda geç dönem Osmanlı süsleme özelliğine sahip S,C kıvrımlı barok özellikli parmaklık ve korkuluklar bezeme unsuru olarak yer alır.

Akşehir evlerinin yan ve arka cepheleri ön cephe kadar görkemli tasarlanmamışlar, çoğu cephe düz sıva+boya ve pencerelerle sınırlı kalmıştır. Bazı yapılarda ön cephede görülen Batılı Klasik basık kemerli söveli pencereler yan ve arka cephelerde düz dikdörtgen formu pencereler olarak devam etmiştir. Güldane Sandıklı evinde pencere formu yapının tüm cephelerinde devam etmiştir. Tuncer öz evinin arka cephesinde de pencere düzeni devam etmiş bodrum kat kapısının üzerinde barok süslemeli eliptik bir daire cephede süsleme unsuru olarak kullanılmıştır.

Resim 6.18. Tuncer Öz evi arka cephesi eliptik pencere

Çatı formu

Cephe biçimlenişinde diğer önemli faktör binanın çatı formudur. Beşik çatı örtüsüne sahip olan Musa Akgöl, Mustafa Demiray, İsmail Şahbaz, Derviş Anıl, İhsan Küçükafacan, Güldane Sandıklı, Halil Yılmaz evleri ve Hacı Hamza Sokakta yer alan 46 numaralı yapı ön cepheden üçgen alınlıklı, tepe pencereli görünümüyle 19.yy sonlarında yaygınlaşan neo klasik akımın etkilerini göstermektedir. Güldane Sandıklı evinin üçgen alnında yer alan yuvarlak tepe penceresi neo klasik unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen diğer 10 yapının orjinalinde düz toprak damlı olduğu zamanlara ihtiyaçlara binaen kırma çatılı olarak düzenlendiği bilinmekte olup Tuncer Öz evi hala düz toprak damlı olma özelliğini korumaktadır.

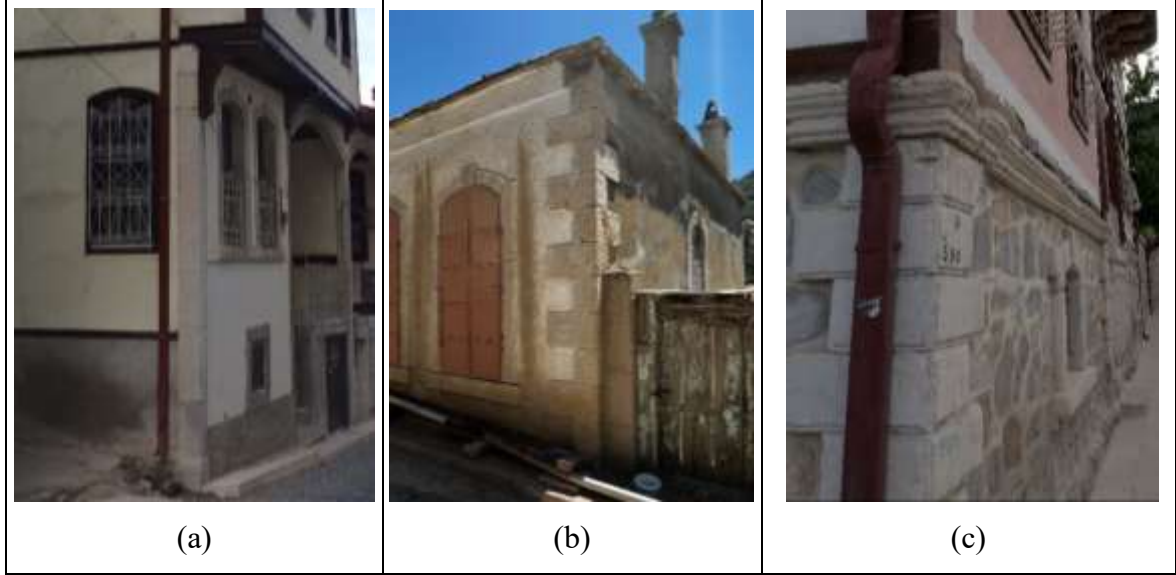
Çizelge 6.8. Akşehir Evleri üçgen alınlıklı beşik çatılar

ÜÇGEN ALINLIKLI BEŞİK ÇATILAR		
		
1. MUSA AKGÖL	2. MUSTAFA DEMİRAY	4. İSMAİL ŞAHBAZ
		
10. DERVİŞ ANIL	12. İHSAN KÜÇÜKAFACAN	13. HACI HAMZA SK:46
		
15. GÜLDANE SANDIKLI	17. HALİL YILMAZ	19. TAKKASIZLAR KONAĞI

Bezemeler

Akşehir Evlerinin cephelerinde bezeme unsuru olarak bina köşe bitiş taşları, kat silmeleri, pencere söveleri ve belirgin kilit taşları, pencere ve kapıların üzerindeki barok süslemeli demir parmaklıklar ile sahanlıkta bulunan demir korkuluklar, cumbaları taşıyan süslemeli konsol ve barok özellikli eli böğründeler görülmektedir.

Musa Akgöl, Recep Kazar, İhsan Küçükafacan, Tuncer Öz, Hacı Hamza Sk no:30 ve Takkasızlar Konağında bulunan Osmanlının geç dönemlerinde kullanılan Batılı Klasik mimarlık unsuru olan köşe bitiş taşmaları cepheye hareket katan bezeme unsurları olmuştur.

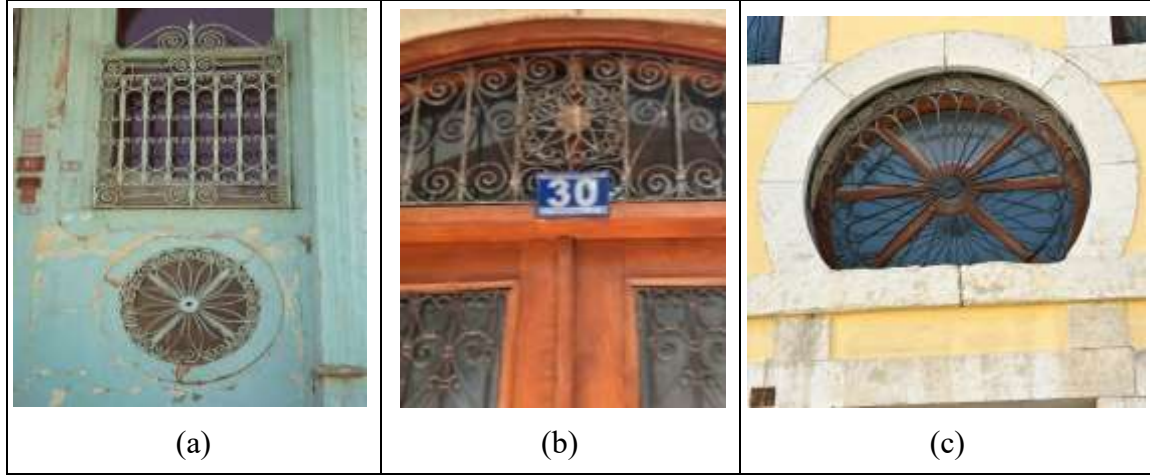
Resim 6.19. (a) Recep Kazar evi köşe bitiş taşı detayı; (b) Tuncer Öz evi köşe bitiş taşı detayı; (c) Takkasızlar Konağı köşe bitiş taşı detayı

Cephelerde bezeme unsuru olarak nitelendirilebilecek bir diğer unsur olan kat hizalarını belli eden yatay silmeler Musa Akgöl, Hüseyin Şahbaz, Mustafa Akgöl, İhsan Küçükafacan, Güldane Sandıklı, Halil Yılmaz ve Hacı Hamza Sk no:46 evlerinde ayrıca Derviş Anıl Evi ile Takkasızlar Konağı'nın alt zemin kat hizasında görülmektedir.

Akşehir Evlerinde kapı ve pencerelerin Batılı Klasik özellikteki basık kemerli söveleri ve belirginleştirilmiş kilit taşları cepheyi oluşturan mimari unsurlar olmanın yanı sıra cepheye hareket katan süsleme unsurları olarak da değerlendirilmektedir. Geleneksel Osmanlı konut cephelerinde kullanılan düz dikdörtgen formlu pencerelerin yerini Batılı Klasik mimarlık akımının bu öğelerine bırakması Akşehir evleri cephe karakterinin de Batılılaşma etkisiyle şekillendiğinin bir göstergesi olarak ele alınabilir.

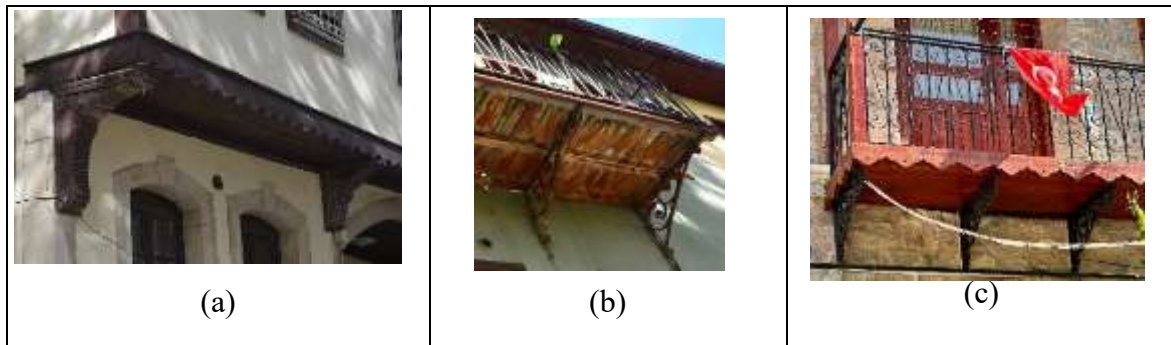
Ayrıca kapı ve pencerelerin üzerinde yer alan Geç Dönem Osmanlı süsleme özelliğine sahip S,C kıvrımlı;salyangoz motifli Barok özellikli parmaklık ve sahanlık korkulukları bezeme unsuru olarak önemli bir yer tutmaktadır. Mustafa Demiray evi ile Musa Akgöl evi giriş

düzenlemesiyle, Hacı Hamza Sk:30 numaralı yapıda giriş kapısının tepe penceresinde yer alan güneş sembolü Barok özellikte bezeme unsuru olarak dikkat çekmektedir.

Resim 6.20. (a) Mustafa Demiray evi barok pencere detayı; (b) Hacı Hamza Sk:30 tepe penceresi süsleme detayı; (c) Musa Akgöl evi barok pencere detayı

Akşehir Evlerinin cephe biçimlenmesinde önemli rol oynayan çıkma ve balkonları taşıyan konsol ve eli böğründe detayları taşıyıcı özelliğinin yanında özel işçiliği ve Barok özellikleriyle bezeme unsuru olarak cepheye katılmaktadır. Recep Kazar, Ahmet Gök ve Halise Balkış evlerinde Barok özellikteki ahşap eli böğründeler; cumbayı taşımakla birlikte cepheye dekoratif özellikler sunmaktadır. Musa Akgöl, İsmail Şahbaz evi, Takkasızlar Konağı cumba ve balkon; Mustafa Demiray, Derviş Anıl evi cumbası ve Güldane Sandıklı evi balkonunda ise barok özellikli demir konsollar bulunmaktadır. Recep Kazar evi cumba saçağı ile Mustafa Demiray evi ve Takkasızlar Konağı cumba ve balkon saçağında üçgen testere tipi süslemeler görülmektedir.

Resim 6.21. (a) Recep Kazar evi eliböğründe detayı; (b) Musa Akgöl evi balkon demir konsol detayı ; (c) Güldane Sandıklı evi balkon detayı

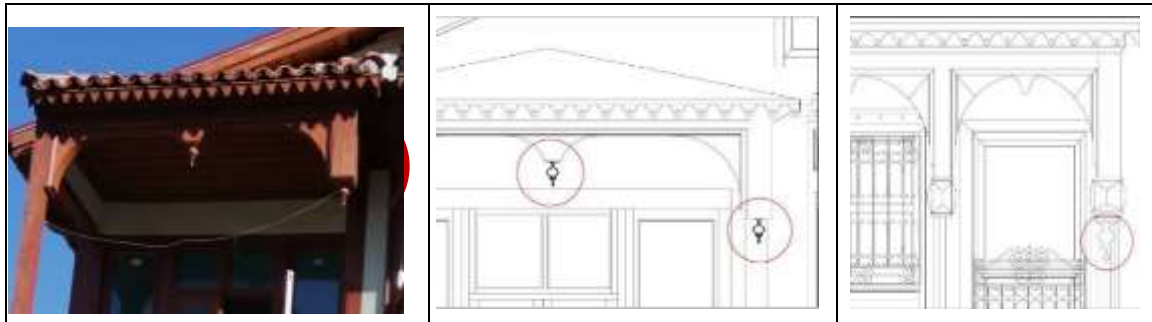
Akşehir evlerinde çatı saçağı altlarında çok fazla süsleme ögesi bulunmamakla birlikte; Hüseyin Şahbaz, İhsan Küçükafacan ve Takkasızlar Konağı çatı saçaklarının altında; Mustafa Demiray evinde balkon ve cumbanın üst örtü saçağında üçgen testere dişi süslemeler bulunduğu tespit edilmiştir.

Takkasızlar Konağı'nın çatı saçağının altında Osmanlı Batılılaşma dönemi özelliğini yansıtan Barok özellikli süslemeli payandaların cephe boyu devam ettiği görülmektedir. Benzer düzenleme balkon saçağının altında daha küçük formda poligonal cumbanın bedenine yapışmak suretiyle kendine yer bulmuştur. Mustafa Demiray evi ve Takkasızlar Konağı'nda cumbalarının üzerinde düşeyde devam eden süsleme öğelerine rastlanmaktadır.

Resim 6.22. (a) Takkasızlar Konağı saçak detayı; (b) İhsan Küçükafacan evi saçak detayı

Mustafa Demiray evinin giriş sahanlığı çeperlerindeki sütunlarda ve balkonda görülen saçak altı sütun düzenlemesinde Türk sanatında “püskül” adı verilen süsleme unsurları bulunduğu görülmektedir(Kaçar, 2015).

Resim 6.23. Mustafa Demiray evi püskül detayı

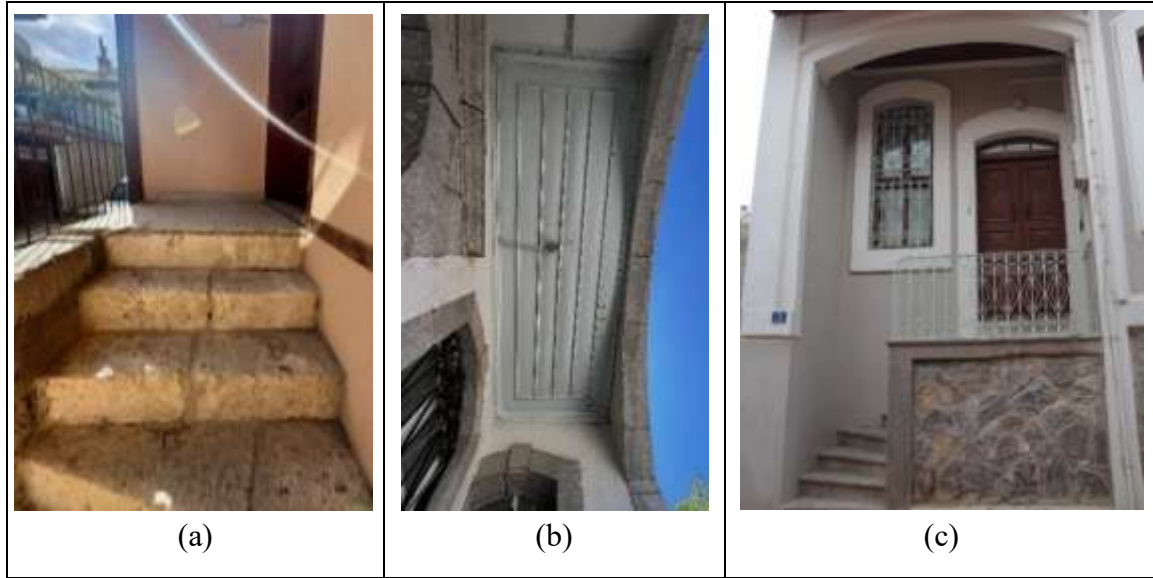
6.4. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Akşehir evlerinin ana yapım malzemesi karasal iklim etkisi altında olması sebebiyle kerpiçtir. Bina inşasında çoğunlukla taş, kerpiç, ahşap ve demir malzeme kullanılmıştır. Yapıların geneli yığma yapım sistemiyle inşa edilmiş olup ara duvarlarda bağdadi tekniği görülür. Evlerin temeli ve alt zemin katı taş duvar, zemin ve birinci kat duvarları kerpiç olarak inşa edilmiştir. Duvarlar arası ahşap taşıyıcılar yer alır, dış duvarlar ortalama 60 cm iken iç duvarlar ortalama 30 cm.dir. Musa Akgöl, Recep Kazar, İsmail Şahbaz gibi bazı evlerin alt zemin katında ahşap taşıyıcı dikmeler görülmektedir. Tuncer Öz evinde ise yapının temeli düzgün kesme taş bodrum ve birinci katlar tuğla ile inşa edilmiştir.

Taş malzeme daha çok yapıların dış cephesinde pencere söve ve kilit taşlarında, merdivenlerde, köşe taşlarında, sahanlıkta ve giriş nişini süsleyen basık kemerlerde kullanılmıştır. Recep kazar, İsmail Şahbaz, Mustafa Akgöl, Derviş Anıl evleri ve Takkasızlar Konağının ön cephesinde subasman mesafesinde yoğun taş kullanımı dikkat çekicidir.

Giriş nişi ve dış kapılar

Giriş sahanlığı bulunan bina girişlerinde 19. Yy Osmanlı Batılılaşması ile gelen Barok özellikli döner merdivenler taş malzeme ile inşa edilmiş ,ön cephelerde sahanlıkta Barok süslemeli demir korkuluklar yer almıştır. Giriş sahanlıklarının tavanında Klasik ahşap çatalı tavanlar görülmektedir.Giriş sahanlıklarının zemin döşemesi çoğunlukla taş olup Mustafa Demiray,Menekşe Teker evlerinde giriş sahanlığında karo mozaik zemin döşemesi görülmüştür.

Resim 6.24. (a) Taş merdiven ve karo mozaik döşeme detayı; (b) Giriş sahanlığı tavan detayı; (c) Giriş sahanlığı ve demir korkuluk detayı

Geleneksel Türk evinde mahremiyetin sembolü olan kapılar daima çift kanatlıdır (Eldem,1987). Akşehir evlerinde binaların ana giriş kapılarının çoğu çift kanatlı ahşap malzemeden yapılmış olup; Musa Akgöl, Ahmet Gök, Mustafa Akgöl, Tuncer Öz evleri ve Hacı Hamza Sokakta yer alan 44 numaralı yapıda çift kanatlı dövme demir tekniğinde yapılmış giriş kapılarına rastlanmaktadır.

Resim 6.25. Demir kapı örnekleri (a) Musa Akgöl giriş kapısı; (b) Ahmet Gök evi giriş kapısı; (c) Hacı Hamza Sk no:44 giriş kapısı

İç kapılar ve pencereler

Türk evinde her oda kendine has bağımsız yaşam alanı olması sebebiyle her bir odanın sofaya açılan kapısı bulunmaktadır. Kapıların konumu ve boyutu, odanın mahremiyetini ve özelliğini korumak amacıyla dikkatlice seçilmiştir. Bu sebeple kapılar genellikle odanın bir köşesinde yer almakta ve tek kanatlı olarak tasarlanmaktadır. Özellikle eski evlerde ve taşra yapılarında kapıların yüksekliği genellikle düşük olup yaklaşık olarak 1.5 metre civarındadır. Odanın önemine bağlı olarak kapılar, sofa tarafından özel bir vurgu ile belirginleştirilerek kemer, pervaz, kitabe ve bir başlık gibi unsurlarla donatılarak yüksek bir görünüm kazandırılmıştır. 18. yüzyıldan itibaren kapılar, oda pencereleriyle birlikte düşünülerek aynı raf altında tutulur ve bu nedenle önemleri biraz azalır. Barok ve ampir tarzındaki dekorasyonlarla kapı üstleri üstlüklerle süslenir ve kapı yükseklikleri 2 metreye kadar çıkabilir. Genellikle tek kanatlı olan kapılar, önemli yapı ve mekanlarda çift kanatlı kapılarla da uygulanabilir. Bazen tek kanatın üzerine ek bir bini eklenerek, iki kanatlı etki yaratılabilir. 19. yüzyıldan itibaren ise çift kanatlı kapılar daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Eldem, 1987).

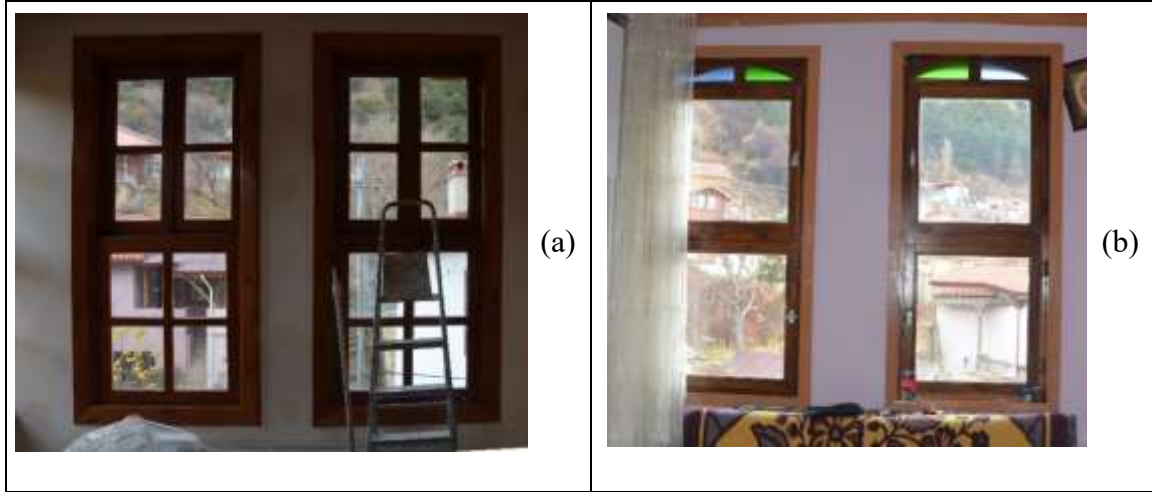
Akşehir evlerinde iç mekanda sofaya açılan kapılar ahşap malzemeden yapılmış olup odanın önemine göre tek kanatlı ya da çift kanatlı yapılmıştır. Musa Akgöl, Mustafa Demiray evlerinin ana yaşam katlarındaki oda kapılarının çift kanatlı tasarımı 19.yyda çift kanatlı kapıların yaygın kullanımının birer örneğidir. Diğer yapılarda ise başodalar ve sofanın diğer ucuna yerleşen kapılar çift kanatlı tasarlanmış Mustafa Akgöl ve Tuncer Öz evi gibi bazı evlerde kapının yanında ikişer pencere yerleştirilerek oda sofa bağlantısı kurulmuştur (Resim 6.27).

Resim 6.26. (a) Mustafa Akgöl evi sofaya açılan kapı detayı; (b) Tuncer Öz evi sofaya açılan kapı detayı

Pencereler, Türk evlerinin strüktür ve cephelerinde hayli önemli bir yer tutar. Ancak, bu elemanlar her zaman bir mimarının kişisel tercihlerine serbestçe şekil verebileceği ve sıkı kurallardan bağımsız olarak uygulayabileceği bir unsura dönüşmemiştir. Pencereler her zaman belirli şartlara ve zamanla yavaş bir evrim geçiren bir öğeye tabi olmuştur. Uzunluğu, formu ve donanımları, değişmez standartlara bağlıdır (Eldem, 1989).

Geleneksel Osmanlı konutunun diğer önemli bir iç mekan ögesi olan ve odaların aydınlatılmasını sağlamakla beraber iç dış ilişkisini kurmaya olanak sağlayan pencerelerin ana yapı malzemesi Akşehir evlerinde ahşap olmuş, genellikle giyotin pencere tipine yada giyotin görünümlü kanatlı pencere tipleri olduğu görülmüştür. Musa Akgöl evinde özgün vitraylı pencerelere rastlanmaktadır. (Resim 6.28; b)

Resim 6.27. (a) Halise Balkış evi sofaya pencere detayı; (b) Musa Akgöl evi vitraylı pencere detayı

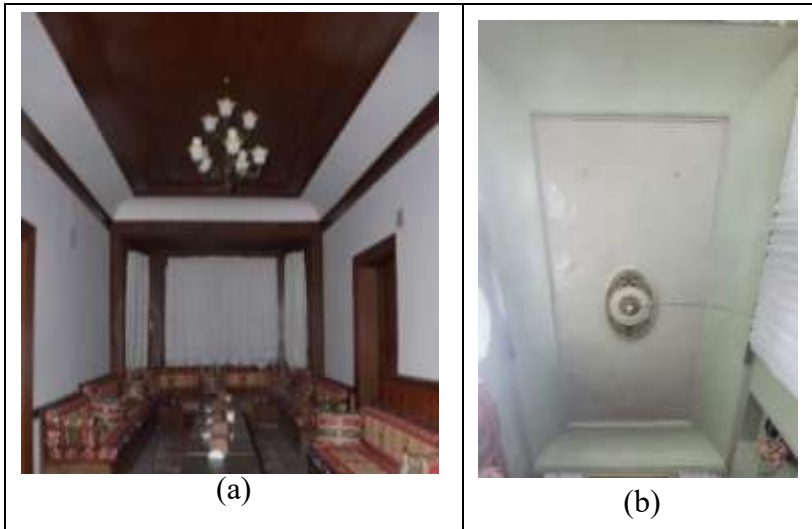
Tavan ve döşemeler

Evin iç mekan öğeleri olan tavan ve zemin döşemelerinde ahşap malzeme kullanımı yoğun olarak gözlenmiştir. Evin girişindeki pabuçluk adı verilen kısımda zemin döşeme malzemesi farklılaşarak taş ya da karo mozaik kaplama görülmüştür. Karo mozaik zemin döşemesi Musa Akgöl evi alt zemin hanayında, Hüseyin Şahbaz alt zemin hanayı ve zemin kat sofasında ; Mustafa Demiray ve Tuncer Öz evlerinde pabuçlukta görülmektedir. Dikkat çekici bir diğer unsur olan Musa Akgöl evinde zemin kata çıkış merdivenin sahanlığının oluşturduğu yay biçiminde döşeme kesintisi; barok özellik göstererek yapı içerisinde plan ve malzeme özellikleri bakımından da Batılılaşma etkilerini barındırmaktadır.

Resim 6.28. Musa Akgöl evi zemin kat döşeme detayı (Akşehir Belediyesi Arşivi)

Katalog çalışmasında incelenen yapıların alt zemin kat tavanlarında ahşap kirişleme; giriş sahanlığı, zemin ve birinci kat tavanlarında klasik ahşap çıtalı tavan görülmüştür. Bazı yapılarda başodalarda tavanlar özelleşmiş; Musa Akgöl, Mustafa Demiray ve Tuncer Öz evlerinin baş odalarında özel bitkisel motiflere sahip tavan ve tavan göbekleri yer almaktadır. Ayrıca İsmail Şahbaz, Hüseyin Şahbaz, Halise Balkış evlerinin başodalarıyla Takkasızlar Konağının üst kat sofasında tekne tavan düzenlemesi mevcuttur.

Resim 6.29. (a) Takkasızlar Konağı üst kat sofa tekne tavan detayı (b) Tuncer Öz evi başoda tekne tavan detayı

Yüklük ve merdivenler

Türk evlerinde, odaların düzenini belirleyen önemli unsurlardan biri, "kapalı ve açık kullanım alanları" olarak adlandırılan dolaplardır. Bu dolapların temel fonksiyonu, odada bulunması gereken günlük araç ve gereçleri düzenli bir şekilde korumaktır. Yüklük,

çubukluk, kavukluk, testilik, peşkirlik, lambalık, cezvelik, fincanlık, çiçeklik, feslik, değneklik gibi öğeler, kendi işlevlerine göre adlandırılmıştır. Bu isimlendirme, işlevselliği vurgulayarak kullanım alanlarına özel tasarımların ifade edildiği bir yalınlığı yansıtmaktadır.

Dolapların biçimlendirmesi de bu işlevselliği destekleyecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Dolaplarda görülen her bir boyut, en uygun kullanımı sağlamak amacıyla özenle düzenlenmiştir (Küçükerman, 1988:165). Dolapların gömme olarak yapılması ve duvarda boydan boya kaplamasının 18.yy dan itibaren olduğu belirtilir (Günay, 1999:42).

Akşehir evlerinde odaların birçoğunda yüklük ve dolaplar bulunmakta, bazı odaların duvarlarını boydan boya kaplayan yüklüklerin var olduğu görülmektedir. Dolap ve yüklüklerin yapım malzemesi ahşaptır. İncelenen yapıların içinde sadece Hüseyin Şahbaz evinin odalarında aynalık ve raf bulunan yüklüklere rastlanmış diğer yapılarda tablalı kapağa sahip dolaplar bulunduğu tespit edilmiştir. Katalog çalışmasında yer alan yapılardaki dolaplar oldukça sade bir düzenlemeye sahip olduğu tespit edilmiş herhangi bir bezeme ve süsleme unsuru görülmemiştir.

Resim 6.30. (a) Hüseyin Şahbaz evi aynalık bulunan dolap örneği; (b) Mustafa Akgül evi yüklük örneği

Akşehir evlerinde iç mekanda katlar arası ulaşımı sağlayan merdiven ve korkuluklarında, bazı yapıların oda içlerinde devam eden yatay silmelerde (Hüseyin Şahbaz Evi gibi) ahşap malzeme kullanılmıştır.

Resim 6.31. (a) Musa Akgöl evi döner merdiven; (b) Hüseyin Şahbaz evi döner merdiven

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada Konya iline bağlı Akşehir ilçesinde Sultan Dağı eteklerine eğimli bir araziye konumlanan Geleneksel Akşehir Evlerinin yapı planlamasındaki 19.yy. Osmanlı Batılılaşma Hareketlerinin etkisi araştırılmış, plan, cephe özellikleri, sokak dokusu ve yapım-malzeme teknikleri bağlamında detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Tarihi Neolitik Döneme kadar uzanan eski çağlardan beri önemli uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Akşehir; Kral Yolu denilen önemli ticaret yolları üzerinde yer alması ve Selçuklu başkenti Konya'ya çok yakın olması sebebiyle hep önemli bir merkez olma özelliğini korumuştur. 1893 senesinde yapımına başlanarak 1896 senesinde tamamlanan İstanbul-Bağdat Demiryolu güzergahının Akşehir üzerinden geçmesi, kentin ulaşım imkanlarını artırmakla kalmamış, aynı zamanda şehirdeki sosyal, kültürel ve ticari etkileşimleri de kuvvetlendirmiştir. Ticaretin odağı ve farklı kültürlerin bulunduğu kozmopolit yapıya sahip olan Akşehir, demiryolu sayesinde daha da önem kazanmış ve Tanzimat sonrası Osmanlı'ya ticaret amaçlı gelen Levantenlerin bu bölgeye yerleşerek ticaret yapma imkanını beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda bu süreçte demiryolu ve gar binasının inşasında Alman mühendislerin yer aldığı ve bir süre Akşehir'de kaldığı bilinmektedir (Sarre,1998; Kaçar,2015) Akşehir'e yerleşen gayrimüslim azınlıkların yerli halk ile kaynaşarak Akşehir'in kültürel ve sosyal yaşantısını etkilediği, dönemin toplumsal kimliği ve sosyokültürel yaşantısını en iyi yansıtan sivil mimarlık örneği olan geleneksel Akşehir evleri üzerinden okunabilmektedir. Orta Anadolu'nun en iyi korunabilmiş sokak dokusu ve konut yapılarına sahip olan Akşehir 19.yy. Osmanlı Batılılaşması bağlamında incelemeye değer özellikler taşımaktadır. Osmanlı başkenti İstanbul'da olduğu gibi Akşehir'e yerleşen gayrimüslim azınlıklar ile Alman mühendislerin de Akşehir'in mimari dokusu ve özellikle konut yapılarında büyük iz bıraktığı ve dönemin mimar ve ustalarını etkilediği düşünülmektedir.

İslamiyet'in getirdiği içe kapanıklık ve mahremiyet olgusu Türk aile yapısının şekillenmesinde de büyük rol oynamış, bu durum konut mimarisine de büyük ölçüde sirayet ederek içe kapalı konutlar inşa edilme geleneği süregelmıştır. Fakat 19.yy. Osmanlı Batılılaşma hareketleriyle birlikte toplum yapısı da değişime uğramaya başlamış mahremiyet hassasiyeti azalmaya başlayarak sokaklar ve konut planlamaları dışa dönük bir

hal almaya başlamıştır. Kozmopolit yapıya sahip olan Akşehir'in de bu durumdan etkilenmiş olduğu gözlenmektedir. 19.yy. sonrası nüfus artışının getirdiği bitişik nizam yapılaşma mahalle ve sokaklarda mahremiyeti koruyan yüksek bahçe duvarlarının oluşumuna imkan vermemiş yada yüksekliği azalmıştır. Bu durum değişen toplum yaşantısının sokak dokusuna yansımalarının Akşehir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

19. yy. Batılılaşma özelliği olarak bitişik nizam sıralanan evlere sokaktan yükseltilmiş bir niş içerisinde doğrudan giriş sağlanması, pencere sayılarının artarak boyutlarının büyümesi; mahremiyet hassasiyetinin azalmaya başlamasıyla beraber Batılılaşma kültürünün Akşehir'e de uğramış olduğunun en önemli göstergelerinden biridir.

Katalog çalışmasında incelenmiş olan Akşehir evlerinin plan özelliklerine bakıldığında 3 farklı plan tipinin öne çıkmış olduğu gözlenmektedir. Sedat Hakkı Eldem'in ortaya koyduğu Türk evi plan tiplerinin en erken evresini yansıtan dış sofalı plan tipinin 19.yy. özelliği olarak duvar ve geniş pencerelerle örtülmesiyle oluşan kapalı dış sofa; 19.yy. Osmanlı nüfus artışı ile ihtiyaca yönelik ortaya çıkan bitişik nizam yapılaşma sonucu gelişen yan sofa ve son olarak da geleneksel Osmanlı konut mimarisinde en yaygın olarak görülen iç sofalı plan tipidir.

Genellikle alt zemin +zemin+1 kat özelliği gösteren evlerde; Geleneksel Osmanlı konutlarında olduğu gibi alt zemin kat, günlük işlerin yapılacağı mutfak, depo gibi işlevleri barındırmaktadır. Her evde mutlaka bahçe bulunmakla beraber bahçelere geçiş alt zemin kat hanay kapısından sağlanmaktadır. Bodrum kat işlevini sürdüren alt zemin katlara sokaktan direkt geçişin olması ilgi çekici bir özellik olup Osmanlı Batılılaşma etkisiyle dönüşen yaşam kültürünün izlerini barındırdığının göstergesi olmuştur. Değirmen Sokakta Ermeni Kilisesi'ne yakın konumlanan evlerde ise Osmanlı Batılılaşması etkisiyle alt zemin katın ticari olarak tasarlandığı tespit edilmiştir. Özellikle Mustafa Demiray Evi'nin alt zemin kat plan kurgusu, sokak cephesinden algılanan basık kemerli kapısı ve penceresiyle karakteristik özellik sergilemektedir.

Geleneksel Osmanlı konut tipolojisinin ilk aşamalarında en alt kat ile ana yaşam katı arasında asma kat bulunmakta, fonksiyon olarak her kat birbirinden ayrılmaktadır. Zamanla önem kazanan asma kat 19.yy. batılılaşma etkisiyle birlikte zemin kata dönüşerek yaşam fonksiyonlarını barındırmaya başlamıştır (Eldem,1954). Esas yaşam katı en üst kat olmakla

beraber incelenen tüm Akşehir evlerinde 19.yy. Osmanlı Batılılaşma özelliği olarak zemin katın yaşam katı olarak kullanılabilecek fonksiyonları içinde barındırdığı ve üst kat ile eş şemaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Üç katlı olarak planlanan tüm evlerde geleneksel Osmanlı konutundan farklı olarak iki ayrı yaşam katı bulunmaktadır.

Recep kazar, Mustafa Akgül, İsmail Şahbaz, Menekşe Teker evlerinde olduğu gibi kapalı dış sofa ve yan sofa özelliği gösteren yapılarda 19.yy. özelliği olarak girişin de yükseltilerek içe çekilmesi nedeniyle zemin kat sofası daralmış, sofa özelliğinden çıkıp hol niteliğine evrilmiştir.

Plan özellikleri bakımından Geleneksel Osmanlı konutunun 19.yy. Batılılaşması ile dönüşüme uğradığı tespit edilen Akşehir evlerinin cephe karakteri bakımından da dönüşüm geçirdiği gözlenmektedir. Akşehir; Osmanlı batılılaşma hareketlerinin konut mimarisine etkilerinin anlaşılabilmesi açısından önemli örnekleri içinde barındıran bir kent olma özelliğinde olup özellikle konut cepheleri ve sokak dokusu bakımından en iyi örnek teşkil edecek verileri içinde barındırmaktadır.

Yapı girişlerinde görülen döner taş merdivenler, cumba altlarında görülen kıvrımlı eli böğründe detayları, pencere, kapı ve sahanlıkta görülen S,C kıvrımına sahip demir korkuluk ve parmaklıklar, Musa Akgöl evi ile Mustafa Demiray evleri ön cephelerinde yer alan elipse yakın formdaki pencereler; Lale Devri sonrası Osmanlı Batılılaşması ile Türk Sanatında kendine yer edinmiş olan Barok Mimarlık akımının Akşehir cephelerindeki önemli bir temsili olarak dikkat çekmektedir. Bina cephelerinde; pencere sövesi ve giriş sahanlıklarında görülen basık kemerli biçimlenişler, belirginleştirilmiş kemer kilit taşları, bina köşelerinde yer alan köşe taşları ise geç Osmanlı döneminde yaygınlık kazanan Batılı Klasik unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

Geleneksel Osmanlı konutlarında yapının sokakla iletişimini sağlayan önemli bir ögesi olarak değerlendirilen cumbalar; Akşehir evlerinde de ana yaşam katı olan üst katta gerek sofadan, gerek başodadan sokakla görsel iletişim kurmakla beraber 19.yy. özelliği olarak çıkmalar daralmaya ve küçülmeye başlamıştır. Hatta Mustafa Akgül, Nimet Özdemir, Menekşe Teker, Halil Yılmaz Evi gibi yapılarda çıkmaya rastlanmamış, Geleneksel konut mimarisinden uzaklaşan bir tasarım anlayışı olarak değerlendirilmiştir.

Geç Dönem Osmanlı Mimarlığında 19.yy. ikinci yarısında görülmeye başlayan, cumbanın yerini alarak gelişen Avrupa etkili balkon geleneği Akşehir'deki bazı evlerde de etkisini göstermiştir. Özellikle Güldane Sandıklı evinde hiç kapalı bir çıkmaya rastlanmamış; cumbanın yerini tamamen ön ve arka cephede bulunan iki balkon alarak Osmanlı konut mimarlığında Batılılaşma etkisinin Akşehir'deki yansıması niteliğinde görülmüştür. Musa Akgöl ve İsmail Şahbaz evlerinde balkonlar arka cephede yer almış; Mustafa Demiray evinde ise sofadan sokağa açılan balkon, Geleneksel Osmanlı konutunda sofadan sokağa açılan cumbanın yerini alarak Batılılaşma etkisini göstermiştir. Takkasızlar Konağındaki balkon ise özgün bir düzenlemeye sahip çatı arası balkonu olarak sofadan sokağa bakan cumbanın üzerinde kendine yer edinmiştir.

Geleneksel Osmanlı Konutlarında olduğu gibi Akşehir evlerinde de neredeyse tüm odalarda ahşap yüklükler yer aldığı tespit edilmiş fakat herhangi bir bezeme unsuruna sahip olmaması dikkat çekmiştir. Geleneksel Osmanlı konut kültüründe bina dış cephesinde sadelik ve tevazu hakimken tüm süsleme unsurları evin iç mekanında özellikle yüklük ve tavanlarda görülmektedir. Fakat geleneksel Akşehir evlerinde tam aksi bir durum söz konusudur. Osmanlı geleneğinin getirdiği tevazu anlayışı ve Osmanlı sokaklarının sadeliği yerini Akşehir sokaklarında dışa açılan gösterişli ve sokakla iletişim kuran binalara bırakmaya başlamıştır.

Tarihsel süreç içinde ticaret ve kültür medeniyeti kavşağında bulunan Akşehir'in Tanzimat sonrası İstanbul-Bağdat demiryolunun güzergahının içine alınmasıyla artan kültürel ve ticari sirkülasyonu, kenti Osmanlı Batılılaşma hareketlerinin getirmiş olduğu ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıya açık hale getirmiştir. Söz konusu etkileşimin halkın sosyo-kültürel yaşantısından sivil mimariye yansıması kaçınılmaz olmuştur. Değişen yaşam koşullarının getirdiği değişimler Geleneksel Akşehir evlerinde plan özellikleri dahil cephe karakteri ve sokak dokusunda net bir şekilde okunabilmektedir. Bu tez çalışmasında geleneksel Akşehir evlerinin değişen yaşam koşullarının izlerini yoğun bir şekilde barındırdığı tespit edilmiştir

Akşehir Kentsel Sit Alanında yer alan 220 tescilli yapıdan 152 sini oluşturan Akşehir Evleri Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1988 senesi itibariyle tescillenerek koruma altına alınmıştır. Koruma amaçlı imar planı hazırlanarak sokak sağlıklılaştırma projeleri çizilmiş restorasyon çalışmaları hız kazanmıştır. Restorasyon

alışmaları sırasında bu yapıların sokak dokusu, iç mekan tasarımı ve cephe kurgusu özgün karakterlerine saygı duymak; Osmanlı batılılaşma hareketleriyle beraber değışen yaşam koşullarının Osmanlı sivil mimarisine etkisini Akşehir lokalinde kavrayabilmek ve gelecek nesillere aktarabilmek açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgöl, M., Akgöl, Ö. (2021, 7 Kasım). *Musa ve Özlem Akgöl ile röportaj*. Musa Akgöl evi, Konya.
- Akman, E. (2019). *Konya-Ereğli İlçesindeki Geleneksel Sivil Mimari Örneklerinin Plan Özellikleri Yönünden İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akşehir Belediyesi Arşivi. (2011). *Koruma Amaçlı İmar Planı Sokak Sağıklaştırma Projesi*, Akşehir.
- Akşehir Belediyesi Arşivi. (2017). *Konya ili Akşehir İlçesi Hacı Hamza Sokak 2.Etap Cephe Sokak Sağıklaştırma Projesi*, Akşehir.
- Akyüz, E. (1995). Geleneksel Konut Mimarisine İlişkin Kavramlar. *Ege Mimarlık Dergisi*, 3 (17), 39.
- Anonim, (2012). *Akşehir Belediyesi Taşınmaz Kültür varlıkları Envanteri*. Akşehir/Konya: Köroğlu Matbaası.
- Arel, A. (1975). *18. Yüzyıl Osmanlı mimarisinde batılılaşma süreci*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi. 22.
- Artıkoğlu, P. (2015). *Batılılaşmanın Osmanlı aile yaşamındaki izleri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Aslanapa, O. (1972). *Türk Sanatı* (16.baskı). İstanbul: Remzi kitabevi, 13.
- Aslan, B. (2010). *Endüstriyel Devrimin Fener ve Balat Semtlerindeki Geleneksel Konut Mimarisi Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Atak, E. (2018). Osmanlı mimarisinde Lâle devri üslûbu (Anadolu'daki yansımalar). *Electronic Turkish Studies*, 13(10),57-86.
- Atasaral, O. (1993). *Ampir Üslûplu Bazı İstanbul Yapıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sanat Tarihi Kürsüsü Türk İslâm Sanatları Programı, İstanbul.
- Aydın, Ö. (2006). *Son Dönem Osmanlı Mimarlığı'nda Batılı Klasik Oranların Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Sultan II. Abdülhamid Devri (1876-1909) Hükümet Konaklarında Sütun Düzeni Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, Ö. (2012). Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/İmparatorluğu Temsil Eden Semboller. *Mimarlık Dergisi*, (364). 74-78.
- Bertram, C. (2012). *Türk Evini Hayal Etmek: Eve Dair Kolektif Düşler* (Çev. M. Ratip). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bakır, B. (2003). *Mimaride Rönesans ve Barok; Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*. Ankara: Nobel Yayınevi, 2-95.
- Balkış, H., Balkış, G. (2021, 7 Kasım). *Halise ve Güllü Balkış ile röportaj*. Halise Balkış evi, Konya.
- Batur, A., Yücel, A., Fersan, N. (1979). İstanbul' da 19.yy. Sıra Evleri Koruma ve Yeniden Kullanım İçin Bir Monografik Araştırma. *O.D.T.Ü. Mimarlık Fak. Dergisi*, 5(2), 185-203.
- Batur, A. (1985). *Batılama Döneminde Osmanlı Mimarlığı, Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 4, 1043.
- Bayar, M. (2013). *Anadolu'da bir Selçuklu şehri Akşehir (Şehr-İ Beyza)*. Konya/Akşehir: Akşehir Matbaası.
- Bektaş, C. (2005). *Akşehir, Anadolu Evleri Dizisi-5* (2.Baskı). İstanbul: Bileşim Matbaası.
- Berk, C. (1951). *Konya Evleri*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Binay, İ. (2021). Geçmişten Günümüze Türk Mimarisinin Değişimi. *Akademika Dergisi*.
- Bindal, N. (1990). *İtalya'da rönesans ve barok devirleri hacim ve stil analizleri* (1.baskı). İstanbul: İTÜ mimarlık fakültesi yayınları.
- Çelik, N. (2006). *Sokak Sağıklaştırması Röleve ve Restorasyon proje raporu*, Akşehir Belediyesi, Akşehir.
- Çelik G. (2000). *İstanbul'da 19. yüzyıl Abdülmecid Camileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, Z. (1998). *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul* (Çev. S. Deringil) (2.baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Eserin orijinali 1986'da yayımlandı).
- Demirbaş, A. (2005). *Akşehir Şehir Coğrafyası*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deringil, S. (2002). *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)* (2.baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Denel, S. (1982). *Batılama sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi işbirliği.
- Denel, S. (2000). *19. Yüzyılda Ankara'nın kentsel formu ve konut dokusundaki farklılaşmalar* (İkinci Baskı). A. Tükel Yavuz (Editör). Tarih İçinde Ankara, Eylül 1981 seminer bildirileri. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi İş birliği, 89-96.
- Divleli, A. (2008). *Geleneksel Türk Evinin Cephe Analizi: İstanbul-Zeyrek Senti Haydar Mahallesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Düzbakar, Ö. (2009). XV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Elçilik Geleneği ve Elçi İaşelerinin Karşılanmasında Bursa'nın Yeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6),182-194.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: Pulhan Matbaası. 87.
- Eldem, S. H. (1986). *Türk evi: Osmanlı dönemi*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.
- Eyice, S. (1981). 18. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-klasik Üslup, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 9-10,163-190.
- Eyice S. (1984). *Batı Sanat Akımlarının Değıştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı, Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,15, 285.
- Eyice, S. (1992). *Batılılaşma (Mimari), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 5,171-181.
- Gencer N. (1990). *Akşehir Evleri*, Ankara: Dizayn Ofset Yayıncılık.
- Gombrich, E. H. (1997). *Sanatın öyküsü* (Çev. E. Erduran & Ö. Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Günay, R. (1999). *Türk Ev Geleneği ve Safran Bolu Evleri*. İstanbul: Yapı endüstri merkezi yayınları.
- Günay, R. (2014). *İstanbul'un Kaybolan Ahşap Konutları*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Güncan, A. (1993). 19. yüzyıl Avrupa mimarlık hareketlerinin ve Batılılaşmanın Osmanlı konut mimarisine etkileri, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hasol, D. (1990). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Hubala, E. (1989). *Baroque and rococo*. New York: Universe Book.
- Isermeyer, C.-A. (1977). *Empire*. München: Heyne Verlag.
- İhsanoğlu, E. (1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Zaman Gazetecilik.
- İnalcık, H. (1996). *Osmanlı İmparatorluğu – Toplum ve Ekonomi*. İstanbul: Eren Yayıncılık,425-430.
- İnce, K. (1999). III. Selim-IV Mustafa ve II. Mahmud Dönemi (1789–1839) Osmanlı Mimarisi Hakkında. *Osmanlı-, Kültür ve Sanat 1999*, 276-287.
- İnci, N. (1985). 18. yüzyılda İstanbul camilerine batı etkisiyle gelen yenilikler. *Vakıflar Dergisi*.
- İnternet: Preault'un Sultan II. Mahmud dönemindeki Sâdâbâd Sarayı'nı çizdiği gravür URL: SÂDÂBÂD - TDV İslâm Ansiklopedisi (islamansiklopedisi.org.tr), Son Erişim Tarihi: 21.01.2024.

İnternet: Üsküdar 3.Ahmet Çeşmesi URL:
https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=25387, Son Erişim Tarihi:
 27.11.2023.

İnternet: Beylerbeyi Sarayı, URL-3: <https://www.gzt.com/arkitekt/osmanlida-bir-yazlik-saray-beylerbeyi-sarayi-3648253>, Son Erişim Tarihi: 21.01.2024.

İnternet: Ortaköy Camii URL:
https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCy%C3%BCK_Mecidiye_Camii#/media/Dosya:B%C3%BCy%C3%BCK_Mecidiye_Camii_-_Ortak%C3%B6y_Mosque.jpg,
 Son Erişim Tarihi: 27.11.2023.

İnternet: Küçüksu Kasrı URL:
https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCKsu_Kasrı,
 Son Erişim Tarihi: 27.11.2023.

İnternet: Dolmabahçe Sarayı Saltanat Kapısı URL:
https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=33864, Son Erişim Tarihi:
 27.11.2023.

İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/145738/403/16/1700041655779>, Son
 Erişim Tarihi: 2.12.2023.

İnternet:8 Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/145738/144/2/1700165821453>, Son
 Erişim Tarihi: 2.12.2023.

İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/170195/76/1/1703622738847>, Son Erişim
 Tarihi: 2.12.2023.

İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/170195/76/6/1703621665232>, Son Erişim
 Tarihi: 2.12.2023.

İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/170195/1140/86/1701954346510>, Son
 Erişim Tarihi: 2.12.2023.

İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/170195/137/32/1700322695137>, Son
 Erişim Tarihi: 2.12.2023.

İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/170195/76/6/1700404728924>, Son Erişim
 Tarihi: 2.12.2023.

İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL:
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/170195/140/23/1700482536160>, Son
 Erişim Tarihi: 2.12.2023.

- İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL: <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/170195/139/78/1700507467129>, Son Erişim Tarihi: 2.12.2023.
- İnternet: Tapu ve Kadastrolar Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, URL: <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/139274/151/2/1700555438580>, Son Erişim Tarihi: 2.12.2023.
- Kaçar, E. (2015). *Akşehir Eski Evlerinde Cephe Düzenlemesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaman, A. (1987). *Antik mimari öğelerinin geç devirdeki kullanım biçimleri ve Beyoğlu-İstiklal Caddesi 19. yüzyıl apartman cephelerinin incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karataş, S. (2003). Osmanlı eğitim sisteminde batılılaşma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 231-242.
- Karpuz, H. (1979). *Erzurum Evlerinin Türk İslam Mimarisindeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karpuz, H. (1991,8 Temmuz). *Nasrettin Hoca'ya Atfedilen Evler*.Milletler Arası Nasreddin Hoca sempozyumunda sunuldu, Akşehir.
- Karpuz, H. (1999). *Türk Evi- Osmanlı Evi*, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,10,450-456.
- Konyalı, İ.H. (1945). *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir; Tarihi Turistik Klavuz*. İstanbul: Numune Matbaası.
- Kuban, D. (1954). *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme* (Birinci Baskı). İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Kuban, D. (1975). *Sanat tarihimizin sorunları: Anadolu-Türk sanatı, mimarisi, kenti üzerine denemeler*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Kuban, D. (1994). *Barok Mimari, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2,61-65.
- Kuban, D. (1994a). *Ev Mimarisi, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları, 3,227-234.
- Kuban, D. (1995). *Türk "Hayat"lı Evi*. İstanbul: Eren Yayınları.
- Kuban, D. (2004). *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları*,.İstanbul: YKY Yayınları.
- Kurtaran, U. (2016). Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan ve Rusya'ya verilen ahidnamelerin genel özellikleri ve diplomatik açıdan değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35(60), 97-139.

- Küçükerman, Ö. (1973). *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Küçükerman, Ö. (1978). *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Küçükerman, Ö., Güner, Ş. (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı yayınları.
- Köksal, G. (2016). *Sağlıklaştırması Röleve ve Restorasyon proje raporu*, Akşehir Belediyesi, Akşehir.
- Lawrence, R. (1987). What Makes A House A Home, *Environment and Behavior*, 19(2), 154-168.
- Meriç, C. (1983). *Batılılaşma, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim yayınları, 1, 234-244.
- Mert, D. (2020). *Akşehir Ermeni kilisesinin koruma süreci ve kent kimliğine katkısının değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ortaylı, İ. (2006). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 24 25.
- Ortaylı, İ. (1985). *Batılılaşma Sorunu. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1, 134-138.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş: Türklerde giyecek ve süslenme* (5). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özaslan N., Karasözen R., Aksoylu S., Koca, G., Özkut, D., Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi. (2013). *Mimarlık Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, 28-37.
- Özel, S. (2010). *Dolmabahçe Bezm-i Âlem Valide Sultan Camisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özdener, Z.E. (2010). *Sirkeci Garı'nın İstanbul'daki Geç Dönem Eklektik Anlayışla İnşa Edilen Oryantalist Üsluptaki Yapılar İçindeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Routh, M. L. (2002). *Mimarlığın Öyküsü* (Çev.E.Akça). İstanbul: Kabalcı Yayın Evi.
- Salbacak, S., Demirkan, Ö. (2018). Batılılaşma Etkisinde Gelişen Osmanlı Mimarlığının Giresun'daki Temsili: Kapu Camii. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 593-603.
- Sarre, F. (1998). *Küçük Asya Seyahati* (Çev:Dara Çolakoğlu). İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.
- Sözen, M. (2001). *Türklerde Ev Kültürü*. İstanbul: Doğan Ofset.

- Saner, T. (1998). *19. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığında Oryantalizm*. İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.
- Şahin, H. (2019). *Konya-Derebucak Kırsal Konut Mimarisi: Pınarbaşı Köyü Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Tanyeli, U. (1996). *Osmanlı Barınma Kültüründe Batılılaşma-Modernleşme: Yeni Bir Simgeler Dizgesinin Oluşumu: Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*. Sey,Y. (Editör) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 284-297.
- Tosun, Ç. B. (2008). *Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879) ve Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuğlacı, P. (1993). *Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesinin Rolü*. İstanbul: Yeni Çığır Kitapevi.
- Turan, O. (1984). Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi. *Belleten dergisi*,13.
- Uzluk, F. N. (1958). *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*. Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü.
- Ülken, H. Z. (1979). Türkiye' de Apartman Olgusunun Gelişimi; İstanbul Örneği. *Çevre Dergi*, (4).
- Ünügür, T. (1984). *Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekan ilişkileri Açısından Mekan Oluşumu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.D.G.S.A, İstanbul.
- Yergün, U. (2002). *Batılılaşma Dönemi Mimarisinde, Yapım Teknolojisindeki Değişim ve Gelişim*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yusufoğlu, M. (1949). Akşehir Tarihine Kısa Bir Bakış. *Anıt dergisi*, (4), 19- 25.
- Yücel, A. (1996). *İstanbul'da 19. Yüzyılın Kentsel Konut Biçimleri: Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*. Sey,Y. (Editör) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 298-312.

Gazili olmak ayrıcalıktır